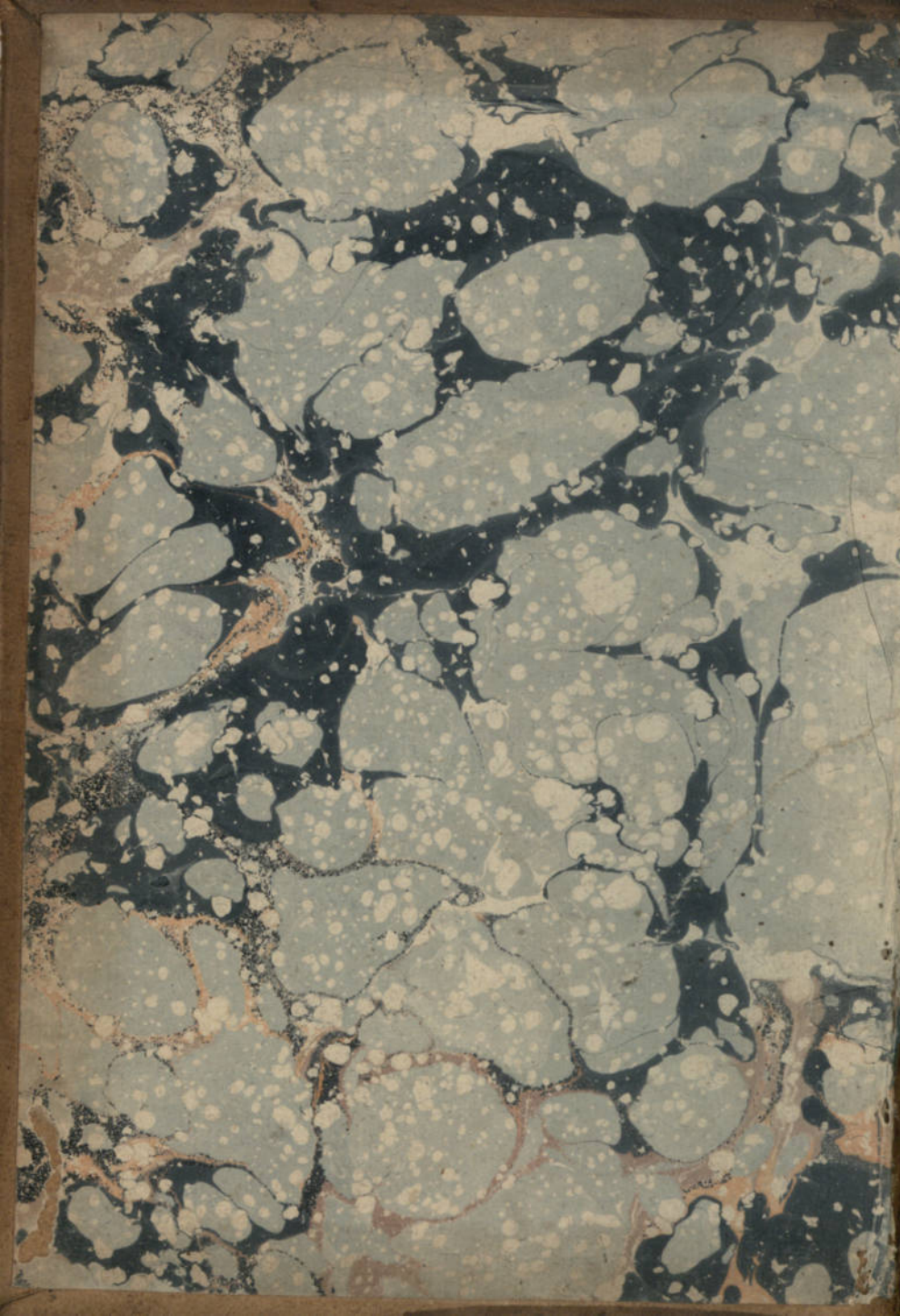
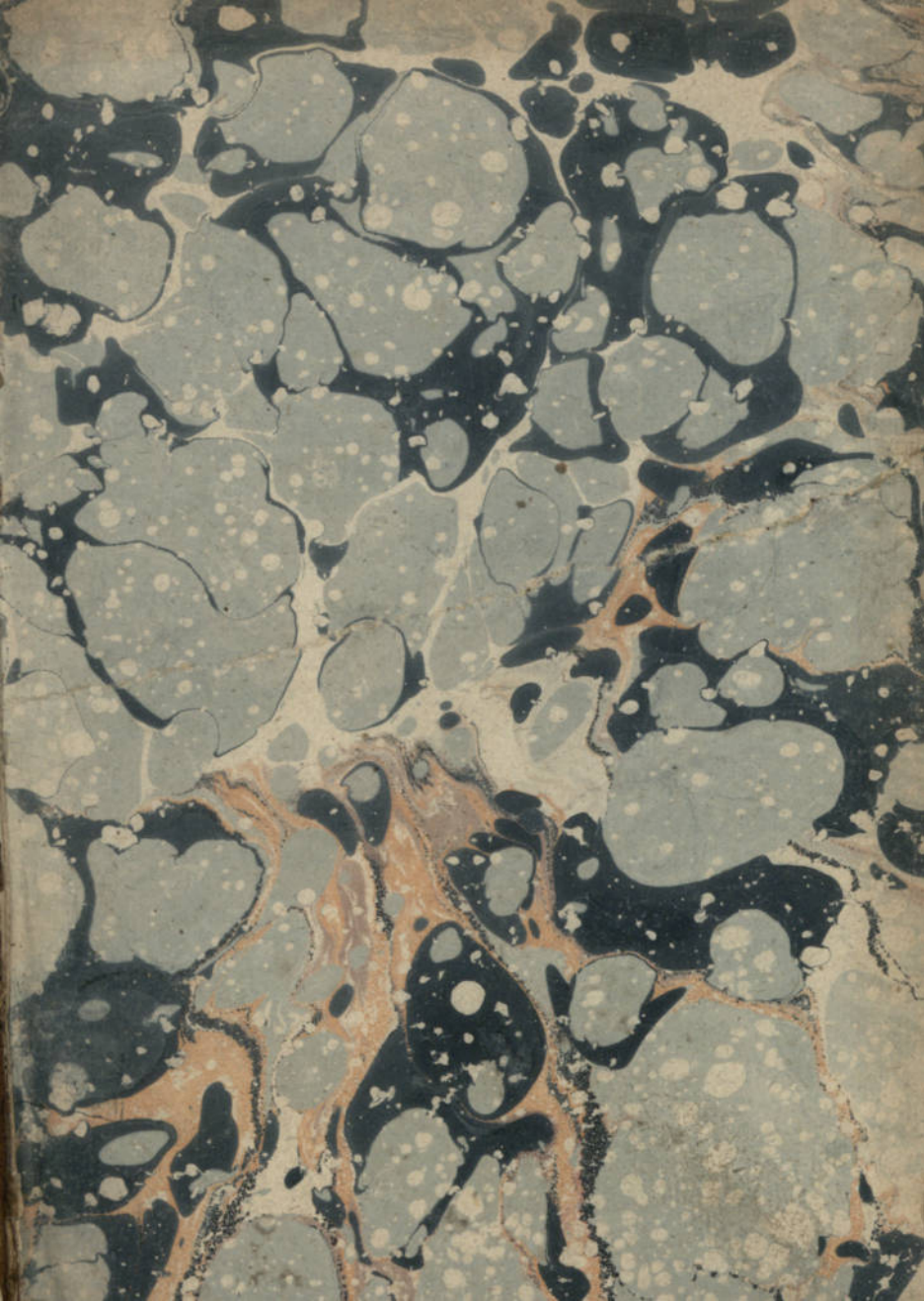

D.D.g. 7.n.24.

43

~~NR-3-17~~

~~843~~

RES
6170 P.

Aegimen sanitatis Magistri mediola-
nensis medici famosissimi atrebatensi
episcopo directum. Insuper opusculū
de flebothomia editum a perspicacis
ingenij viro Magistro Reginaldo de
villa noua. Additur quoq; astronomia Hippocra-
tis facile omnium medicorum principis de varijs
egritudinibus et morbis. Item secreta Hippocra-
tis. Item Auerrois de venenis. Itē quid pro quo
apothecariorum nuperrime castigatum accuratissi-
meq; per peritissimum artis medice cultorem Ma-
gistrū Nicolaum Rabby recognitum. Cum nōnul-
lis insuper Auicenne: ac plerūq; aliorum auctorum
in margine cartharum insertis.

In primis deum testor: cuius nomē sit
benedictum. Ab hoc enim principaliter dependet celum et tota
natura. Sic enim est qui omnibus influit esse his quidē cla-
rius: his vero obscurius. In cunctis igitur deus sublimis est pre-
ponendus et honorandus. In cunctis enim propono deum et
proponet te: honora deum et honorabit te: time deum et cuncta
experieris securus. Ad honorem enim dei altissimi cuius nutu
sermo recipit gratiam et doctrinam: necnō beatissime virginis
marie eius matris et totius celestis curie. Amplius ut domino meo reuerendo do-
mino Andree de Florentia Atrebatensi episcopo: cuius vitam deus in prospera
te conseruet et prolonget: cui nedum quod possem, denegare non debeo: sed eidem in
omnibus obedire: sibi modicum meum posse valeam complacere. Necnon ad omnē
utilitatem iuuenum: et specialiter rudium pauperum copiam librorum habere ne-
queuntium nihilominus in hac scientia studere volentium pertractare regulas re-
giminis sanitatis a diuersis auctoribus medicine prioribus et posterioribus colle-
ctas: quos ante initium butus operis laboravi diligenter inspicere: et clare sibi mo-
dulū mei ingenij confidens de auxilio iesu christi: qui est omnibus verus dator cō-
silare propono hoc opusculum quod pater et domine tanto post deum vobis confi-
tentius offero: quanto ut spero vestra benignitas defectum mei ingenij me in hoc
opere mitius supportabit.

RES
6170P.

Anc autem in hoc opere quinque ponam partes principales. Quarum prima est de quibusdam que antecedunt regulas regiminis sanitatis.

Secunda est de regulis regiminis sanitatis ex rebus naturalibus sumptis.

Tertia est de regulis regiminis sanitatis sumptis a rebus non naturalibus in generali et speciali.

Quarta est de regulis regiminis sanitatis sumptis a rebus contra naturam.

Quinta est de quibusdam instrumentis quibus utimur in regimine sanitatis.

Prima pars continet duo capitula.

Primum de necessitate virtus operis scilicet regiminis sanitatis.

Secundum ad sciendum quid sit sanitas.

Secunda pars continet septem capitula.

Primum de regulis sumptis a complexione naturali totali.

Secundum de sumptis a sexu.

Tertium de sumptis ab etate.

Quartum de sumptis a lapsu naturali.

Quintum de sumptis ab habitudine.

Sextum de sumptis a diuersitate membrorum.

Septimum de regulis appropriatis sexui feminino.

Tertia pars continet viginti sex capitula.

Primum est de regulis sumptis ex parte quatuor elementorum nostro corpori occurrentium ab extra.

Secundum est de exercitio.

Tertium de fricatione.

Quartum de balneo.

Quintum de coitu.

Sextum de comestis et bibitis in generali.

Septimum de somno et vigilia.

Octauum de accidentibus anime.

Nonum de temporibus anni.

Decimum de granis pannificum.

Undecimum de leguminibus.

Duodecimum de fructibus.

Decimum tertium de oleribus.

Decimum quartum de radicibus.

Decimum quintum de fungis.

Decimum sextum de trussulis seu hydris.

Decimum septimum de carnibus.

Decimum octauum de piscibus.

Decimum nonum de animalium superfluitatibus.

Tricesimum de saporibus.

Tricesimum primum de potibus naturalibus et artificialibus.

Tricesimum secundum de indumentis.

Tricesimum tertium de volentibus continere.

Tricesimum quartum de steragentibus.

Tricesimum quintum de transfretantibus.

Tricesimum sextum de confectionibus et earum usu.

Quarta pars continet quinque capitula.

Primum est de his qui parati sunt cadere in egritudinem.
Secundum est de preferuando a pestilentia.
Tertium est de preferuando a veneno.
Quartum est de conualescentibus.
Quintum est de consuetudine.
Quinta pars continet nouem capitula.
Primum est de fleubothomisa.
Secundum est de ventosis.
Tertium est de sanguisugis.
Quartum est de cauterijs.
Quintum est de farmacia.
Sextum de vomitu.
Septimum est de clisterijs.
Octauum de suppositorijs.
Nonum de pessarijs.

Capitulum primum de necessitate regiminis sanitatis.

Quod regimen sanitatis sit necessarium du

plici via inuestigare cōuenit. **¶** Prima quidē via sumit ex variabilitate corporis humani. Corpus enim humanū est variabile et trāsmutabile: nō seruās cōsistentiā quā habuit a generationis principio. Materiam enim nostrorum corporum sunt duo spermata quae sunt humida et liquida et multū passibilia: humidū enim est multū passibile. Ex his autē duobus spermatis cum sanguine mēstruo mulieris generatur mēbra spūs et calores immati: sic quidē quod ex grossiori et corpulentiori parte generatur mēbra et ex subtiliori calor et spiritus: et hec est opinio Aristoteli et Auicē. et propter hoc opinantur aliqui quod spermata masculina quod est subtilius et spirituosius semine mulieris vel sanguine uo: conuertit in spiritum qui cordi appropriatur et alijs mēbris sicut radix ramo. Ramus enim sicut oritur a radice: sic calor et alia mēbra a tali spiritu sua traherūt originē. Cū ergo materie nostrorum corporum sint valde passibiles propter earū limositatē et humiditatē. Sumus enim generati in fine limositatis et humiditatis: non est mirū si corpora nostra sint multū passibilia. Non enim sumus sicut lapides aut metalla a quibus parū aut nihil resolui potest nisi in tēporibus valde longis. Et quod corpora nostra ut ostēsum est sunt multū variabilia ex quo facilliter labi possunt extra terminos proprię sanitatis: indiguerūt regimine cōseruātē quod vocatur regimen sanitatis. Nō autē est hoc sanitatis regimen necessarium nos tueatur a morte: sed utile est propter duo incōmoda specialiter euitanda: quorum primū est nimis cito humidū radicalis cōsumptio. Secundū est humor putrefactio. Si enim erretur in regimine antea potest humidū radicalis cōsumptio sicut contingit in letuantibus et laborantibus excessiue. Potest etiam suffocari calidum immatum: sicut contingit in dormientibus et comedentibus excessiue et quietiscentibus. Potest etiam contingere in humoribus putrefactio et ebullitio: sicut patet in videntibus rebus participantibus caliditate extranea: et humiditate accidentali vaporosa: talia enim sunt corpora nata putrefieri et ebullitionē suscipere: de quibus in processu plenius apparebit. Sic ergo patet prima via ad inuestigandum regimen sanitatis esse necessarium et utile. **¶** Secunda via ad inuestigandum idē sumitur ex diuersitate rerum non naturalium quibus necessario indiget corpus humanum: sicut sunt cibus et potus: aer: inanis: et repletio: somnus et vigilia: motus et quietes: et anime accidentia. Hec enim res dicuntur non naturales: quia eis contingit bene et male vti. Unde circa eas contingit errare et bene agere. Et ideo circa sum talū indigemus arte: quae habet ab Aristotele. vij. Ethic. quod ars est de his circa que contingit errare et recte agere. Potest enim aliquis errare in vtu cibi et potus: et sic de omnibus alijs et eisdem bene vti. Bene igitur est utile habere artem euitandi malum vsum et prosequendi bonum sicut in virtutibus et in alijs artibus est videri.

Capitulum secundum ad sciendum quid sit sanitas.

¶ Non est possibile sanitatē custodire semper. Nam semper custodire omnimodis ignoramus. In hoc ergo capitulo dicemus primo quid est sanitas. Secundo quomodo dicitur sanitas. Nec intendimus loqui nisi de bonis modis sanitatis vel aliorum ab homine ut veniant forsit an ad vsum hominis. Anus quisque autem hominum dicit se forte sanum cum potest in operationes solitas sine sensibili lesione. Verbi gratia. Si oculus potest in actū videndi consuetū sine omnimodis lesione sensibili: dicitur sanus: et similiter in omnibus alijs membris. Dicamus ergo quod sanitas est vna bona dispositio corporis humani per quam agit vel patitur actio

Prima via sumitur ex variabilitate corporis humani.

Regimen est corpus humanum non necessarium propter duo

Secunda via.

Quot modis sanitas dicitur.

Secunda

nem vel passionem et debitam finem naturam absque notabili lesione. Hec autem dispositio est originaliter et primo in membris homogeneis seu similibus: puta in osse et carne et consimilibus: et vocatur commensuratio in quattuor primis qualitatibus: puta in calido: frigido: humido: et sicco. Talis igitur commensuratio est sanitas consimilium: et est complexio vel proprietas consequens complexionem vel concomitantiam. Amplius dispositio bona que est sanitas: secundo est in membris eterogeneis seu officialibus: puta in manu: pede: cerebro: et corde. Hec autem sanitas non solum est commensuratio calidorum: frigidorum: humidorum: et siccorum: sed etiam quantitas membrorum numerorum figurarum et situum. Unde ad hoc quod manus et pes possint in solitas operationes sine lesione insensibilis non sufficit temperamentum complexionis quod consistit in commensuratione calidorum: frigidorum: humidorum et siccorum: immo oportet manum esse debite quantitatis et debite figure debiti situs: et habere digitos determinati numeri. Et quia membra organica componuntur ex similibus: et ab eis dependent: sanitas organicozum dependet a sanitate consimilium. Et quia totum corpus est compositum ex diversis membris consimilibus et organicis: sanitas ultimo reperitur in toto. Unde ex omnium membrorum coactione tam principalium quam non principalium: tam simplicium quam organicozum sanitas resultat totius corporis. Sic igitur ad sanitatem totius corporis requiritur commensurabilitas membrorum consimilium et coequalitas organicozum: et requiritur etiam unitas in vtrisque. Unde solutio continuitatis quo ad similitudinem vel contiguitatem quo ad officialia impedit corporis sanitatem. Sic ergo patet quid est sanitas de cuius regimine nos intendimus. Nunc restat ostendere quot modis dicatur sanitas quantum spectat ad propositum nostrum. Propter quod sciendum est quod sanitas non est indivisibilis consistit quod apparet primo inducentibus in diversa membra quorum non est eadem sanitas cum appareat manifeste ea habere diversas complexionem et diversas compositiones: et per consequens diversas sanitates quod est bene rationabile cum habeant diversas operationes. Et talis diversitas arguit diversam sanitatem. Gal. iij. de morbo. Siquidem sanitas dispositio est factiva actus. Hec etiam apparet diversitatem considerantibus etatum. Unde puer non est eiusdem sanitatis punctualis sibi ipsi sentit. Unde finem aliam et aliam etatem est alia et alia complexio: et per consequens alia et alia sanitas: et per consequens indiget alio et alio regimine: et similiter diversa membra indigent diverso regimine: sicut posterius apparerebit Aristoteli. v. Physicorum. immo non est eadem sanitas mane et vespere: sunt enim corpora nostra in continua alteratione: et sic continue aliter se habent quam prius: et sic sanitas non in indivisibilis consistit. Hec idem patet ex diversitate sexuum. Alia est enim sanitas masculi et femelle. Hec etiam patet ex diversitate regionum. Nam homines diversarum regionum sunt diversarum complexionum: et per consequens sanitatum. Hec etiam patet ex diversitate complexionum naturalium. Nam homines diversarum complexionum sunt diversarum sanitatum. Unde sanitas colerici alia est a sanitate fleumatici: et sanitas temperati alia a sanitate lapsi. Unde sanitatis latitudo est valde magna: est tamen dare unam sanitatem alijs perfectiorem. Et est sanitas corporis temperati in spectu humana: que etiam sanitas in indivisibilis non consistit propter aliqua superius tacta.

Secunda pars. De regulis sumptis a complexionem naturali.

Quoniam diversorum hominum sunt diverse complexionem totales: immo non est possibile duos homines simul esse eiusdem complexionem totalis finem gradum consequens est quod diversi homines indigent diverso regimine sanitatis. Galienus. iij. Techni. Cum enim regimen sanitatis sit per similitudinem si complexionem diversorum hominum sunt differentes oportet quod per differentiam consequentur. Et omnino idem convenit si dicatur

Ad debita organica dependet ex similibus ab eis ut dicit Avicenna.

Gal. iij. de morbo.

¶ regimen sanitatis non est p̄ similita vt multi dicūt de corporib⁹ multū lapsis. Nā sicut lapsi q̄ debent regi non p̄ similita: vt multi dicūt sed p̄ tria sunt diuersi sic etiam eorum regimē erit diuersus. Ad etiā diuersitate diuersa p̄ idē cōseruēt nō bñ rōnabile. Quot igitur sunt diuersitates in cōplexiōe naturali totali hōis tot sunt diuersitates regiminis sanitatis. Sunt enim nouē diuersitates in cōplexione naturali totali ipsius. Quarū prima nobilissima ⁊ est cōplexio tēperata ad iusticiā ⁊ ab hac cōplexione temperata labi cōtingit octo modis quatuor simplicibus ⁊ quatuor cōpositis. Simplicibus quidem in calido frigido humido ⁊ secco. Compositis quidē calido et sicco: calido ⁊ humido: frigido et sicco: frigido ⁊ humido. An dato q̄ lapsus q̄ est respectu tēperamētī pōderis sit de necessitate in duabus qualitatib⁹ scōm sententiam sapiētū: tñ lapsus a tēperamēto iusticiali potest esse in vna qualitate. Vocatur autē temperamentum ponderis in quo elemēta quatuor sunt simpliciter adequata sic q̄ vnum alterū non excedit nec econuerso: tale autem temperamentum est impossibile secundum naturam. Unde ex hoc tollitur actio et passio elementorum adinuenit ⁊ per consequens mixtio et mixtum. Et per consequens complexio que est proprietatis mixti. Et respectu hui⁹ tēperamētī oia quecūq; sunt illa sunt lapsa in vna q̄litate actiua et in vna alia passiua. Unde omnis res attributa cōplexiōi habet in se dñus virtus qualitatis actiue que est in ea loco forme et alterius passiue que est in ea loco materie. Unde homo qui habet naturaliter cōplexionem magis equalem labitur a temperamento ponderis in duab⁹ qualitatib⁹: puta in calido et humido: vñ cōplexionata omnia labūtur ab hoc temperamento in duabus qualitatibus. Temperamētum autem ad iusticiam est temperamentum debitum alicui scōm indigentia speciei vel indiuidui vel partis indiuidui. Verbigratia: natura humana secundum speciem habet vnam complexionem sine qua forma humana non potest esse. Similiter homines seclari vel indī habent vnam complexionem propriam sine qua stare non possunt. Similiter quilibet homo particularis habet vnam propriam cōplexionem sine que esse non potest. Et similiter intelligatur in complexione partium ist⁹ hominis cum illo temperamento ponderis que ex necessitate est in duabus qualitatibus vt ad presens supponimus. Ab hoc enim temperamento iusticiali potest esse lapsus in simplici qualitate et similiter in duabus qualitatibus. Et scōm q̄ aliter et aliter lapsi sunt indigebunt alio et alio regimine vel cōseruatiuo vel reductiui. Unde corpus in specie humana temperatum indiget regimine pure cōseruato et indiget pure cōsimilibus q̄tum ex parte complexiōis naturalis. Quod autē sit illud corpus temperatum et que sunt illa pure cōsimilita corpori humano temperato, intelligitur ex libris antiquorum medicorum. Et hoc ad presens est supponendum. Nolumus enim omnia in omnibus conculcare et specialiter quia hoc negotium est non vt sciamus sed vt sanī in sua sanitate cōseruentur et ab egritudine preseruentur. Sufficit ergo scire quod corpus temperatum in specie humana debet vti hīs que sunt pure similita virtualiter corpori tali eo modo quo possibile est: quia scimus q̄ nihil adeo est simile corpori temperato quin ipsū aliquantulum alteret ⁊ transmutet. Modus autem specialis regiminis huius corporis inferius apparebit vbi nos ponemus regulas regiminis sanitatis sumptas a rebus naturalibus et sumptas a diuersitate membrorum. Et dictis autem satis patet q̄ corpora que labuntur notabiliter notabili lapsu naturali ab hoc temperamento non indigent eodem regimine et ex eisdem. Nam si loquamur de regimine cōseruatiuo et sint calidiora temperamento natura in specie humana indigent calidioribus et frigidiora frigidioribus. Calidiora enim calidioribus indigent adiutorijs et cetera. Gal. iij. regni. Unde videtur rationabile q̄ corpora colerica cōseruentur in sua caliditate per colerica virtualiter que sunt calidiora virtualiter hīs quibus cōseruatur complexio corporis temperati. Nec imaginari debemus q̄ illa que dicimus

Rōnabile nō ē vt diuersa, p̄ idē cōseruentur.

Complexio naturalis hominis. Natura humana scōs speciem hōis vnam cōplexionē. Corpus humanū indiget multis modis.

Secunda

Corpa
colerica
in duobus
gradibus
non conser-
uabunt.

corpus colericum conseruare in sua colericitate sunt calida simpliciter: nec colericare
spectu corporis temperati. Si enim que sunt colerica respectu corporis temperati: ad
ministrarentur colerico non conseruarent ipm in sua colericitate: s; distraberent in sua
complexione naturali: & facerent ipm labi in egritudine. Verbi gratia: si colerico
tur vinis fortibus alleis et pipere non conseruaretur. Sed talia quibus corpus colericum
conseruat sunt respectu corporis temperati frigida sed respectu corporis colerici sunt
calida conseruantia. Postquam enim passa sunt a colerico calore conuertentur ad eum
dem gradum vel prope. Unde dicimus quod corpora colerica que ponuntur lapsa a re-
peramento iusticiali in duobus gradibus non conseruabunt per calida in secundo tempera-
mento iusticiali: sed conseruabunt per aliqua que postquam passa fuerunt a tali calore
non augebunt nec diminuent suam caliditatem: vnde sunt frigida in primo respectu
temperamenti ad iusticiam. Et sic per quod regimen conseruatiuum tale non est idem nec
eisdem cum regimine conseruatiuo corporis temperati. et sibi intelligatur in alijs. Si autem
loquamur de regimine conseruatiuo vel reductiuo talium corporum predictorum adhuc magis
ad propositum quam corpus huiusmodi temperamentum non indiget reductiuo nec preser-
uatiuo: sed corpora multum lapsa puta colerica vel fleumatica indigent. Si enim con-
seruare vellemus talia corpora in suis lapsibus plures caderent in egritudinem: quod
ex propria natura apta nata sunt labi in egritudine quapropter dicuntur simpliciter
egra et a generatione: melius est ergo quod reducuntur. Et quod corpora colerica lapsa in
secundo gradu caliditatis conseruabuntur per frigida in primo reducuntur per frigi-
da magis puta per frigida in secundo. Talis autem reductio non erit extra terminos con-
plexionis colerice: sed erit infra terminos latitudinis eiusdem. Et sicut dictum est de
colericis idem intelligatur in alijs lapsibus tam simplicibus quam compositis. Quid
etiam sit gradus et graduum distinctio quomodo accipitur apud medicum ad pre-
sens supponatur et de hoc factam vnum tractatum.

Capitulum secundum De regulis sumptis a sexu.

Sicut diuerse complexionones naturales indigent diuerso regimine: sic etiam
sexus diuersus diuersam arguit complexionem. Masculus enim sunt calidior
res et sicciores et in optate maiores et longiores et fortiores et communis-
ter prudentiores femellis in specie humana quicquid sit in alijs speciebus in quibus
potest contingere femellas esse maiores et calidiores videlicet in animalibus vtuen-
tibus de rapina et in quibusdam entonozum et piscium de quibus ad presens non
est sermo. Supponamus ergo ex his que apparent ex dictis sapientum masculos ca-
lidiores et sicciores esse in specie humana femellis et femellas frigidiores: humidiores
res et corpore misericordiores masculis. Vir ergo temperatior est calidior et siccior
muliere temperata: et per consequens indiget alio regimine conseruante. Et puto
saluo meliori iudicio quod mulier temperatissima in genere mulieris non indigeat regi-
mine reductiuo sed conseruatiuo sicut masculus temperatissimus. Masculus enim
temperatissimus temperatio: est in specie humana quam mulier temperatissima.
Ambo tamen sunt infra temperamentum corporis sani simpliciter et habent illud
temperamentum quod se extendit ad masculum et ad femellam. Quod autem masculus
ceteris partibus sunt femellis calidiores supponamus ad presens ex dictis sapientum
tunc: et ex signis manifestis sic per: quo habito per quod ad diuersitatem complexionum di-
uisorum sexuum diuersi sexus indigent diuerso regimine conseruatiuo vel preserua-
tiuo. Hoc idem patet ex diuersitate compositionis et operationis. Nam alia est con-
positio in sexu femineo et masculino vt multa membra sunt in femellis que non sunt
in masculis et e contra et aliter disposita. Unde in mulieribus est matris et collum
matrix que non sunt in viris: et in viris est virga virilis que non est in mulieribus.
Similiter mamille in mulieribus sunt propter lactis generationem: sed in
viris non sunt ad hunc finem: sed propter decozem et caliditatis cordis conseruandam.

tionem. An māmille mulierū sunt maiores māmillis viroz. Amplius in mulierib⁹ est impgnatio ⁊ menstruoz euacuatio q̄ nō est in viris. Amplius in mulierib⁹ est infantium lactatio siue nutritio. Et sic in regimine sexus femineci egemus regulis specialibus diuersis quibus non egemus in regimine masculoz. Nā indigemus regimine p̄seruante nutriticē ⁊ collum eiusdem matricis ⁊ p̄seruante a fluxu ⁊ retentione menstruoz inordinatis. Amplius indigemus regimine p̄seruante ⁊ p̄seruante māssillas ad moderatā ⁊ bonā lactis ḡnationem. Indigemus etiā regimine p̄gnātis ⁊ parturientis ⁊ lactantis quoz nullo mō indigemus in regimine viroz. Et de his oibus p̄pter artis p̄fectionem bonū est facere caplm singulare: ⁊ de illo forsā inferrius apparebit. Et erit caplm de regulis appropriatis sequi femineo vt differt a masculino. Et sic p̄z diuersitas regiminis sanitatis ex diuersitate sexus. Et sicut opz considerare diuersitatē seruū in regimine sanitatis. Et sic etiā ⁊ diuersitatē regionū. Nā boies diuersaz regionum sunt diuersaz cōplexionum naturalū ⁊ formarum diuersaz ⁊ figuraz ⁊ colorz sicut in regionibus extremis est videre puta de scilicet ⁊ indis. Isti distant in cōplexione. Et abusio esset dicere q̄ ex eisdē ⁊ eodē modo conseruarent in sanitatibus suis. Et puto saluo meliori iudicio q̄ lapsus diuersi fm diuersitatem regionū non indigent regimine reductiuo sed conseruatiuo. Nam fm illos lapsus qui sunt ex parte regionis corpora non dicitur egra nec egrotatura simpliciter nec vt multū nec vt nunc. An indiuidua diuersaz regionum solus indigent reductiuo regimine fm lapsus appropriatos singulis indiuiduis vt labunt a medio latitudinis p̄prie regionis. An scilicet temperatissimus non indiget regimine reductiuo ad complexionem climatis temperati. Unde scilicet temperatissimus meli⁹ viuū ⁊ sanū in suo p̄prio climate q̄ in climate tēperato: sed scilicet qui sunt multū lapsi a tēperamento p̄prij climatis indigent regimine reductiuo ad p̄prium tēperamentum eiusdē sic tñ q̄ illa reductio sit infra terminos latitudinis cōplexionis p̄prie ⁊ nature indiuidui que reductur. Unde puto q̄ in quolibet climate sunt corpora sana simpliciter ⁊ egra simplr ⁊ semp ⁊ multum. Corpus tñ sanum vntus regionis est sanus ⁊ perfectus alio altertus regionis. Unde corpus humanum temperatissimum climatis temperati dicitur medium vnum equale ad iusticiam in cōparatione ad corpora tēperata aliaz regionū ⁊ respectu bu⁹ alia corpora dicunt lapsa: si ille lapsus non erit factens talia corpora egra aliquo modo.

Caplm tertium de regulis sumptis ab etate.

Quonsequens est dicere regulas generales sanitatis sumptas ex diuersitate etatum. Supponamus hanc diuersitatem etatum esse in homine temperato libero ab occupationibus qui sit potens obedire siue subijci regimini sanitatis. Quid aut sit de corporibus lapsis et occupatis ex dictis poterit apparere. Et q̄ prima etas est infantū primo dicemus regulas regiminis sanitatis ipsi⁹ infantis que in fine equalitatis existit. Dicamus ergo q̄ talis infans post parturitionem ipsius statim ponendus est in aqua temperate caliditatis ne corpus suum alteretur ab aeris frigiditate vel excessiua caliditate. Et etiā sordes si que a matre fuerint derelictę p̄ aquam calidam deleantur. Sed ante etiam vmbilicus est ligandus non nimis longus ne sit maior q̄ deceat: nec nimis breuis ne sit minor q̄ deceat nec dz etiam ligatura esse nimis fortis nec nimis debilis ne prius cadat ⁊ citius q̄ opz nec tardius. Ligatura dz esse de filo lane non nimis duro. Post abscisionē vmbilicē aspergatur sanguis draconis vel aliquid simile vt puta cimumm: sarcocollare ne citrine. Quātitas incisionis est quatuor digitorū ⁊ ligationis vntus digiti. Post casum vmbilicē mulieres gallecane saluā solū ponere p̄sueuerunt. Alij aut docēt apponere cineres codeaz vel plūbi adusti vel calcanei vitulini. Consiueuerunt mulieres gallecane infantē natū nouissime ante oia ponere supra nudas paleas: ⁊ eūdes fricare paleis tēperata fricatione. Et ego laudare paleas nō esse frigidās nec calas

Secunda

excessiue: sed calas tēperate. Sed mos altay est infans recipe in gremio in pāno li/
neo vel in lanco tēpate calitatis. Et vt sit ad vnū dicere recipiendus est infans in loco
silioxi loco matricis q̄ possibilis? est: q̄ mutatio subit: a nocet nocumēto magno. Et
iō nullo mō balneādi sunt post p̄uritionē in aq̄ fria: sicut q̄dā barbari p̄sueuerunt:
sed in aq̄ pura tēpate calitatis sili calitati matricis in q̄ p̄ exp̄ictiā nos videm? eos
q̄plm̄ delectari. Dicūt antiquoz q̄dā q̄ eoz coepa post p̄ū debēt sinapizari sale
minutissime triturato r̄ deinde fasciari recēter. Nec em̄ sinapizatio vtilis ē ad mēs
bia eoz roborāda a frigore caloze r̄ silib? . Et hoc em̄ eoz cutis efficit dēsior r̄ ipol/
sibilior: humiditates r̄ ipuritates cutis sup̄sue p̄sumunt in q̄b? p̄stat infantes abā
dare. Sed q̄ sal bz ex sui natura mēbra infantis mordicare loco salis ad p̄dictas m̄/
tētiones vtunt aliq̄ sapiētū aleo fruct? gladiū ex quo mēbra roborant r̄ būiditates
aliquāl? desiccant. Rōnabile est istud in infantibus valde calis r̄ multū raris puta
cholericis r̄ sanguineis quoz mēbra sunt valde rara. Sed in infantib? q̄ sunt in fine
equalitatis secus est. In his em̄ sal magis vtilis. Et si essent p̄legmatici infantes
eoz sal dz esse calidius r̄ nō sicca? . Ampli? eoz vesice sunt cōprimēde vt facit vrinā
emittat. Eoz et̄ nates purgent cū digito minimo cū? vnguis nullā habeat eminē?
tia r̄ ant? orificiū minimo digito m̄ucto oleo est ap̄iendū. Mulieres gallicane b̄nt
se debēt regulā spālē in regimie infantū quā volum? p̄mittere. Dicūt em̄ infantes nouiter
regere r̄ natos debere sinapizari farina r̄ spāl? ptes eoz inferiores musculosas: deinde frica
ga regi r̄ cute pocina tēperate asperitatis. Dicūt em̄ sup̄sultates malas ab eoz corpori
mē infan
tium.

te nec statim post lactationē sed añ. Sicut em̄ exercitiū dz at̄cipare cibū in potēri
bus exercitari: sic balneū dz at̄cipare lactationē in nouiter natis q̄ nō p̄ht exercitari
An si stomach? sit plen? lacte eoz digō corūp̄it p̄pter balneū r̄ opp̄sitiōes in la/
teribus ḡnant: silr eoz dyasfragma cōprimūt r̄ in eis dē tussis ḡnatur r̄ interdū vomit
tus q̄ oia in nouiter natis nocua sunt simplr r̄ cuitāda. Nō dz aut̄ balneari in aq̄
sapiēte natura siue virtutē pharmacoz cutisimodi sunt aq̄ sulphuree r̄ alūinosē: dz
eē aq̄ pura fontina cuius mor? sit x̄sus ostētē p̄t errā arenosam nō lapideā nec luto
sant: et a mōtibus discoop̄ta: aerī r̄ soli expositā nullius saporis: substātie subtili. cur
residētia nulla vel pauca pōdere leuis: q̄ cito calefit r̄ cito infrigidat. Morētur in
balneo quousq̄ carnea eoz rubere incipiāt. Et post balneū decēter sum: fasciāt dī
sicut nouerunt in atrone circa hoc insistētes. Fasciatio aut̄ nō dz eē nimis stricta ne
eoz augmetū ipeditat nec nimis mollis ne eoz mēbra indebite figurent. Nec debēt
eē pāni ex q̄bus fasciātur frigidī. Et si forsan ne eoz mēbris aliq̄d petū apparet
ex pte figure vel sit? vel p̄tiritatis post balneū fasciādo tēptari dz eoz correctio sicut
nutrices infantib? suis facere p̄sueuerūt. Et silr in his quoz vna tibi est breuis: alta
f. magis extēdēdo eā q̄ aliā. Post hoc aut̄ infans lactādu est. quousq̄ dormiat. Nō
si forsan dormire nō velit p̄solādu est cū dulcibus cātulentis. Et si oia ista nō tūne/
r̄nt potādu est totus fasciat? hinc inde. Et sup̄ oia studeat nutrit? q̄ vestes non
sint fordidē. Sed q̄ matronas in his exptas videmus magis p̄ficere: in hac mate/
ria me amplius tenere nō intēdo. Lotiēs em̄ sunt fasciādī in die quottēs eoz vestes
fordidē reptunt. Sem̄p aut̄ post balneū lactādī sunt: r̄ silr post eoz vestitū fordidā/
rū mūdificationē. Si quis dē eos lac suggere delectabilr videamus q̄d eoz dē infan
tū lactādī p̄suetudine facile est videre: tūc fm̄ q̄d plus vel minus recipiāt vnica la
ctatio delectationē lactis fm̄ hoc sepi? vel min? sunt lactādī. Ad atoz ps p̄tis nouis/
ter nator occupāda est in lactatiōe: balneatiōe: dormitiōe: r̄ bimōi vestitū fordidarū

Lac p̄ue mutatiōe. Nec oino nouiter nati indigēt alio cibo nisi lacte: r̄ hoc eis sit loco cib? r̄
niēt? p̄ue pot?. Lac aut̄ infantib? p̄uenticius est lac matris p̄p̄te. Mā natura sagax sagacta
ris lactā te cui? nō est finis ex vna portione sanguis mēstrui fetū ḡnat r̄ nutrit in vtro m̄ris
cibus. r̄ ex alia portione lac in mām̄illis ḡnat q̄d quidem lac cum sit ḡnatum ex sanguine

maxime simili sanguini qui fuit materia generationis & nutritionis infantis: est eisdem optimū nutrimentū quod est verū supposito quod mater sit sana et debiti regiminis finem quod requirit actus nutritionis nutritis. Et hoc est quod ex eisdem sumus & nutrimur. Quod si forsitan mater propriū genitū nutrire nō posset: vel nō velit: tūc eligēda est nutritrix sana bone conditionis & boni moris: etatis perfecte: cuius color ad nigrū declinet: & vene sint late: & collū grossum: & pectus amplū: et māmille nō carnosae magne nō late: venarū multarū: cuius lac nō sit nimis subtiler seorsum: nec nimis grossum et caesariū: coloris albi: boni odoris & boni saporis. Locus etiā lac nō sit nimis parui propinquū: nec nimis remotū: cuius partus fuit naturalis: etiā masculus: & sit vnius mēsis cū dimidio vel duoz. Et si possit inueniri nutritrix similis complexionis et regiminis matris infantis cuius partus fuerit naturalis: etiā masculus nō esset malū: immo puto quod talis esset pre oibus eligēda supposita lactis conuenientia in quāritate & in conditionibus ante dictis. Quod si mater propriū filiū nutrire velit nō eligatur alia sanitate et bono regimine habitis cum lactis sufficientia. Quod autem sit bonū regimen nutritis ex quo lac eiusdē cōseruetur: corrigatur & augetur infans: apparebit post vbi regule regiminis sanitatis appropriate sexui semineo vt differt a masculino ponentur. Et nō laudarem quod in primis diebus partus mater lactaret propriū filium suū. Cum quod mater multū alterata est a partu. Cum quia lac diu remāsit in māmillis ex quo forte potest esse corruptū: sicut etiā ex proprio colore & substantia est videre. Unde mulieres gallicane faciūt fugi lac ab earū māmillis per aliam. *Gallica/*
 quā mulierē vitem ad hoc deputatā. Non est cum abulū eius mouendum ad somn- *res lac su*
 prouocationē motu violento ne eius lac in stomacho cōcutiatur & digestio corrupa- *gi faciūt.*
 tur: sed motu suauis et si sine motu cum māmilla somnus possit puocari melius est. *Adode/*
 Adoderatus stertus ante lactationē cōuenit: et specialiter ad partium spiritualium, *rar/* sicut
 dilatationē: et ad humiditātū capitis aliquale euacuationē: & ad caloris tempera- *are lacta*
 ti reuocationem & confortationem. Lactentur bis vel ter in die naturali: vel ad plus *tionē con*
 quater. Quod si forsitan in eoz stomachis corrupatur lac ex multa et imoderata suctio *uenit.*
 ne: ex qua pringit inflatio & extēsiō & vētositatū multitudo & vrine albe do longo tpe
 famelicū sunt pmitteat: & studiū impēdatur vt somnū dormitāt lōgū. Securius est vt
 paz suggant lactis & sepe. Assimilatur em̄ corporibus pualescētium quod sic sunt cibā
 di vt inferius apparebit. Bonū est et ante lactationē quod paz mellis despumati cuz
 aliquātū vini lymphati albi eiusdem ppinetur ppter stomachi ablutōnē & laua
 tionem. Et specialit̄ in principio aliquid lactis in infantis oribus mulgeat vt min⁹
 eoz meri in actio laboret & ex conamine suctōnis eoz gula cū meri & reliqs̄ instris
 leſionē incurrant. Hoc igit̄ sit regimē infantū quousqz dētes emittant anteriores.
 Postqz dentes apparuerint anteriores alius cibis a lacte nutritis infantibus in
 terdū est tribuēdus sicut cibi lacti files in substantia & vrute lacte tū paz grossiores:
 & sint cibi quod pauca vel nulla indigēt masticatione cuiusmodi sunt cibaria laudabi
 lia a matribus vel nutritibus eoz primit̄ diligēt̄ masticata vt panis in aq̄ mellis
 dissolutus vel in aqua carnis laudabilis vel cibus factus ex farina tritici & lacte aia
 lis sicut mulieres gallicane facere consueuerūt. Aut panis dissolutus in vino bñ aq̄ti
 co interdū pōt eis bene tribui. Aqua bona & pura cui⁹ p̄ditōes supius dicte sunt:
 pōt et̄ p̄misceri cū aliquātulo vini. Nec laudo quod p̄dicti cibi tradantur infantibus sicut
 cū lacte. In hora em̄ in qua aliqs̄ predictoz ciboz exhibetur infantibus abstineat a
 lacte quousqz predictoz ciboz digestio fuerit p̄fecta. Hoc factū possunt induci & por
 tari & balneari minus q̄ ante. Cum autem inceperint per seipsos ambulare: nutritrix
 debet esse sollicita ne infans diuersis & inordinatis moueatur motibus ne forte eius
 membra torqueantur: nec est cogendus sedere vel ambulare anteqz finem naturam
 desiderium veniat. Locus in quo sedet non debet esse durus: nec asperitatem habens:
 nec coram ipso debent esse alique ex eis que pungunt & incidunt. Custodien-

Quotmo
dis pōt
aqua p̄
milkera
cū vino.

dus est ne ab alto loco labatur. *Et* autē dētes canini incepterint apparere ab omni
 re que ad masticandū dura est debet abstinere ne forte materia predictoz dentium
 propter duroz masticationē totaliter resoluatur. *Et* tunc plurimū bonū erit fricare
 gingiuas ex agungia galline: vel ex buryzo recēti ⁊ cerebio leporis: ex hoc effi facitior
 eoz sit transitus ⁊ origo. *Et* qz in tpe originis dentiu predictoz cōsueuerunt infan-
 tum colla rubere q̄ plurimum laudo q̄ hoc tempore vngatur caput et collum cum
 oleo rosato cōquassato cum aqua calida. Cum autem possibile est vt cum predictis
 dentibus mordere desiderante proprium digitum masticare e: quapropter hoc tēpō-
 re frustum paruū radicis yreos in eorum manibus est ponendum que nō sit sicca:
 sed inter siccum et viride mediocris. Nam ex eorum masticatione prohibentur eozū
 gingiue ab vlcerebus et dolore. Laudo q̄ gingiue eorum frequenter cū melle despu-
 mato cum aliquantulo salis fricentur: hoc enim prohibet a dolore et vlcere. Quādo
 autē predicti dentes canini perfecte creuerint radix liquiritie continue masticetur.

**Radix li-
 quiritie.
 Lep' se-
 questrat-
 tionis.**

Et q̄to infantes magis appropinquant ad tempus in quo sunt a matre totaliter
 sequestrandi: tanto oportet assuefieri cibarijs magis grossis. Tempus sequestratio-
 nis est cum possunt alios cibos masticare perfecte: cum scilicet omnes dentes emisse
 rint. *Et* hoc tempus est duorum annorum communiter. Dicunt quidā q̄ masculus
 tardius sequestrandus est q̄ femella ceteris paribus. Quod si infans peritide et in-
 ordinate post tempus sequestrationis māmillam quesierit: et ex illo inordinate fles-
 uerit: eptibimande sunt māmille cum aliquibus que infanti abominationem induc-
 cāt in gustu: cuiusmodi sunt succus absinthij: et mentastri: et myrbe: et similitū. Hoc
 ergo sit regimen infantis quousqz a nutrice sit sequestrandus. Postea tota sollicitu-
 do parentum debet esse in meliorando mores ipsius. *Et* in hoc consistit duplex vti-
 litas: vnā vt crescat bonus: et fiat ei in bono habitus fixus qui generatur in anima
 ex actibus frequētatis. *Et* hec utilitas est in aia cuius artem nō habet medicus: sed
 moralis philosopho. Alia est attrinens corpori. Nam ex malicia mox ⁊ passionū
 pōt in corpore gnari cōplexiōis malicia. Unde sicut mali mores sequuntur maliciā
 cōplexiōis: sic possibile est maliciam cōplexiōis ex mox malicia gnari. Vñ timor

**Adalt-
 cia cōplo-
 niter mo-
 rum ma-
 licia.**

in multo tpe p̄ficiat melancholicum. *Et* ergo non sunt pmittendi nimis tristari nec
 frasci nec flere nec gaudere: sed mediū in bis eligibile est. *Et* si nobis appareat eo-
 rum natura vel constellatione inclinari inordinate ad aliquam passionem auertendi
 sunt ad p̄trarium. Aduertentes em̄ ad contrarium ad medium venemus sicut vtri-
 gentes ligna tortuosa facere p̄sueuerunt. *Et* sic p̄tz q̄ in custodia mox summa cor-
 poris et anime custodia consistit. Post somnum balneandus est quousqz ei⁹ carnes
 rubere incipiāt: deinde ludere pmittatur p̄ vnā horam: deinde cibādus est cibis lau-
 dabilibus: deinde pmittēdus est ludere p̄lixus: deinde balneandus est. Post seque-
 strationē eoz aliqui sunt p̄tenti exercitio: pax aut nihil curātes de balneis: sed qz eo-
 rum membra ante septimum annū sunt multū debilia ⁊ ad motum inepta rōnabi-
 le est q̄ interdum balneentur ad mēbroz confortationem ⁊ ad supfluoz tertie dige-
 stionis expulsionē ⁊ vt mēbra ad augmentum p̄parent. Non debet esse balnea sapiē-
 tia naturaz altioz pharmacoꝝ cuiusmodi sunt sulphurea aluminosa ⁊ sista: quia
 redderentur ex illis corpora eoz inaugmentabilia. *Et* p̄pter eandem cām exercitiū
 eoz non d̄s esse forte multum ⁊ magnum: qz membra eoz adeo sunt debilia qz exer-
 citium forte pati non possunt. In hoc tempore etatis vniūm est nociuum ⁊ eo nō in-
 digent. Nocuum quidem qz est ignem addere igni. Vabent etiam neruos debiles
 ⁊ cerebrum quoz vinum est maxime lesiuum: ⁊ p̄cipue qz eoz nerui sunt valde pass-
 sibles ⁊ penetrabiles a vino quod est optimus penetrator propter subtilitatē eius
 debitam ex parte actionis ⁊ substantie. Vnum em̄ est subtile in substantia ⁊ acto-
 ne. Nec indigent vino propter vine mundificationem: ⁊ cholere rubee cum vna
 mundificationem. Nec propter corporis humectationem: nec propter melanco-

lie reſſionem: nec propter digeſtione et caloris innati confortationem vt conſiderā
 ti mañſtum eſt. Vinum album limphatum valde poteſt eis p̄parari loco potus.
 Et quanto ſunt calidioris cōplexionis minus vtantur vino: et p̄to frigi d̄ſoris plus
 vtantur eo. Aqua que eſt potus eorū ſit pura cuius conditiones ſuperius tacte ſunt
 Hoc ſit regimen pueri quouſq; magiſtro tradatur quod eſt tempus annoꝝ ſex. In
 hoc tempore tradatur magiſtro qui eum doceat in moribus et ſic gradatim eſt ordi
 nandus: nec ſolito bañeandus et eius labor ante comēſtionem augmentandus: qz
 eius membra ſunt ſolito fortiora. Non ſunt tñ apta fortibus exercitijs ante decimū
 quartum annum: immo forſan eis non competit exercitium forte et magnum ante
 finem adoleſcentie. Uſq; ad duo ſeptennia annoꝝ non competit vinū niſi aqua
 ticum ſed minus q̄ ante. Sed interdum non eſt maluz eis in hoc tempore miniſtra
 re parum boni vini: propter preſeruationem a generatione oppilationum. Hoc ſit
 regimen pueri vſq; ad decimū quartum annum. Unde parum deinceps differt re
 gimen corpori debitum ſc; temperato libero vacare potenti regimini ſanitatis a re
 gimine tranſeuntium decimū quartum annum preterq; q̄ poſſunt fortioribus ex
 ercitijs vti: et cibis groſſioribus et vinis minus aquaticis et paucioribus balneis: et
 indiget breuioribus ſignis. Non indiget exercitijs fortiffimis nec talia exercitia
 ſuſtinere poſſunt ſine notabili leſione cuiuſmodi ſunt exercitia luctantia: toxiātū
 et ſimilia: nam eorum membra non ſunt ſufficienter apta ad tales motus propter eo
 rum imperfectionem: ſunt enim a dbuc in via augmenti: et talia exercitia impediūt
 eorum augmentum. Et ſicut dictum eſt de exercitijs ita intelligatur de cibis: nō eſſi
 poſſunt digerere cibaria fortiffima ad digerendum dura: quemadmodum poſſunt
 illi qui ſunt in termino adoleſcentie. Similiter actus vener eorum non ſunt eis ita cō
 uenientes ſicut bis qui termiñum adoleſcentie ſunt conſecuti: immo ex coſtu inordi
 nato magnam conſequuntur leſionem. Ex hoc enim corpus impeditur ab augmen
 to: nec ſemen eſt vile generationi: anteq; membra ad perfectum augmentum perue
 nerint: vt patet in terrenaiſcentibus quorum ſemen eſt imperfectum anteq; planta
 ad augmentū perfectum deuenit. Cum autē aliquis ad perfectum deuenit aug
 mentum quod communiter ſupponitur circa medium quartū ſeptenniū annoꝝ: et
 eſt annus viceſimū quintus: tunc eſt ſanitas perfectiffima: et durat vſq; ad quadra
 geſimū quintum annum. Et vocatur hec etas: etas pulchritudinis et fortitudinis.
 Nam hoc tempore corpora ſunt pulcherrima et fortiffima: et in eis omnes operatio
 nes ſunt fortiores: quod ſpecialiter verum eſt de vitalibus et animalibus quicqd; ſit
 de naturalibus. In hac etate indigemus fortioribus exercitijs et eſt ſufficientior ad
 exercitia fortiffima: et multo magis q̄ aliqua precedentium. Et minus indiget bal
 neis aque calide q̄ etas precedens: ſed balneum frigide aque huic ſoli etati eſt con
 ueniens vt membra reddantur robuſtiora: et ad motum fortem aptiora. Nec calor
 innatus ex predicto balneo debilitatur: ſed magis confortabitur nec augmentū mē
 broꝝ impeditur. Et non d; hoc balneum eſſe aque intenſe frigiditatis: nec in tem
 pore et hora frigidis ſed calidis. Cibis in hac etate d; eſſe groſſior et maioris qua
 ritatis et minoris numeri. Nam debent et poſſunt reſpectu prioris et poſterioris eta
 tis groſſum et multū cibum accipere et raro. Que ſunt cibaria puenientia eis inferre
 apparebit. Potus d; eſſe vinum ſubtile album minus aquaticum q̄ in minori etate
 re ppter vine puocationem: cholere mundificationem et ſudoris puocationem: et
 membroꝝ humectationes. Nec debent eorū cibaria eſſe calida nec acuta ne forte ex
 eis in ſebem vel capitis ſupalefactionē vel humoꝝ aduſtionem incidant. Et pro
 pter eandē rōnem vitare debent oia exceſſiue calida et ſicca vt piper: ſinapis: allia et
 ſilia. Nec etas indiget breuiſſimo ſomno reſpectu aliaz ppter digeſtionis fortitudi
 nem: et robur membroꝝ que ſunt inſtra virtutum aialium ſenſitiuaz et mortuarum.
 Somnus eñ ordinatus ad confortationes virtutum naturalium et quietem aialū.

Bonus et
 vile est
 dare vi
 num a q̄
 ticū pue
 ris ppter
 p̄ſeru a
 tionem a
 gnatione
 oppila
 tionum.

Calor in
 natus ex
 balneo in
 debilitat

Quo ad aie accidentia summe est vitanda ira et tristitia que sanguinem supercalefactum et adurunt. Nec etas actibus veneris est iuuenietio: propter membrorum perfectionem et caloris et spirituum fortificationem et seminis multitudinem et digestionem. Regule autem spirituales regiminis sanitatis que sumuntur ex rebus naturalium diuersitate inferius appa-
 rebunt. Hanc etatem sequitur consistencia cuius regimine parum differt a regimine iuue-
 diate dicto. Hanc consistenciam sequitur senectus cuius volumus ponere regimine spiri-
 tale sicut in fantium. Notandum quod tota intentio in regimine senum est administrare quod
 calefaciat et humectet ex nutrientibus balneis et portibus longo somno et quiete. Et quod
 in stomachis senum phlegma multiplicatur per viam intestinorum euacuare procurabunt
 ipsum primitus digerendo cum decoctione ysaopi et oxymelle diuretico. Euacuatio fieri
 potest cum pigra vel cum decoctione volubilis et polipodii in qua infundantur carbam-
 turbitus et zinziber. Pillule etiam compositae ex semine carbami et ficibus et terebenti-
 na sunt sentibus iuuenietes et fit de illis quantitas duarum auellanarum vel circa. De nutri-
 tibus senum dicam quod nutrientia senum debent esse facilis digestionis et boni nutrimenti et mi-
 noris quantitatatis et numeri minoris quam in etatibus precedentibus. A corporibus enim senum non fit multa
 resolutio propter caloris subtilitatem et membrorum duriciem: et sic non indigent multo cibo:
 nec sepe sed paucus eis sufficit respectu etatis prioris et raro propter digestionis debili-
 litatem. Et ergo debet eis administrari nutrientia que in parua quantitate possunt corpus sentis
 nutrire sufficere: et quod senes non indigent sepius refectione: immo forte eis sufficit
 cum comedere semel in die naturalis: ideo facillime ferunt ieiunium quod vix est de se-
 nibus a senectute et non a senio. Senes enim a senio qui sunt sicut lucerna extinctio-
 ni parua indigent sepius et paucissima refectione. A cibo enim multo simul sumpto
 suffocaretur eorum calor sicut paruus ignis a multis lignis. Et si non eis sepe nutri-
 mentum administraretur calor naturalis humido radicali sumpto sicut lucerna ad-
 extinguendum parata propter olei consumptionem et sic ibi illuminati paucitatem ex-
 tinguetur. Bonum ergo puro tales dietari ter in die naturali sic quod inter primam: secundam
 comestione interueniat spatium octo horarum et inter ultimam comestione primam dieti et
 primam sequentis interueniat spatium .x. vel .xv. horarum: et sic tertia comestio maior erit se-
 cunda: et secunda aliquantulum maior prima. Prima comestio erit circa secundam horam equa-
 lem diei naturalis: et secunda comestio erit circa horam septimam: et tertia circa .xvii. horam
 dieti sequentis et est circa nonam vel decimam equales. Debet senes proterea euitare omnia ci-
 baria phlegmaticis vel melle generatiua et venarum oppilatiua cuiusmodi sunt grossa vis-
 cosa solida et digestionis inobediencia: verbi gratia genera leguminum et genera piscium sa-
 litorum et non salitorum et specialiter animalium marinarum et vniuersaliter carentium squa-
 mis et spiritibus et carniem salutarum et specialiter animalium siluestrium porcorum bouum
 antequorum salitorum et non salitorum: et auium in aquis degentium et vniuersaliter ciba-
 riorum pomorum coctanorum et mespilorum et similium frigidorum olerum frigidorum puta
 lactucarum portulacatum et similia. Sentibus quoque conuenientior est elixatura
 quam fritura vel assatura: et assatura quam fritura: et pastillatura quam assatura. Salse ex vi-
 no sunt conuenientiores sentibus quam ex aceto vel vertuto. Acetum enim est sentibus in-
 conuenientissimum ratione eius frigiditatis et siccitatis. Et meo iudicio senectutes
 accelerat et confirmat. Item specierum genera sicut zinziber et cinamomum sunt se-
 nibus conuenientiora. Et omnia genera specierum participantium caliditate et
 humiditate vel parua siccitate. Ad sentibus multum est conueniens. Debet autem
 esse album: grandinosum: durum: incassibile: boni saporis cuiusmodi est mel de monte
 pessulano. Carnes castratorum tuuenium caponum: gallinarum: gallosum testiculorum oua re-
 centia sunt cibaria sentibus conuenientia. Et similiter perdicum alaudarum et fas-
 si anorum. Nec enim sunt facilis digestionis boni nutrimenti et multi. Pisces se-
 nibus conuenientes sunt pisces marini: et inter ipsos est rogetus gomarus et pla-
 gista. Et melius est quod decoquantur in vino cum senticulo aneto et petrosilino: et

De ciba
rijs.

eorū frigiditas tēperet & remoueat eorū viscositas. Lac sensib⁹ puenit eo qđ nutrit ei
 to & co: pus, bumectat. Quibusdam aut non conuenit eo qđ oppilationē gñat: vnde
 quibusdam ex lacte sub dextro byppocūdio dolor & extensio contingere consuevit:
 ppter venarū structuram & talibus nō puenit. Lac conuenientius est eis asinum
 vel caprinū cū aliquali q̄titate zuccari vel mellis despumati: hec em̄ p̄bibēt ipsius
 corruptionem & iuuant eius penetrationē. Lacus sensibus est inutilis nisi sit bene
 vncuosus non falsus nec nimis recēs. Buryz sensibus conuenit: q̄ eos bumectat & multū p
 calefacit & membra pectoralia lenit. Olera conuenientia sunt sicla: bleta: feniculum: des̄ vt d̄
 petrosilinum: borago domestica & siluestris: salua: menta: & consilia q̄ ad caliditatē cit Auer⁹
 & humiditā em̄ declināt. Polipodium cū aniso est eis conueniens ad leniendū ipoz rois. q̄.
 naturas si decoquūtur cū carnibus laudabilibus. Idem intelligatur de volubili ber col.
 ba cuius est flos albus ad modū cāpane: & mercurialis eis cōuenit: & eis conueniēs
 est oleum oliuarū maturarū & amygdaloz dulciū & zizaminū. Fructus sensibus cōue/
 nientes sunt ficus: et specialiter ficce et paslule & pruna & dactili. Et ficus qđem
 in principio comestionis & alijs in fine est v̄dū. Dyacalamentum etiam est eis cō
 perens & specialiter ad apicendum oppilationes latez quas senes sepius incurrere
 consueverunt. Elystere ex oleo simplici dulci est eis conueniens interdū ad leniendū
 eorū naturas & ad bumectandum eorū viscera. Et oīno cauere debent ab acuto cly/
 steri ne eorū intestina siccentur sed humidū clystere & vinctuosum est eis vtilissimū.
 Debemus sollicitari in regimine senū de lenitate vētris eorū: & n̄: bul penitus de fles/
 botbomia est curandū. Et loquor de sensibus a senio cuius inuū: ponitur in septua
 gesimo anno vel circa: quibusdam citius. quibusdā tardius: sunt em̄ quidā ita male
 constructi corpore q̄ non p̄nt ad annū sexagesimum puenire. Animum nouū album
 gallici aq̄aticum sensibus non est conueniens nisi forsan post balneum si eos inoz/
 dinate contingeret sitire. Animum senum d̄ esse rubeum: subtile: odoriferum et ani
 quū. Tale em̄ vinū senes calefacit & nutrit: melancoliā cōpescit: vrinā prouocat: un/
 cturas bumectat: calorē innatum reparat: quibus omnibus indigent senes. Acrumi
 nū generibus vti possunt si eis d̄ v̄t cōsueuerunt: puta alleis: cepis: & specialiter p̄
 ppter opilationē venarū aperitidam quā sepe incurrere cōsueuerunt ad quod tūc va
 leret dyacalamentū. Zyrīaca sensibus multū cōuenit ad apertendū opilationes ip/
 soz: similiter cōpetit medicina vocata atbanasia: cuius descriptionem inuenies in
 antidotario. Potagia sensibus conueniētia sunt gru: llū de auena: & bozdeo cū aqua
 carniū laudabilū. Similiter rape cū aqua carniū laudabilū & feniculo sensib⁹ sunt
 cōueniētes. Similiter pureta ex bozaginibus bleta: feniculo petrosilino sensib⁹ sunt
 cōueniētes. Potus hydromellis sensibus est cōueniēs ad apertendū eorum opilatio
 nes: & si sint in r̄ijs vr̄ine decoquat cū hydre melle petrosilini: et specialiter macedo
 nicū apii feniculū & similia. Et si opilatio fuerit in r̄ijs spūalib⁹ addat hydromel/
 li capillus veneris: yfopus: & silia. Fricatio tēperata in q̄titate & qualitate: sensibus
 cōuenit. Debilia mēbra & dolētia senū fricatione nō indigēt. Debet esse fricatio cū
 manib⁹ asperis & grossis p̄ntis v̄tib⁹ interpositis: nō tñ d̄ esse fricatio tāta & talis
 q̄ mēbroz ipsoz inducat siccitatē: et p̄ cōsequēs frigiditatē p̄ viā resolutionis bum/
 di: naturalis calidi sicut in exercitijs imoderatis cōtingere solet. Nec d̄ esse nimis
 parua ita q̄ in mēbris senū nulla fiat resolutio cū fricatio naturaliter ordinetur ad
 expulsiōē supfluitatū mēbroz tertie digestionis: et ad cōfortationē earū dē. Debet
 igit esse talis & tāta q̄ sit sufficiens poros mēbroz aliquantū aperire: et eorū dē calo
 rem innatū aliquantū confortare: & superfluitates eorū consumere: vt ex his mēbra
 senū calidiora reddātur & naturaliter humidiora. Et sic patet q̄ fricatio senū nō de
 bet esse fortis: q̄ mēbra desiccatur: nec debilis: q̄ calorē in mēbris non confortat. Nec
 etiā parua: q̄ nō sufficit poros aperire & supfluitates cōsumere. Nec nimis magna
 ne membra debilia senū vltra naturā debilitatem debilitet. Debet ergo esse mes

Lacus

senib⁹ nō

multū p

calearit

des̄ vt d̄

petrosilinum

borago domestica

& siluestris

salua: menta:

& consilia q̄ ad

caliditatē cit

Auer⁹

& humiditā em̄

declināt.

Polipodium cū

aniso est eis

conueniens ad

leniendū ipoz

rois. q̄.

naturas si

decoquūtur cū

carnibus laudabilibus.

Idem intelligatur

de volubili ber col.

ba cuius est flos

albus ad modū

cāpane: &

mercurialis eis

cōuenit: & eis

conueniēs

est oleum oliuarū

maturarū &

amygdaloz dulciū

& zizaminū.

polypod
910

zizaminū
mys

Fricatio

dioeris in quãtitate ⁊ qualitate. Tẽpus autẽ cessãndi a fricatione est cũ mẽbra senũ rubere incipiũt ⁊ aliquãliter dolere. Nec est malũ circa finẽ fricationis iungi in manus oleo oliuarũ dulci: vel amygdalarũ dulciũ: vt membroz senum siccitas aliquãliter tẽperetur: ⁊ calidũ naturale in eisde cõseruetur. Laudo hãc fricationem fieri sto macho ieiuno ante cibũ et exercitiũ: et eligatur locus tẽperatus et hora naturaliter tẽperata vel artificialiter. Et qui nõ p̄nt exerceri propter mẽbroz debilitatẽ: vel p̄pter aliquã causam in rebus mũdanis suppleatur fricationibus ⁊ balneis fricetur qualibet die nõ solum fricatione preparatẽ ad exercitiũ sed supplente vicem exercitiũ. Et balneãtur quater in mẽse balneo humectatẽ: ⁊ calorẽ naturalẽ cõfortante: et siccitatem mẽbroz obtẽperante. Zalta nõ sunt balnea sulphurea vel aluminosa: nec vniuersaliter sapietia naturã similitũ farmacoz: sed sunt aque dulces in quibus apponi laudo camomillã: ⁊ vtrũq; sticados: ⁊ bismalia quidẽ ad mẽbroz siccitatẽ sticados et camomillã: q; mẽbra cõfortat: et lassitudinẽ remouet. Et bene laudo q; circa finẽ balnei fricentur eoz mẽbra vt sordes eoz remoueantur si que sint. Et inde fricetur inunctis in manibus oleo oliuarũ et amygdalarũ dulciũ vt post balneũ mẽbra remaneãt bumidiora. Terminus balneationis ⁊ exitus institũ est cũ digitoz pulpe incipiũt aliquãliter exasperari. Et in hoc multũ dicitur considerari hominis delectatio: nã quidã citius balneatione attendantur: quidã tardius. De alijs considerationibus circa fricationẽ et balneũ trãseõ: q; de hoc inferius in quarta parte huius operis patebit. Senes qui ad huc habet mẽbra fortia et ad exercitiũ bene apta non balneo adeo sepe: nec fricatione assuescere debent. Nã balneũ ⁊ fricatio pro magna parte vtilitatis ad expulsionẽ ordinãtur superfluitatum tertie digestionis ⁊ caloris naturalis cõfortationẽ: ⁊ mẽbroz interiorũ euacuationẽ ad que oia exercitiũ ordinãtũ modo debito plus valet. Mẽbra senũ debilia exercitari nõ debent: ne ampliorẽ incurrat debilitatẽ: secus est in adolescentibus in quibus mẽbra debilia naturaliter exercitãtur amplius vt maiora ⁊ fortia fiãt: ⁊ hoc q; adolescentiũ virtutes conualescũt: ⁊ senum corpora sunt decidẽtia vnde nulla spes est de mẽbroz debilitũ naturaliter fortificatione per exercitiũ apta debent plus exercitari nõ ad virtutis mẽbroz augmentũ: sed ad residui vite cõseruationẽ. Unde si mẽbra superiora sint debilia: et inferiora fortia: exercitentur magis inferiora. Sed vniuersaliter ceteris paribus senes: minorẽ exercitiũ ⁊ debilitatione indiget q; adolescentẽs vel iuuenes: vñ fortioribus exercitijs non sunt apti cuiusmodi sunt bastiludia: toz neamẽta: ⁊ itinera longa: cursus ⁊ luctamina: ⁊ similia his. Nõ em̄ sunt vires in senectute. Unde hec etas vacare debet bis q; sine virib; sustineri p̄nt: puta cõsliji auctoritatibus ⁊ senectutis q; in senibus augeri cõsueuerũt: ⁊ nõ bis q; virib; corporis frũt q; ad etatẽ spectat priorẽ. Nõ em̄ viribus corporalibus: quib; prior indiget etas res magne geruntur.

¶ Capitulũ quartũ de regulis sumptis a lapsu naturali.

Quoniam in precedenti capitulo posui regulas regiminis temperati suesant a generatione a quo nõ parũ differunt egra corpora a generatione q; respectu tẽperati sunt malarũ cõplexionũ. Volumus in hoc capitulo ponere regulas regiminis sanitatis malarum complexionum non accidentalium: sed naturalium. Sunt enim quidã qui a principio generationis calidiores sunt vltra temperamentum humane complexionis: alij frigidiores: ⁊ in alijs qualitibus tã simplicibus q; compositis excedentes: quarum complexionũ necesse est vt sit aliud regimen cõseruatiuum vel curatiuum. Nec est nostra intentio loqui de parũ lapsis: quia talium regimen sufficienter haberi potest ex his que dicta sunt de regimine tẽperate complexionis: et ex his que postea dicẽtur de multum lapsis. Sed in isto capitulo intendimus de corporibus multum lapsis cuiusmodi sunt sanguinet: coleric: fleumatici: et melancolic. De complexionẽ sanguinea. Primo loquamur de regimine sanguinee complexionis. Est enim complexio minus mala et minus distans

De balneo.

Senes debiles exercitari non debent.

De regimine malarum complexionũ

a tēperata cōplexione: immo quidā dixerūt hanc cōplexionē esse tēperatā. scilicet calidā et humidā cuiusmodi est sanguinea: quōd utiq; verū est respectu tēperamenti ponderis. Unde hō tēperatissimus labet in calido et humido a pōderis tēperamēto: et sic intellexerūt antiquoz quidā cōplexionē humanā etiā in tota natura esse calidā et humidā. Sed cōplexio calida et humidā respectu tēperamēti ad iusticiam: puta respectu hominis tēperatissimi non est tēperata sed lapsa: et cuiusmodi est cōplexio naturalis: immo habēs hanc cōplexionē patitur a cacochimicis egritudinibus: et vniuersaliter ab oib; egritudinibus: quarū causa est putrefactio et humorū plenitudo et opilatio: et specialiter multitudine sanguinis. In tali enim cōplexione cōsuevit multū plerū sanguis ppter quō indiget fleuborbomiā vel vētosa ppter sanguinis euacuationē: et specialiter cū regimē habentium hanc cōplexionem in reliquis nō est equale. Nec fleuborbomiā fiēda est in virtute: erate: et ceteris particularibus permittentibus: in tēpore veris in principio vel in fine. In principio vbi dubitamus de egritudinibus ex sanguinis multitudine vt plurimū cōtingētib; nam hoc tēpus morbo assimilatur ex repletionē. In fine cū dubitamus de egritudinibus ex sanguinis acuitate vt plurimum cōtingētib;. Et ex hoc cōcluditur fleuborbomiā in veris principio fieri esse maiore et in fine minore. De veris fleuborbomādis et de qualitatē et quātitatē sanguinis cognitione: et de cōsiderationibus circa fleuborbomiā obseruandis trāseō: quō per dei gratiā de hoc fiet vñ capitulū spectale. Non solū hec cōplexio indiget fleuborbomiā: sed etiā farmacia: non ad sanguinis euacuationē: sed mundificationē et euērationē. Ad medicinē ad hoc cōueniētes sunt leues et benedictę: puta agaricus qui est medicīna familiaris turbat: certamus vt testat Zuerrois. Pofuerūt medicī experti multas bonas medicīnas sanguinis mūdificatiuas puta cassia fistulam pruna mānam tamarindum violas serum caprinū: boraginē mirabola nos: et multa similia qui in tabulis salernitanis est videre. Omnes enim medicīne sanguinē mūdificātes: vel sunt euacuātes fleuma quōd est sanguis coctus imperfecte vel indigestus: vel melancoliā ex sanguinis grossiori per viā ebullitionis generatam vel colerā ex subtiliori sanguinis per viā ebullitionis generatā. Nā cū sanguis ebullit quōd subtile est ipsius cōuertitur ad colerā immaturā que oīno a corpore euacuāda est: quōd grossius est in melancoliā cōuertitur innaturalē. Et similiter cū sanguis digerit nō possit: cōuertitur in quoddā fleuma quōd est natū nutrire corpus. Unde medicīne euacuātes hos humores predictos: sanguinis mūdificatiue ab autoribus nominātur. Nō enim debemus vtī medicīna euacuāte sanguinē in sua puritate. Unde si nō peccet sanguis in qualitate et substātia: sed solū in quātitate nō est adhibenda farmacia. Unde Hali refert quod Gal. ordinauit hoīem interfici qui inuenit medicinā sanguinis euacuatiuā occultis cooperitis ne eādē medicinā aliū docere posset. Unde oīno in artificialē est medicinā sanguinis purgatiuā exhibere nisi modo predicto. Nō sic est de humorib; alijs a sanguine: quō stātes in sua puritate quo ad substantiā et qualitatē: peccātes tñ in quātitate debēt p medicinā farmaciā euacuatiue eisdē appropriatā. Ex his patet in quo differūt medicīne sanguinis mūdificatiue a medicīnis euacuatiuis ceteroz humorū. Nā medicīne euacuatiue alioz humorū respectiue respiciūt humores illos vt distinctos a sanguine peccātes in qualitate quātitate vel substātia: sed medicīne mūdificatiue sanguinis respiciūt eosdē: et sanguinē vt deficientes a sanguinis pfectione: vel ppter diminutionē caloris: vt in fleumate: vel ppter excessum nō vltimatū caloris: vt in colera: vel ppter excessum vltimatū caloris: vt in melancolia. Nō etiā multū a veritate remotū est quod aliqua melancolie species ex sanguine generet a frigido: cuius melancolie medicīne euacuatiua etiā vocantur bif sanguinis mūdificatiua. Differūt pterea medicīne mūdificātes sanguinē a medicīnis euacuatiuis alioz humorū a sanguine in hoc quod medicīne sanguinē mūdificātes sunt benigniores et min; periculose: vñ sunt quasi quiddā medicīne benedictę: sed sic

Ad medicinā euacuatiua sanguis nō est tribuēda.
Differētia inter medicinā mūdificatiuā et euacuatiuā

Secunda

nō est de medicinis euacuatius alioꝝ humorꝝ a sanguīe vt a sanguīe distinguūtur. An in talibꝝ illoꝝ de salerno vbi ponunt medicine sanguis mūdificatiue solū ponū tur leues ⁊ bñdicite cutusmodi sūt medicine superiꝝ noiare: quaz qdā mūdificat san guis fleumatici: qdā colerici: qdā melācolici. Ad dicte aut euacuatē alios hū mores distinctos a sanguīe sunt fortiores ⁊ magis piculose: qđ eo cōtingit: qz tales humores sunt minꝰ nature obedientes: quāto em̄ aliqs humor magis distat a sangui ne: tāto magis est nature inimicꝰ si quidē sanguis nature est familiaris amicꝰ. Dica mus igitꝰ qꝰ talis cōplexio calida ⁊ humida indiget medicina sanguinis mūdificati ua: sꝰ de mō exhibitōis talū medicinarꝝ ⁊ similiꝝ trāse: qz de istis fiet vnū capitulū. Hec cōplexio cōsueuit multiplicare superfluitates: ⁊ specialiter tertie digestiōis quapropter eā habētes indigēt exercitio veloci ⁊ forti ad predictarū supfluitatū ex pulsionē: ex qꝰ posset opilatio generari: ⁊ cōsequēs putrefactio in corporibꝰ pro uenire. Regulas in exercitio obseruādas inferiꝰ ponā in vno caplo speciali. Eadē rōne indigēt fricatōe multa ⁊ forti: ⁊ qꝰ balneent stomacho setuno bis vlꝰ ter in ebꝰ domada vel ad minꝰ semel. Et opꝰ stomachū habētū talē cōplexionē inueni. Nā si ipsi cōplexio ad malū verteret: humores totiꝰ corporis ad malū declināret. Nā crꝰ roz notabilis in prima digestiōe nō corrigi in sc̄da. Amplꝰ qz hec cōplexio est para ta putrefactioni humorꝝ bonū est vt bis vtaꝰ qꝰ putrefactiōi resistit: cuiusmodi sunt frigida: sicca: nō viscosa: nō pinguis: nō dulcia: nō passibilia in substantia: nō partici pātia calditate extranea: nō vaporosa cuiusmodi sunt fructꝰ vaporosi: et specialiter virides ⁊ recētes: puta ficus: oue: amygdala: ⁊ silia. Silꝰ lacticia: ⁊ specialiter recē tia ⁊ vīna dulcia: ⁊ carnes humide ⁊ calide: ⁊ vinctuose: puta carnes mutonine: ⁊ idē intelligat in alijs. Talis cōplexio minꝰ ledit a setuno vñ forsan sufficit habētibꝰ hāc cōplexionē comedere i tribꝰ diebꝰ quater. Hec cōplexio in actibꝰ coitꝰ sufficiētior est alijs: ⁊ minꝰ ledit a cotu. Regule i vsu coitꝰ inferiꝰ dicentꝰ. Hec cōplexio minꝰ ledit a vigilia interposēs cōplexiōes: ⁊ plꝰ a somno grauaf: ⁊ ergo plures alijs debēt vigilare et minꝰ dormire. Plꝰ aut cōuenit ei trāci ⁊ minꝰ gaudere: silꝰ trāstari qꝰ alijs cōplexiōibꝰ. Nō cōuenit ei vti cibis plurimi nutrimentis: sꝰ pauci ⁊ boni. Et de hoc inferiꝰ apparebit in speciali capitulo. Hec cōplexio cōsueuit in reumate abundare: vnde bo nū est materia reumatis interdū per sternutationē: ⁊ interdū per gargarismata cō uentētia euacuare precedētibꝰ purgationibus vniuersalibus. Ad astꝰ ⁊ saxifraga sunt appropriata multū in reumatis mūdificatione gargarizando: vel masticādo: vel sternutando. Hec etiā cōplexio satis parata est opilationibꝰ venarū. Abstineāt ergo habentes hāc cōplexionē a cibarijs ⁊ potibus opilationē inducētibꝰ: ⁊ vniuer saliter ab omnibus a quibus opilatio potest prouenire. Unde vitare debent cibaria dulcia vinctuosa grossa et etiam potus turbidos grossos et dulces: debent etiā vitare balnea post cibum et exercitiū forte ⁊ coire ⁊ multū bibere: sunt em̄ causatiua de scensus cibi a stomacho ante perfectā eius digestiōem: et ideo talis cibus veniens ad venas causabit opilationes in eisdem. Hec sufficiant de illa complexione.

De complexione colerica.

Comple
xio coleri
ca calida
de natu
ra ignis.

Quoniam dicemus de complexione calida et sicca. Habentes enim hanc complexionē parati sunt cadere in febres inflammatorias: et specialiter in tēporibus calidis vnde laudo qꝰ temporibus calidis vitātur orizacara sim plicꝰ cū syrupo violarū vel nenufaris. Et rationale est vt predicti syrūpi aromattzē tur cū aliquāto spice: vel cynamomine predicti syrūpi aliquāter stomachū debilitēt. Amplius aqua borderi in tēporibus calidis est cōueniens eis. Laudo qꝰ predicti syrūpi recipiātur cum decoctione quorūdam seminū deoplantium cuiusmodi est semen melonū cucurbitē citruli scartole apij. Et quia hec cōplexio solet in colera abundare: ⁊ specialiter temporibus calidis indiget euacuantibus coleram cuiusmodi est reubarbarū scamonea correcta mirabolani citrini: cassia fistula: thamarindi: et simi

Ita. Mōs cōplexiōis regimē dicit esse declinās ad frigidā et humidā: q̄ parata est cadere in egritudines colericas calidas et siccās. Est autē cōplexio hec ad senectutes parata rōne siccitatis: quapropter indiget humectantib⁹ et senectuti resistētib⁹: cui⁹ iustmodi sunt cibi laudabiles gallinarū: pulloꝝ: et galloꝝ iuuenū: et extremitates porcorū: et carnes vituloꝝ: et oia laudabilia odorifera nō fumosa nec acuta sufficiētē subtilia. Et oim̄ velocis et subiti nutritiōis est vinū. Balneū aq̄ dulcis est et cōueniens sibi somn⁹: d̄ fugere vigilias et labores: inordinatos mētis et corporis. An̄ hec cōplexio min⁹ indiget exercitijs fortib⁹ et pl⁹ leuē a teuiijs. An̄ habētes hanc cōplexiōnē cibādi sunt bis in die naturali: nec debēt cibi eorū esse valde subriles et passibili les nec dulces. Nā tales cibi cū pcutiūtur a calore forti in colerā cōuertūtur: s̄ dñt esse cibi eorū fortioris digestiōis. Nec cōplexio leditur a cottu inordinatū: et est minus indigēs q̄uis ppter caliditātē magis ad spm̄ sit inclinata. Nec etiā cōplexio minus indiget si eubothomijs et specialiter propter euacuationem: tamē bene indiget propter sanguinis euacuationem.

Regimē in senectute.

De vino De balneo.

De coitu.

De complexionē fleumatica.

Consequētē dicam⁹ regimē cōplexionis frigidē et humidē. Regimē habētium hāc cōplexiōnē d̄ esse declinās ad calidū et siccū: cuiusmodi est panis triticus bñ fermentatus cū aliqua salis quātitate. Et si addat semē anisi: feniculi: et cimini erit panis mag⁹ appropriat⁹. carnes volatiliū paruozū: p̄dicum: turturū et colūbarū iuuenū et paruozū vituloꝝ sunt pueniētes eis. Carnes autē porcine et vituline nō pueniūt eis. Carnes galloꝝ iuuenū eis sunt cōueniētes: et omnes carnes facilib⁹ digestiōis ad calidū et siccū declinātes: et specialit̄ tpe frigidō. Pisces et specialit̄ aquarū dulcitiū maxime inuincant eis. An̄ pisces marini sunt minus nociui eis: et laudo q̄ decoquātur in vino cum semib⁹ calidis diureticis. Et inter alios pisces approbo ostreas et molas in dicta cōplexiōe. Nec maxime indiget exercitio et min⁹ leuē a teuiijs: vñ sufficit in die semel comedere. Nec debēt ei⁹ cibi esse fortis digestiōis: nec sit potus ei⁹ aqua vel ceruisia sed vinū forte: odoriferū in subtilia et actiōe subtile. Nec cōplexio parū fleubothomiā indiget: sed magis indiget farmacia fleumatica euacuatua: cōsuevit em̄ hec complexio fleuma multiplicare et specialiter in byeme. An̄ circa p̄cipitiū veris bonū est purgare fleuma. Primo ergo digerat cū oximelle simplici vel diuretico vel squillitico: cū decoctiōe yfopi: deinde purget cū dyaturbithol cū decoctiōe polipodij: mirabolanoꝝ heboloz: sems car tami in qua tēpere nē turbith: agari⁹ et zinziber. Nec cōplexio min⁹ leuē a cottu: q̄ in eo satis est potēs q̄uis parū appetat ppter defectū calidit̄: vnde totalis dimissio coit⁹ in ea multū nociua est. Stupba est cōueniētor huic cōplexiōi q̄ balneū aq̄ dulcis: balnea tñ aq̄ sulphuree artificialia vel naturalia sūt ei pueniētia. Sic etiā i hac cōplexiōe puenit vigilia: et somn⁹ supfl⁹ et p̄cipue diurnus maxime nocet.

Fleumatica complexio frigida et humida. De carnisbus. De piscibus.

Purbaſtio.

Stupba

De melancholica complexionē.

Complexio frigidā et siccā ceteris ē deterior ad senectutē paratior: indiget ergo regimine calefaciēte et humectate in cibis et potib⁹ et alijs. Panis igit̄ habētium hāc cōplexiōnē sit tritic⁹ sine sale cū pua quātitate fermenti: et sit panis sat mollis. Carnes eorū sint calidē et humidē: cuiusmodi sūt carnes castrati et caponū antiquoz et iuuenū. Vinū etiā odoriferū et subtile ē de his q̄ maxime conueniunt huic cōplexiōi. Indiget etiā fricaciōe tēpata et exercitio tēpato et balneo aq̄ dulcis. Nec cōplexio indiget lōgo somno. Loco tēpate maxie huic cōplexiōi nociu⁹: q̄ coit⁹ in frigidat et desiccāt et sibi tristitia et ira. Nec cōplexio q̄ siccā indiget inter recessiōes tpe breui: vñ teuiiū nocet ei. Nō indiget cibis fortis digestiōis: q̄ calidū innatū ē debile q̄re et nō p̄t sustineri mltā cibi quātitate: vñ min⁹ d̄ cibo sufficit et quā alijs cōplexiōib⁹: s̄ d̄ ad min⁹ cibari bis in die. Flōia i hac cōplexiōe nocet s̄ cōuertit farmacia m̄he euacuatua. Ad medicinē at̄ ad hoc valētēs sunt mirabolani indi: polipodij: lap

Complexio melanco. frigid. et sicca.

Evacuā lazuli: folliculi sene: flores vitrusq; bugglossie: et multa similia. D; aut pcedere dige
 ra melā stiuuz humoris melācolici: vt borago: bugglossia: tbimus: reptibunus: scolopēdria ma
 for: et minor cappares: tbamariscus: pfidia: vnum odoriferū: lupulus cuscuta: et filia
 colia.
 Fiat hec purgatio in principio veris vel in fine estatis. Nec sufficient de regimine
 totalis lapsus a vero temperamento. Quid autem sit de regimine, lapsus in singu
 lis mēbris apparebit inferius.

¶ Capitulū quintum de regulis sumptis ab habitudine.

D On eodem regimine indigent pingues naturaliter plus q̄ requirat hu/
 mane cōplexionis tēperamentū et naturaliter macilentī. Sunt etiā quidā
 qui ex totali cōplexione et compositione sunt macilentī magis q̄ requirat
 habitudinis tēperamentū in humana specie quod tam ex siccitate cōplexionis q̄ ex ca
 liditate membrorum tertie digestionis: et similiter aliorum membrorum contingere
 conuenit. Potest præterea talis macies prouenire ex debilitate membrorum tertie di/
 gestionis: siue ex parte compositionis siue ex parte complexionis: ratione cuius debi/
 litatis: vel membra non attrahunt alimentum: vel alimentum tractum non p̄nt
 digerere et sic mēbra extenuantur. Quibusdā hominibus cōtingit quod eorū mem
 bra fortia sunt in attrahendo: et tamen nō impinguātur sed manēt naturaliter maci/
 lenta quod est ex caloris fortitudine resolutis: et ex virtutis conuer siue membrorū
 debilitate restaurationis membrorū. Sunt etiā forte mēbra inabilia vt a cibo restau/
 rentur propter eorum duriciem: et siccitatē vt in mēbris melācolicis est videre. vel p
 pter fortem consumptionem: vt in colericis in quibus calidū est acutum et consum/
 ptiuum: onde quod deberet vel posset in mēbra conuerti a forti calore ante conuersio
 nem consumitur. Ex dictis haberi p̄t que sunt cause supflue pinguedinis. Nam qz
 oppositorum naturaliter opposite sunt cause: humiditas membrorum cū caliditate
 obtusa: et conuersiue fortitudo et digestiue mēbrorū et abilitas restaurationis ex par/
 te molliciet: et raritatis sunt cause pinguedinis naturalis siue multe carnositatis.
 Differunt autem carnositas et pinguedo: eo q̄ pinguedo est a frigido et humido: nec
 arguit fortitudinē cōuersiue sed solū digestiue prime et secunde. Carnositas autem
 arguit caliditatē et humiditatē et sanguinis multitudinē et digestiue membrorū inte
 riorum et exteriorum bonitatem et cōuersiue similiter et restaurationem earundē: vñ
 Regimē. carnositas minus vituperabilis est q̄ pinguedo.

¶ De impinguando macrum.

S Ergo aliquis homo naturaliter sit extenuatus per carnis et pinguedinis
 p̄tuationē: debet vti calefactantibus et humectantibus et cibis multū nu/
 trimētī facilis digestionis et cōuersionis: et debet confortare membra ter/
 tie digestionis et ea preparare vt alimentum melius attrahant et digerant: retineāt
 et conuertant: et debet vti his que siccitati resistunt et resolutioni cum magna causa
 extenuationis sit resolutio fortis. Conueniens est ei qui vult pinguedinem sui cor/
 poris seruare: abstinere a salsis: acutis: acetosis et pungitiuis: nisi forte vtatur his
 loco saporis vt melior: aretur appetitus. Unde triticum coctum: oua sorbilis: et pul/
 tes sorbiles de farina frumenti: similiter triticum nutritum cum lacte. Laccacus re
 cens amigdala fistici pinee auellane vne galline pulli columbarum pinguium assa
 tarum vel pastillarum: similiter bonum vinum: leticij vti et gaudijs: parū vti mi
 nutatione purgatione: balneare post cibum completa prima digestionē: parum fame
 scere: multum comedere: parum bibere: et specialiter vina fortia: parum trisci: folli/
 citari aut tritari aut coire: exercitium temperatum: fricatio tēperata: et omnia dul/
 cia et vinctuosa corp⁹ impinguāt. Si qs cupit mēbrorū tertie digestionis virtutē attra
 ctiuam et digestiuam confortare: oportuum est ante introitum balnei mēbra primo
 moderate fricare: deinde fortius: postea pice emplastrari: deinde moderate exercita
 ri: et vltimo absq; tarditate balneari: deinde siccis manib⁹ exiccari: postea inūgi pau

De ma/
 cie.
 Gal. ij.
 cōplexio
 nū et. ij.
 d accidē
 ti et mor/
 bo.

Digesti/
 ue cōfor.

to oleo oliuarū camomillinoꝝ anetinoꝝ deinde cibari cibo cōueniēti. Et si etas p̄sue
tudo ⁊ complexio permittant fundat super membra sua frigidam aquā in exitu bal
nei. Finis autem fricationis que ante emplastrum p̄mittitur est vt inflatio non
incipiat consumi. Amplius bene scias q̄ verberare corpora cū virgulis quousq̄ ru
beant eorum carnes calorem ipsorum confortat ad attrahendum et digerendum et
ad perfectius conuertendum nutrimentū attractū. Et laudam⁹ vt virgule inungan
tur oleo oliuarū. Mūc ponat vniū antidoti bonum ad illos q̄ volūt impinguari. Su
mantur amigdale excoctate et auellane: semē papaueris albi granū viride ex quo
fit terebēntina: et exoluant oīa in buryo vaccino ⁊ zuccaro: de quo maner sero paruz
comedatur et sup̄bibatur vinū bonū. Nec sufficiant de impinguando macrum.

De macrefaciendo pinguem.

Az ex predictis satis haberi p̄t quale d̄ esse regimē pinguiū excessiue. Lo
medant namq̄ cibaria pauci nutrimentū ⁊ magne quantitatis ⁊ citi descen
sus: ⁊ frequēter balneant añq̄ comedat frequēter ⁊ festinū sit eis exerci
tium: ⁊ inungan oleis resoluētib⁹: ⁊ vtant triseria minorū ⁊ electuario ⁊ de lacca in
terdū tyriaca. Dimittāt carnes ⁊ vinū ⁊ lac ⁊ oīa dulcia. Plurimū vtant olerib⁹ sal
sis acutis acetosis: ⁊ larga vētris solutio vtant: vinā ⁊ sudorē puocēt: ⁊ labore mul
to et veloci vtant añq̄ comedat ⁊ famē tolerēt. Ampl⁹ disponat se ad comedēdū se
mel in die ⁊ diu vigilet ⁊ vinū bibāt ver⁹ ⁊ subtile ⁊ ad vltimū vtāt regimie p̄tarto
ei qd̄ dicit⁹ in hoc caplo. De his at̄ q̄ macrescere faciūt sunt diaciminū diatreon⁹ p̄
perōnē. Comedāt at̄ p̄dicta electuaria lectino stomacho fame inflāt: ⁊ post eoz accē
p̄rōnē tādū fameāt q̄ eoz appetitus deprimat ⁊ aliq̄l̄r extinguat. Et vt possit ad
vniū diē famē pati ⁊ sitz i balneo creto sudare ⁊ medicinas maciē faciētēs assumere:
parū dormiet in lecto duro ⁊ mltū coire ⁊ morari sub sole i māsiōib⁹ calidis corp⁹
pingue macrescere faciūt. Adedicamē corp⁹ macrescere faciēs ⁊ desiccās. Recipe trī
fere minoris drag. iij. pulueris yerepigrē: turbith electi ana drag. iij. misceant ⁊ su
mat quacq̄ die p̄ dosi ei⁹ medietas v̄l de tertio i tertio. Ampl⁹ euacuatōes ⁊ vomit⁹
nō eōles macrescere faciūt s̄ eōles ipinguāt. Et alio qd̄ plurimū extenuat ē altera
tio cōplexiōis ad p̄rū cōplexiōis facientis pinguedinē. T̄ribigrattia: si est caliditas
frige factio: ⁊ si frig⁹ calefactio. Et ē notādū q̄ maciē faciētia sunt diuretica secessi
ua sudorē puocātia resoluētia ⁊ desiccātia v̄l impediētia motū alimētū ad mēbra:
morā etudē i mēbris extenuāt corp⁹. Tñ olerat alta stupefaciētia: ⁊ ifridātia sūt cor
p⁹ extenuātia eo q̄ attractio mēbroꝝ d̄bilitatur: q̄ attractio fit a calido. Ex dictis
sufficiētē haberi p̄t quomō mēbrū p̄ticular extenuatū sit ipinguādū p̄ p̄gūe extenuā
dū. Impinguandū ē ex pte attractionis nutrimentū p̄ueniētis ad ip̄m ⁊ retēdiōis ei⁹
sup̄ra ip̄m ⁊ p̄ueriōis ei⁹ ad naturā ip̄si. Et bec opatiōes cōplētur p̄ fricationē et
rubificationē cū medicinis rubificatib⁹: ⁊ cū fricatioē q̄ ē fortior: ⁊ cū effusioē aq̄ cali
de v̄l t̄io cū linitioē picis sicut sup̄ dictū ē: v̄l cū appositioē alicui⁹ habētis virtutē
picis cuiusmodi sūt s̄mes rubet vocati sanguisuge terrestres. Interdū at̄ indigem⁹
ope cyrurgico: et spāl̄ i naso: labio ⁊ aure ad incisionē carnis indurate a calido impe
diētē mēbrū augeri ⁊ impinguari. Si at̄ velim⁹ aliq̄d mēbrū pingui⁹ q̄ oportet ex
tenuare iuuat ad hoc ip̄sum⁹ facere quiescere cum frigore suo ⁊ ligare v̄ias cibi ad
ip̄sum ⁊ stringere cum ligamento: attrahere cibū ad oppositum eius. Et de ep̄thi
matibus que p̄obibent testiculū aut māmillā ipinguari siue augmentari ē vt fuma
tur chimolea ⁊ cerusa plūbi ⁊ misceant cū expressioē iusqutami albi ⁊ oleo myrtino
admissi: etur inunctio: ⁊ assidue ep̄thimatio ei⁹ cū fricatione lapidīs in quo si uo
borbomatores acuumt sua ferramēta cū v̄n⁹ sup̄ altū fricat cū aceto: vel cū succo ius
qutami albi. Amplius ep̄thimatio fiat cū aqua aluminosa aceto ⁊ farina fabarum
et corandro ⁊ similibus tribus diebus continuis: deinde emplastretur māmilla
cū semine liliij tribus alijs diebus ⁊ fiat hoc in mēse tribus vicibus. Et bec sufficiāt.

Sali. de
regimine
sanita. h
Arber
ratio de
virgis p
desi.
Antido
tū impus
gua.

De cirur
gia.
Exte/
nuatio.

Ep̄thi
matto.

Capitulum sextum de regulis sumptis a diuersitate membrorum.

Quatuor
partes
principales
corporis.

Quarta regio corporis humani in quatuor partes est diuisa quarum prima est regio virtutis animalium: puta cerebri et membra adiacenta. Secunda est regio virtutis vitalis: ut puta cor et pulmo. Tertia est virtutis naturalis: puta stomachus splen: pancreas: intestina. Quarta est virtutis generatiue: puta testiculi et membrum virile in viris et matrix et collum matricis in mulieribus. Et quia hec membra sunt diuersarum complexionum: compositionum et operationum utique indigent diuerso regimen. Et incipimus primo a capite et dicemus de conseruatione cutis capitis et capillorum in ea situatorum: deinde dicemus de cerebro et alijs membris sibi adiacentibus: deinde de nutritiuis et ultimo de generatiuis. Et ulterius nos addemus regimen membrorum exteriorum totius corporis et cutis omnium musculorum siue totius corporis preterquam capitis de qua primitus faciemus mentionem.

De conseruatione cutis capitis et capillorum.

Zotto
capitis.

Quod cutem capitis ab vlcere et scabie preferat est si cum balneari volueris primum cum melle inunxeris: et idem facit sapo precipue in hyeme si quam predicto modo unxeris. Nec aliquo modo lotio capitis est negligens quin fiat ad minus bis in mense vel in duobus mensibus ter: deinde effunde aquam medicocriter calidam super caput: et pluries antequam a vapore calido balnei calefiat.

Balneum

Et hoc est quod quidam sapiens cuidam regi precepit. Cum balneari volueris prius infunde septies aquam calidam super tuum caput et sic dolorem capitis non times. Pectines qualibet die caput cum pectine eburneo: et sepe quoniam poros aperit et vapores ad superiora euaporare facit. Et si capilli debiles fuerint et ciles laentur cum lixiuio ex cineribus oliuarum facto et sit lixiuium ex aqua decoctionis capillorum veneris: et edere arborce et terrestres. Amplius fricare radices capillorum cum oleo ametino masticino et oliuarum eos multiplicat et conseruat et canicem retardat. Amplius puluis lazuli mirabilem habet proprietatem in conseruando palpebrarum pilos. Amplius decoctio bletarum in vino conseruat pilos barbe: et specialiter si lotio fiat: post rasuram inimo lotio ex vino simplici aliquid valet. Amplius frequens barbe ablutio cum aqua frigida etiam canicem retardat et prohibet depilationem. Et in hoc omnes antiqui concordant sunt: quod mirabolanti herbule conditi canicem retardant capillorum colorem et specialiter nigrum conseruant: et hoc plurimum expertum est.

De cerebro.

Sanitas cerebri conseruatur cum fumigationibus et odoramentis specierum aromaticarum: cuiusmodi sunt lignum aloes et ambra et herbe odorifere: puta maiorana: balsamita: balsamum: viola sarracenicum et similia. Hec enim cerebrum confortant et reuma prohibent et dolorem emigraneum curant: et hec specialiter competunt in hyeme: sed in estate fiant suffumigationes ex odoriferis rebus frigidis: puta ex rosis sandalis et similibus: et in via cibi competunt puluili et agni iuuenes decocti modica aqua. Conseruatur enim cerebrum sanitatem: augetur ipsius virtutem. Et sicut dicit aristoteles comedere paruos pullos augmentat et confortat cerebrum et etiam sensus conseruat: sed comedere grossos pullos siue gallos confortat cerebrum et acuit visum et precipue cerebrum gallorum veterum siue turturum mirabiliter acuit intellectum. Preterea suffumigetur caput super fumum aque decoctionis camomille: stica dos et metrastrum. Amplius sternutatios in ieiunio facte cerebri purgant: et hebetudinem sensuum remouent. Nam ut dicit magnus auenzoar sternutatios neque deopistat cerebrum et igrossat collum: mundificat faciem: confortat sensum: canicem retardat: et dissoluunt fumositates inclusas in cerebro. Non ergo sternutatio negligenda. In hyeme puocetur a caliditate: et in estate frigiditate vel tepiditate. Potest et sternutatio puocari aspectu radiarum solis. De rebus maxime conferentibus cerebro sunt: thus: acborus: spica: sticados: maiorana: mirabolanti et specialiter herbule et similia multa que in arcolis

Sternu-
ratio.
De conse-
ratiu
rebus ce-
rebro.

medicinarū facile est inuenire. Nō autē maxime nocet cerebro est indigestio: et digestio corruptio. Nec enim radix est omnium egritudinum. Que autem plus intellectum purificant: sunt gaudium cordis: leticia et trāquillitas. Dicit enim quidam sapiens q̄ gaudium et leticia deseruiunt intellectui.

Indigestio radice
oim egritudinū.

¶ De oculis.

Sanctas oculorū cōseruat si q̄s abstineat a cena nocturna: et ne statim dormiat stomacho pleno. Et sequēter uti puluere cur̄ recepta sequit̄. Recipe seminis feniculi partē vnā eufrasie minoris partē semis maiorane: sileris mōr: autē añ. partē vnā zucari albi partē vnā et semis fiat puluis. Usus ist̄: pulueris oibus modis visum cōseruat et cōfortat. Ampl̄ suffumigare oculos supra fumū aque calide decoctōis feniculi oculos mūdificat a viscositate grossa. Et pōt illa decoctio fieri ex vino albo et aqua: et pōt addi in illa decoctione eufrasia: ruta: verbenā: et cellidonia: et hoc multū sepe p̄ me expertū est. Aspect̄ viriditū visum confortat: et inter albu et nigrū coloratū: ita q̄ sit color ad mēbrū declinās: quāto em̄ color magis a medio distat: tāto magis debilitat siue min⁹ cōfortat visum. Ampl̄ si intueat aqua frigida in pelui coloris viridis: et in eadē oculi submergant cōtinue paruo t̄pis intervallo organū oculorū fortificat: et cōseruat ipsis existētibus sub latitudine sanitatis. Nō loquimur em̄ in hoc opere de regimine egrorū: sed sanorū. Usus turturū et autū paruarū visum cōfortat: et similiter feniculus quocūq; mō sumat. Atamur ergo crudo et cocto. Nihil adeo visui nocet sicut somnū stomachi replēdo: et specialit̄ dūrus visum debilitat. Et silr nasciturū: lactuca: acetū: caules: et oiay apozofa: et similia sero visum debilitat et offuscāt. Et veri silr suspecti de oculorū infirmitate seu debilitate abstineat a falsis vaporosis: acetosis: acuris pungitiuis. Caueat etiā a frigore: puluere et fumo: et specialiter carbonū precipue marmorū et metallorū: et argētū viui. Et similiter a vēto. Et opz ut minorē aspect̄ in litteris minutis nisi interdū ad exercitiū oculorū. Ampl̄ fletus vomit̄: balneū nocēt oculis. Napi siue rape mirabilē habet pprietatē in cōfortādo visum. Ampl̄ vsus mirabolanoz cōditoz summe visum cōseruat et fortificat. Sup oia p̄cure lēntio vētris. Nec em̄ maxime visum confortat et cōseruat. De lēntione vētris infer̄ apparebit in capitulo de farmacta siue vētris lēntiōe. Nō purissime visum cōseruat: et oculos corroborat: et a grossa viscositate mūdificat est limre palpebras oculorū in licio distēperato cum aqua feniculi.

Somnus nocet.

Confortātia visus.

¶ De auribus.

Dicit̄ q̄dā q̄ acetū forte tepidū guttatim in tetunio aurib⁹ istillatū pl⁹ ceteris medicaminib⁹ auditū cōfert: q̄ auditū instrumētū p̄fortat et p̄hibet futurū reumatis ne ad ipm de cerebro descēdat. Et si sit in ipso acetē succus memiber demū aurib⁹ istillef: tūc erit in opatiōe sua: tūc em̄ optice meatū mūdificat auritū a supfluitatib⁹ grossis ipm opilatib⁹ q̄ iterdū auditū grauāt: et aurib⁹ diuersas egritudines generāt. Ampl̄ oleū amygdalaz amaraz et nucleoz p̄ficorū aurib⁹ istillatū tepidū mear̄ aperit et cōfortat. Sumopere cauēdū est ab oī tumultu oīm q̄ strepitu molēdint vel aquaz ab alto cadētū: qm̄ adeo auditū ledūt: vt vox socij possit audiri. Et dicūt medici q̄ illd qd̄ p̄ ceterū auditū p̄seruat et p̄seruat ē suffumigare aurē supra fumū aq̄ calide: et si in ipsa bulierit absintib⁹ p̄ pulegiū vtile erit. Caueādū ē p̄terea ne q̄s balneet̄ in aq̄ lutofa et imūda ne aures igredies imūdet et op̄let.

Auditus confortātia.

¶ De odoratu.

Quod sanitatē odoratus cōseruat est mūdificare nares studiose a grossa viscositate vt in ipsis nihil de ipsa maneat. Nam hec manēs in naribus fetorem generat et olfactus Corrupit. caueat quis ab oī fetore: et maxime in angustis et profundis habitaculis opacum et corruptum aerem habētibus in quibus sol intrare non potest. vt ipsos vapores corruptos consumere possit: et

Secunda

Corru/ acré ab ipsis mūdificare. **Māx** corruptione aeris corūpuntur spīritus animales.
ptio aer/ Et assuetos fetore adeo leditur q̄ in fetozis, absentia olfactus a sūeto fetore corru/
multum ptus fetozem sentire nō cessat. Ideoq; odorē rerū redolētium ex assuefactione mala
nocet, nō potest sentire. Nam necesse est, q̄ assuefactat odorare redolētia: & specialiter per
Aromati suffumigationē rerum redolētium et aromaticarū: puta ligni aloes: ambre: et boni
ca. p̄sunt. cynamomi: & odor specialiter musci ad conseruandum spīritum animale.

De ore.

Dentifri **O** Sanū cōseruabit̄ si ante comestione & post cū aqua calida abluatur: hoc
cium. est mūdificat: & humiditates gīnguarū a capite descēdētis auferet et des/
 iccat. Et dīserit̄ q̄dā sapiētū q̄ dēfīctū factū cū puluere garosiflorū nu/
 cis muscate & spīcīnardi qualibet die in ieiunio, fetozē oris remouet. Si dissoluat̄ al/
 quātulū mastīcis in oleo rosato: & inūgatur palatū cōfortat & conseruat ipsum. **Laf**
 put leporis cōbustum puluerizatū valet cōtra cancrū gīnguarum et palatū.

De lingua.

Mucea **L**ingue sanitas cōseruat̄ cū ablutione facta in ieiunio & cū mellis fricatio
nō p̄fūt. ne & zinziberis puluere. Nec est̄ linguā attenuat̄: & eius grauitatē remo/
 uēt. **Ampli** aues parue in assatura vel pastillatura: vel frīxatura valent
 in grauedine lingue. **Muces** lingue inimicātur vnde ab eis est̄ abstinēdū in sanita/
 tis lingue cōseruatione. **Laules** cōpetunt̄ in lingue grauedine comesti & mastīcati:
 vnde infantū accelerant locutionem & ambulationem. **Confortant** enim musculos
 et articulos. **Amplius** tenere in ore species aromaticas: et specialiter in ieiunio: pu/
 ta garosifilos: cubebas linguam a grauedine liberat: & ad loquēdum facilitatē dat:
 et eius sanitatem conseruat. **Deq; sufficiant** de regimine sanitatis totius capitis.

De mery et canna pulmonis.

De vino. **Q**uonsequēter dicam̄ de regimine sanitatis mery & cāne pulmonis. Dicam̄
 ergo q̄ mery & cāna pulmonis cōseruant̄ cū potu brodij pingūtū gallina
 rū & carniū semānualis agni cū dulcib; reb; coctar; & specialit̄ cū liquorib;
 cia. **Et si** cū p̄dictis carniū caulū sumitates decoquant̄ erit̄ laudabilis pot;. **Pot;**
 vīnū dulcis valet ad idē. **Ossa** mollia castratoz iuuenū multū cōpetūt i cōseruatīōe
 mery & cāne pulmonis lenīēdo: cōfortādo: mollificādo: et meat; pectoris elargādo.
Nō comedat̄ q̄s ossa paruaz: autū: pulloz: p̄dicū: pisciū spīnosoz & similitū. **Nō** co/
 medat̄ carnes grossas q̄vix digerī p̄nt. **Abstineat** a falsis acetosis & oleo aq̄tico. **Nā**
 bec oīa ledūt cānā & mery. **Ampli** oua mollia cōpetūt i cōseruatīōe dictarū partū:
Ampli līdīctīa comesta & ei; decoctio gargaryata & potatavalēt ad idē. **Qui** patit̄
Dua mol casū vīule seu elōgationē p̄auerēd; a vomitu: & specialit̄ i ieiunio. **Ampli** q̄ deside/
lia. rat conseruationē dīctoz mēbroz caueat a potib; frigidis actuali frigiditate: & spe/
Pot; fri cialit̄ aq̄ frigide. **Et** hoc em̄ potū bñtes talia mēbra debilita icurrere possent sp̄s
gidus. mū mery: & p̄ cōsequēs mortē ex defectu alimētī attracti. **Nā** mery mortificatū a frī/
 gido potū nēq̄t esse mediū attrahēdī siue trāsglutendī. **Hoc** em̄ modo **Sal;** vīnū ex
 firmis sinobū vel caufonem patientē ex potu aque frigide mortī tradidit: q; ip̄e
 non p̄uidit̄ eius mery debilitatem: et complexionis eius frigiditatem.

De pulmone.

Yuccaria. **D**e p̄seruatib; & p̄fortatib; pulmone scīdēdū q̄ cicera i alba succaria fra/
 cta mūdata a cortice exteriori decocta cū lacte capno vel cū butyro recēt
 pulmone nutritū & p̄fortat. **Ad idē** valēt pensidēt; amygdale spāl̄ ama/
Lac ca/ re a cortice exteriori mūdare. **Ampli** lac capnū stomacho ieiunio ad idē valet. **Et si**
p̄tinum. mīster cāna mellis & passule enucleate stomacho ieiunio: falsa acetosa pūgittua acu/
Confor/ ta s̄sanē pulmone. **Adīra** sub lingua retēta pulmone p̄fortat si illud q̄d ex ea līq̄fit
tant pul paulatīne traiciat. **Ampli** succ; caulū clarificat̄ cū melle trāsglutit̄ pulmone cō/
uonem. fortat & p̄seruat: & vocē clarificat. **Ampli** p̄nee: amygdale: līdīctīa multū mūdata

sumat pulmonē et eius cannales et pectus. Amplius vinum nouum dulce coctum: et per decoctione a subiecta fece grossa depuratum plus ceteris pdest pulmōni et eius cannales et superiori carne ante cibum sumptum et post cibum. Pulmōvulpis mirabilis by proprietatem in pulmōnis bovis conseruatione et confortatione. Ad idem vultus. valent cancri fluuiales et ostrae terrestres et limatīe sunt optime sicut quod declarauit in quodā tractatu quem composui de emoptoica passione et prohibiti: si quis videre voluerit videat: quod volo me breuiter expedire.

¶ De corde.

Consequenter dicamus de cordis conseruatione et confortatione. Et est sciendum quod summope fugienda sunt ad iram puocantia et angustia: quod sicut testa sticta mutatur sapiens quidam cor duos habet nocuos hostes. scilicet desperatione et tristitia. tunc nocet. Ex desperatione puenit torpor et pigritia. Ex tristitia vero senectutis festinatio. hec cordi ergo duo genera multum cordi nocent: sed tristitie nocu mentū maius est: quod natura lem calore extinguit et spiritum profundat et compositione cordis dissoluit et tandem interfici. Habens ergo iram et tristitiam eas a corde suo expellat et leticie gaudio paciter et cito delectabili et venationi cum ausibus venatorum intendat. Nam hec gaudium leticiam et audacia gnanat et animu confortant. Et si cibis subtilibus puta carnibus pulloz: colubaz: gallinaru: pducum: turture: agnoz: capreoloz: et ceteris cibis subtilē sanguinē gnanantibus puenit in cordis conseruatione. Amplius euitandus est aer fetidus nebulosus impurus. Non enim potest spiritus vitalis conseruari nisi cum attractione boni aeris et boni odoris: et hoc etiam cor conseruatur. Animu bonu subtile odoriferu est de maxime confortantibus cor. Nihil reperit quod adeo confortet cor et spiritum calorem naturalē extinguit sicut bonu vinu odoriferu vetus moderate sumptu in estate mediocriter lymphatus vinu etiam sanguinē mundificat: et eius tenebrositate remouet precipue si cum sonis et melodijis sumat. Multu etiam iuuat sedere in locis amens vt viridarijs et pratis. sicut vbi sunt herbe odore delectabili pducetes. Et in orto vbi sunt cursus aquaru ab alto cadentium ad ima suauiter et sine magno strepitu. Strepitus enim ledit animu et auditum. Et dicunt sapientes quod audire instra musicalia expellit ab animo strepitu et a corde tristitia et stupore. Sed nota quod dilectus socius et amicus bonus et solatiofus narrationibus et instrorum delectationibus supplet melodia. Et vt sit vnum dicere deus cordis conseruat subtilibus cibis et conuenientibus: odore laudabili tranquillitate gaudio et dimissione eorum que tristari faciunt: et renouatione reru delectabilium puta vestium et silium et habitatione cum dilectis. Et nota quod sirupus compositus ex succo buglosse vtriusque et seta cruda summe confortat. Nam hec sumpta simplicia vel composita confortant cor. Et est notandum diligenter quod eorum que confortant cor: quedam sunt temperata vt iacinctus: auy: argentu buglosa. Alia sunt calida sicut durontiu: zedoar: musca: ambra et seta cruda et ambobe: crocus. Et gariofilu sunt mirabiles et signu aloes crudum: et mellissa et semē eius et cardamomu: cubebe: smaragdus et enula et mirabolans. Alia sunt frigida puta margarita: litabe: capbora: corall: sandali: et rosa et spodiū et lutu sigillatū. Et ex eis coriandrū siccu et humidu: sed vsu coriandrū inbibeo nisi ante pparetur modo consueto: quod aliter habet naturam veneni. Amplius scias quod oua gallinarum mirabiliter confortant cor: generant enim sanguinē cordi proportionabilē: vnde mirabiliter conperunt in cordis conseruatione et habentibus cor debile naturaliter.

¶ De stomacho.

Ex sanitate stomachi totius corporis sanitas noscitur dispensari. Nam stomachus se habet in animalibus sicut radix in arboribus. Sicut enim a radice venit alimentu ad totā plantā: vnde si radix non nutritur tota planta arefcit: et si nutrimentum non sit planta non diu durat: sic etiam si stomachus non nutritur et cibus in stomacho non digeratur totum corpus arefcit: et similiter si digestio corrumpatur in stomacho membra cetera non nutriuntur. Erro enim notabilis fa

Pulmo vultus.

Animu bonum.

Amicus bonus.

etus in prima digestionem non corrigi in secunda nec in tertia: sic alimentum est in epa
ad hoc ut pueratur in nutritum: et per os deficit vita. Et cum vita palimentum con-
sistat multum sollicitari debemus in custodienda stomachi sanitate. Ad custodienda
igitur stomachi sanitate iubet quodam sapientum semel in mense vomitum puocare
cum aqua calida et aliquanto aceti. Hoc enim mundificat stomachum a supfluitatibus et
bit et potus et humoribus malis. Amplius comedere ruas passas in teiuno cum granis
suis stomachum confortat et rectificat eius mala complexionem. Absinthium et spicanardum

Emplm

di in potu cum confortant et sanum eum pseruant. Et plin ex mastice ex ligno aloes co-
fortat stomachum et eius mala complexionem rectificat. Amplius potus absinthij sol-
uit stomachi duriciem et expellit ab ipso grossos fumos. Et volens pseruare stomachum

Aqua fri-
gida.

vratur cibo facto ex aubus sicut pdictibus: turturibus iuuentur in aqua coctis. La-
ueat ne comedendo aquam frigidam bibat nisi forte in fine comestitionis si fuerit ea af-

Sirupus.

fectus: aliter non: par bibat ex ea. Amplius sirupus rosatus aromatizatus cum
ligno aloes stomacho pdest et sanitatem eius pseruat. Dicit aristoteles quod sumere

Ista no-
cent sto-
macho.

in teiuno. 3. iij. electuarij de ligno aloes et reubarbaro confortat calorem stomachi et ad-
iuuat digonem: et eius officium a pblegmate mundificat: pcurat appetitum vero

Ista no-
cent sto-
macho.

fitatem remouet. Et sicut aqua rosarum cum mastice et carnibus citoniorum rectificat sto-
machum. Amplius inunctio stomachi ex oleo de mastice digonem eius et complexionem

Ista no-
cent sto-
macho.

rectificat. Amplius multum approbo vsum coriandri conditi in cuius condimento
addatur ligni aloes drag. s. gariofilorum spicanardi sandali muscatelli. an. drag. semis

Ista no-
cent sto-
macho.

cinamomi electi: melani piperis an. drag. s. et s. fiat puluis. Fiant ergo tres libe cor-
riandri conditi et addatur pdictus puluis. Amplius euitentur gna fructuum. s. poma

Ista no-
cent sto-
macho.

pira: melpisa: auellane: grana pint: et euitentur oia lacticia et medulle et cerebella et
maxime quadrupe dum. Et vniuersaliter oia interiora magno animalium quadru-

Ista no-
cent sto-
macho.

pedum: ut tunc possunt cerebellis gallo et gallinarum et ceterarum autem pter quod autus de-
gentium in ripis aquarum. Pellicula interior stomachi gallinarum mirabilem ppieta-

Ista no-
cent sto-
macho.

tem habet in stomachi bovis conseruatione. Et scias quod omnes medicine et omnia facien-
tia abominationem stomacho inimicantur. Amplius retentio fecum et ventositatum

Ista no-
cent sto-
macho.

est de his que debilitant stomachum. Et cotus immoderatus maxime debilitat sto-
machum. Suspecti igitur de stomachi debilitate et passionibus eius contineant. Am-
plius vigiliis immoderate summe debilitant stomachum et etiam dimissio exercitij.

Ista no-
cent sto-
macho.

Et vomitus laboriosus debilitat stomachum immo ipsius continuatio mortem im-
ducit. Et hoc vidi per experientiam attramen vomitus non laboriosus est inuatuus et

Ista no-
cent sto-
macho.

laudabilis ex parte purgationis. Amplius ex debilitantibus stomachum sunt ceru-
sia et vinum nouum non defecatum. Et similiter potus inter duas comestiones dis-

Ista no-
cent sto-
macho.

gestionem stomachi adhuc non completa stomachum debilitat. Amplius scias quod me-
tis curiositas et ingenij sollicitudo non de his que maxime stomachum debilitant.

Ista no-
cent sto-
macho.

Summe vitanda est repletio nauseatiua et multiplicatio ferculorum et eorum inter-
ruptio et similiter eorum disformitas et mense prolongatio et mala masticatio et potus

Ista no-
cent sto-
macho.

multiplicatio. Nec enim omnia digestionem conrumpunt et stomachum debilitant.
Nec sufficiant de conseruatione sanitatis stomachi.

Ista no-
cent sto-
macho.

¶ De epa e.

Ista no-
cent sto-
macho.

¶ Ansequer dicanus de sanitatis epatis pseruatione. Dicamus ergo quod de
coctio reubarbari: reupotici: absinthij: eupatorij rose et lacce administrata

Ista no-
cent sto-
macho.

in teiuno confortat epam debilitatum. Et sicut electuarij de lacca rosae. Et sicut
comestio carni subtili laudabili puta pdicum iuuentur et similium cum cicibus de-

Ista no-
cent sto-
macho.

coctarum vel assatarum non ad carbonem sed cum aqua calida: hec enim melior est assatura. Nam
illa que fit ad carbonem non euadit ab adustione vel siccitate nimia nisi custodiatur disti-

Ista no-
cent sto-
macho.

genter. Sed assatura que super aquam fit calidam equaliter et vniiformiter fit: et ab adu-
stione securatur. Que passe et ficus albe epam magnificant. Nam quoniam epam in dul-

est delectat: ideo facill' ea appetit ⁊ auidius. Et bul' pbatio est cōsequēter si anser vel gallina ficub' sit impinguata carnes eoz pingues erūt ⁊ bumide ⁊ delectabiles: ⁊ esus eoz delectabilissimus. Sic dō ⁊ vne palle si comedant i ieiunio epar deopilat ⁊ cōfortat: et e' cōplexionē rectificāt. Et silr pulli parui modica aqua decocti in cibo sumpti epar cōseruat ⁊ cōfortat. Ampli' notādū q' vsus maloz granatoz dulc' citū ⁊ vuarū passarū magnificat epar: ⁊ inatū e' malā cōplexionē rectificat q' comedere ridere facit. Vinū etiā subtile in substantiā moderate sumptū epar calefacit ⁊ deopilat ⁊ cōfortat ⁊ cōseruat: et e' fanitas totū corp' in sanitate cōseruat. Ampli' scire debes q' intrōmittere cibū sup cibū. s. indigestū: ⁊ error ordinis eius est ex reb' magis nociuis nō solū epari: s; etiā stomacho. Et silr potare subito aquā frigidā in ieiunio: ⁊ post balneū coitū ⁊ exercitiū quicq' pducit ad infrigidationē vebementē epatis ⁊ ydropisim. Et si aqua frigida q's indiguerit ppter epatis inflāmationem nō recipiat eā solā: s; cū aliquantulovini: vt nō infrigidet vebemēter. Nec traictat impetuosē trāsglutiedo: s; paulatim suggēdo. Ampli' scias q' oia viscosa epati nocēt ex parte qua faciūt accidere opilationē. Et ex eoz summa est frumētū nō omne: sed glutinosum. Et supposito q' bene digerat in epate causabit in mēbris sequētib' opilationē. Et silr vinū dulce opilat epar: ⁊ deopilat pulmonē. Qu' aut' causa est quā vniū dulce nō gradat' venit ad epar: ex eo q' epar multū diligit ipm: q' dulce et ppter facill' e' penetratiōe: q' potus: ⁊ q' calidū: quare nō morat' ea quantitate qua separat' ex ab eo: imo puenit ad epar cū grossitudine sua. Inuenit em' vias. s. meseraicas paratas: sunt enim ample et vene in epatis substātia sunt valde stricte. Cū ergo ad epar puenit nō morat' quāritate qua digerat: imo expellit subtile in venas stricte velocitate sue penetratiōis: ⁊ remanet sedimē ppter vtarū cōstrictiōnē. Sed in pulmone cōtrariū euenit. Nā ad pulmonē venit vinū dulce cū iā colatū est a via meatū mery p viā resolutionis ex meatib' stricte ad amplos. Aut ex vīa concaua cum iā dimisit fecē. Et vadit adduc illuc cum sit colatum ⁊ trāsit ex meatibus stricte ad āplos quare colat' vice alta. Et hñ scias q' medicīne in q'bus est pma ritudo qua fit apertio: est stricte q'dā qua fiat pfortatio: ⁊ odor pueniēs substantie spūs phibens a putrefactione: sunt in quantum vniū medicīne epati puenientes: ⁊ vniū sunt cinamomus sticados: absinthiū: mirrha: spica: crocus ⁊ silia. Scias q' auellane puenientes sunt epati omni: qm non sunt vebemētis caliditatis ⁊ sunt aptiue ⁊ eaz cbymus est bonus. Et epar lupi ⁊ carnes limactaz conuenientes sunt epati cum ppietate que est in eis. Et silr spēs endiuie ⁊ specialiter illa in q' est maior amaritudo. Epati em' calido cōpetunt rōne ppietatis ⁊ deopilationis ⁊ amaritudinis alicui' stricte. Si igit' epar sit calū spēs endiuie administrētur. cūz melle ⁊ eorum frigiditas temperetur. Et hec de' epatis conseruatione.

De splene.

Consequenter de splene dicēdū est. Nā splē est instrūm ridēd'. Habētes em' splenē bene dispositū ⁊ fortē ad mundificandum sanguinē grossū ⁊ turbidū ex quo corp' nō pot' bene nutriri naturalr sunt leti ⁊ sine tristitia. Et per oppositū splene existente: debili sanguis grossus ⁊ turbidus manet in venis et mouetur ad cor ⁊ ad cetera membra corporis: et ideo reddit hominem triste et melancholicum. Bene ergo sollicitari debemus de sanitatis ipsius conseruatione. Confortetur enim corpus splenis: cum cibis bene nutrientibus et deopillantibus cuiusmodi sunt gallina cocta cum modico brodio: et carnes pulline ⁊ eduline cum modico aceto condite et lac nouiter mulsū cum modica zuccara et eligatur lac caprarum ⁊ camellinum. Nec enim splenis oppilationem aperitū et eius sanitatem custodiunt. Et vinum rubeum in comestione sumatur. Et generaliter omne quod impinguat pdest splenti: omne enim tale restringit splenem et ipsum temperate diminuit. Paruitas splenis significat bonam complexionem corporis

U' gras nator' r' dere fa' cit.

Mocētia epari.

Frumētū gluc' nosū opilat.

Splen r' dere fa' cit.

Splenis et eius grossicies cōtrariū. Absintibū etiā in potu cū melle sumptū pdest spleni et
 p ruitas cōplexionē rectificat. Et dicūt medici q̄ bibere aquā vel vīnū q̄ vīu steterint in va-
 bona. se tamarisci p̄fortat et p̄seruat splenē. *L*aucaet q̄s a grossis et sūptictis fructib⁹: cuius
 modi sunt pira: mēspila: sorba: coctana: et similia: q̄m̄ ozificia splenis constringūt: et
 articulos debilitāt. *L*aucaet silr a grossis carnib⁹: puta bouinis: caprinis: ceruinis:
 et porcēllinis. Et ab omni legumine: et ab oī qd̄ fit d̄ lacte: puta caseo: et lacte acetoso.

De vino. Dec est oīa ep̄ar et splenē ledunt: et colerā nigrā generāt. Et vtatur vīno albo vel ci-
 trino quod splenem attenuat: et opilationem aperit: et eius grossiciē subtiliat. Et
 dicunt quidam empiricorum q̄ sanitatem splenis conseruat: vt quādo ire velis sil-
 nistrum pedem ante dextrum moueas: et hoc in ascendo et descendendo seruetur.
 Nec iustificiant de splene.

De intestinis.

Abundat
ficatio.

Dicamus quō intestina in sanitate cōseruant qd̄ fit cū a fecibus in eis cō-
 rētis mūdātur: et silr dū ab humore viscoso q̄ in eis multiplicari cōsuevit:
 vel ex regiminis malicia: vel ex debilitate mūdantur. nā hic humor inter
 dū impedit exitū fecū naturalē. Mūdātur ergo intestina a fecib⁹ et humore viscoso
 cū potu aq̄ mellis in teiuno: et cū comestione ficū sicca: pinguiū in teiuno: et cū po-
 tu aque decoctōis earū. Et ad idē valet brodiū pingue agni annualis decoctū cum
 bletis. Et ad idē valet brodiū galli antiq̄ decoctū cū polipodio et aniso. *A*mpli⁹ scias
 q̄ vne passē nō enucleate in teiuno comeste p̄e ceteris intestina cōfortāt. *A*mpli⁹ dī
 cūt qdā q̄ risum decoctū in recētī lacte comestū intestina cōfortat et nutrit. Volens
 autē sanitatē suoz̄ intestinoz̄ cōseruare caueat ab oī cibo acetoso acuto grosso: et vis-
 coso. Abstineat a pane azimo et a carnib⁹: aialū magnoz̄ domesticoz̄ et siluestriū:
 boui: vacarū: leporū: et porcōz̄ domesticoz̄: anserū: anatū domesticoz̄ et siluestriū: et
 ab interiorib⁹ aialū. Et a piscib⁹: paruis recētib⁹ et salitis. *L*aucaet et ab assatis ex
 piscib⁹ et carnib⁹. Abstineat a caulib⁹: rapis: pomis: piris: mēspilis: sorbis et silib⁹.
*A*mpli⁹ abstineat ab oib⁹ ḡnib⁹ olerū p̄ter q̄ a ruta: bleta: feniculo: petrosilino et silr
 bus: callis sicut mēta et eruca: nā in alijs ab istis est inflatio. *A*mpli⁹ abstineat a ḡnib⁹
 bus lactis et eoz̄ q̄ sunt de lacte. *L*ucurbita cucumeres et citonia inimicantur intes-
 tinitis. *A*mpli⁹ nuces amigdale humidēz̄ fabe spālī humidē et vlr̄ legumina spālīter
 humida nocēt h̄ntib⁹ intestina debilia. *A*mpli⁹ moza celsi multū nocēt intestinis
 et silr granata acetosa suspecti q̄ de egritudinib⁹ intestinoz̄ abstineat a p̄dictis et sciāt
 q̄ v̄tositatū recētio multū debilitat intestina et q̄nc̄ p̄ducit ad hydropisim et ḡnat
 tenebrositatē visus et epilepsīā et d̄riginē exercitiū post cibū imediātē et silr post aq̄
 frie et vīnū plurimū post cibū imediātē nocēt vlcerb⁹ nocumēto mirabiliter silr costē
 immoderatus spālī sup̄ cibū multū debilitat intestina. *D*ixerūt sapiētēs q̄ alleuz̄
 coctū cū carnib⁹ pinguib⁹ edi mittigt̄ intestina et ipetuosam eoz̄ remouet v̄tositatē
 et inflationē p̄sumit. *C*omedere et alia cruda sicut faciūt gallici doloze intestino-
 rum curat et grossam repellit v̄tositatē et ideo alleum d̄: tyziaca rusticorum.

Alleū mī
tigat do-
lozes.

De renibus.

Quod p̄ ceteris p̄seruat renes et p̄fortat qm̄ debiles sunt in p̄p̄tia opatide
 puta ad atrabedū p̄p̄tia aquositatē v̄inālē sanguis d̄: spinachia cū car-
 nib⁹ arietis decocta et cōesta. Ad idē valēt vne passē b̄n enucleate. *R*enes
 etiā nutrit et feculētīā v̄ine mūdificāt. *S*emina melonū post porū cōesta cū succa-
 ra idē opant. Et silr pulpa melonū cū succara comesta ad idē vs. *A*mpli⁹ farina oz-
 dei cū lacte p̄parata renes ipinguat et eoz̄ sanitatē p̄seruat. *A*mpli⁹ ad idē valēt p̄-
 nec et amigdale cū pentidjs comeste. *O*ēs fruct⁹ fr̄i nocēt et silr acetū et carnes gross-
 se sicut caprine bouine et lac acetosum. Et oēs herbe frie multū nocēt renib⁹: sed ras-
 pa pdest aliquantulū. Et scias q̄ lacti oīno inest p̄p̄ietas mirabilis in p̄fortatōe
 renū et comedere renes cum aliquibus alijs impinguat renes et confortat lac came-
 linum comestum renes confortat aggregat et consolidat. *A*mplius vīnum passula

Semina
melonū
puocant
vīnam.

tum ad aliquantulum ponticum renes confortat. Et coitus immoderatus et balneum immoderatum et odore tranquillitate et quietem et multum uti cibis diureticis et potibus renes debilitant et rarificant et calorem eorum immatum exalant.

¶ De vesica.

Setas quae electuaria calida puta dyagalaga dyastrum piperon et filia confortant vesicam. Porus aque frigide in ieiunio vesicam debilitat. Etiam sepe coedere vix preseruat vesicam ab egritudine. Amplius panis triticus paratur cum butyro vel cum melle magnam habet proprietatem in conseruando vesicam. Amplius drag. semis de ligno aloes quolibet die in potu sumpta versus contra frigiditatem vesicae et eam confortat. Nihil adeo ledit vesicam sicut longa urinae retentio ultra voluntatem mingendi. Amplius comedere carnes bouinas et herbas frigidas et cibaria frigida et aquam frigidam bibere in ieiunio multas egritudines generat in vesica. Et super omnia usus acetii ledit vesicam sicut dicit Galienus.

¶ De ano.

Anus est membrum de facili lesionem suscipiens et cum susceperit difficulter curatur quare indiget bono regimine cum cibis et alijs rebus conuenientibus. Sanitatem igitur antea custodire cupiens non sedeat diu super terram vel super frigidum actu. Amplius abstinere de carnibus bouinis et vniuersaliter a carnibus grossis siluestribus et generantibus choleram. Cholera enim suo acutissime ledit anum. Laueat ab omnibus generibus acriminum. Sedere enim aliquando diu supra lapidem calidum in stupham anum confortat. Nam sua propria caliditate actuali consumit humiditatem superfluam anae. Est enim anus velut totius corporis emunctorium: unde ad ipsum fluunt multae humiditates. Amplius cibi stiptici non competunt habentibus anum debilem nec fructus frigidi. Trantur carnibus artetis castrati iuuentis pinguis cum modico brodio. Euitent cepe super omnia quoniam orificia venarum aperit. Etiam sedere in sede facta de corio leonis anis confortat. Et sicut sedere in sede facta de corio tauri et forte cerui et quorundam aliorum quorum corpus habet proprietatem in calefaciendo et confortando anum cum quis sederit super eis.

¶ De emorroidibus.

Sed quae quidam solent pati emorroidas in processu etate eorum quasi naturaliter sicut mulieres patiunt fluxum menstruorum. Nos volumus hic ponere vniuersum paruum capitulum regiminis sanitatis eorum qui emorroidibus vexari solent ne forsitan ex errore regiminis plus grauentur. Tales autem tempore quietis scilicet tempore quo non vexantur ab emorroidibus si forsitan dubitarent nimium fluxum futurum vitare debent omnia acuta salsa et filia dulcia inflammabilia frigida assata: et maxime si sint arida. Et vitent omnia inflammantia sanguinem putram: coitus: exercitium forte stupham et balneus. Nec enim sanguinem acutum et inflammant. Amplius talibus non competunt vina acuta scilicet ita nec spes valde cale. Et vltimum nihil aperitiuum venarum eis est conueniens. Et vniuersaliter vitare debent omnia ledentia anae et intestina. Amplius vitare debent omnia generantia sanguinem grossum et melancholicum quae talis sanguis est materia emorroidarum et huiusmodi sunt carnes grosse animalium siluestrium: ut puta carnes ceruorum: leporum bouum et similia et autum degentium in ripis aquarum. Et vinum eorum non debet esse nimis grossum nec sanguinem melancholicum generet: nec nimis subtile ne aptat orificia venarum: nec nimis forte et acutum nec sanguinem reddat nimis mobile et subtile. Sit ergo vinum mediocre et calore et fortitudine et debilitate odoriferum et boni saporis. Amplius cauere debent a medicinis laxatiuis et attractiuis habentibus maximam caliditatem et acuitatem vel nimiam subtilitatem quae specialiter ab aloe scamonea in quibus virtus est fortis in aperiendo orificia venarum. Etiam cauere debent a distersibus et specialiter acutis et pungentibus ne ex eis emorroides prouocentur ante ipsam debitam naturam. In laudo quae praecarent habere ventrem laesum cum aliquibus lentibus remolliuentibus

Vitare debent.

eiusmodi sunt casta fistula brodia pinguis et pureta boraginuz et bletay cum oleo oliuarum et broctiu caulium. Ad idē vs cōestio ficuz siccoz in principio mēsis et etiā valent fructus humidī puta pruna bene matura et vua et silia. Ventris constipatio p̄sueuit ledere multū patētes emoroydas tpe fluxū eoz: et ergo bonū ē añ illō tps p̄curare ne feces in intestinis remaneant. Scias q̄ extremitates porcoz cōueniunt patientibus emoroydas: et s̄līr extremitates vituli. Non em̄ p̄mittunt emoroydas fluere. Ad eādem intentionē p̄t valere risum et amidū et alia stipica delectabilia: puta pira et coctana: nō q̄dem añ cibū ne ventrem p̄stipent sed post: et maxime tpe quo fluūt si timeant de eoz fluxu imoderato. Ad idē vs sirupus rosaz mixtū cū aqua ferrata et maxime in estare. Et et applicatio aliozq̄ stipicoz ab extra puta rosaz mirtilloz bulitoz in aqua ferrata et deinde expressoz: et in estare. Sed in hyeme fr̄gatur saluta in multo oleo rosarum et applicetur in sacco: et hec sufficiant.

De iuncturis.

Apponamus hic de regimine illoz q̄ dolores iuncturay pati solent: non q̄dem curatio sed magis p̄seruatio. Euitāda sunt q̄ iuncturas debilitant et q̄ materiā doloris iuncturay multiplicant et q̄ materias ad iuncturas fluere faciunt et vrēdū est his q̄ iuncturas p̄fortāt et materias diminuant et eas ad iuncturas fluere nō p̄mittūt. Suspecti s̄nt de iuncturay dolore caueāt a fumo argenti viui: et etiā a fumo oim metalloz et a fumo eoz q̄bus alchimiste in eoz subtilis in attonibus vti p̄sueuerunt. Nec em̄ neruos summe debilitat et iuncturas. Ampli caueāt ab aceto q̄ neruos ledit: et idē facit acetositas citri: et vlr oia acetosa. Ampli lac et oia lacticia nocent neruis et iuncturis: et etiā pisces recentes iuncturas molificāt. Et assiduaio comestionis pomoz ḡnat dolorem iuncturay et neruoz: et idēz p̄t intelligi de alijs fructibus acetosis frigidis. Amplius allia et oia alta acrumina nocent neruis et iuncturis. Amplius scias q̄ nauseatiua satietas maxime vitāda est ab his q̄ suspecti sunt de doloribus iuncturay. Etiā vitādum est exercitiū forte post cibū imediate: et coitus imoderat post cibū. Et idē intelligatur de balneo. Mā hec sunt cāe quare materia indigesta fluit ad iuncturas et neruos. S̄līr potus immoderate et maxime vini post cibū et sine cibo est euitādus. Est em̄ cā indigōnis vel maxime coruptionis q̄ est magna cā doloris iuncturay. Etiā euitādus est somn̄ diurnus imediate post saturitatē. Est em̄ cā reumatis: vñ materiā reumatizantes iad iuncturas multiplicat. Libarta aut talium boim debēt ad aliquale grossitiē decliare ne humor ḡnatus ex eis sit ap̄ fluere ad iuncturas p̄pter subtilitatē. Debent ergo eoz cibaria esse vilica grossa non q̄dē intārum q̄ causet indigestio: sic em̄ lederēt ab eis. Et p̄pter eādem rōnem cibaria eoz nō debent eē nimis cala ne vias aptiant et humores ex eis ḡnati fluxibiles fiāt. Nec nimis frigida ne causent indigestiones. Euitent carnes salsas et pisces salsos: vñ iuersaliter omnia digestionī repugnantia cuiusmodi sunt carnes bouine antique: et dure valde et carnes porcine multū antique et carnes animatum siluestrium magnozū antiquozū et specialiter salsozū. Et propter eandem rationem euitare debent cibaria facta de pasta azima et panē azimum. Nec em̄z omnia digestionī repugnant. Unde si continuētur causant indigestionem et maxime si recipiantur in magna quantitate. Acrum est tamen si carnes bouine perfecte digerantur satis est conueniens eis. Quoniam sanguis generatus erit laudabilis qualitatis et grosse substantie. Carnes puenientes eis sunt carnes vituli vntus anni et carnes cuculioz et leporū iuuenū. Pisces non multū conueniunt suspectis de dolore iuncturay. Et s̄viti p̄tingat piscibus vrātur bonis piscib⁹ sicut sunt pisces marini laudabiles nō bestiales: non sine squamis: vñ granati: rogeti sole placis sunt eis conuenientes et s̄līr ostree marine et etiā mole. Et laudo q̄ de coquantur in vino et addatur in decoctione cynamomū frustatum incisum. Carnes volatiliū paruoꝝ non multū eis competunt p̄pter eaz subtilitatem. Et similiter

Dietā.

leguminum gñā suspectis de doloribus iuncturaz nō cōperūt. Habent em̄ duriciē
 & ingrossitatē & subtilitē grossitiē & digestiōis difficultatē ex quibus pcluditur vsus
 leguminū iuncturas ledere. Et oēs suspecti de doloribus iuncturaz debēt vñ fles/
 botbomia vel pharmacia vel vtraq; in principio veris & ante ips in quo iuncturaz
 dolores eius ptingere solent. Sed q; hoc magis p̄tinet ad regimē curatiuū transeo.
 Sufficit ergo ad pñe scire q; flosia vel pharmacia vel vtraq; s̄m qd̄ melius videbit̄
 expedire in rēporibus determinatis in regimine sanitatis taliū boim & s̄m diuersi
 tatem cōplexionū eoz s̄m quā ad insuētis & etiā corporibus celestibus qd̄ subie
 ti sunt est expediens ad eoz cōseruationē & p̄seruationem. Quibus autē p̄sentit fle
 botbomia & quibus pharmacia hīc dicendū est. Si em̄ corpora sunt sanguinea tūc
 iuncturaz dolor ex sanguine p̄tingere solet vel ex oim humorū plenitudine: & tūc nō
 est dubium flosiam cōpetere. Et si vnus altoz humorū a sanguine dicitur conuenit
 pharmacia. Amplius nō obliuiscaris q; vomitus est p̄censens valde ad p̄seruādū
 a doloribus iuncturaz & specialr inferioz diuertendo materiā & eradicando. Am/
 plius vitari d; ira & tristitia: bec em̄ digestiōnem corrūpūt. Et vlt oia digestiōni
 repugnātia puta voracitas comestioniē, plongatio mensē: diuersitas ciboz & vino
 rum in eadē mensa decuriositas nimia circa agibilia & comedere cibaria digestiōni
 repugnantia vel rōne qualitatis vel ordinis vel modi p̄parādū curāda sunt ab his
 qui suspecti sunt de iuncturaz dolore. Et est notādū q; assiduatio lortionis extremo
 rum in aqua falsa naturalr vel artificialr est de consuētantiibus sanitatē iuncturaz
 corpore non em̄te plectoico. Pōt etiā fieri lotio ex decoctione scamomille sticados
 & rosaz. Et si forsā iuncture sunt frigide addatur ebullis in dicta decoctione. Sup
 oia suspecti de dolore iuncturaz sollicitari debent ne eorum venter sit constipat̄ sed
 laxus quod si sic bene quidem sinautem p̄curetur cum clisteri resolutiuo cōi & cum
 castafistula. Et caueant a frigore extremorum immoderato.

De euac
uatōe.

Comit̄.

Constipa
tio nocet

De membrīs generationis.

Dicamus consequēter de illis que cōfortāt mēbra generationis. Et q; ge/
 nerationis mēbra ordinata sunt a natura ad actū generationis qui confi
 sit in spermatis generatione & fermētatione: & eiusdē p̄ actus coitus con
 uentiēti emissiōe & in plis finali gñatione: illa q; ad bec iuuāt mēbra gñationis cōfor
 tāt. Et q; defectus coeūdi & generādi interdū puenit a p̄ncipalib; mēbris nō intēdi
 mus in isto capitulo loq; de isto: q; de cōfortatione mēbroz p̄ncipalitū super dictū
 est. ¶ Notādū q; actus coitus vsitatus modo & hora cōuenientibus est de his q; maxi
 me cōfortāt mēbra generationis. Sic em̄ mulierū mamille meli' lactāt & lac generāt
 ex vsu lactationes: modo: qualitate: quāitate: & hora cōuenientibus: & ex assuefa
 ctione lactationis totaliter perit actus lactationis & generationis cōueniētis lactis: &
 interdū lacte corrupto malā acquirēte qualitatē mamilla destruit: sic suo modo in
 telligo de mēbris generationis que ordinātur ad actū coeūdi. Perit em̄ act' si actus
 nō assuefatur. Et interdū ex spermatis detēti corruptione nō solū seminariavasa:
 sed etiam totū corpus corrūpūt. Sperma em̄ corruptū in toto corpore se habet ad
 modū veneni. Unde sicut parū veneni sufficit corrūpere totū corpus: ita & sperma
 t̄s corrupti aliquātulū sufficit corrūpere totū corpus. Alius ergo moderatus coit' /
 est vnū ex his que cōfortāt mēbra generationis. Habet etiā coitus moderat' q; plus
 rima alta iuuamēta: & immoderat' q; plurima nocumēta que inferi' apparebūt vbi
 de coitu specialē faciemus mētionē. Sufficit em̄ ad p̄sens scire q; coit' moderat'
 et debite assuefactus mēbra gñationis corroborat & cōfortat: & immoderatus debilit
 tat & etiā totalis dimissio. Ille ergo q; sanitatē mēbroz gñationis desiderat: fugiat
 illa que coitum debilitant & impediunt: & vtatur his que coitum cōfortāt. Debilit
 tantia autem coitum et virtutem eius sunt res meditatiue: sicut horribilitas coitum / Impediē
 di. Tanta enī videtur esse horribilitas in actu coeūdi q; nisi esset delectatio ita coitū.

Secunda

admixta: ne dū homines sed etiam alia animalia fugerēt actū coeūdi. Unde quidā homines eleuati spīritu cōtēplationis hūc actum totaliter abhorrēt: ideo debiles sunt in actu et mēbra generationis debilitāt. Et nō solū horribilitas: sed etiam vere cūdia et antecessio intellectus ad cor facit deficere ab actu coeūdi ex quo mēbra generationis debilitātur. Amplius scias q̄ balnei multiplicatio est ex his que debilitāt mēbra generationis in actu coeūdi: et etiā frequentatio fleuobomīe: et precipue arteriarū et venarū que sunt retro aures. Ab his ergo cauere debet qui sanitatē mēbrorū generationis desiderat. Abstineat etiā a quibusdā quoz vsus nocet acru cosus. Quedā em̄ nocēt desiccādo: et quedā nocēt infrigidādo et stupefaciēdo: quedā utroq̄ modo. Unde agnus castus vaporatus et bibitus nocet. Et etiā herba basilis conis. Camphora abscindit coitum infrigidādo et exiccādo: et similiter semen caulium. Unde tale semē sumptū post cibū corripit sperma. Et similiter vsus coitum infrigidando. Quid ergo desiderat sanitatē mēbrorū generationis debet uti multiplicatibus sperma: et calozē innatū: et spīritū vōtosum. Nec em̄ sunt necessaria in coitu. s. materia exuberās: calozē incitās: et vōtositas erigēs. Quedā iuuant ad actū coitus multiplicādo sperma: et alia cōfortādo calozē: et alia ventositatem generādo. Et quedā sunt que ab oibus his modis coitum iuuāt: et mēbra generationis cōfortant et cōseruāt. Et de numero hoz sunt medicīne quedā: et quidā cibi. Dicamus ergo de cibis. Adlectores em̄ cibi sunt carnes bēdi pinguis masculi: et carnes ouine: et cicer: et cepe absq̄ fritione carnis: frictio nāq̄ prohibet cōfortationē carnis et multitudine nutrīmentī eius: quia frictio desiccatur. Ad idē valēt galline et pulli colūbini im̄ pinguari et proprie allauide et oua sorbilia proprie puluerizata cū cynamomo: et pisere: et galāga: et sale scincti: et oua pisciū: et caro pisciū calida. Et si fuerit illic frigus resiste cum zinzibere: et pipere: et macropipere: et cynamomo: et similibus. Et cibus de rapis et napsis: et cibus de caulibus: et cibus de baucijs: et pprie de baucijs: postq̄ bene decocta est caro eaz valent ad idē. Et de illis q̄bus fit iuuamētū sunt cerebella paruarū autū et butyrū et lac. Et silr cibus qui fit de tritico cocto cū multa aqua vsq̄quo fiat sicut puls et risi cum lacte et caro lacte ouino. Et conferunt in secundis mensis sparagi eruca et capita et porri cardoum et menta pprie ipsa em̄ confortat mēbra spermatia valde: et eius vsus fortitudines facit sup sperma quare forte fit de siderium. Et sciendū q̄ ille q̄ assiduatur cōtione passere et bibit sup eā lac. loco aque sine cessatione erectus est: et multi spermatia. Amplius cepa frigat cū butyro donec rubea fiat et dissoluatur in decoctione et frangant sup eā ouaz: erit cibus conueniēs in conseruatione membrorū generationis. Sunt autē quidam quoz cōplexiones sunt calide: desiderantes tñ conseruationem et confortationem membrorū generationis. Ex his cōpetunt lac acetosum et lac dulce: et pisces assati calidi et melones et citruli cucumeres et cucurbite et fructus et olera humida oīa ita q̄ lactuca et semen portulacae addunt eis in spermate quous cōiter noceant. Et albumen oui est plurimū iuuamenti multiplicans sperma. Et cerebella animalium et medulla eoz et cancri fluuialia conferunt eis. Aut. iij. In ascentibus em̄ omnibus vite discrimen interitusq̄ imminet. Infantia vero q̄ in septimū vsq̄ annum p̄tenditur tota in alendo versat id qd̄ p̄ septem ceruos illos quos rabby venatus fingitur nō obscure lz̄ intelligi. Post infantiam pueritia sequitur q̄ fabularum audicione admodum delectari cōsuevit. In inc̄ illi captiuitas vastatioq̄ ab episcopis narratur. Amplius granum p̄nit bene confortat. Et etiam caro anatum sperma multiplicat.

De conseruatione cutis et musculorū et mēbroꝝ exteriorū tortus corporis.

Adūdisti
catio cor
poris.

Adūdisti dicamus de conseruatione cutis et musculorū et mēbroꝝ exteriorū tortus corporis. Nec em̄ conseruant balneationib⁹ in aqua calida suauit aut in balneo aereo medocrī cū mūdificatione pueniēt. Corporis autē

mundificatio fit cū suauit cutis fricatione ⁊ leui in unctione cū oleo oliuarū antiquo odoris suauis in tēpore hyemis vel cū oleo rosarum in tempore estatis. Etia sciendū est q̄ inunctio facta in balneo cū melle despumato mirabiliter mundificat a sordicie et extrahit qd̄ est sub cute de superfluis humorib⁹ ⁊ per poros exire facit. Hoc idē facit farina fabarū et cicerū cū fricatione panni asperi. Nec em̄ calozē vitificat et cutē attenuat. Amplius scias q̄ multus motus iuncturarū cōfortat corpora fleumatica. Extremitates autē lauetur cū aqua calida in hyeme: ⁊ cū frigida in estate. Et dixerunt sapientes q̄ fricare vngues manū ⁊ pedū cum aqua ⁊ aceto cōseruat eos a cōfractōe dentigratiōe ⁊ c̄ ne abscondant: inunctio cum sale ⁊ oleo mixtis eos cōfortat ⁊ specialiter plus pdest eis aqua calida q̄ frigida. Calctamnum strictū ledit digitos pedū: est em̄ cā suppositionis digitorum pedū vntus sua pra aliū: ⁊ distorcionis eorū. Itē ire per lūrū tēporibus frigidis ⁊ nudis pedib⁹ p̄ ceteris ledit cerebrū ⁊ infrigidat ⁊ debilitat oculos ⁊ est cā distillationis vrine. Et scias q̄ ludus palme ambabus manibus simul in alto proiectō dō brachijs multus cōfert qm̄ eorū cōseruat sanitatē. Ampli⁹ scias q̄ fricatio pedū qm̄ sit seculo stomacho eorū grauedinē ⁊ itinēradī lassitudinē ⁊ duriciē remouet. Et similiter fomentatio pedū ⁊ crurū in aqua cōfractōnē: siue cōcussionē ⁊ tremorē ex lassitudine ⁊ longā itinēratione remouet omnino.

Calctamnum strictum

Capitulum vij. de regulis regiminis sanitatis appropriatis sexu femineo.

Consequenter dicamus de regimine sanitatis mulierib⁹ appropriato. Sunt em̄ quatuor appropriata mulieribus: pura impregnatio: parturitio: lactatio: ⁊ p̄ cōsequēs manillaz cōseruatio ⁊ mēstruoz euacuatio: de quibus breuiter dicamus: ⁊ primo de impregnatione. Sūt em̄ quedā mulieres simpliciter steriles ⁊ maleficiatē quibus hoc capitulū non deseruit. Et alie que nō sunt steriles sed nō de facili impregnantur ⁊ tamē sunt sub latitudine sanitatis. Primo ergo nos ponemus regimē talium mulierū ante q̄ impregnentur ad hunc finē q̄ facilius impregnentur. Secō eorūdem ponem⁹ regimē post q̄ sunt impregnate: vt fetus possit ad debitū finē ventre. Tertio eorūdem ponemus regimē cū actu parturierint: ⁊ parturuerūt. Quarto ponem⁹ regimē lactatiū. Quinto ad hoc ponemus regulas quib⁹ sciet matricis cōseruatio: ⁊ de mēstruoz debita euacuatio ⁊ alijs. Quātū ad primū notādū q̄ qdā mulieres nō sunt hū secunde de peraccidēs rōne alicui⁹ maleficij a quo bonū est p̄cauere quātū est possibile. Et interdum p̄pter maliciā figure aut cōpositionis matricis ⁊ colli ei⁹. Et etiā p̄pter malū motū cōmixonis viri cum muliere. Et etiā p̄pter vsum quarūdā rerum cōceptionē impediētum. Primo ergo nos ponemus aliqua ex qb⁹ maleficia potuerint p̄cauari ⁊ euitari. Si em̄ serapinū in camera posueris: siue hypericon oia demonia fugabunt. Vñ hypericō d̄: a multis fugam demonis. Itē lapis magnētis portat⁹ ad idē valet: et cōcordiā facit inter virū et mulierē. Ad idem valet adamas quē quidā false dicunt esse magnētē. Amplius cor turturis portatum fugat demonia: et portantē reddit hominibus gratiosum. Item pitus auis comesta incantatione ligatos soluit: et prosperitatē tribuit. Tyrsia bibita cum decoctione hypericon maleficium tollit. Et hypericon emplastratū resibus maleficiū tollit. Amplius corallus si teneatur in domo soluit maleficia. Amp̄ plius squilla integra suspensa in limine hostij maleficium tollit. Et idem est de arthemisia. Ad idem etiā valet radix peonie portata. Item si vir portet secum cor coturnicis masculi: et vxor cor femelle semper conuenient. Itē si quis portauerit semper secum yringum insidias demonum non patietur. Si autem mulier non sit bene secunda propter maliciā complexionis naturalis vel accidentalis cum materia vel sine materia vtatur contrarijs in complexionē ⁊ purgantibus materiam peccantē. Sed quia difficultas impregnationis vt plurimum fit ex mala complexionē frigida et humida cum materia vel sine materia ideo ad banc inclinandum est: et de ea

Fuga de monum.

Secunda

tractandum. Ista enim indiget calefacientibus et desiccantibus matricem: et euacuantibus humiditate eius superflua. Unde terapigra est eis conueniens farma cum. Et ex eis que exhibentur sunt calide confectiones: puta tyziaca et metridatū: et theodoricon: et dyacalamentum cum decoctione artbemese: vel abrotani: vel calendula. Urina elephantis potata est mirabilis in impregnatione et similiter limatura eboris et sileos. Simplicia quibus ego consuevi uti in hoc casu et in quibus inueni in uamētum sunt hec: matricaria: artbemisia: abrotanum: calendula millefolium: casmedros: camepitibeos: squilla: rubea tinctorum: spica: blacte byantie: ameos et coctus. Et his igitur potest fieri syrupus: et uinum: tempore uindemiarum et balneū. Et quia hoc habet locum in regimine curatiuo de huiusmodi transeo. Amplius debes scire quod coagulum leporis suppositum post menstruoꝝ mundificationē iuuat ad impregnationem. Ad medicine autem simplices pessarioꝝ sunt hec: oleū de balsamo: oleum de ben: oleū de lilio: costus niger et adeps anseris blacte byantie: muscus et spica: cyperus: anetum: ameos: yfopus: bdellium: nux cypressi: et garofili: et cordumē. Et ut sit ad uinum dūcere calida stiptica sunt materia pessarioꝝ mulierum habentium matricem frigidam et humidam. Amplius debes scire quod fleuorbotomia saphenarum iuuat multum ad impregnandū. Primo quidem quia matricem mundificat. Secundo quia facit matricem ad inferius descendere: ex quo se men viri perfectius ad eam descendit et attingit. Verum est tamen quod fleuorbotomia est conueniens magis in causa calida quam frigida: immo in causa frigida forte non competit nisi propter causas predictas. Amplius exercitium et stupba sicca et cibi subtiles: et cisterna calida et exsiccantia competunt mulieribus habentibus matricem humidam et pinguem. Similiter uinum forte et rubeum: et tyziaca talibus conueniunt. Et inunctio matricis ex oleo de lilio est eis conueniens: et similiter ex melle albo. Interdum etiam mulieribus non bene secundis competunt dissoluentia uel tostata impediētem conceptionem. Que autem sunt illa satis est manifestum: puta diacyminum: anisum: ameos: feniculus: semen rute: agnus castus: castoreum et similia: et in potonibus: et in pessarijs: et unguentis. Amplius scias quod testiculū ueris mirabilem habent proprietatem in faciendo mulierem secundam. Et similiter matricem leporis et coagulum eius. Ex his igitur cum limatura eboris et sileos fiat puluis quo mulier utatur mane et sero cum brodio cicerum. Vel cum decoctione artbemese. ¶ Nota quod prima materia recepta in matrice habet naturam lactis sex primis diebus: ad hunc calorem lactis operatur calor naturalis in spermate leporis remissus calor matricis: ita quod ista materia dealbatur sicut lac. Interdum autem et raro frigida competunt ut mulier efficiatur secunda in electuarijs syrupis et balneis: et quia illa satis nota sunt etiam ingrediuntur regimen curatiuum transeo. Regimen autem mulieris non bene secunde propter maliciam figure seu compositionis matricis et colli ipsius non uniuersaliter haberi potest. Solum enim malicia situs recipit curam: puta quando est matricem nimis alta: nam per fleuorbotomiam saphenarum: et per ventosas crurum descendit: et conceptio fit facilior. Debent autem uir et mulier commisceri adinuitem hora: modo: et figura conuenientibus ad hoc ut sequatur secundatio. Hora autem naturalis et conueniens est postquam facta est administratio illorum quo mensura mundificat: et est per seculum mulier mundata ab eis. Et quando mulier non est famelica: nec crapulata: nec ebria: et quando non est calefacta: nec infrigidata in excessu: et prima digestio est completa: et tempus aduenerit suscipiendi alium cibum. Et eligatur hora qua mulier coitum appetit non propter aspectum uel confricationem: sed naturaliter. Debent autem uir et mulier tanto tempore prolongare coitum quod spermata sit digestum. Nec debent tantum differre quod ambo spermata corrumpantur.

Ad matricem
leporis.

Nota in
pregnatio
nis.

Secunda

ne rosis marini multū disponit ad conceptionem. Item alleum humidum tritū de cocum cum oleo rosarū quousq; etus aquositas consumat: suppositum est mirabile ad impregnandum. Ampli? fenugrecū tritū cum adipe anseris suppositum multum tuat. Amplius muscus cum oleo rosarū dissolutus suppositus multum confortat matricem ad cōcipiendum. Item tringant vtriusq; sexus mēbra cū succo satirionis et susperaspargatur puluis vulne leporis: facit enim vt sterilitas cōcipiat. Et sic patet regimen mulieris ante impregnationem.

De regimine pregnantis.

Nunc restat ponere regimen mulieris pregnantis. Sunt enim quedā approprietata mulieri pregnantī que hic breuiter sunt apponenda. Dicitur enim mulier pregnans omnia euitare que abortum pōt inducere et spālī in principio impregnationis: tūc enim fet? in matrice est sicut flos in arbore qui ex leui cā cadit ab arbore. Et sicut in fine impregnationis añ tēp? partus pura in septimo vel octauo mense. Tūc enim fet? est in matrice sicut fructus quasi maturus in arbore q̄ ab arbore ex leui motu descendit et sic fet? tpe illo ex cā leui efficitur abortiuus. Opz igit q̄ mulier pregnans euitet motus supflui: saltus: pussionē: casus: et costū pprie: et repletio nē cibi: et irā: et tristitiā et timorē pprie. Amplius euitare dicitur balneū: nisi apd p̄pinq̄ta tem part?. Et et oia inducētia tūssimā tūssis fortis ē cā abocfus. Et sicut in intelligat de sternutatioe immoderata. Bonū est igit vt solite ne ei? caput fiat reumaticum.

Euitare debent.

Ampli? euitare medicinas laxatiuas et p partes inferiores et superiores. Et sine necessitate cogat ad ea: vsq; fiat hoc cū cautela et sint medicīne leues et bñdicte. Amplius pcurat habere vētris lenitiōē cū cibis lenientib? cuiusmodi sunt brodia p̄ngula: et pureta de boraginib? et cū folijs violarū: et oua sorbitia et castia fistula cū aliquātulo spice et aq̄ quorundā fructuū laxatiuorū. Nā lenitiō vētris est pregnantis? mltū utilis. Ampli? euitare dicitur balneū. Balneū enim facit abortire dupliciter. Pr̄mo qdē lubricādo. Secōdo faciēdo fetū moueri ad aerē frigidū. Ampli? euitare dicitur feuborbomīa spālīter de sapientis nisi in casu magne necessitatis et hoc igitur curā egritudinis. Et scias q̄ quātō fet? maior ē tāto feuborbomīa ē deterior. Ampli? euitare dicitur diuretica mēstrua puocātia et partū facilitātia. Ampli? euitare dicitur sitim: famem: repletionem naucautiūam: frigus supfluum et calorem immoderatum et ventum australem: et sicut borealem post australem. Ampli? bonum est q̄ pregnans vtatur quibusdā electiua

Ista confortant.

ris confortantib? embriōne quorum vnum est diamargariton. Amplius oportet q̄ vehemens studium sit in stomachis ipsarum pregnantium quare oportet vt confortentur stomachi earum confectionib? ex succaro rosarum cum aloae et mastice: et electuarijs factis cum succaro plurime et speciebus aromaticis in quibus nō est multa caliditas: et emplastris stipticis calefacientibus et aromaticis. Amplius debet pregnans euitare veementer p̄ngula et veementer dulcia et potum aque: et sit cōtenta potu vini odoriferi: puri: subtilis: pauci. Interdum autem oportet mundificare stomachum pregnantis cum appetitus eius est valde corruptus. Ex quo ad hoc decocto anisi et polipodij clarificata cum succaro rosarum est conueniens mundificatiū. Nam humorem euacuat et appetitum rectificat et excitat. Abstineat pregnans a caseo sicco et acuto: et si forsan appetat assetur humidus super carbones. Amplius exercitium temperatum est ei conueniens. Libaria eius debent esse facili digestio nis: boni nutrimenti et multū indigent propter se et propter fetum. Amplius post cibum competit pregnantibus comedere citonia assata et proprie frixa: et similiter frustra ligni aloes indit et assiduetur comestio et fricatio manuum et pedum earū. Et similiter poma granata post cibum eis competit. Et similiter coriandrum conditum. Et scias q̄ mina citoniorum et bolus armenus est de his que sedant naucautiū earum. Amplius scias q̄ puluis cimini torrefacti in aceto infusi et origani scdm partes equales et castorei partis vnius tertia interdum competit eis et specialiter pro

Contra naucaus.

per consumptionem ventositatum. Et scias q̄ quādo mulier pregnās indiget mū
dificatiōis propter immundiciā matricis et partium adiacentium melius est q̄
mundificatio illa fiat a quarto mense vsq̄ ad septimum. Et q̄ fiat per supposita a
parte inferiori q̄ per administrata per partes superiores.

¶ De regimine appropinquantium partur.

Muliere autem appropinquante partur competit exercitium et balneum
et coitus et menstrua prouocantia: et cetera partum facilitātia que scrip
pta a sapientibus quasi sunt infinita. Sunt autem quedam partum fa
cilitātia a proprietate que est in eis sicut magnes detērus in manu sinistra. Et suffus
migatio cum vngula asini: vel equi: vel cum oleo piscis saliti: et similiter corallus sus
spensus in coxa dextra. Et scias q̄ mulieres menstruose huius temporis vr̄tur pl̄
ris cum musco in facilitando partum. Amplius suffumigatio mirre multū compe
tit: suffumigatio cum galbano et castoreo cōmixtis cum mirra et felle vaccino. Am
plius ad idem valet sulphur citrinum: et spoliū serpentis: et finus columbinus.
Dec enim suffumigata partum facilitant: et similiter asa fetida et castoreum in pos
tu sumpta facilitāt partum. Amplius sumere in potu cynamomum est bonum val
de. Et similiter decoctio foliorum altee cum aqua et melle si sumatur in potu ad idē
valet. Simplicia autem partum facilitantia sunt bec: cynamomū: cassia lignea: cor
tex cassie fistule: mirra: aristologia rotunda: custos: sauiua: armoiacus: thbus: rubea
tinctozum: asa fetida: storax et castoreum. Ex his autem possunt fieri suffumigatio
nes: pillule: electuaria et similia. Amplius bonum vinū et odoriferum competit mu
lieribus partur appropinquātibz et subtilis diēta. Amplius scias q̄ lana submer
sa in succo rute et supposita partum facilitat. Etiam scias q̄ ciclamen aristologia:
staphyragia: et cucumer asininus supposita partū facilitant. Et similiter fel thaus
rinum. Amplius arthemisia cocta cum aqua calida: emplastrum super umbilicū:
et cura: et statim fetum educit. Etiam menta bibita cum aqua mellis partum faci
litat. Etiam pimpinella trita et supposita statim fetum educit. Amplius caueatur
q̄ p̄ra non sint in domo mulieris parturientis. Ad idem valet suffumigatio facta
de coribus et vngibus caprarum. Amplius vngula muli portata sub camisia par
tum facilitat. Multa alia sunt partū facilitantia que ad presens obmittuntur pro
pter breuitatem: et quia habent locum in regimine curatiuo.

De sim
plicibus.

P̄ra no
cent.

¶ De regimine enixę.

Nunc restat ponere regimē mulieris enixę vsq̄ ad triginta vel ad quadra
ginta dies. Sciendum igitur q̄ post partum immediate competunt cib
subtiles boni nutriment: et mult: et velocis digestiōis: sicut aqua carnū
laudabilium: et oua sorbilia: et vinum subtile et odoriferum: non nimis forte: nō tur
bidum. Attare debet autem mulier enixā omnia genera fructuum: et olērum: et fr
gidorum leguminum: et acruminum. Et summopere caueat a frigiditate continen
tis: et specialiter vsq̄ ad tres dies. Jaceat igitur continue in lecto cooperta: cruris
bus tamen parum coopertis et eleuatis: comedat sepe et parum in vice. Non bal
neetur vsq̄ ad quartuo: vel quinq̄ dies. Trāfactis autem quartuo: aut quinq̄ die
bus balneetur bis vel ter in septimana. Et quanto magis appropinquat ad trigin
ta vel quadraginta dies: tanto potest vr̄i grossiori diēta: et in sanitate consueta. In
terdum autem fluit sanguinis multitudo immediate post partum ex quo contingit
mulierem periclitari. Huc autem accidenti obusandum est cum ligatione brachio
rum dolorosa: et cum appositione ventosarum magnarum ad mamillas sine scarffi
catione: et cum appositione pannozum infusorum in aceto supra ventrem collyzios
rum stipticorum: puta rosarum balaustrarum: et karabe: et similitum. Et de illis quo
bus inest proprietates in hoc sim q̄ dicitur est suspensio stercois porcini in lana: et su
spendatur in coxa eius. Amplius enixę contingere consuevit in mamillarum dolor: et

Secunda

apostemata propter magnam lactis exuberantiam. Horum autem cura est lactatio per mulierem vitem. Tale enim lac inconueniens est lactationi infantis. Et ad idem valet epithimatio mamillarum cum aqua decoctionis fabarum: et orobis: et coriandri. Et quia hoc ingreditur regimen curatiuum transeo. Amplius scias quod limire mamillam cum cancro marino: vel fluuiali contrito habet proprietatem in lactis minoratione. Amplius scias quod epithimatio mamillarum cum aqua decoctionis rute est de his que lac minuant. Interdum etiam post partum non mundificatur mulier: sed retinetur sanguis corruptus qui debet euacuari: et ex hoc possunt egredi tudines generari valde male: puta febres et apostemata: et dolor matricis: et sternutatio est tali mulieri suauitua. Et vniuersaliter omnia humida quoniam naturaliter in substantiam aliti mirari non possunt nisi sit virtute excessus caloris naturalis qui vix in muliere reperitur: et maxime in muliere enixa que ex emissionem sanguinis in partu dealbata est quod est signum frigiditatis maxime: albedo namque secundum Aristotelem est mater frigiditatis. Quanto enim mulier albius: tanto firmior eum. Et similiter secundum Auerrois plus de frigiditate habere dicitur. Amplius suffumigatio cum caprisbus allecum salitorum: aut cum vngula equi: aut asini valet ad idem. Et ad vltimum fiat fleuborbomia saphene: valet enim ad menstrua prouocanda: et prohibet apostematibus aduentum: et repletionis nocumentum. Et fleuborbomia vne curature poplitis est fortior in hoc. Et si contingat enixam hoc tempore febet citare aqua ordei confert ei: et si non retinet menstrua et granata dulcia: quia febres enixarum et plurimum sunt ex menstruorum retentione cum sit curatio cum fleuborbomia saphene sit iuuamentum cum ea. Amplius scias quod talibus mulieribus interdum inflantur ventres earum: et tunc eis competit in potu dyamarie: et reliqua dissoluentia ventositates. Amplius eis competit organum serapinum et mastix cum equalitate. Amplius interdum talibus mulieribus contingit dolor matricis. Et cura eius est sedere in aqua calida decoctionis aneti: et camomille: et inungere locum matricis cum oleo violato dulci tepido. Et si forsan in loco matricis contingant vlcera curentur cum vnguento albo rassis: et similibus vnguentis conuenientibus vlceribus supra membra nervosa. Nec sufficiant de regimine enixe.

De regimine lactantis.

Conditi-
ones lactan-
tis.

Nunc restat dicere aliqua breuia de lactantis regimine: sed ante dicemus lactantis conditiones: quarum prima sumitur ex parte etatis. Debet enim etus etas esse sanitatis et complementi: et est etas iuuentutis a vicesimo quinto anno vsque ad tricesimum quintum. Hoc enim tempore lac debet esse perfectius sicut et totius corporis membra a quibus lac habet exordium. Secunda conditio sumitur ex parte habitudinis et figure: debet enim esse boni corporis: et collum habere forte: et pectus magnum et amplum: et debet esse bonorum musculorum et dure carnis: et magnarum venarum: et medie habitudinis inter maciem et pinguedinem. Tercia conditio sumitur ex parte mamillarum. Oportet enim etus mamillas esse magnas decenter et solidas: nec debent esse extranee magnitudinis: nec laxae et molles: sed debent esse medie inter molliciem et duriciem. Et extremitates papillarum mamillarum non debent esse nimis parue ne infans in earum compressione laboret. Quarta conditio sumitur ex parte morum ipsius. Debet enim esse bonorum morum et laudabilium que tarde patitur ad anime accidentibus: puta ira: tristitia: timore: et similibus. Omnia enim eorum punct lactis complexionem. Unde prohibendum est ne stolta lactet: malicia enim de morum ipsius ad hoc perducit eam ut infantis paruam habeat sollicitudinem: et ei parum blandiatur. Amplius non debet esse luxuriosa et ebriosa: nec crassa

pulata. Nec enim lactis corrumpunt complexionem. Quinta cōditio sumitur a sub-
 stantia qualitate & quantitate lactis. Debet enim esse substantie mediocritas: non ni-
 mis fluidū nec nimis grossū & caseatū: nec diuersarū partū nec spumulosus. Et quæ
 substantia experitur: in quædam ex eo guttam super vnguem. Nam si fluat est subtilis
 le: & si non: est grossum & spissum. Et scias quod lac temperate substantie habet partes
 caseatas et aqueas equales. Experieris igitur cum in ampula ponitur: et parum
 mirbe super ipsum proijcitur & digito permiscetur. Per hoc enim scitur aquositas
 ipsius et caseitatis quantitas que debent esse equales in lacte. Amplius quan-
 titas lactis debet esse sufficientis ad infantis nutritionem. Amplius color lactis
 debet attinere albedini & sapor dulcedini. Non enim in lacte debet esse amaritudo:
 do: faldedo: nec acredo: nec color viridis. Amplius nutritrix non debet esse somni-
 fera: nec grauis somni. Nam propter hoc multe nutritrices dimiserunt infantes fame
 deficere: et eosdem lactando suffocauerunt obdormientes super eos. Amplius mult-
 tum considerandum est quod lac nutritrix non sit antiquum nec nimis partū propin-
 quum. Sit igitur duorum mensium: vel mensis cum dimidio ab hora partus. Et
 sit partus naturalis & masculus et sit mulier que abortire non consuevit. Amplius
 considerandum quod nutritrix sit complexionis proportionalis infanti quem debet nutri-
 re: et specialiter sit infra latitudinem temperate complexionis vel prope. Quod si
 infans forte colericus sit non est malum quod nutritrix sit fleumatica vel quod eius regimen
 sit declinans ad fleumaticum. Scimus enim ex supradictis quod regimen melius com-
 plexionum lapsarum debet esse per contraria et non per similia. Et si forsitan lac nutri-
 tris fuerit grossum et mali odoris: melius est ut non detur nisi postquam multum fue-
 rit in acre moxam fecerit. Et si fuerit vehementis caloris non detur aliquo modo
 ieiuno. Amplius si lac fuerit grossum: conueniens est uti subtiliantibus: puta oximel
 diurectico cum decoctione origani montani: ysopti. epithimi & similia. Amplius
 in cibis eius vtatur croco: et vtatur exercitio moderato. Et si forsitan mulier fuerit ca-
 lide complexionis: dabimus ei in potu oximel simplex cum vino subtili simul siue
 separatim. Et si forsitan lac nutritrix fuerit subtilius quam oportet: desinat ab exercitio: &
 cibis vtatur in grossantibus sanguinem et precipiatur ei ut diu dormiat & vtatur vino
 dulci grosso & robusto: nisi fuerit quod prohibeat. Interdum contingit quod
 in mammillis nutritrix est nimia lactis exuberantia: ex qua contingit lac in mam-
 illis corrumpi. Huic autem accidenti remediatur ex vsu eorum que pauci sunt
 nutrimenti et ieiunio: exercitio: balneo et vigilia: et similibus: et emplastro mamillis
 et pectori appposito ex cinimino et aceto: aut lentibus coctis in aceto: aut fabis aut lus-
 to abluto cum aceto: et per porum rei false et comestione mente. Et ad idem valet
 mucillago psillij epithimata cum aceto. Amplius scias quod ruta et osimum gario-
 filatum epithimata: et interius sumpta lac mino: ant. Et similiter ex armoniaco et
 aceto: vel ex armoniaco et vino. Et ad idem etiam valet epithima ex radice caulium
 Amplius fiat linimentum ex mucillagine fenugreci: iacca: et litargiro et oleo rosas-
 to. Amplius scias quod cancer marinus et fluuiatis contritus & epithimatus habet pri-
 uetatem in isto: forte interius sumptus. Et similiter si timeamus caseationem la-
 ctis in mammillis: lintantur cum oleo de menta & de viola sarracense: et hoc cum ma-
 millarum complexio declinat ad frigidum. Et si ad calidum: quod satis potest
 tactu discerni: epithimentur mamille cum mucillaginibus frigidis: et oleis frigidis: et
 succis frigidis noctis. Et scias quod acetum vini cum oleo rosarum conuassatum & cas-
 lefactum: lintum super mamillas est de resoluentibus caseationem calidam. Et ex
 phibitis caseationem frigidam est epithimatio cum aqua decoctionis feniculi et
 balsamite & anet: et fenugreci & similia. Et similiter epithima ex oleo de lilio & na-
 sturcio camomilla et costo: valet ad idem. Et quia hoc ingreditur regimen curatiuum tri-

Secunda

seo. Interdum autem nutritrix non habet lac sufficientis quantitatis pro nutrimento infantis: cuius causa potest esse penuria nutrimenti: vel malicia complexionis in toto corpore: vel mamillarum caliditas vel frigiditas: vel debilitas attractiois mamillarum. Quod si penuria nutrimenti sit causa: nutritrix iure facto ex oedeo: et frumentis: et leguminibus. In futuribus quoque ipsius et cibis ponende sunt radices fenticuli et semen eius anetum et nigella. Quidam autem dixerunt quod comedere vbera ouium et caprarum cum lacte quod continent: valde est inuatiuus propter hoc quod in eis est sitis de similitudine aut propter proprietatem que in eis est. Amplius scias quod drag. s. vermium terrenorum siccorum in aqua oedeo continue sumpta multis diebus valet ad lactis multiplicationem. Et similiter elixatura capitum piscium saluatorum valet ad idem sepe potata: et fiat elixatura in aqua aneti. Hic improbat opinionem auicenne et notat rati onem commentatoris probando quod generatur ex semine et sine semine differunt specie sic quod agens est diuersus: recipies diuersum et sic receptum erit diuersus. Sed diceres stare eadem causa materie effectus erit idem numero: non est stare eadem mensura et materia eque disposita. Sed sic non est quia tempus raptim transit: non reuertitur idem numero. Amplius ad idem valet butyrum et sisamum: et valet decoctio raphani in vino. Amplius mamille linantur ex stercore sturduorum cum lacte asine et oleo moze emplastris: et lac prouocabitur. Etiam fricare mamillas blandis manibus lac multiplicat. Et si in mamillis videatur abundare calor: nutritrix oedeo et spinachijs: et similibus declinantibus ad frigiditatem. et si eis videatur dominari frigus sit eius nutritrix subtilis ad caliditatem declinans. Et ad hoc conferunt semina bauciarum: et ipsa et baucie. Etiam scias quod approximatio ventosarum sub mammillis absque scarificatione multa compressione augmentat mamillarum caliditatem: et attrahit materiam lactis ad mamillas. Quod si forsan velimus rectificare odorem lactis ex eo quod sit odoris mali dabimus in potu vinum boni odoris et sicut nutritemus cum cibis boni saporis et delectabilis odoris. Cautare debet nutritrix ea que sanguinem permissent menstruum: et lactis odorem corrumpunt: et ipsius minuunt quantitatem. Debet igitur euitare coitum quantum potest: et ebrietatem: et satietatem nauseatiuam: exercitium et balneum immoderatum: et similitera irascibilis vigiliam et genera acruminum. Et vitare saliter omnia que sanguinem conturbant et consumunt: et malum humorem generant. Quos modo autem mamillarum magnitudo valeat impediri: et earum magnitudo debita procurari sufficienter haberi potest ex supradictis capitulis: de regulis regiminis sanitate ex parte habitudinis.

De vicio
sis.

De conseruatione matricis.

Abstru
orum p/
uocatio.

De matricis autem conseruatione et debita menstruorum prouocatione: que satis patet ex dictis superius in isto capitulo: propterea volo breuiter pertransire. Sciendum igitur quod menstrua tepata in quantitate et quantitate in tempore suo currentia secundum consuetudinem naturalem in omni spacio: sunt cause sanitatis mulierum: et mundificationis corporis earum ab omni nocumeto in quantitate et quantitate: et faciunt ipsas acquirere castitatem et paucitatem desiderij. Et mensura equalis menstruorum est ut menstruetur mulier in omni mense usque ad triginta dies. Et est diligenter notandum quod menstrua naturaliter fluunt in qualibet lunatione semel: et si fluunt plus vel minus: non est ex toto secundum naturam. In quibusdam autem fluunt in prima quadra: puta in puellis: et in quibusdam in secunda: puta in iuuenibus: et in quibusdam in tertia: puta prouectoribus: et in quibusdam in quarta: puta senioribus. Et incipiunt menstrua fluere in mulieribus communiter post decimum quartum annum: quibusdam citius: quibusdam tardius: secundum diuersitatem complexionum et habitudinum et similitur regionum et similitur. Et communiter durant usque ad quinquagesimum annum. Et in quibusdam non durant ultra tricimum quintum: et in quibusdam solum usque ad quagagesimum annum. Quaedam

em mulieres sunt ita male complexionate q̄ non p̄nt vsq̄ ad quinquagesimū annū puenire: et in talibus menstrua citius naturalit̄ deficere consueuerunt. Quā aut̄ menstrua alterantur a dispositione pp̄ria naturali sunt cā debilitatis mulierum et alterationis forme: et paucitatis conceptionis abortus et debilitas fetus. Adulterū igitur sollicitari d̄z medicus q̄ mēstrua non alterentur a dispositione pp̄ria naturali. Que aut̄ sit dispositio menstruoz naturalis et pp̄ria: scitur ex colore et substantia eorum. Et diuersificantur s̄m diuersitate complexionis: habitudinis: regionis: etatis et regim̄inis. Et hoc potest experientia disci: puta videndo colorem et substantiā mēstruoz diuersarum mulierum in complexionē: etate: habitudine et sic de alijs. Sed q̄ hoc non p̄tinet ad p̄sens opus transeo. Sufficit aut̄ ad p̄sens scire q̄ si menstrua alterentur a dispositione pp̄ria naturali: siue talis alteratio sit ex mala dispositione totius vel matricis sunt cā nocuementozū supradictoz. Studendū igitur est q̄ sint in pp̄ria naturali dispositione conseruando vel reducendo si non fuerint. Quōd quō fieri potest: sufficienter haberi potest ex supradictis capitulis sumptis ex diuersitate complexionis: etatis et habitudinis: et ex his que sup̄ius in hoc capitulo dicta sunt de his q̄ matricē cōfortant. In hoc igitur terminet̄ regimē sanitatis appropiatum securi femineo: et p̄ consequens secunda pars huius tractatus.

Alteratio menstruoz.

¶ Tertia pars. Capitulū primum de regulis sumptis ex parte elementoz nostro corpori occurrentium ab extra.

Quoniam esse terra cuius habitatio eligitur lutosa nec cenosa nec fetēs: nec limosa: nec super quam vitrus metalli sit superans: nec sulphurea: nec aluminosa: nec in qua sint vel fuerint mortuozū cadauera: nec multis herbis aut arboribus fecundata sed bonis: puta vineis salicib⁹ arbore pini et similibus amicabilibus nostris corporibus. Sunt enim quedam plante que multum inimicantur nobis: sicut experientia docet de arbore nucū et de alijs multis arboribus: vt perfico et populo arbore sambuco et ficum. Terre igitur fecundate his arboribus non sunt bone habitationis. Et similiter intelligat̄ de herbis. Sunt enim quedam venenose herbe quibus terra fecundata non est conueniens habitationi vt est elleborus: esula solatrum mortale et similia. Et per oppositum fecundata bonis herbis et odoriferis est cōueniens habitationi nostre. Amplius non debet esse terra cauernosa inter montes inclusa nec nimis montosa. Et terra melioris habitationis: debet esse discooperta et ab oriente et a septentrione. Nam illi duo venti sunt magis purificantes aerem illius habitationis. Unde et in mansionibus bonum est fenestras esse septentrionales et orientales: nec occidentales. Et hoc verum est regulariter: sed interdum contingit per accidens ventum septentrionalem esse deteriorē meridionali. Possibile enim est q̄ ventus trāseat per aliquam partem septentrionis niuis occupatam vel adustam vel minerosam: vel lutosam: vel corruptā aliquo modozū corruptionis supradictozum: et sic ventus septentrionalis erit impuri⁹ et minus eligibilis. Et similiter intelligat̄ de parte orientis. Bonum est igitur interdū p̄ accidens fenestras habitabilis terre seu spiracula esse a parte meridiet̄ vel occidentis quous regulariter contrarium sit eligibile. Vicinitas quoq̄ aquarum dulcium currentium multarum et mundarum: q̄ in hyeme cito infrigidantur et in estate cito calefiunt. Et similiter pratorum viridū. non umbratorum multis arboribus: est res conueniens habitationi et adiutorū p̄bens. Propinquitas autem marium facit terram habitabilem esse multe humiditatis: unde talis terra est multum reumatica. Sed in partibus septentrionalibus talis propinquitas est habitationi conuenientior. Nam ex hoc terra fit temperata in actus qualitatibus. Nisi enim esset maris propinquitas nimis declinaret ad frigus propter solis distantiam a capitibus eorum nec esset magnus sapor in humidio: eo q̄ illa terra declinat ad sicum plus alijs terris habitabilibus. Unde ex marium prof

Herbene venose.

pinquitate non est tantus excessus in humiditate: sicut in partibus meridiet. Vñ maris propinquitas in partibus meridiet est minus habitacioni conueniens. Nã ex hoc terra calidior efficitur & humidior q̄ oportet: & disponens corpora ad egritudines putridas. Similiter propinquitas maris ex parte orientis terram habitabilem humidiores facit q̄ ex parte occidentis: & ideo magis est vituperabilis in sanitatis regimine q̄ in partibus occidentis. In partibus enim occidentis est tanta humiditas in aere continente ex maris vicinitate: sicut bene scitur ex principijs naturalis philosophie. Et similiter in partibus orientalibus & occidentalibus eorum qui nõ sunt nimis septentrionales: vituperabilis est marium propinquitas. Et propinquitas ad aquas dulces claras currentes que in estate cito calefiunt & in hyeme cito infrigidantur est eligibilior.

De aqua.

A non soluz cadit electio in terra habitabili sed in aqua potabili: qua pluribus modis vitum in regimine sanitatis: puta bibendo: balneando: & in eadem cibaria decoquendo. Debemus igitur primo considerare q̄ aque origo sit in terra laudabili non fetida nec minerali. Amplius considerandum est q̄ non sint aque stantes cuiusmodi sunt lacinales: puteales: stagnales: sed fontales et currentes per terram arenosam vel lutosam luto libero: non fetido: non corrupto. Et sint occurrentes ad orientem vel septentrionem: & pprie ad orientis estiuum. Aq̄ aut currentes ad meridiem et occidentem male sunt. Etiam aque eligibiliores sunt: cum multum distant a principio originis. Et debent esse foli & ventis discooperte. Et debent esse sapore quasi dulces: ex quibus vinum parum tolerat que cito calefiunt & infrigidantur leues: clare & subtiles: in quibus post moram parum vel nihil residet. Notandum etiam q̄ pondus est ex iuuantibus experimentis ad cognoscendum aque bonitatem. Aqua enim que est leuior: vt in pluribus est melior. Et scitur vt si in aquis duo panni eiusdem ponderis madefacti & post siccati fuerint & deinde pondereur: q̄ aqua cuius panus leuior erit: erit melior. Quod si forsitan non possumus inuenire aquas leues subtiles & claras: sed sint turbide & grosse decoctio & sublimatio eas subtilizat & rectificat. Nam grossities aque propter frigus inspissans vel propter admixtionem partium terrestrium sub aqua propter earum subtilitatem et aque spissitudinem descendere non valentium ex decoctione corrigitur: ex eo q̄ per decoctionem & sublimationem aqua subtilitatur et rarefit per frigiditatis amissionem: et partes terre que prius ab aqua descendere non poterant propter aque spissitudinem et earum paruitatem propter quam erant impotentes siue potentia eorum non erat tantum extensa aquam scindere seu superare propter etiam nimiam spissitudinem seu grossitatem et earum paruitatem que ab eis auferri non poterat cum virtus talium illam excedere non possit in aliquo gradu: potentie & ad finem descendere: per aque decoctionem ad descensum habilitantur ex eo q̄ aqua fit rarior & ad scindendum aptior. In aqua igitur pura non habet locum decoctio seu sublimatio si quidem sit pura in substantia per priuationem admixtionis partium terrestrium: & in qualitate per priuationem frigiditatis inspissantis. Sunt autem solidi medicorum qui dicunt aqua per decoctionem in grossari: ex eo q̄ subtile resoluitur & euaporat & residuum ingrossatur. Unde apparet q̄ aque pluuiales subtiliores sunt non pluuiatibus. Et sic quod reminet post decoctionem erit grossius. Nos igitur dicimus q̄ vel ipsi supponunt aque puritatem in substantia & qualitate: et sic oportet q̄ homogenei sit illud quod resoluitur et quod remanet: cum tota aqua fuerit homogenea ante decoctionem. Quod autem vna pars euaporat & alia remaneat: contingit ex hoc quod vna pars aque est ab igne vel sole magis passa q̄ alia. Et ea quare vna pars magis passa est ab igne vel sole est propinquitas ad agens. Et sic patet q̄ eorum argumentatio non habet locum in aqua pura & homogenea. Unde

Experimentum
aque.

puto q̄ aqua pluuiatilis si eleuaret̄ ab aqua pura ⁊ homogēna: nō esset subtilior: q̄ De aqua
 aqua: a qua eleuatur q̄tum est de p se. Unde bene uerum est q̄ dicit̄ q̄ tēpore uapō pluuiatilis
 rationis est subtilior: seu acutior: eo q̄ subtiliata est a calido: sed postq̄ infriigidata ⁊
 inspiissata est: est equo subtilis ⁊ forte minus subtilis: eo q̄ magis patitur a frigido
 ppter subtilitatē accidentālē quā acquisiuit̄ a calido eleuātē. Sed nota q̄ aq̄ pluui
 uales regulariter sunt subtiliores ex eo q̄ non eleuantur ab aquis puris: sed ppter
 eaz̄ subtilitatem sunt putrefactibiles magis. Unde si dubitamus de eaz̄ putrefac
 ctione: laudo q̄ decoquamus eas. Nam decoctio obuiat putrefactioni. Si aut̄ ipsi
 arguant de aqua non pura siue maculata in substantia p admixtionem partiū ter
 restrium: sic q̄ non v3 eoz̄ argumentatio: eo q̄ partes terrestres post decoctionē nō
 remanent cū aqua sed descendunt. Et si remaneret vtiq̄ esset substantia eius gros
 sior: q̄ ante: ex eo q̄ minus esset de aqua q̄ ante: ⁊ partes terrestres nō essent dimi
 nute. An si ex partibus terrestribus ⁊ aqueis fieret vniū mixtū indissolubile p deco
 ctionem: sicut p3 in vino ⁊ in multis alijs liquoribus q̄ liquores p decoctionem in
 spissantur vtiq̄ aqua per decoctionem. Sed non ita accidit aque q̄ talium partium
 terrestrium admixtio p decoctionem descendit p modū superius dictū. Plus igitur
 facit decoctio ad aque subtilitatem p descensum partium terrestrium q̄ possit face
 re ad grossitiem p subtilis euaporationem. Et si eoz̄ argumentatio sit in aqua in
 spissata a frigore in qua non sit admixtio partium terrestrium p3 q̄ argumentatio
 non pcedit. Nam qd̄ resoluitur homogēnum est ei qd̄ remanet post euaporationē
 nisi qd̄ subtilitatum est p frigoris ammotiōē. Amplius sciēdū q̄ admixtio aceti cū
 aqua rectificat ipsius grossitiem. Amplius scias q̄ fortis aque cōmotio de vase in
 vas: ⁊ deinde plectio lapilloz̄ parioz̄ in eandem aquam ab alto cadentium: aquā
 grossam rectificat ⁊ subtilitāt. Amplius scias q̄ aqua uehemētē frigida: cuius
 modi est aqua glaciē: ⁊ nuium cōplexionib⁹ temperatis non est conueniens: sed d3
 esse aqua in frigiditatis fortitudine tēperata. Aquas effiue uehemētē frigidas: aut ve
 hemētē infrigidatas: nō tolerat nisi uehemētē sanguineus. Et si forsan non illico
 nocumētū fecerit cum quis magis processerit nocumētū facit. Scias q̄ bibere aquā
 scitum stomacho: post exercitiū ⁊ balneū: ⁊ in ebrijs crapulatis: ⁊ in siti mēdosa: et
 cū natura circa nutriendū laborat in digerēdo uehemētē nociuū est. Et si multa ne
 cessitas fuerit bibere eā: oportebit vt prius temperetur: et cū eadem sepe os ablui
 tur. Et si hoc non sufficit cū vase bibat stricti officij: et hoc quidē ebrio cōfert: et sto
 macho ieiuno. Et si forsan aliquis ieiunus post exercitiū a potu abstinere nō potest
 bibat vinum cum aqua calida tēperatum. Amplius sitim habēs mēdosam aquam
 gurgitādo nō bibit: sed paulatim suggendo. Et siti quidē mēdosa impeditus: sci
 re debet q̄ superdormire et sitim tolerare ipsam sedat: ex eo q̄ humor eā faciens di
 geritur ⁊ corrigit̄: sed cū digestio impeditur propter potū: redibit sitis mēdosa. Nā
 humor sitim faciens non corrigitur nec digeritur. Amplius scias q̄ bibere multam
 aquam frigidam non competit in regimine sanitatis: q̄ si forsan sit necessarium: sit
 post sufficientem comestionē. Aqua tepida nauseam facit: s3 calida stomachū debi
 litat: sed raro sumpta stomachū lauat: ⁊ vētrē laxat. Amplius scias q̄ aqua frigida
 cōfortat oēs virtutes in suis operationibus: quādo sumit̄ cū equalitate. s. digestiua:
 attractiua: retentiua: et expulsiua. Et confert habētibus raritatem ⁊ cursum: quicūq̄
 cursus sit: ⁊ ex quocūq̄ mēbro: sed nocet neruis ⁊ habentibus opilationes ⁊ aposte
 mata. Ampli⁹ scias q̄ aque ferree cōfortāt oia viscera: ⁊ addūt in coitū. Unde cōfer
 rūt splenetis epaticis: ⁊ stomachicis: ⁊ vniuersaliter habētibus viscera debilia.

¶ De aere.

Amplius cadit electio in aere nos circumdante sicut et in aqua: ⁊ in habi
 tabili terra. Aer effi est necessarius in regimine sanitatis dupliciter. Pri
 mo quidē propter refrigerationē spirituum ⁊ caloris imati. Secōdo propter

Alq̄ mē
 ta cū ace
 to.

Aqua bi
 bita sto
 macho ie
 iuno no
 cet.

Sitismē
 dosa.
 Aqua fri
 gida mul
 ta nō con
 uenit ire
 sanitat̄.

expulsionem fumosarum superfluitatum obnubilantium spiritum et calorem firmatum. Sicut enim in exterioribus nos videmus quod ignis sine euentatione aeris suffocatur et extinguitur: sic etiam imaginari debemus quod spiritus et calor innatus indiget aere ipsum nutrire: conseruante: et obtéperante. Obtéperatio igitur caloris innati fit per aeris attractionem: et eius depuratio fit per aeris expulsionem. Primum quidem fit per motum attractionis: qui dyastoles nominatur: et secundum per motum expulsionis: qui sistoles dicitur a sapientibus. Si igitur aer attractus sit fetidus et impurus: corrumpitur calor et spiritus innatus. Adhuc igitur debet medicus sollicitari circa aerem in sanitatis regimine. Aer igitur debet esse bone substantie: cui non admiscetur aliquid ex vaporibus: nec fumositas extranea. Non enim debet esse aer turbidus: nec nebulosus: nec malis vaporibus admixtus. Hic enim aer humores conturbat: et animam contristat. Et debet esse discoopertus celo: et non inter parietes et tecta constrictus. Et ut sit aduim dicere omnino euitari debet aer qui fit inclusus non euentatus. Unde verum est quod tépoze epydímie in quo accidit aeris putrefactio: communis est eligendus aer inclusus. Unde tempore illo bonum est inhabitare solaria: sed alter aer discoopertus melior existit. Considerandum est quod cum aere non misceantur vapores lacuum et profunditatum aquam putridam continentium: et terrarum que non sunt libere sed laxe: de quibus supra dictum est. Et vniuersaliter locorum vbi nascuntur olera qualia sunt caules: et eruca: et similia: et arbores viscosae male: cuiusmodi sunt ficus et nuces. Aer enim cui tales permiscuntur vapores est euitandus in regimine sanitatis. Amplius eligendus est aer in quo sufflent boni ventri: et ex terra alta vel equali. Amplius multum debemus sollicitari quod aer non excidat in aliqua primarum qualitatum: quod si forsan contigerit obtemperetur per artem optimum possibile est. Amplius aer ex parte sue complexionis diuersificatur: quoniam si calidus fuerit dissoluit virtutem et corpus laxat. Sed si caliditas fuerit temperata trahit sanguinem ad exterius: vnde colorem rubificat: et si multum calidus fuerit aer citrinat colorem multum sudare facit. Diminuit vrinam: digestionem debilitat. Aer frigidus est contrarius: vntrem constringit: digestionem fortificat: vrinam efficit multam: sudorem diminuit et igestionem. Aer humidus cutem lenit et corpus humectat. Sicca cutem desiccatur et corpus denigratur. Nota quod saturnus est prima stella stellarum et gratia sue influentiae dat anime virtutem discernendi et ratiocinandi: et dicitur saturnus quasi satur in aruis per contrarium. Unde cum sit frigidissimus et ficcus influit carissima ipso regnante. Sed iupiter influit magnanimitate. Vbi iupiter fuit quidam vir qui expulit patrem suum a regno suo: et dicitur quasi iuuans patrem: per contrarium et illud attributum est vni planete qui magnanimus est per influentiam ita quod puer natus eo regnante fit magnanimus propter consellationes elementorum.

De igne.

Electio lignorum.

Amplius cadit electio in igne quo plurimis vtimur modis in sanitatis regimine nos: puta calefaciendo et cibaria decoquendo. Adhuc igitur considerare debemus in sanitatis regimine ex qua materia sit ignis quovrimur. Non enim dicitur sapor natura aliquorum venenosorum aut metalloz nec dicitur esse materia ex terra fetida corrupta nec limosa nec cenosa. Nec materia dicitur esse putrida vel corrupta: nec dicitur esse materia male qualitatis vel complexionis. Unde debent euitari ligna ex arboribus male complexionis: ut ficus: nuces: et sambucus et siles. Et sicut omnia ligna crescentia in terra corrupta: et ligna ex antiquitate corrupta. Et euitari debent carbones marini. Nam ignis talium carbonum facit cadere in pessimas egritudines: sapor enim naturam veneni. Et sicut euitandus est ignis ex carbonibus lignorum quibus homines comiter vntur: ex eo quod mala qualitas lignorum ex quibus fiunt predicti carbones que cum fumo exhalare debuisset per violentiam remansit in eisdem inclusis que postea cum incenduntur sine flamma ad actum reductur: et corporibus nos

De carbonibus.

stris inferi notabile nocimentum. An multum cauere debent magni vni quib? est cura de sanitatis custodia q? eorum cibaria talibus carbonibus non decoquantur: et vniuersaliter q? eor? calor non appropinquet suis corporibus. Ignis autem arborum siccarum et terre libere satis appoboz ignis lignoz laudabilium non vitidit et vlr ignem lignoz pbibentium flammam clara et sine fumo. Ignem aut? inclusum no euentatum vitupero. Item laudo q? ignis appropinquet nostris corporibus p? mediu et non immediate: q? nimis corpora nostra desiccaret. Item magis laudo igne a parte posteriori q? anteriori. Item laudo q? aliquis et immediate post cibum multu non calefaciat se. Nam ex hoc debilitatur digestio. Item vitupero ignem stupbaru q? calor est inclusus non euentatus.

Capitulum secundum de exercitio.

Austificati sunt sapientes q? exercitium temperatum et equale ante cibum sanitatem causat et conseruat h? immediate post cibum sanitatem impedit. Exercitium enim ante cibum calorem naturalem fortificat: et ex hoc appetitus in stomacho vigoratur: et membra copiosius recipiunt alimentum et alimentum p? membra perfectius diffunditur: et pori aperiantur: et ex hoc superfluitates tertie digestionis liberius expelluntur. Item per exercitium in eo qui exercitari consuevit prouenit duricies quedam organoz: ex qua difficiliter patiuntur et redduntur fortiora ad ceteras actiones. Item per exercitium motus spirituum vigoratur: ex quo superfluitates euacuari et per poros humores liberius expurgari est necessarium. Exercitium igitur moderatum non permittit humores nec eorum superfluitates in corpore adunari: quibus in corporibus multiplicatis in digemus pharacica vel flebotomia que quis purgent corpus: tñ corpus inueterat. Et specialiter medicina laxatiua: que vt plurimum in se h? naturam veneni. Et non solum euacuat nocuum: sed magnam partem caloris et spiritus qui sunt fundamenta vite nostre. Bene igitur pot? dici q? exercitium est motus voluntarius in quo requiritur anhelitus magnus et frequens et velox. Et ad ipsum quidem conuersus peragendum s?m modum sue equalitatis et in hora sua non indigebit aliquo medicamento: que necessaria sunt in egritudinibus materialibus: et in egritudinibus que eas sequuntur. Et hoc quidem est vtz supposito q? reliquum regimen conueniens sit et erectu. No igitur meretur dici exercitium nisi ex eo proueniat in anhelitu magnitudo et frequentia. Hoc enim est signum fortitudinis caloris innati: ex quo contingunt plura iuuamtoz supradictoz. Non est igitur negligendu exercitium volentibus sanitatem pferuare. Bonum est igitur ips? vsus ipsius exercitij adiuuare. Non enim op? tpe exercitij multitudinem crudoz et indigestoz humor? seu ciboz s?m ventrem seu in vasis contineri. Periculum est enim eos attrahi ad omnes alias partibus ante q? benignifiant: si quidem digestio sit in quiete: et motus specialiter fortis impedit digestionem. Et vniuersaliter dico q? corporibus valde repletis: siue sit repletio ex humorib? laudabilibus vel noctuis non competit exercitium. Nam exercitium non est sufficiens ad euacuandum talium corporoz plenitudinem. Unde solum humores comouet eos: et ebullire facit ex quo periculum est febres et apostemata et oppilationes que ad hoc sequuntur in corporibus generari. Talia igitur corpora ante q? exercitentur: specialiter forti exercitio: competit flebotomari et pharacari s?m exigentiam humor? peccatum. Amplius q? per exercitium expelluntur superfluitates tertie digestionis que celebratur in membris: et sic poros expurgat: et superfluitates existentes in eis euacuat: melius est ante cibaria suscipienda exercitium inchoare: sic quidem q? prior? cibus iam sit in stomacho: epate et ventis pfecte digestus: et iam appropinquat tepus suscipiendi alium cibum. Unde diligenter notandum q? non puto q? exercitium sit necessarium ppter expulsionem superfluitatum immediate suscepti cibi in stomacho et ventis iam elaborati. Nam talis cibus adhuc non est digestus in membris: et per

Exerci
tiu mode
ratu lau
dat.

Euacua
tio pur
gat et iue
terat.

Adotus
corpora
turbat.

Tertia

Quis adhuc non instat tempus expulsionum superfluitatum tertie digestionis: sed puto quod necessarium est propter expulsionem superfluitatum cibi suscepti ante hunc. An dico quod exercitium serotinum quod fit ante cenam non est propter expulsionem superfluitatum cibi suscepti in praedictione eiusdem diei: sed cibi suscepti in cena diei praecedentis. Vel oportet dicere quod omnes digestiones essent complete: et perfecta cibi immediate sumpti antequam inchoaretur exercitium. Quod videretur mirabile in eo quod corpus remaneret sine cibo plus quam oportet: et in corpore cholera multiplicaretur: et corpus consumeretur. Sed in isto est materia consideranda. Hoc est igitur verum tempus inchoandi exercitium. Quod si exercitium ante humoribus digestis: replebis corporis particulas: et si post cholera in corpore generabis ampliora. Huius autem temporis cognitio est vrinarum color. Nam aquosus quidem indigestiones significat seu denotat: et quod adhuc non instat tempus exercitii inchoandi. Rubens vero: et coloratus sicut et sanguineus ex multo tempore digestionem fuisse factam significat: et tempus exercitandi seu actualiter agendi praecessisse. Sed color temperans. Puta rubens temperate non igneus: significat secundam digestionem fore factam de proximis: et non de remotis: et tunc est tempus inchoandi exercitium seu actualem operationem circa illud. Purgande sunt tamen prius superfluitates que sunt in intestinis: et in vesica: aliter enim aliquid ex his ad venas corporis trahent propter fortitudinem caliditatis resolutis in exercitiis. Sciendum propterea quod illi qui custodiosius et subtilius locuti sunt de exercitio docuerunt corpora per fricationem praecedentem ad exercitia preparari: et specialiter cum quis intendit ad exercitium fortius. Si enim quis ad fortiores veniret motus antequam molliat totum corpus et superfluitates subtiliet: et poros dilatet quod sunt: fricationibus moderatis et demum superinfusione olei dulcis: periculum est erumpere vasa. Periculum quoque est ne superfluitates: impetu spiritus motu poros opplet. Si vero paulatim per fricationem praecedens: praemolliat quidem solida: et praesubtiliet humida: et poros dilataverit: periculum nullum est: nec rumpi aliquam viam: nec poros obstrui eis qui exercitantur. Fricet igitur sindone totum corpus: quousque moderate calefiat. Sufficiant autem plures manuum circumductiones ad hoc ut corpus calefiat absque oppressione enormi. Et tamen his sientibus appareret rubor bene floridus: bene supercurrens super totum corpus: et tunc est tempus superinfundere liquorem olei: et fricare nudis manibus: fricatione media inter duriciem et molliciem: sic quod corpus non collidatur stringatur vel exoluiatur plus debito: sed in sui natura custodiat. Hec autem fricatio que preparat ad exercitium in primis debet esse in immersionibus manuum leuiter: deinde paulatim augeri et ad fortius ducere: ut comprimatur quidem caro manifeste autem non constringatur. Hec autem fortis fricatio est quidem non multo tempore: sed semel vel bis in unoquoque membro scienda. Si enim amplius fieret corpus induraretur: et in his qui augentur augmentum impediretur. Est autem hec fricatio scienda sine omnem differentiam positionis longum latum et transversum quam tum est possibile ut vniuersi musculorum nervi ex omni parte fricentur: et ad exercitium preparentur: poros scilicet dilatando: et solida: et spissa rarefaciendo et rarefissando et mollia indurando. Quantitas autem et qualitas et modus circa exercitium in sanitatis regimine offerendus certis literis denotari non possumus: sicut nec quantitas ciborum offerendorum. Nam sine diuersitatem complexionum et habitum diuinum: et aetate regionum: regimini et consuetudinum: aliter et aliter exercitium est mensurandum. Sunt enim quidam indigentes exercitio fortiori: maiori vehementiori et velociori: et isti sunt qui videntur cibo ampliora: et sunt fortissimum virtutum seu complexionum animalium motuarum: habentes lacertos et nervos fortes: et iuncturas aptas siue conuenientes ad motum: et cum hoc non habent calorem naturalem consumptum nimis fortem. Talibus inquam competit exercitium maius fortius et velocius: et similiter vehementius. Illis autem in quibus deficient aliquaque istarum conditionum enumeratarum non competit exercitium adeo fortius.

Fricatio

Quo exercitium mensura ri debet.

te. *Uerbigratia.* Ponamus q̄ deficiat vltima conditio & q̄ fit homo bñs caloiē for̄ Sc̄m de
 tem acutum multum consumptiuum: & cum hoc habeat oēs condiciones p̄iores tā ueritatē
 līs vtiq̄ nō indiget exercitio adeo magno: nec ita forti & silr̄ itelligat̄ in alijs cōditio
 mbus. Et si, sit reperire aliquem in quo oēs condiciones deficiant, & oppositē repe
 riantur: s̄ qui parum comedat & eius animales virtutes motiue sint debiles & silr̄ catur res
 organa ad motum deputata: & cum hoc habeat caliditatem satis consumptiuam tā
 ḡimcn.
 līs vtiq̄ indiget minimo exercitio. Et p̄ extrema potes de medio iudicare quid sit fa
 ctendum. Quantitatem igitur exercitij offerendi similiter & qualitatem sola ratione
 cognoscere experientia p̄missa multum difficile est. In experientia igitur confide
 remus quōd se habeat exercitatus in prima die & sc̄ba & sic deinceps. Optima enim
 natura mensuras oīm offerendoz manifeste adepta est. Tantum em̄ appetit exerci
 tium & talter quantum & qualter eidem est opportunum. Et similiter intelligatur
 circa cibos & somnum: & sic de alijs que nostris corporibus offeruntur p̄pter regimē
 sanitatis. Quod vtiq̄ verum est supposita bonitate morum. Nam p̄pter maliciāz
 consuetudinis & mox natura temperata potest appetere quid quale & quantum qd̄
 eidem non est conueniens. Sed lapsi multum mensuras exercitioz & ciborum min
 me naturaliter sunt adepti. Quidam enim appetunt plus exercitari quā oporteat
 & quidam minus. Sunt enim quidāz naturaliter p̄blegmatici & i quoz corporibus
 frigidī humores & qui frigore recenti sunt congelati & octosi effecti sunt. Hi em̄ ap
 petunt minime moueri & exercitari sed sunt somnolenti & ad octum naturalr̄ inclina
 ti: & tales exercitādo non debent insequi naturalem appetitum. Sunt etiam qdāz
 calidiores & humidiores vel naturaliter vel accidentaliter & cū hoc sunt apti ad mo
 tum ex membroz lenitate & organoz habilitate. Hi vtiq̄ plus appetunt exercitioz
 & in eodem plus delectantur q̄ oporteat earum complexionibus. Isti ergo vt imme
 diate dieti non debent p̄prium appetitum imitari in mensura exercitij. Nota diuer
 sitatis est hoc causa: quia s̄m q̄ virtus celestis inuenit materiam dispositam: sic ope
 ratur in flām. Quāttas autē exercitij quam litteris possumus describere est quo
 usq̄ homo sudare incipiat: et anhelitus augetur: et color corporis rubescit: et mēbra
 lassari incipiunt: et tumor membroz diminiū. His em̄ apparētibus debet cessā
 ri ab exercitio: et eligi debet exercitium, temperatum s̄m exigentiam illius qui exer
 citat: & vniforme: & equale: in quo oīa mēbra exercitātur: & bñōi est exercitū parue
 pile. Exercitū em̄ forti corp̄ nimis euacuat: & debilitatē inducit: et hoc bñ̄ manife
 stat̄ in exercitātibz se forti exercitio. Exercitū autē debile euacuat: vñō euacuat: nec
 pōt p̄ ipm̄ cōsum qd̄ dissolutū est: s̄ exercitū p̄portionatū p̄portionabiliter consu
 mit & dissoluit: et substantiā mēbroz augmētat et corp̄ ip̄inguat: & vn̄uersaliter rēpe
 ratum et p̄portionatum exercitū conseruande sanitatis est mirabilis causa. Et
 malicia que p̄pter p̄uauationem accidit exercitij manifestatur in incarcerationis: quia
 eorum facies cachectice s̄m: et, eorum color est impurus: et omnes operationes
 eorum sunt lese. Et hoc non solum accidit hominibus: sed auibz cantatibus sicut
 volueribus in cauernis detentis. Exercitium autem quod vni est forte et impropor
 tionatum: alteri est debile: et alteri p̄portionatum. Huius autem cognitio ab ex
 perientia dependet et ratione. Si autē aliquis exercitetur alio modo quā exercitio
 parue pile puta pedistādo: equitādo vel nauigādo: semper est laborādum q̄ omnia
 mēbra corp̄is exercitentur: siquidē in quolibet mēbro est supersuitas tertē diges
 tionis: que per exercitū solet euacuari. Quod si quis exercitatur pedistādo: bonum
 est interdū inclinari: et lapides manibus leuare: et interdum projicere: et interdum
 caput eleuare versus postiora: et retro respicere. Et interdum mēbra extendere
 et anhelitum continere: et musculos ventris aliquantum extendere. Nam anhel
 itum retinendo confortatur naturalis calor et pori aperuntur: et per eosdē super
 fluitates expelluntur. Debet autem anhelitus retentio esse cum extensione musculū

De icar/
ceratis.

Retentio
anbelli?

lorum pectoris: sed extensio musculorum ventris dicitur esse parua. Nam per hanc extensionem superfluitates pectoris et pulmonis ad membra nutritiua expelluntur: et per extensionem musculorum ventris superfluitates vltimus infertus expelluntur. Sed habentes debile diaphragma caueant a constrictione anbelli: ne superfluitates ad cerebrum mittantur: vt bene apparet in his qui multum laborant in sufflato instrumenta tubarum: in quibus vene inflantur in facie: et eorum facies rubescunt adspiciuntur. Ad hoc exercitiorum sunt valde multi: quos hic omnes enumerare non oportet. Solum autem hic dicemus generales modos exercitiorum: et eorum exempla ponemus ex quibus poterunt speciales modi sufficienter intelligi. Dicimus igitur ex primo quod de numero exercitiorum quoddam est exercitium solū: quoddam autem exercitium et opus. Exemplum primi: vt ludus parue pile. Exemplum secundi: vt fodere: arare et domificare. Amplius exercitiorum quoddam est vniuersale totū corpus occupans: et aliud est particulare. Exemplū primi: vt ludus parue pile et peditare. Exemplū secundi: sicut vox exercitium pulmonis: et stare super pedes est exercitium docti: et scribere est exercitium manus et texere pedum pro parte et tibi bilarum et sic de singulis. Amplius quoddam exercitium est magnum: quoddam paruum: quoddam mediocre. Exemplum primi: vt ambulare longam viam: vel luctari longo tempore. Exemplum secundi: vt luctari breui tempore: vel ambulare paruam viam et breuiem. Exemplum tertij: vt ambulare mediocre viam: vel luctari tempore mediocri. Exercitium magnum est cū macie. Ad mediocre cū est augmentationis temperate in carne et calore naturali: sed exercitium paruum aliquantulum calefacit. Amplius exercitiorum aliud est velocius aliud tardum: aliud mediocre. Exemplum primi: quando aliquis currit velociter. Exemplum secundi: quando aliquis mouetur lente. Exemplum tertij: quā aliquis mouetur mediocriter. Exercitium velocius primo calefacit et postea corpora inspissat et indurat: sed tardum corpora remollit: et poros aperit: mediocre vero corpora in sua natura cōseruat. Amplius quoddam est exercitium forte: aliud debile: aliud mediocre. Forte dicitur dupliciter. Uno modo ex eo quod motus velox cōiungitur magnitudini. Verbi gratia. Si quis currit longam viam velocissimo cursu: talemque dicit exercitium forte. Et ex hoc patet quid est debile et mediocre. Et etiā patet ex his que fit operatio exercitij fortis isto modo sumpti et debilis et mediocris. Alio modo dicitur exercitium forte ex resistentia passi: et in tali exercitio non cadit velocius et tardum. Verbi gratia. Eleuatio magni oneris et similiter luctari cū forti bene resistenti: et vniuersaliter operari circa materia quę plurimum resistentem et non bene obedientem est exercitium forte. Non quod in eo cōiungatur velocitas magnitudinis: sed ex resistentia materie. Et ex hoc patet quid est exercitium debile et mediocre: nam quā materia non resistit est debile: et quā mediocriter resistit est mediocre. Et operationes istorum exercitiorum patet ex dictis sufficienter. Et postquam aliquis per modum supra dictum sufficienter fuerit exercitatus fricatio fieri debet: et hec fricatio dicitur esse multa ad asperitatem declinans propter duas causas. Una est vt superfluitates subcutaneę emittantur quę ab exercitio sunt transmissę. Et alia est vt corpus solidetur: et vapores boni retineantur: vt ab his quę ab extrinseco accidunt non alterentur. Et debet hec fricatio simul ac velociter fieri: immo si totum corpus simul et semel exalaret. Et bonum est vt hec fricatio fiat cum oleo dulci. Et sic patet quod fricatio fienda est ante exercitium et post: ad diuersas intentiones. Unde fricatio ante exercitium debet esse mollis et lenta vt duriciem non operetur. Sed illa que fit post debet esse multa et ad asperitatem declinans. Hęc breuia sufficiant.

Fricatio
post et ante
exercitium.

Capitulum tertium de fricatione.

Fricatio intentione habet in superfluitatū tertie digestionis euacuatione sicut est exercitium. Et similiter in caloris membrorum cōfortatione et ad multa alia. Unde sermonem de fricatione in precedenti capitulo inchoatum comple-

re volumus in isto breui capitulo. Primo igitur dicemus fricationis utilitates propter quas competere potest in sanitatis regimine. Secundo dicemus fricationis rationes et mensuram et modum. Tertio dicemus fricationis modos: et species generales. ¶ Sciendum igitur propter primo: quod propter utilitates fricationis dictas in capitulo precedenti preparantis ad exercitium sunt ipsius fricationis plurime alie utilitates. Est igitur ipsius exercitij una utilitas communis: puta expulsio superfluitatum tertie digestionis. Unde in his qui exercitari non possunt propter corporis debilitatem: vel propter infirmitatem alicuius membri specialis: vel propter incarnationem non est fricatio negligenda. Nam per fricationem materia subtiliatur: pora aperitur: et calor in membris confortatur: et sic superfluitates liberi expelluntur. Et per consequens membra perfectius nutriuntur: et appetitus vigoratur: siquidem naturalis appetitus incipit a membris tertie digestionis. Amplius sciendum est quod per fricationem membra rara inspissantur: et spissa rarefiunt: et dura mollescantur: et mollia indurantur: et temperata in sua naturalitate conseruantur. Corporibus igitur raris competit exercitium: non solum propter expulsionem superfluitatum: et relictam qua que dicta sunt: sed ut aliquantulum inspissentur: et minus passibilia efficiantur. Et similiter suo modo intelligatur de corporibus spissis: et duris: et mollibus. Amplius est alia utilitas fricationis. Nam per eam lassitudo a membris remouetur. Unde hec fricatio est bona post exercitium immoderatum ex qua aliquis incurrit lassitudinem. Amplius fricatio iuuat cum tempus est dormiendi: quoniam corpus alleuat et humiditates ad iuncturas fluere prohibet. Adultum autem sollicitari debemus ne puerorum corpora fricentur cum duricia et asperitate ne forsan ab augmento impediuntur. Tempus fricationis que fit propter expulsionem superfluitatum: idem est cum tempore exercitij. Et non loquor de fricatione preparata ad exercitium: sed de fricatione supplente vires exercitij. Et est diligenter notandum quod sunt diuersitatem complexionum et habitudinum: et ceterorum naturalium et non naturalium diuersus est usus fricationis: et mensura: et modus: ut superius dictum est de exercitio. Unde considerandum est non solum in ratione: sed etiam in experientia: ut de exercitio est declaratum. De speciebus autem fricationis in generali dicendum est quod sunt sex simplices: nouem compositae. Sunt enim tres simplices: generis quantitate: puta multa: pauca: et mediocri: et tres secundum qualitatem: puta aspera: lenis: et mediocri. Uel possunt nominari si placet fortis: debilis: et mediocri. Fricatio multa est causa maciei corporis et temperata carnes augmentat temperate: sed pauca in augmento operationem non habet: sed aliquantulum calefacit. Operatio fortis et aspera fricationis est obturatio pororum: et durities corporum. Sed debilis et leuis operatio est apertura pororum: et asperitatum corporum remollitio: et media medium tenet inter has. Et his simplicibus autem proueniunt nouem compositae. Nam fricatio multa potest componi cum forti: debili: et mediocri: et sunt tres. Et similiter pauca potest componi cum forti: debili: et mediocri: et sunt sex cum primis. Et similiter temperata in ter paucam et multam potest componi cum debili: forti: et mediocri inter fortem et debilem: et sunt nouem cum primis. Et quid iste fricationes compositae in corporibus operentur: satis haberi potest ex simplicibus. Que etiam species fricationis: quibus corporibus competant satis haberi potest ex his que dicta sunt de exercitio in capitulo precedenti.

¶ Capitulum quartum de balneo.

Dist considerationem exercitij et fricationis sequitur consideratio balnei: ex hoc quod balneum membra exteriora lauat a fordice que in superficie membrorum per exercitium forsan est derelicta. Amplius si aliquid sit derelictum sub cute quod per exercitium et fricationem non sit sufficienter resolutum de superfluitatibus tertie digestionis: per balneum resouetur. Nam balneum resouit ea

Utilitas
tes frica
tionis.

Capitu
lo de mor
bo.

Species
fricatio
nis.

Tertia

que sunt propinqua cuti. Amplius in his qui exercitari non possunt vel propter membrorum debilitatem: vel propter incarcerationem: vel aliam impotentiam balneum aliquo modo supplet vices exercitii. Amplius balneum membra exteriora calefacit et humectat temperate que forte per exercitium et fricationem fuerunt aliquo modo desiccata et infrigidata. Unde satis est rationabile post exercitium et fricationem de balneo determinare. Sunt autem ipsius balnei aliqua iuamenta: puta somnum pro uocari: opilationes aperire: et ventrem resolvere: et digestionem confortare: et nutrimentum ad cutis superficiem attrahere: et ventrem interdum constringere: et satisfactionem remouere. Amplius balneum interdum calefacit: interdum infrigidat: desiccatur et humectatur. Calefacit quidem robusta: tunc prima sua actuali caliditate aeris et aque: digestionem humoris frigidi, confortando: sed infrigidat resoluendo plus debito calorem et spiritum essentiali frigiditate aque. Unde et si aqua est actualiter siue accidentaliter calida: naturaliter tamen est frigida. Unde ex longa sui applicatione ad corpus: corpus infrigidatur: et effeminatum facit. Amplius sua humiditate calorem suffocat naturaliter et beberat. Et sic corpus infrigidatur. Amplius balneum sua humiditate corpus humectat: similiter attrahendo alimentum ad membra: sed resoluendo desiccatur: et poros aperiendo: ex qua apertione calor simul cum humido exhalat. Amplius scias quod balneum indebite administratum: ex quibus non oportet habere plurima iuamenta inferre homini: puta cor debilitare si multum quis moram in eo fecerit: et nauseam: et syncopam inducere: et humores quietos mouere: et ad putrefactionem preparare: et cum hoc eos ad membra debilia declinare. Unde accidunt apostemata in occulto membrorum: et in superficie eorum. Et comedendi desiderium deicit: et coeundi debilitat virtutem. Unde possumus concludere quod corpora humana multum repleta humoribus: et habentia stomachum et cor debilia: et nervos debiles et iuncturas non debent longam moram in balneo trahere. Amplius scias quod interdum balneo utimur in regimine sanitatis ad carnem in pinguedine minuendam et interdum augmentandam. Balneum enim in ieiuno administratum cor poro existente famelico corpora macrescere facit. Et balneum cito post cibum consumpta prima digestionem et inchoata secunda multum iuuat ad impingendum. Debemus autem eligere balneum cuius fabrica est antiqua: et cuius aer est amplius et aqua dulcis. Et debet balneator mensurare ignem secundum mensuram illius qui balneum vult ingredi. Et diligenter notandum est quod balneum suo aere calefacit et dissolvit: et sua aqua humectat: et interdum infrigidat. Unde quia aer sit humidior aqua: tamen aqua plus humectat. Et hoc contingit ex hoc quod corpori perfectius adheret et applicatur. Et hoc etiam contingit: quia aer naturaliter est calidus: et etiam virtute stellarum semper aliquid resolvit a nostris corporibus coadiuvante etus subtilitate. Debent autem in balneo bene ordinate esse tres case. Quarum prima est infrigidans et humectans: secunda calefaciens et humectans: et tertia calefaciens et desiccans. Corpora igitur temperata in quibus non queritur resolutio: sed solum temperata calefactio et humectatio non indigent tertia casa: sed prima et secunda: sed corpora in quibus queritur resolutio et corporis maceratio: vel desiccatio indigent tertia casa. Tempus autem balneandi in sanitatis regimine est post exercitium et ante cibum. Nec statim post exercitium aliquis est balneandus donec membra perfecte quiescant. Si autem queramus resolutionem superfluitatum morandum est plus in balneo: et quousque appareat aliquis contractio in pulpis digitorum. Quod si solum queratur membrorum calefactio et humectatio: minor mora erit in balneo: et statim cum membra incipiunt rubere et notabiliter calefacere: cessabitur a balneo. Et non erit multum irrationabile corpori bene carnosum: et parte media: et sufficienter calida superfundere aquam non calidam: sed tepidam. Ex hoc enim caliditas et humiditas roborantur in membris. Adultum autem cauere de

Notum
ta balnei

Electio
balnei.

Tempus
balneandi.

bet q̄ in exitu balnei non bibatur aliquid uebementer calidum: nec uebementer frigidum. Nam primum perducit ad eticā ⁊ paralysis. Secundum autem eorum: p̄t virtutem membrorum principalium: ⁊ forsan perducit ad hydropisim. Amplius in exitu balnei sollicitus esse debet de capitis coopertura ⁊ totius corporis: ⁊ specialiter in hyeme: ne corpus exponatur ad recipiendum frigiditatem: ad quam paratū est propter pororum apertionem inductam a balneo. Sunt autem quidam qui ingrediti balneum: in letuuo dubitant et eo q̄ colera in eorum corporibus augetur: ⁊ his competit ante ingressum balnei recipere bucellam panis intinctam in succo granatorum vel in uino multum limphato. Et sunt alij qui ex ingressu in balneum: ⁊ specialiter post cibum opilationes incurrunt: ⁊ his competit bibere oximel vel syrupum acetosum cum radicibus si sint calide complexionis: vel dyatricomperon: vel diamen castrum si sint frigide complexionis. Balneum autem ex aquis sapientibus naturarum farmacorum vel metalorum nullo modo comperunt in sanitatis regimine: sed bene comperunt in cura multorum morborum. Sed quia non intendimus de egritudinum cura: de his balneis nullam faciemus mentionem. Amplius est diligenter notandum q̄ in sanitatis regimine interdum fit stupba: et interdum balneum. Balneum non potest fieri sine aqua sed stupba bene fit in aere sine aqua. Et citius proficitas est magis resolueret q̄ humectare: immo talium stupbarum proficitas est multum resolueret: ⁊ maxime supfluitates exterius existeres. Et quia in talibus stupbis interdum ponuntur herbe secundum diuersitatem herbarum in eis positarum diuersi sunt earum effectus: quandoq̄ enim multum calefaciunt: et similiter exsiccat et comperunt in multum frigidis ⁊ humidis. Quandoq̄ multum calefaciunt et non multum desiccant. Quandoq̄ non multum calefaciunt: sed multum desiccant secundum q̄ scit medicus ordinare cognoscens virtutes simplicium ingredientium stupbas et modum mensurandi ignem secundum exigentiam eius qui stupbari debet. Sed bene scias q̄ nullo modo debet fieri stupba corpore existente plectozico: nec immediate post cibum. nam corpore existente plectozico per stupbas humores discurrunt et ebullunt et preparantur ad putrefactionem: et possunt apostemata causari in membris occultis ⁊ manifestis. Et si aliquis stupbetur post cibum immediate impeditur cibi digestio ex eo q̄ calor mouetur a centro ad circumferentiam. Et si calor mouetur a loco digestionis: et per consequens digestio debilitatur ⁊ alimentum trahitur indigestum ad membra ⁊ possunt causari opilationes: apostemata: febres et cutis defecationes ⁊ hydropes. Alterius diligenter notandum q̄ balneum quo indiget corpus temperatum supposito puenienti exercitio et sufficienti et similiter fricatione non est nisi ad abstergendum sudoris vestigia per exercitium derelicta et ad calefaciendum et humectandum membra temperate. Unde tale balneum debet esse ex aqua repida vel quam solis feruoribus estas calefacit. Non enim debet esse nota biliter calida. Et bonum est q̄ in balneo proiciantur rose uinco feruore bullite. Notandum q̄ columne pedum ad conseruationem visus et auditus ⁊ memorie sepe lauari debent atq̄ fricari cum aqua moderate caliditatis ⁊ talis lotio fieri debet in sero circa introitum lecti longe a cibo ⁊ specialiter diebus illis quibus non cenare contingit. Amplius capitis lotio non tardetur ultra viginti dies: nec fiat in hebdomada plus q̄ semel et nunq̄ stomacho repleto sed ante prandium vel longe post ipsum et ante cenam si proponatur cenare.

Indiget
lito cibi.

Lottope
dū mltū
pdest.

Capitulum quintum. De coitu.

Coitus scdm veritatem iuuamentum habet in expulsiōe superfluitatum tertie digestiue quare competit in sanitatis regimine. Tñ non approbo opinionem dicentium coitum non continere in sanitatis regimine sed bene verum est q̄ coitus nō h̄ necessitatē sicut exercitiū: cib⁹ ⁊ potus s̄nt. Nec em̄ cōsa sūt cūq̄ etatē: s̄ coitus s̄nt adolescentie: immo

Coitus ex etiam adolescentes possunt vsuere sani sine vsu coitus sicut apparet in multis viris
 pellit su/ venerabilibus qui toto eorum tempore viuunt continenter et sani: sed saniores essent
 perfluitates cor/ si vterentur coitu moderato. Nam superfluum alimētum in quanto et non in quali
 poris. quod post eius fermentationem in vasis seminarijs sperma nominatur coitu cons/

ueniētis expellitur: nec est alia via conuenientior. Unde periculū est si p coitū nō expellatur q̄ putrefiat et ad aliquod simile veneno conuertetur et causabit pessimas egritudines et tandem mortē. Per exercitium enim balm eū et fricationem expelluntur superfluitates membrorum tertie digestiue: superfluitates quidem membrorum et impuritates que sunt supfluitates in quali. Sed est quedam membrorum tertie digestionis superfluitas quedam puritatis et purissima ad conseruationem speciei ordinata hec autem conseruata per coitum expellitur in animalibus perfectis.

Nec est alia via magis conueniens ad hanc superfluitates expellendam: quia non sufficit exercitius: frictio vel balneum: et specialiter cum talis materia est fermentata in vasis seminarijs. Et sic patet q̄ coitus est iuuatius in sanitatis regimine. Sunt autem ipsius coitus alia iuuamenta specialia q̄ plurima. **Corpus** enim repletum alleuat et animam bylarem et quietam facit: iras quoq̄ sedat et sollicitudinem remouet. Immo quandoq̄ eius occasione quis a melancholia sanatur: et appetitum cibi confortat et somnum inducit. Amplius si quis amore mulieris tantus trisfectur vt quasi ad mortem deueniat vtatur multo coitu licet ea non poriatum quam diligit sedatur eius furiosus amor. Amplius coitus moderatus caput alleuat omnescq̄ sensus. Et non solum cōfert in sanitatis regimine: sed etiam in cura multarum egritudinum. Sed quia non intendimus in hoc opere de egritudinū cura: de bndi vtilitatib⁹ nullam penitus faciem⁹ mentionem. Ex dimissione aut coitus specialiter cōsuetis accidit corporis grauitas et frigiditas et difficultas motum et finaliter ex coitus dimissione et spermatis abūdantia et frigore ipsius et eius cōuersione ad venenositates. accidit: vt spina mittat ad cor et cerebrū vaporē malum et venenosum sicut accidit mulierib⁹ ex coartatione matricis. Et ē notandū q̄ sicut coitus moderat⁹ habet plurima iuuamēta: sic et immoderat⁹ et quib⁹ non cōuenit inferre plurima nocumēta. Inducit em̄ plus debilitatē oī alta euacuatione et appetitiue destructionē et oculorum cōcauitatem et cerebri et sensū in eo situatorū debilitatē. **Corpa** autē habētes sicca: a coitu cauere debēt vt ab inimico mortali quo si q̄s multū vsus fuerit etbicaꝝ incurret. Etiam cōualescentes et debiles et macri et quorū ventres et stia subtilia sunt: et quorū nerui sunt debiles et vena/stricte coitū omnino euitare debent. **Coitus** enim multus et frequens neruis nocet et oculos ledit et vires corporū destruit et ad sensū cito adducit: vñ parum competit sensib⁹. **Corpa** autē fortia et grossa sanguine plena: et venas amplas: et colorem rubeū habētia et pilos multos sunt sufficientia ad actum coeundi: et specialiter in sine adoleſcētie et maxime si vtatur nutritib⁹ et augmentatibus sperma et bibāt vini dulce et grossum et multū dormiat. Et est diligenter notandū: q̄ coitus q̄ cōuenit in sanitatis regimine debet esse a sano desiderio et natura: si qd̄ quidē desiderii. nō excitat appetitū aut intuitus: aut puritatis: aut ardor: aut fortis imaginatio: sed cōmouet ipm multitudine spermatis et repletionē cū spū v̄tofo et ad hoc iuuat sanitas virtutis. Debet autem q̄s in tantū vt coitu q̄ eius appetitus confortetur et sentiat se leuiorem et magis gaudētē. Non debet aliquis vti coitu corpore repleto cibo vel post cibum immediate sicut nec tunc est exercitandum nec corpore existente multum famelico. Hoc em̄ magis esthynecans calorem naturalem et magis trabens ad liquefactionē et etbica et arefactionem. Et si contingat aliquid quem immediate coire post cibum oportet prius ipsum moueri paulatim vt cibum descendat et nō nate: deinde dormiat. Hora autē coeundi est post cōplementū prime et sede digestiue: et tertia inchoata: et de repleri coit⁹ aut exercitū et fricationē. Et si aliq̄s in principio noctis esset in tali dispositione tunc esset hora ad coitū cōduciētis.

Amor be
 reos.

Coitus de
 fieri a na
 turali ap
 petitu.

fiat. Nam somnus succedit ei longus: et accrescit cum eo virtus et semel figurat in matrice: et sic conceptio fit facilio: et ex coitu minor inducit debilitas. Amplius qui vult coire non debet esse vehementer calefactus: nec infrigidatus: licet post calefactionem minus noceat quam post infrigidationem. Amplius coitus cuitari debet post omnes euacuationes fortes: sicut post vomitum et fluxum ventris: et fleuorborrhoeam: et post fortes motus corporis. Et similiter cum instat post forte iram: vel tristitiam: vel post forte gaudium: et similiter ipsa emissionis: stercores: et urine. Amplius mulieres pregnantes dubitantes abortum: cuitet coitum: sicut prius dixi. Amplius in actu coeundi nullo modo retineat sperma: nam hoc producit ad destructionem unius vel duorum testiculorum. Amplius distinger est notandum: quod in coitu sunt figure inconuenientes: et contra legem et mores ex quibus corpora possunt incidere in maximum nocuentum: sicut si ascendat mulier supra virum mala est figura: ex ea enim timet inflatio et ulceratio virge et vesice propter laboris eiectionis spermatis: et dubitat cursus alcutus in virga ex parte mulieris. Nec igitur coitus si figura penitus est fugienda. Conuenientem autem figuram coeundi et vitalem ad concipiendum dicitur in capitulo de regulis appropriatis sexui femineo. Amplius scias quod coitus cum infantibus et masculis est sedus et abominabilis in lege prohibitus: et ex vna parte est nocibilior: et ex alia minus nocuus. Nocibilior quidem quia natura indiget in tali coitu motu plurimo et sperma educatur: et minus nocuus est: quia minus expellitur de spermate quam cum muliere: et cum minori delectatione. Est enim delectatio magna in coitu vna est de causis inducentibus debilitatem: et ideo qui plus in coitu delectantur plus debilitantur.

Abodus coitus.

¶ Capitululum sextum de comestis et bibitis.

Ordo naturalis exoptulat ut post predicta determinetur de comestis et bibitis si quidem post exercitium et balneum et coitum cibum est necessarius: similiter et potus. Primo igitur determinabitur de cibo et potu in generali. Secundo autem de singulis mancribus ciborum et potuum in specialiter: ut nostra doctrina sit sufficientior et utilior. Post enim exercitium coitum et balneum corpus remanet inanitum cui debetur refectio. Unde videmus quod post tale inanitionem sequitur cibi appetitus et desiderium. Naturalis enim appetitus inanitione membrorum: et terminatur ad inanitionem factam versus officium stomachi ad quam sequitur sensus talis inanitionis que fames appellatur et desiderium. Et huiusmodi fames inducitur ad ostendendum necessitatem cibationis. Post hoc ergo desiderium non est tardanda cibatio eo quod famem tolerare stomachum replet malis humoribus. Attrahit enim stomachus ex vicinis partibus qua retinent quod melius et utilius est: et dimittunt abire quod peius est et inutile. Unde videmus manifeste quod famem tolerantibus multas aquositates emittunt ab ore et satis cito desinit eorum appetitus propter repletionem malam et innaturalem in stomacho causatam. Unde appetitu deficiente non est comedendum: sed accipiendum solum: vel superum acetosum: vel aquam calidam: et tantum est ieiunandum donec appetitus venerit vel excitetur. Et redeat quibus recte peractis comestio subsequatur debet. Et est valde cauendum ne stomachus a deo repleatur quod tendatur siue torqueatur: et multum grauetur: et anhelitus angustiatur: et pulsus velocitetur. Et similiter repletio nauseatua et fastidium inducens multum est euitanda: et specialiter ex malis nutrimentis. Nam si fastidium sit ex grossis nutrimentibus prouenit iuncturarum dolores: et renis: et podagra: et asma: et grossities splenis et epatis: et vniuersaliter egritudines fleumaticae et melancolicae. Et si fastidium sit ex humoribus subtilibus proueniunt febres acute et malignae: et apostemata multum acuta. Multum igitur euitanda est repletio nauseatua. Non igitur est comedendum quin locus remaneat vana cuius in stomacho: nec ex toto debet desiderium sopiri: sed retineri debent alique reliquae appetitus: et hoc specialiter est obseruandum in habentibus appetitum fortem. Sunt enim quidam quorum appetitus naturaliter inclinans eos multum sopitus

Libatio non est tardanda post desiderium.

est. Et isti forte plus debent comedere q̄ appetunt. Et in hoc multum consideranda est experientia que omnium rerum s̄m dictum commune magistra est consideranda: hoc est advertendo circa subtilitatem et q̄ritatem cibi: quam quantitatem alius quis perfecte et etiā meliori modo sine corruptione potest digerere s̄m plures dies: Nam quantitas offerendorum non potest certis litteris denotari. Et si aliquis forsitan hanc repletionem nauseatuum incurrat: statim euomat. Et si forsitan euomere non possit somni et exercitij incrementum recipere debet. Et sumenda sunt que vētrem solvant: et sequenti die parum sumendum est de cibo. Amplius multum considerari debet q̄ appetitus non sit ebriosis vel fastidiosis. Talis enim appetitus nō est prece suscipiendi cibum: unde recurrendum est alia signa. s̄ q̄ sentiat stomachū vacuum: et q̄ expulse sint egestionis cibi prioris: et q̄ vrine sint digeste. His enim apparentibus tempus est recipiendi cibum dato q̄ non vigeat appetitus: et specialiter si aduenerit hora in qua consuevit cibari: et non acciderit error in priori cibo: vel in aliqua quod digestionem impediuerit prioris cibi. Et est diligenter notandum q̄ quidam sunt indigētes plurimo cibo: et quidam pauciori: et quidam mediocri. Nā habentes calorem fortem: et corpus magnum et multum exercitantes: et vniuersaliter habentes virtutes naturales cibatiuas fortes indigēt multo cibo. Et per oppositum quorum calor est debilis: et corpus paruum: et virtutes cibatiue sunt debiles: et parum laborantes indigēt paucio cibo. Et mediocres inter istos indigēt mediocri cibo. Hoc igitur est quod potest declarari de cibi quantitate per rationem. Nō tamen debet pretermitti experientia: sicut prius de fricatione et exercitio dictū est: et sicut dictum est de multo et paucio: sic suo modo intelligatur de subtili et grosso. Nam habentes calorem forte: et membra dura: et virtutes cibatiuas fortes: et multum laborantes indigēt cibis grossioribus: cuiusmodi sunt carnes bouine: porcine et anatum: et similia. Et per oppositum quorum membra sunt debilia: mollia: humida: et rara: et calor debilis indigēt cibo subtili: cuiusmodi sunt oua sorbilia: et aqua carnis. Et mediocres indigēt mediocri cibo. Etiam dico q̄ quidam sunt indigētes cibo multi nutrimenti: quidā pauci: quidā mediocri. Homines macilentum quorum calor est multū resoluens: et laborantes multum indigēt cibo multum nutrimente cuiusmodi sunt oua sorbilia: et oua dura: et aqua carnis. Et per oppositū homines pingues pleni fleumate: habētes carnes humidas nō multū laborantes: et habentes calorem obtusum et lentum: indigēt cibis pauci nutrimenti: cuiusmodi sunt oleum genera: et fructuum: et caseus: et mediocres indigēt mediocri: sicut enim se habet extremū ad extremū: ita mediū ad mediū. Amplius sciendum est q̄ oēs boves indigēt cibo boni nutrimenti. Unde si aliquis vtatur cibis mali nutrimenti q̄uis ei forsitan in presenti non noceant: vel propter consuetudinē vel virtutū fortitudinē: et digestiue bonitatem in posterū tamen ad malas veniet egritudines. Quidam tamē sunt qui propter consuetudinē et quandā nature proportionabilitatē peccare debent cibū parum deteriorē. Unde si quis consuetus sit vti malo cibo: non subito debet mutare consuetudinem: sed paulatim. Quod si forsitan consuetudinem mutare nō possit propter aliquam causam specialem bonū est q̄ sollicitus sit in purgando humores qui generantur a tali cibo: et sic preseruabitur ab infirmitate. Si autem cibus consuetus et desideratus non sit malicie notabilis non mutetur. Nam malicia paruum corrigi naturā bonitate digestionis: et longitudine consuetudinis. Sed si fuerit malicia notabilis et magna non est corrigibilis a natura. Unde falsum opinantur credētes malū cibum notabiliter longitudine tēporis et bonitate appetitiue posse corpus in sanitate debita conseruare sine operationum sensibilī leſione. Dicamus igitur recapitulātes de compositis quod in simplicibus dictū est: q̄ quidā sunt indigētes cibo multi nutrimenti facili digestionis et boni cibum cuiusmodi sunt oua sorbilia: et aqua carnis: et vinū odorisferū et subtile. Et talia cibaria cōpetūt habētibus digestionē

De vacuitate stomachi

Dieta.

Mutatio consuetudinis.

Recapitulatio.

debile et a quorū corporibus facta est plurima resolutio: cuiusmodi sunt cōualescen-
tes et indigētes augmento et vniuersaliter debile digestiua habentes: et quorū cor-
pora sunt multū resoluta et calore extrinseco et intrinseco. Alij sunt quibus com-
petunt cibi multi nutrimenti et difficilis digestio: boni chymi cuiusmodi sunt caro
annualis agni et ova dura et similia. Nec etiā cōpetunt horū quorū calor est fortis
valde et multū exercitantibus et habentibus forte digestiua et mēbra dura et spissa.
Est autē tertiu mēbru bis continuū quod nullis cōuenit iudicio meo puta cib⁹ mul-
ti nutrimenti facilis digestio et mali chymi pura caro equina et anatus et vaccina.
Sunt etiā alia cibaria q̄ sunt difficilis digestio et mali chymi et pauci nutrimenti
q̄ etiā in sanitatis regimie nō cōueniūt: butirusmodi est caro salta et falsi pisces. Am-
plius sunt quidā indigentes cibo facilis digestio et pauci nutrimenti et boni chy-
mi cuiusmodi sunt lactuca et malagranata et similia. Et hec cibaria cōpetūt corpo-
ribus repletis et humidis debile digestiua habēribus a quorū corporibus nō multa
fit resolutio habentibus tamē appetitū bonum. Sunt etiā alia cibaria que sunt subs-
tilis nutrimenti et nō multi et mali chymi q̄ nō cōpetūt in regimine sanitatis cuiusmo-
di sunt pulmo et caro aialitū brutorū et sic de similibus de vtero nouiter egredientiū
Amplius est cōsideranda cibarioꝝ qualitas actualis et virtualis. Actualis quidem
q: in hyeme recipiunt cibaria actu calida et in estate frigida et in mediocribus tēpo-
ribus mediocria. Et similiter intelligatur de virtuali qualitate. Nā calida virtuali-
ter cōpetūt in hyeme: et frigida in estate: et in tēpibus mediocribus mediocria. Am-
plius q̄ multū lapsi sunt in calido: indigent cibis frigidioribus et ecōtra. Et similiter
intelligat in alijs qualitatib⁹. Amplius dico q̄ illa q̄ possunt esse causa corruptio-
nis digestiois sunt euidanda: puta voracitas comestiois et mala masticatio: serculo-
rum multa interruptio diuersorum ciborū et potuū in eadē mensa sumptio: et mul-
ta potatio: et mala ciborū ordinatio puta si grossa cibaria recipiātur ante subtilia:
nā ex hoc corrumpitur digestio: nā subtile digerit ante grossum et non habēs exitū in
stomacho pmanet plus debito et sic in stomacho corrupit et alitū cibū nondū diges-
tū corrūpit. Unde rationabilis est primo recipere subtilia cibaria et post grossa.
Si enim digerant ante grossa descendēt a stomacho et grossa remanebūt in stomacho/
cho vsq; ad pfectā digestionē. Nā vta q̄ p̄z subtilior nō p̄z grossior. S; hic est dili-
genter notandū: q̄ si aliq; parū comedere velit de grossioribus et multū repleri de
subtiliorib⁹ tūc puto rōnabilis esse pretermittere cibaria grossa. Nā in pauca q̄rit-
tate eque cito digerere possunt sicut subtilia in magna q̄ritate. Unde in tali casu nō est
inconueniens premittere grossa. Si q̄s autē sciret proportionare passum ad agēs vniſor-
miter ita q̄ tāta esset diuersitas inter grossiū et subtile sicut ē inter caloz fundū sto-
machi et ei⁹ oris tūc melius esset ponere grossum in fundo et subtile in orificio: sed qz
hoc quasi ē impossibile et error q̄ pōt ptingere pmittēdo subtile est minor et magis
corrigibilis: iō subtilis pmittēd⁹ est grossio. Amplius cōsiderandū q̄ cib⁹ primus nō
sit lubricatius: nā post q̄ erit digestus vel ante digestionē trahet secū alitū cibū indi-
gestū. Amplius est aduertendū q̄ in principio nō sumātur fructus stipitici pura co-
ctana: mēspila: nam ex hoc possit ipediri descēsus cibi stomacho. Unde verū est q̄ ha-
bentib⁹ vētrē fluxibile interdū talia cōpetūt in principio comestiois. Et vlt cōside-
randū est q̄ sanitatis cōseruator: nec fructib⁹ nec olerib⁹ vt d; n̄si i pauca q̄ritate.
Generant enim sanguinem aquosum vaporosum et putrefactioni aptus. Si tamen
fructibus vt cōtingit in sanitatis regimine fructus stipitici sunt postponēdi alijs ci-
bis sicut coctana pira: amygdala: castanee: mēspila: auelane. Et fruct⁹ laxatiui sunt
p̄mittendi: puta ru: sic: pruna: p̄fica: mora et filia: nec post tales fructus est immes-
diate comedēdus alit⁹ cib⁹ sed parū imozandū et sup̄bedēdū alit⁹ subductiuū vētris
puta melliscratū vel vīnū dulce vel alit⁹ brodiū subductiuum. Tales autem fructus
maxime cōpetūt bis qui alitqualē estuationē sentiūt in stomachis eorum et propter

Et cibaria
mali chy-
mi.

Dietary
tanda.

Cib⁹ p̄z
mus nō
fit lubri-
catius.
Dieta de
fructib⁹.

Electio
fructuū.

naturalem complexionem vel propter laborem et balneum vel aliqualem infirmitatem. Nolumus autem plus loqui de fructibus: quod de his inferat specialiter loquemur. Amplius scias quod in regimine sanitatis non multum competunt saporum diuersorum delectamenta ex quibus homo plus de cibo recipit quam deberet: unde talia saporum delectamenta plus conueniunt egris quam sanis. Amplius scias quod in regimine sanitatis non competit aliquod medicinale nisi forsitan ad preseruandum sed non ad conservandum. Nam sicut de proprietate cibi est conservare sic de proprietate medicine est alterare. Cauet igitur sanitatis conservator ne utatur aliquo sapiente naturam medicinalem ad conservandum licet bene ad preseruandum. Amplius hora comesitionis eligatur frigida: et si non sit possibile eligatur locus frigidus et sint hore comesitionis tales quod post eas homo possit quiescere tandem dormire. Non etiam inmediate post cibum est exercitandum sed primum quiescendum et dormiendum non tam vituperatur sed laudatur lenta post cibum deambulatio ante somnum ut cibus descendat ad fundum stomachi in quo fit cibi melior digestio. Quod autem iuuat ad cibi digestionem est primum parum dormire super dextrum latus ut cibus descendat ad fundum stomachi: deinde longiore tempore super sinistrum ut digestio perfectiatur. Nam decubitus super sinistrum latus plus confert digestionem omni alio decubito. In hoc enim decubitu epas amplexatur cibum in stomacho sicut gallina ouum in pulli generatione et sic cibus in stomacho perfectius digeritur. Sed in fine somni iterum facendum est supra dextrum ut facilius cibus transeat ex stomacho ad epas et superfluitates digestionis prime facilius descendant. Et est diligenter notandum: quod si contingat aliquem a proposito vel casu recipere cibum alicuius male qualitatis: puta acetosum vel salsum vel ponticum satis est rationabile post eundem recipere cibum qualitatis contrarie ad corrigendum malitiam primi: verbi gratia: si quis recipiat cibaria acuta vel falsa et post talia recipiat ante eorum digestionem res bumectantes et dulces vel saporem non habentes erit conueniens regimine similitur intelligatur in alijs. Amplius summopere est cauendum quod post cibum digestione inchoata non bibatur aqua vel vinum in quantitate notabili. Hoc enim est de his que digestionis ebullitionem interrumpunt: sicut patet in potu bullente si superinfundatur aqua frigida: nam ab ebullitione desistit. Non est igitur bibendum donec cibus de stomacho descendat. Quod si sitis necessitate inferat modicum aque sugendo paulatim bibat. Et quanto plus fuerit frigida tanto minus de ea sufficiet. Amplius scias quod bibere vinum post cibum digestionem iam inchoata facit cibum descendere de stomacho indigestum et facit accidere opilaciones et earum egritudines et sile

putrefactionem. Amplius scias quod vehementer famelicus non debet primo recipere cibum subtilem quod si contingat stomachus terribitur a grosso nec postea grossum recipere aut digerere potest: et sic cibus grossus corumpetur. In tali igitur casu primum dandus est cibus grossus paulatim ante subtilem: non enim postea terribitur stomachus a subtili. Causa autem huius accidentis est ex eo quod in stomacho vehementer vacuo et inanis est calor intensus cui cibus subtilis non est proportionatus. Unde recepto cibo subtili propter stomachi forte desiderium et cibi subtilis paucam resistentiam dispergitur cibus ad omnes partes stomachi: et sic quedam repletio fantastica auferitur: et sic os stomachi claudetur: et terribitur natura a cibo superueniente grosso nisi tamen interueniat spatium quod predicta repletio fantastica sedetur que non capitur si cibus grossus recipiatur primum in stomacho vehementer vacuo et famelico. Nam cibus grossus non dispergitur propter eius inobedientiam ad singulas partes partem stomachi sicut dispergebat subtilis. Amplius sollicitudinem est in numero comesitionum: et in hoc est multum consideranda consuetudo: et obseruanda vel paulatim si sit mala omittenda. Qui igitur in die semel comedere consuevit non subito se transferre debet ad duas comesitiones nec subito enim mutatio nocet. Et in hoc multum con-

Famelicus et ex grossis cibariis est reficiendus.

Regula numeri comesitionum.

siderare debet medicus: verum experimentum illud quod potest ratione scribi: hic breuiter est dicendum. Quidam enim sunt quibus vnica comestio in die naturalis detur sufficere: verbi gratia quorum virtutes sunt satis fortes et membra non multum resolubilia. Et parum exercitantes se et qui sufficientes cibum vnica comestione sumere possunt: et in humoribus plegmaticis habent abundantiam. Et vniuersaliter quorum corpora humida sunt et cum hoc cibaria quibus vtuntur sint aliquantulum grossa et viscosa et multum nutritia et non facilliter resolubilia. Talibus enim sufficit cibis semel in die naturalis: nisi consuetudo sit ad contrarium. Sunt autem alij quibus non sufficit vnica comestio in die naturali: sicut illi quorum virtutes sunt debiliores et calor est fortis ad digerendum et resoluendum: et quorum corpora sunt resolubilia et macillenta et ad siccitatem naturaliter vel accidentaliter declinantia et vltima cibo subtili facile resolubili et digestibili: et in quantitate minor: et cum hoc multum exercitantis. His igitur competit bina comestio in die naturali. Ad mediocribus vero et temperatis sufficit comedere ter in duobus diebus sic quod inter vniam comestiones et aliam interueniat spacium sexdecim horarum. Sunt autem quidam quibus non sufficit bina comestio in die naturali. Sed debent cibari ter vel quater in die: sicut senes conualescentes et pueri et vniuersaliter debiles. Senes enim sunt sicut lucerna extincti parata. Unde si eis cibis non sepe administratur eorum calor consumitur et extinguuntur: et si vna vice multum administratur eorum calor suffocatur: unde isti indigent sepe comedere parum. Conualescentes sunt huiusmodi: indigent enim cibis deueniant ad proprium statum: sed quia eorum calor debilitatus non possunt multum cibum digerere. Bonum est igitur quod partiatur eorum cibis ut corpus confortetur et calor naturalis non labore in digerendo et eadem ratio est in pueris. Complectionibus igitur hominum consideratis dicemus quod plegmatici melius possunt, et leuius et cholericis minime: sanguinei autem et melancholici mediocriter nisi quod melancholici magis se tenent ex parte plegmaticorum et sanguinei ex parte cholericorum. Et inter hos omnes temperati mediocres existunt. De etatibus etiam patet quod infantes et specialiter animosi minus possunt se iunare et senes a senectute maxime et mediocres se habent medio modo. Nec igitur sunt que secundum rationem dicere possumus de numero comestionum. Est autem diligenter notandum quod sunt quedam cibaria que non sunt simul edenda puta lac et acetum et vniuersaliter acetosum nec lac et pisces: nec lac acetosum cum raphano: nec carnes volatilium post risum conditum cum lacte: nec vti debemus oleo vel pinguedine in condimento ciborum que in ereo extiterunt vase. Amplius multum est considerandum quando competunt cibaria grossiora in mane vel vespere. Et saluo iudicio meliori puto quod nisi reuma impediatur quod vespere grossioribus et maior in quantitate competit: specialiter superposita nocturnum longitudine sufficienti et quod homo dormiat de nocte. Nam digestio fit in quiete et in somno quiescunt virtutes animales et fortificantur naturales. In somno enim melior fit digestio in stomacho: in epate et in toto corpore: sed suspecti de reumate abstineant a cena aut parum cenent et longe a somno. Amplius diligenter est notandum quod aliquis volens sanitatem conseruare non multum bibere debet: nec in principio mense nec in medio sed differre debet potum vsque prope finem comestionis: et tunc tantum bibendum est quod vera sitis sedetur. Est autem vera sitis quedam estuatio in stomacho causata ex cibo recepto qui habet quodammodo stomachum calefacere et exsiccare. Est enim fames appetitus calidi et siccitatis: et sitis frigidi et humiditatis: quia talis estuatio maxime contingit circa finem comestionis: ideo tunc est bibendum et non ante nisi parum. Sciendum autem quod triplex est potus: quoddam enim est permixtiuus alius sedatiuus: et alius est sitis delatiuus. Potus igitur permixtiuus potest recipi simul cum permixtiuo cibo. Unde saluo meliori iudicio puto quod talis potus non debet differri vsque ad finem comestionis sed debet recipi in

Senes et pueri et conualescentes sepe et parum comedere debent.

Etatum confidetur ratio.

Grossiora cibaria.

Triplex potus. Potus permixtiuus.

Pot' se/
datiuus.
Pot' de
latiuus.

principio medio vel fine. Et iste potus maxime competit quando sumuntur cibaria grossa actualiter sicca et virtualiter sicut patet in laborantibus comedentibus panem siccum. Sed potus sitis sedatiuus regulariter et in hominibus bene dispositis debet differri usque ad finem comestionis: tunc enim est vera sitis propter estimationem cibi calidi et sicci. Non enim multum rationabile est quod simul vigeat sitis et fames: quia sunt appetitus ad contraria. Potus autem delatiuus maxime competit completa prima digestionem: et tunc regulariter non est malum bibere ut cibus facilius transiret a stomacho ad epar et prepararetur stomachus ad recipiendum alium cibum: et si forsitan contingat aliquem sitire non precedente comestione et sine fame potest per noscari a medico sitis illa esse innaturalis: et in tali casu interdum potest competere ante cibum: sed quod hoc exiit limites regiminis sanitatis non plus loquimur de isto.

De vino

Potus autem qui regulariter competit in regimine sanitatis non est aqua sed vinum vel aliquid proportionabile vino: puta cerusia vel cerusarium vel pomertus vel melliscratum vel aliquid simile: quibus omnibus vinum est melius. Et quia de his omnibus inferius tractabitur in speciali volo transire. Vinum autem quo vti debemus in regimine sanitatis non sit acutum nec igneum: nec grossum: nec dulce: et in estate sit album vel roseum. et in hyeme rubeum vel subrubeum et sit clarum et subtilis et saporis amabilis et odoris suavis. Et est hic diligenter notandum quod quod ruidam magistrorum opinio est quod magis eligendum est vinum debile sine aque admixtione quam forte cum aqua fractum et specialiter corporibus temperatis cholericis et sanguineis: sed istorum opinio nullatenus acquiesco. Nam vina debilia cuiusmodi sunt gallicana multum sunt corruptibilia. Unde facillime corrumpuntur. Et huius rei signum est quod si vinum debile gallicanum dimittatur in aere per noctem in mane inuenitur corruptum. Unde puta quod vinum forte fractum cum aqua multum est conuenientius in sanitatis regimine nisi casu in quo vinum debilius non sit adeo

Opinio
aliquor

debile quod sit nimis corruptibile in natura sua sicut vina gallicana. Et his igitur patet quod nectar non competit in regimine sanitatis in via potus. Et vniuersaliter vniuersa sapientia naturam alicuius pharmacorum vel ratione vasis vel ratione permutationis. Etiam patet quod vinum nouum defecatum seu clarificatum magis competit in regimine sanitatis quam vinum antiquum. Et est notandum diligenter quod interdum aliquis patitur sitim mendosam in qua non estuat officium stomachi: sed guttur et pulmo arefcit et os et palatum vel propter puluerem aut motum aeris et calorem et siccitatem. Et in tali casu non expedit bibere sed sufficit gargarizare vinum bene limphatum aut aquaticum propter partes predictas humectandas: vel si magis placeat succosus fructus masticare et abicere vel modicum succi deglutire propter gutturis asperitatem et ariditatem erit expediens. Amplius scias quod in tali siti interdum suat attractio aeris frigidi per os et nares. Et est diligenter notandum quod secundum diuersitates complexionis etatis: et sic de singulis attenditur diuersitas in administratione vini vel potuum aliorum. Quibusdam enim complexionibus competit

Nectar
non cōpetit.

vina fortiora et quibusdam debilioza: et quibusdam plus: quibusdam vero minus: et quibusdam grossiora et quibusdam subtiliora. Et similiter intelligitur de etatibus et alijs. Homines igitur calidioris complexionis indigent vinis debilibus et subtilioribus et indigent maiori quantitate. Et homines frigidioris complexionis indigent vinis fortioribus et minoris quantitate. Amplius habentes nervos debiles indigent vinis debilibus: et habentes cerebrum forte et nervos fortes securius possunt vti fortioribus. Amplius debiles indigent vinis et potibus magis nutritiuis et fortes minus. Amplius melancholici indigent bonis vinis. Tum quia frigidi et vinum calefacit. Tum quia tristes: et vinum letificat. Tum quia habet paucos spiritus: et eos vinum multiplicat. Quantitas autem mediocri potus quem homo habet recipere in mensa ad sitim

De siti
mendosa

conuenientius in sanitatis regimine nisi casu in quo vinum debilius non sit adeo

Conside
ratio cir
ca etate
psuetudi
nem.

conuenientius in sanitatis regimine nisi casu in quo vinum debilius non sit adeo

sedādam: et ad cibi permutationē est quattuor libearū minutarū: sicut quidā sapiens testat: et experientia docet. Sed q̄ritas potus offerendi sicut nec alioz potest litteris certis scribi: sed coniectura veritati p̄pinqua. Quidā em̄ sunt quibus sufficit minor quantitas: et quibusdā maior: et in hoc multū debet attendi q̄ritas cibi et qualitas. Nā s̄m altam et altā cibi q̄ritatē et qualitatē diuersificabstur potus q̄ritatis: sicut etiā diuersificat̄ sitis naturalis. Unde q̄ plus comedūt et cibaria maiore situationē in stomacho inducētia plus sitiunt: et indigent ampliori potu. Et q̄ro sitis est maior et intensior ceteris paribus potus debet esse debitor: et in q̄ritate maior: et eonuerso. Amplius in exhibitione potus debet multū considerari qualitas: q̄ritas stomachi capietis. Habētēs enim stomachū siccū multū sitiūt: et magnā q̄ritatem potus sustinere nō possunt. Et cōtrariū est de habentibus stomachū humidū. Nā isti parum sitiūt: et magnā q̄ritatē potus sustinere possunt. Hec igitur generalia sufficiunt de cibo et potu: quia inferius de his tractabitur in specialia.

¶ Capitulū septimū de somno et vigilia.

Quonsequens est determinare de somno et vigilia et cōtraria. Nā regule et his sunt in regimine sanitatis plurimū necessarie. Est igitur diligēter notandū q̄ somni utilitas in sanitatis regimine si debite administraretur est valde magnū bonū. Est igitur perpedere q̄ro somno natura iuuetur. Nā per somnū calor naturalis qui operatur circa materiā nutrimenti in interioribus cōfortatur in quibus viget alimēti digestio: et sic melior fit digestio. Amplius per somnū quiete scunt omnia membra exteriora a suis operationibus. Et quia digestio fit in quiete magis tunc viget digestio. Amplius per somnū virtutes animales que fatigate sunt resollantur et confortantur siquidem erant fatigate per motum per quietem somni fortificantur. Unde in omni motione corporis cum ceperit quis dolere statim q̄ scere remediū est. Non est autem vera requies nisi in somno. Nam in vigilia organa sensuum sunt in actu secundo et sic non potest corpus vere quiescere. Unde etiā membra motiua non vere quiescere possunt in vigilia propter colligantiam et propinquitatem ad organa sensuum qui sunt in actu secundo: propter hoc igitur non potest homo esse diu sine somno. Si enī somnus fuerit moderatus cibus digeritur et corpus impinguatur: dolor dissoluitur: animus confortatur: calor naturalis augetur: humores temperantur: et moris clarificatur. Amplius somnus est calefaciens et humectans: digestio autem viget per calidum et humidum. Et sic apparet q̄ somnus bene adiuuat digestionem. Et quia senes sunt frigidi et sicci et male digerunt indigent maxime somno: quapropter Galienus in etate senectutis prouocabat somnum cum comestione lactucarum: sed quia lactuce sunt frigide ipsas cū aromatis comedeat. Et sicut somnus debito modo exhibitus multas habet utilitates: sic et vigilia moderata et debito modo exhibitā. Nam desiderium auget et famem excitat: partes exteriores confortat: et spūs ad exteriora mouet sine quibus non possunt membra exercitari quod tamen exercitium est multum necessarium. Et si aut somnus et vigilia moderata sanitatem conseruant: sic etiā si indebito modo lita exhibeantur sanitatem corumpunt. Unde immoderatus somnus preparat corp⁹ ad appoplexiam: epilepsiam et paralysim et stuporem. Et vt sit ad vnum dicere generat egritudines humectantes et reumata et splenes et nemos laxat: et pigriciam efficit et desiderium deicit apostemata et febres frequenter generat. Vigilia autem immoderata corpus desiccāt et virtutes animales debilitat et digestionem diminuit et preparat corpus ad egritudines consumptiuas. De vigilia autem in naturali que est res. contra naturam et de somno innaturali: et ex quibus causis possunt prouenire non est hic dicendum quia hoc exigit regimē sanitatis: et ingrediuntur

Utilitas somni.

Som⁹ calescit et huēctat.

De vigilia somni

curam egritudinis. Sufficit autem ad presens scire quod somno et vigilia in corporibus
 sanis possumus uti bene et male. Dicamus igitur modum utendi somno. Sciendus
 igitur quod post comestionem competit somnus non quidem immediate sed tantum im-
 morandum ut cibus descendat ab officio stomachi. Nec est post immediate labo-
 randum nec mente studendo disputando vel legendo vel corpore exercitando. Nec
 enim impediunt cibi digestionem sed quiescendum est: et audienda sunt aliqua mu-
 sicalia quibus homo non sit multum intentus vel alique bystorie. Quod si forsitan tar-
 detur cibi descensus ab officio stomachi parum et lente est deambulandum quousque
 sentiat cibum descendisse ab officio stomachi. Si enim quis ante descensum cibi
 a stomachi officio dormire presumat: generatur rugitus et inflationes et dolores in ve-
 tre. et etiam somnus laborosior et digestio corrumpitur. Et postquam cibus descendit et
 fumi mulcebre et suaves fuerint eleuati ad cerebrum inducentes somnum: tunc na-
 ture est satisfaciendum et dormiendum. In estate quidem in loco frigidiori non reu-
 matico cum pedibus non calcatis. Nam dormire pedibus calcatis inducit vltus
 debilitatem et tortus corporis estuationem. Amplius omnia membra totius cor-
 poris debent esse cooperta et melius quam in vigilia: specialiter caput et puluinare de-
 bet esse altum ne cibus regurgitet ad officium stomachi et in principio somni par-
 dormiendum est supra latus dextrum. Hoc enim est iuuans ad perfectum cibi des-
 censum et parum ad digestionem. Quidam autem magni asserunt butus contrarium
 Dicunt enim quod decubitus supra dextrum latus iuuat ad digestionem: quod tunc epar
 supponitur stomacho sicut ignis lebeti. Nec autem imaginatio est falsa. Nam epar
 non digerit cibum in stomacho calefaciendo ad modum ignis: sed amplectendo ci-
 bum in stomacho sicut gallina ouum. Et quod dormiendo supra sinistrum latus perfe-
 ctius amplectitur: ideo perfectius digerit. Non igitur dormiendus est supra dextrum
 nisi parum propter descensum et deinde supra sinistrum propter digestionem. Et in
 fine digestionis dormiendus est aliquantulum supra dextrum ut facilius descendat cibus
 de stomacho ad epar: et superfluitates prime digestionis liberius descendat. Quan-
 titas autem somni sicut nec aliorum non potest certis litteris denotari. Debet autem som-
 nus esse tantus quod prima digestio sit completa: et quod cibus transferat ad epar: ubi est lo-
 cus secunde digestionis. Nec est forte malum intantum prolongare somnum quod secunda
 digestio sit completa. Hoc autem tempus diuersificabitur secundum diuersitatem complexio-
 num: etatum: et sic de alijs. Nam qui sunt calide complexionis et habent digestionem
 bonam: et comedunt cibaria facilia ad digerendum: et non comedunt multum in qua-
 ntitate: tales cito digerunt. Unde in talibus forte sufficit somnus breuis: puta sex ho-
 rarum: vel octo ad plus. Sed illi qui sunt istis contrarijs. scilicet frigide et humide comple-
 xionis habentes digestionem debilem: et comedentes multum: et cibaria non obedi-
 entia digestioni. Tales vtique indigent somno longo: puta decem vel duodecim horarum
 nec tales possunt comedere: nisi semel in die naturali. Alij sunt qui medijs sunt inter
 predictos in conditionibus prenomminatis: et isti indigent somno mediocri. Amplius
 in hoc multum considerare debemus fatigationem virtutum animalium. Nam secundum
 quod fatigatio vel lassatio fuerit maior: et intensior secundum hoc opus est longior somno: et
 econuerso. Et quorum est mediocris: somnus debet esse mediocris. Signum autem
 sufficiens somni est totius corporis leuitas: et specialiter cerebri: et palpebrarum: et
 oculorum: et descensus cibi a stomacho: et voluntas ascellandi et mingendi. Graui-
 tas autem palpebrarum et cerebri: et totius corporis: et somnolentia: et eructatio sa-
 piens naturam cibi preassumpti significat somnum non esse sufficientem. Et est dis-
 ligenter notandum quod in quantitate somni sicut et in alijs considerare debemus secundum
 experientiam. Experitur enim homo quantitatem somni vna die. Et sic etiam
 consequenter et proculdubio pendat ad quantum dormire ipse debeat. Nec autem
 experientia debet fieri suppositio regimine eodem et equali seu temperato in pedis

Loco dor-
miendi.

Quantitas somni.
Tempus somni.

Signum.

ctis diebus. Et est diligenter notandum, quod homines temperati vel prope suppositi
 to regimine equali in ceteris: tantum appetunt somnum quantum opus est eis necessarium
 Nam optima natura tantum appetit quantum est ei necessarium. Et hoc est verum nisi
 consuetudo obuiet. Sed in corporibus lapsis non est confidendum in appetitu. Qui-
 dam enim plus appetunt somnum quam opus: et quidam minus sicut in exercitio super me
 mihi me dixisse. In corporibus igitur temperatis utentibus regimine temperato pos-
 testate quod spiritus somni est eadem spiritus vigiliarum vel prope. Amplius est sciendum de veritate
 tate somni quod somnus quantum profundior: tanto melior et loquor de somno naturali: de som-
 no enim immaturali ut stupor non loquor. Et nota quod conualescentes et exercitati fortiter
 exercitio: multum comedentes dormiunt fortiter somno et profundo. Amplius est sciendum
 dum quod corporibus temperatis non competit dormire supra ventrem propter colli-
 ctionem et stomachi compressionem: sed in habentibus digestivam debilem conferat dig-
 gestionem. Amplius sciendum est quod nullo modo dormiendum est supine. Hoc enim pre-
 parat corpus ad egritudines prius nominatas puta ad incubum et appoplexiam et
 stuporem et silia. Hoc enim figura dormiendi facit superfluitates declinare ad pos-
 teriora et sic retinentur et non incedunt per viscerales que sunt in anterioribus et sunt
 cum predictarum egritudinum. Amplius sciendum quod somnus naturalis et bonus est ille
 qui diem non impedit. Nam dormire de die corpus preparat ad malas egritudines
 que superius dicte sunt. Nam dies est luminosa cum streptu et apta exercitio et vigilie
 et nocte est apta somno. Tunc quod frigidior: tum quod obscurior: tum quod quietior: et quo ad
 animam et quo ad corpus. Hoc igitur spiritus est magis aptum ad dormiendum et dies ad
 laborandum. Et ideo concluditur quod versus noctem melius est plus recipere de cibo
 et spacialiter nisi noctes sint valde breues quod melior sit digestio in nocte ratione somni et
 quietis et frigiditate aeris. Sed suspecti de reumate et passionibus oculorum et aurium
 et ceterorum sensuum abstinent a cena. Et est diligenter notandum quod copiose somno stu-
 dendum est diligenter emundare corpus a superfluitatibus multiplicatis non solum per
 secessum et urinam: sed etiam per altas partes tussiendo et rascando et nares mundando
 et caput peccinando et manus et faciem cum aqua tepida lauando.

¶ Capitulum octauum de accidentibus anime.

Sicut accidentium anime correctio ad philosophum moralem pertinet ut ani-
 ma bonis habitibus informetur: sic ad medicum ut corpus in debita sani-
 tate conseruetur: quot enim modis alteratur ex necessitate corpus tot sunt
 purgationum genera: et quod anime accidentia ex necessitate alterant corpus et eorum
 correctio et moderatio ad medicum pertinet. Nam sicut mali boies sunt malicia con-
 plexionis sequentes sic plerumque eos sequitur complexionis malicia. Unde iracundia
 ex frequenti ira ultra modum calefiunt et similiter suo modo intelligatur in alijs:
 huiusmodi autem anime accidentia quorum correctio quodammodo pertinet ad medicum sunt: ira:
 gaudium: timor: tristitia: tedium et verecundia. In ira quidem mouetur calor et spiritus
 subito et impetuose ad extra non totaliter relinquendo radicem sed accenditur in ra-
 dice primo et postea mouetur ad extra. Sed in gaudio calor et spiritus mouetur paula-
 tim ad extra: interdum totaliter radix pura cor relinquuntur denudatum. Tunc mi-
 literes et debiles corde ex continuo gaudio sincopizant quod non contingit ex ira. Unde
 contingit boiem mori ex gaudio et non ex ira. In timore calor et spiritus subito moue-
 tur ad intra et in tristitia paulatim: sed in tedio et verecundia duobus mouentur mo-
 tibus: modo ad intra modo ad extra sicut patet in tedio quod est tristitia de eo quod
 futurum est et inducit vigilias: dato enim quod calor moueatur ad intra ex eo quod trista-
 tur: mouetur tamen ad extra ex eo quod futurum est. Unde tristitia talis vigiliam in-
 ducit: sed tristitia de eo quod iam preterijt inducit somnum: et similiter in verecundia
 spiritus primo mouetur ad intra et deinde redit ratio et consilium et dilatatur illud
 quod est constrictum et egreditur exterius et rubificat colorem. Et sic manifestus est

Prognosticatio
 egritudinum.
 Tertia pars.

Emissio
 superfluitatum.

De gaudio.

Verecundia.

Tristitia

Tertia

¶ anime accidentia alterant corpus. Unde igitur ira calefacit corpus q̄ acceditur calor & spiritus in corde & dispersitur ad singula membra: & precipue in habentibus calorem fortem & multos spiritus. In habentibus enim calorem debilem cum irascitur & vindictam appetunt calor non potest cum feruore dissipari ad extrema corporis: & sic remanent exteriora membra albescentia & frigida non obstante q̄ calor sit accensus in corde. Unde videmus multos iratos appetentes vindictam in actu trepidare: & in talibus non est ira perfecta sed est quodammodo timor cum ira. Sed gaudium corpus infrigidat per viam resolutionis & distractionis caloris & spiritus a fonte caloris. Sed timor infrigidat subito per viam suffocationis. Sed tristitia infrigidat paulatim & per viam desiccationis & phibitis. Non solum autem predicta accidentia anime que se tenent ex parte appetitus irascibilis & concupiscibilis alterant corpus: sed etiam quedam imaginationes que se tenent ex parte virtutis cognitiue: sicut videmus manifeste q̄ videre res rubeas & ipsas imaginari mouet sanguinem: imago facit casum. Et si quis imaginetur dolorem quem patitur socius in aliquo membro incurrit dolorem. Unde imaginatio facit casus. Imaginationes igitur imprimunt in res naturales: ex his satis est manifestum q̄ correctio accidentium anime spectat ad mediam. Dicam igitur q̄ ira non competit in sanitatis regimine. Ira enim supercalefacit singula membra propter feruorem cordis omnes acus rationis confundit: igitur cauende sunt eius occasionis nisi spiritum ratio precipiat aduersus illicita: iuxta illud. Irascimini et nolite peccare. Nam in licitis & honestis fracti est conueniens interdum spiritus non conuenit in sanitatis regimine. Et est diligenter notandum q̄ quedam sunt frigida & maleficiatibus interdum irasci potest in regimine sanitatis. Amplius dico q̄ tristitia non competit in sanitatis regimine. Nam corrumpit naturam habentis infrigidat enim & desiccatur propter maciem & extenuationem inducit: cor constringit & spiritum obtenebrat: & ingenium hebetat & rationem impedit iudicium obscurat memoria obtundit. Quod vitanda sunt eius obiecta nisi spiritus ratio suadet ad detestationem vitiorum ad mentis pulchritudinem reformandam. Et est diligenter notandum q̄ quedam sunt quorum spiritus sunt adeo mobiles & calidi: & sunt adeo pingues & carnosus q̄ eis interdum est bonum tristari ut spiritus calor hebetetur & corpus aliquantulum maceret. De gaudio autem & mentis tranquillitate sciendum q̄ gaudium temperatum competit in regimine sanitatis: ex eo quod est vnus de confortantibus virtutem: virtus enim confortatur tranquillitate et gaudio sed gaudium non debet esse excessiuum: quia inducit sin copiam & mortem: & maxime gaudium competit his qui multum curant & sollicitudinibus prestruuntur & cerebro puniuntur. Et sicut his qui sunt in gaudio continuo & immoderato interdum tristari conuenit. Sed omnino horum accidentium superfluitas eis est euitanda. Et sicut est dictum de affectionibus animalibus tenentibus se ex parte appetitus imaginatiui. Non enim est conueniens in sanitatis regimine ut aliquis imaginetur nimis intense. Nam ex tali imaginatione mouetur spiritus motu inordinato & relinquit locum digestionis & ipse dicitur somnus. Et hec breuia sufficiant de accidentibus anime dicta.

Imaginatio facit casum.

Gaudium et leticia confortant virtutes.

Imaginatio nocet.

¶ Capitulum nonum de temporibus anni.

AD sanitatis regimen perfectum: oportet considerare diuersitatem temporum anni. Quia in hoc est aliquid temporis sicut etatis & complexionis. Non idem enim regimen debet esse totale: et in diuersis anni temporibus si quidem corpora humana diuersimode habent se in diuersis temporibus & secundum diuersitatem complexionis corporum attenditur diuersitas regiminis propter quod sciendum quod sunt quatuor tempora anni: puta ver: estas: autumnus et hiemps. Hec autem quatuor anni tempora secundum astrologos sunt: secundum mutationes solis in vnaquaque circuli signorum

Quatuor quarta incipientis a puncto vernali & est primus gradus arietis & hoc initium est tertia anni: tredecima die martii vel circa. Et quolibet horum temporum secundum astronomos durat 9

tres mēses ⁊ tria signa: et qz sunt duodecim mēses ⁊ duodecim signa cuiusbet tēpori
 correspondēt tres mēses ⁊ tria signa. Durabit igit primū tēpus: puta veris a trede/ **De tēpo**
 cima martij vsqz ad tredecim iunij: ⁊ a principio arietis vsqz ad finem geminox: ⁊ **re veris,**
 sic cōsequēter et fm hoc oīa anni tēpora sunt equalia vel ppe. Medicus autē in tē/
 porū distinctione nō considerat motū solis in circulo signorū: qui sodiacus nominat.
 Sed cōsiderat alterationē in corporibus nostris cōtingētē ex tēporibus: et qz p expe/
 rientia videmus aliquā partē anni calidiorē: ⁊ aliquā frigidiorē: ideo coactus est me/
 dicus: ponere distinctionē in temporibus anni. Illud ergo tps anni in quo est maior
 tres menses: sed minus. Ideo et fm medicos est in moris spaciū q̄ fm astronomos.
 Hoc autē tēpus fm medicos est fm diuersitate regionū ⁊ annoz: interdū incipit cō/
 titius: ⁊ interdū tardius: ⁊ interdū plus durat: ⁊ aliquādo minus: ⁊ interdum incipit
 ante q̄ ingrediatur primū initium arietis: hoc autē tēpus est tēpus floz ⁊ initium po/
 moy. Deinde sequit̄ estas: ⁊ est tēpus calidū ⁊ sicū. Hoc quidē tempus cōmuniter **Estas.**
 est multo maius vere: sed in quibusdā regionibus plus durat: ⁊ in quibusdā minus.
 Et similiter etiā in quibusdā annoz reuolutionibus: ⁊ similiter etiā in quibusdā re/
 gionibus citius incipit: ⁊ in quibusdā tardius. Deinde sequit̄ autūnus qd̄ est tem/
 pus recte appositū veri eiusdē quantitatis: vel prope eū eo: ⁊ est tēpus satis tēperatū
 in actiuis: ⁊ multū declinās ad siccitatē sicut estas precedens: ⁊ habet magnā di/
 uersitatē in horis. Unde dies multū est calida: ⁊ nox frigida: ppter eū eius subtili/
 tatē: siccitatē facile recipit impressionē caloris in die: ⁊ frigiditatis in nocte. Unde
 multum distant noctes a diebus in calido ⁊ frigido: qd̄ tamē nō cōtingit in vere: qz
 aer nō est ita subtilis ⁊ siccus: ⁊ nō est adeo passibilis: nec tantā recipiēt̄ impressio/
 nem. Videmus eū q̄ aqua calida ratione subtilitatis ⁊ passibilitatis citius conge/
 latur q̄ frigida vel tepida: et similiter intelligat̄ de autūno respectu veris. Hoc autē
 tempus est tempus mutationis coloris folioz ⁊ principium casus eorum. Et dein/
 de sequitur hyems: ⁊ est tempus frigidum ⁊ humidum cuius initium est finis autū/
 ni puta cum folia ab arboribus ceciderunt: eius finis est principium veris puta cū
 arbores incipiunt flozere ⁊ aues cantare: breuiter cum omnia incipiunt pullula/
 re. Finis autē veris est estatis initium cum fructus ⁊ specialiter poma incipiūt ap/
 parere ⁊ herbe semen producere. Unde sciendum qz tunc est tempus veris cum floz/
 res sunt in principio augmento ⁊ statu: sed cum flores declinant ⁊ fructus sunt in
 principio augmento ⁊ statu est tempus estatis. Et cum herbe declinant ⁊ seminaz
 semina sunt in principio augmento ⁊ statu est tempus autūni: ⁊ cum semina des/
 clinant ⁊ radices sunt in principio augmento ⁊ statu tunc est tempus hyemis: et qz
 virtus citius deficit in floribus ⁊ seminibus q̄ in herbis ⁊ radicibus: ideo ver ⁊ au/
 tumnus sunt breuiora tēpora q̄ hyems ⁊ estas. Unde fm medicos non multū ap/
 probo dictum illoz qui ponunt dictoz tēporū certa principia ⁊ determinatos fines **Dubius**
 puta festū elemētis eē principū hyemis ⁊ cetera. Sed circa dicta est vñ dubiū val/
 de magnū. Nā qua rōne ver ponit tēperatū in passiuis qualitatib⁹ puta in būdo
 ⁊ sicco ⁊ in actiuis. scilicet calō ⁊ frīo sic videt̄ qz autūnus d̄ eē tēperat⁹ in passiuis sicut
 ponit tēperat⁹ in actiuis ⁊ spāl̄ qz solis aspect⁹ est idē in vere ⁊ autūno ⁊ idē aspe/
 ctus videt̄ esse eā eiusdē cōplōnis. Et firmatur: nā illa q̄ sunt eiusdē cōplōnis in
 actiuis debent eē eiusdē cōplōnis in passiuis: qz mēsure qualitatu⁹ actiuaz vidēt̄
 pportionari mēsuris qualitatu⁹ passiuaz. An si ver ⁊ autūnus sunt eiusdē cōplōnis
 in actiuis rōnabile est qz sint eiusdē in passiuis. Dicat̄ ad hoc breuiter qz nō est ille
 devere sequēte hyemē ⁊ autūno sequēte estatē. Nā caliditas supueniēs hyemē pos/
 tentior est in desiccādo ⁊ in tēperādo humiditatē q̄ frigiditas supueniēs estati in **Tempus**
 bumefaciēdo. Videmus eū qz pānus lineus humidus in aere calō est⁹ desiccā q̄ **tio bonaz**
 pānus siccus bumectatur in aere frigido. Amplius siccitas autūni non est quali

tas pure positua: s; dicit priuationē humiditatis vaporose disperse i aere. Adodo
 costat q; facti? deuenit ab habitu in priuatione quā a priuatione in habitu: iō fa
 cil? obrēperat humiditas hyemis q; siccitas estatis: s; q; ista materia de qua hic lo
 quo: est extra regimē sanitatis: iō trāse de illa. Sufficit em̄ ad p̄sens scire q; sunt an
 ni: tpa: r̄ cor; distinctiōes q̄tū spectat ad medicū. Adodo restat dicere qd est p̄p̄tū
 morbo de repletioe. An isto tpe corpora maxime sunt repleta. Et ex isto cōcludit q;
 illud tps est magis inuentioni aptū: r̄ purgationi aliquo tpe alio: r̄ hoc est ei p̄p̄tū
 et specialiter q; tps est tēperatū: r̄ tales euacuationes fieri debent in tpe tēperato.
 Ampl? q; in hoc tpe cōmouētur humores: suspecti igit de egritudine? repletiona
 bilibus fleuborhōmētur r̄ purgētur in vere: r̄ ppter eādē rationē in eodē tpe vomit
 tus puocet. Et q; in hoc tpe corpora sunt calidiora r̄ humidiora q; oporteat: r̄ tēp
 etiā declinat ad calidū r̄ humidū respectu alioz tēpor; nō est v̄dū rebus multū ca
 lesaciētibus ex carnisbus r̄ ossibus: vnde est subtiliādum regimē: corpora em̄ plena
 nō indigēt multo cibo: r̄ potu. Et debet esse exercitiū istius t̄pis inuis exercitio esta
 tis: r̄ minus exercitio hyemis. Ampl? q; hoc tpe calor incipit inualescere: r̄ sanguis
 et spūs per corpus cōmouet: bonū est abstinere a calidis r̄ a falsis r̄ acutis. Et bos
 nū est sumere in potu syrupos extingūētēs inflāmationē: puta syrupū: nenufarinū:
 violarū: rosarū: orz; acaram: et similia. Et est diligētē notandū q; supposito q; cor
 pus sit sanū: r̄ ex tpe precedente nō sit in corpore repletio derelicta. Tūc dico q; isto
 tēpore pōt multū dari de cibo: r̄ cibaria grossiora q; in estate: et plus q; in autūno:
 et minus q; in hyeme: r̄ minus grossa. Mā isto tēpore virtus est fortis: r̄ calor inna
 tus: et adhuc a corporibus multa resolutio fit a calore innato: r̄ ex fortitudine calo
 ris et obedientia corporis ratione humiditatis: sed quia cōmuniter hoc tēpore cor
 pora sunt plena: et habent virtutes fortes. Bonū est parū comedere: et lōgts inter
 uallis. Unde m̄bi apparet q; ecclesia bene ordinauit ieiunium in isto t̄pē nō s̄i est
 rationabile q; in isto tpe homo se multum repleat vna vice sicut faciunt cōiter tenu
 nantes: melius est enim hoc tpe cibum partiri q; multum vna vice recipere. In esta
 te aut̄ non est tantum exercitandum: nec t̄si comedendum: nec grossa cibaria nec ca
 lida: nec dulcia: nec vinctuosa: nec salsa. Amplius vīno miscenda est multa aqua: r̄ de
 mittatur vinum vetus r̄ forte: r̄ vt sit ad vnum dicere totum estatis regimen ad fri
 giditatem r̄ humiditatem d; declinare. Amplius comedendum est sepe r̄ parū in
 vice. Amplius cibaria sint facili digestionis: r̄ cibaria recipiantur in estate non so
 lum virtualiter frigida sed etiam actu frigida. Amplius aqua frigida est bibenda r̄
 cum ablutione vtenda. In autūno aut̄ multum sollicitari debemus de bono regimi
 ne. Mā in hoc tempore ppter sue complexionis maliciam r̄ corporū nostrorū debilita
 tem: non sustinet errorem in regimine: nec permittit vti largis nutritibus nec die
 tam despiciere. Et q; hoc tempore est valde siccum r̄ corpora sunt multum debilia r̄
 extenuata: nostra intentio debet esse tota in corporum humectatione r̄ virtutum cōs
 fortatione. Hoc igitur tempore omnia siccantia corpus sunt euitanda: r̄ similr vir
 tutem debilitantia. Cauendum est igitur a coitu: q; corpus desiccet r̄ debilitat: r̄ si
 militer a curiositatibus r̄ sollicitudinibus mentis r̄ a potu multe aq; frigide r̄ ip̄s
 balneatione: r̄ super caput infusione ne ex aqua oppilatio contingat. Nec enim ea
 dem facit cadere in febres. Amplius euitare debet famem r̄ sitim: non etiam replea
 tur multo cibo in vna hora: vinum autem mediocriter sit limbatum in plurib; aut
 tem regimē autūni est simile regimēni estatis quousq; aduentum pluuie q; postq;
 aduenerint a multo malo securos nos reddent. Plus autem sollicitandum est i hoc
 tempore humorum correctione r̄ corporū in confortatione q; in humorum euacua
 tione. Et quia in autūno est multa fructuum copia cauendum est ab his qui gene
 rant humorem corruptiōni aptum: r̄ hoc tempore assimilatur morbo de corruptiōe.

De quat
 tuo: t̄p̄
 bus aut̄
 Regimē
 in vere.

De q̄dra
 gestina.
 Regimē
 in estate.

Regimē
 in autū
 no sta.

Fructus
 sunt vitā
 di.

Amplius multū cauendū est a noctū frigore: et diei calore. Et qz egritudines bur^{Princl/}
 tēporis male sunt ⁊ pessime: si quis incurat egritudinem statim in principio eidem
 est obuitandū ante q̄ confirmetur. Amplius vinū qđ bibatur in autūna debet esse
 aquatū: rū: sed nō tantū sicut in estate: ⁊ si videamus humores aliquos peccare: bonū
 est vt euacuētur ante aduentū byemis: ne propter frigiditatē byemis cōstringat: et
 sint causa malarū egritudinū. In byeme autē plus potest comedī: ⁊ cibaria grossio/
 ra: ⁊ calidiora: ⁊ maioribus interuallis. Unde si aliquis sit frigide complexionis po/
 test hoc tēpore vti alleis: ⁊ ceptis: ⁊ sinapi: ⁊ eruca. Sed iuuenes ⁊ calide complexionis
 eis vti nō debent. Nam si in presenti eis nō noccant in posterū adueniēte estate des/
 ueniet ad malas egritudines: nisi succurratur cū minutione vel purgatione. Sūt au/
 tem in byeme quidā multū comedentes et auide: et multū vinū bibetes ⁊ parū exer/
 citantes: et isti sunt minuendī in principio veris. Et si eoz nutrientia sint grossa et
 mala succurrendū est cū ventris solutione. Amplius sciendū q̄ isto tēpore plus exer/
 citandū est: hoc etiam tēpus est multū sanitatis cōseruatiuum vnde in eo non egros/
 tat quis nisi a forti causa: ⁊ qui forsā sustinet errozē regiminis. Et qz isto tpe mul/
 tiplicatur fleuma in corpore nostris bonū est q̄ alimenta et fructus quibus hos/
 mines nutriuntur non sint frigida et humidā: vnde sunt euitande lactuce: et attripti/
 ces: ⁊ portulace. Sed debemus vti feniculo: petrosilino: ⁊ boraginibus: saluta: mens/
 ta: et similiter sic intelligatur de fructibus. Vinū autē quo vteudū est hoc tēpore des/
 bet esse roseū non album cum aqua pauca. In hoc tēpore autē, cauendū est a minu/
 tione: sed interdū possumus vti purgatione nisi sit frigus nimis intēsum. Amplius
 in byeme nullo modo est vomendum. Amplius in hoc tēpore multum cauendum est
 q̄ partes pectoris nō sint exposite frigori: et similiter cerebrum ⁊ extrema corporis: et
 specialiter pedes. Sunt autē quidā frigidi ⁊ maleficiati qui pedes se habent in bye/
 me q̄ estate: habent em̄ calozē ita debile q̄ frigiditate byemis calefaciēte per anti/
 paritāsim nō confortantur: sed debilitantur: qz frigidū non solū circūstat: sed vsqz ad
 interiora penetrat: ⁊ sic calozē offuscat ⁊ bebetat: huius simile habem⁹ de quibusdā
 serpensibus qui in byeme accūbūt in cauernis tanq̄ mortui propter frigiditatē cōs/
 tinētis: et adueniēte estate mouentur: comedunt ⁊ melius habent.

Capitulum decimum de granis panificis.

Quia sermones vniuersales in operationibus sunt inutiles nisi applicen/
 tur ad particularia. Superius autē determinatū est de nutrientibus in ge/
 nerali: intendo cōsequēter determinare de nutritētibz in speciali. Et pri/
 mo de cibis: scđo de potibus tā naturalibus q̄ artificialib⁹. Quo ad cibos erūt no/
 uem capitula. Primū capitulū de granis panificū ⁊ pane. Scđm de leguminibus.
 Tertū de fructibus. Quartū de oleis. Quintū de radicib⁹. Sextū de animalib⁹.
 Septimū de aialtū supfluitatibus. Octauū de piscibus. Nonū de saporibus ⁊ con/
 dimētis. Sciendum igitur q̄ panis potest fieri ex frumento: et ordeo: et auena: et si/
 ligine: et milto: et panico: et riso. Non solum autem ex his granis fit panis: sed et si/
 lis potest fieri panicum. Fit autem panicum ex grano decocto in aqua vsqz ad cō/
 sistentiā similem panibus: vnde granū decoquitur in aqua perfecte vsqz ad spissitu/
 dinem: et tunc optime permiscetur cum aqua: et reponitur in scutellis: vel in scissoris/
 bus: et dimittitur in frigidari: et tunc habet quasi figuram panis: et potest inscindī
 sicut panis: hoc autem panicum melius potest fieri: ⁊ conuenientius ex granis mis/
 nutis: puta ex milto: et panico: et riso: ex eo q̄ perfectius commisceri possunt cum in
 aqua decoquantur: hoc autem panicum non est multum in vsu: nec etiam multum
 competit in regimine sanitatis propter defectū fermenti et salis. Unde puto q̄ idē
 est iudicium de panico sicut de potagio et bis, facto. Frumentum autem coctum in
 aqua nō cōpetit in seruādo sanitatē. Nā opilationes ⁊ lumbricos multiplicat: ⁊ ad
 calculū pparat. Et similiter intelligat de pulstib⁹ ⁊ de oi cibo facto ex pasta azīma.

Duisio
 ciborum.
 De pas/
 ne et pas/
 nica.

De pos/
 tagio.

Sed amīdū leuius est ceteris ppter maiorē desiccationē ipsius frumētī & humiditatis pfectiorē digestionē. Predictus cibus est multū nutritiuet: et difficile resoluibilis: vñ multū exercitātibz & forti? minus nocet: sed tēperato corpori nullatenus cōpētīt. Et si interdū cōtingat vti ferculo de frumēto: primitus frumentū decoquat in aqua: deinde cōdiatur in brodio carnisū laudabiliū: vel lacte amygdalino: et erit cū bus cōueniēs illo modo seimūoz tpe: q: tarde resoluūt & digerit: et multū nutrit. Et similiter pōt fieri ferculū ex ordeo: & auena: & riso sunt laudabiliora fercula q̄ de frumēto: sed tale ferculū de milio & panico non approbo: q: miltū & panicū pauci sime nutritiuet: & difficilis digestionis: & generat humore melācoliciū: & stringit vtrū. Terū est si post decoctionē in aqua ponat vinū & bibat abstergit stomachū: et esus suū per suas humiditates desiccāt: et sudore puocat: sed qñ ex milio & panico fit talis cibus: oportet q̄ sint excorticata: et tūc vocat pistum in lingua nostra: s; coctū p̄mixtū cū vino & aliquātulo salis vocat pistū in vino seu pistinū: & iste cibus est in vsu apud illos de ciuitate vnde sui oriundus: & est ciuitas Albediolanē. Laudabilior panis est qui fit ex frumēto: & deinde ex ordeo: & post ex auena. Panē ex alijs grants nō approbo in regimine sanitatis. Lauendū est autē ne predicta gran vetustate corrupta sint: igitur nō debet esse frumentū antiquū: nec immaturum: nec nimis nouū: nec ex mala messe collectū: & debet granū esse frumētū grossum: et pōderosum ad rubedine declinans: & debet esse panis cū q̄ritate aque moderata: sic q̄ non sit nimis mollis: nec nimis spissus siue durus: & debet esse fermētatus cū aliquātulo salis ne opifatio nes generet: & vermes: & lapides in renibus & vesica: & vt facilius digerat: et nō debet calidus esse: nec vetustate induratus. Sit igit coctus in priorī die. Multū caues rī debet q̄ ignis coquēs nō sit nimis fortis: nec nimis debilis: & qd̄ sit ex lignis conueniētibus nō sapientibus naturā farmacoz vel metalloz. Et si queras nutritionē maiorē & puriore mundificetur a surfure tot aliter: & si velimus ventris subductionē aliqualem dimittamus aliquā partē surfuris. Sulfur enim parū nutrit: & ventrē subducit: et farina econuerso. Amplius sciendū est q̄ mica panis est melioris: et maioris: et velocioris nutritiuet q̄ exterior crusta. Nec enim generat humorem melācolicum: et non multum competitantis nisi habentibus stomachum humidum: et volentes demacrari: et in fine comestionis plus competit: suauat enim cibi desiccant sum: & confortat officium stomachi.

De or/
do aue/
na triso.

Panis
optim?

Quali/
tas fru/
menti.

Sulfur
laxat.

Capitulum sextum de leguminibus.

Quinque species. s. cicera: pisa: fabe: fescoli: lētes: et si sint alie species poterunt ad has reduci. Hoz aut leguminū oīm substātia est inflatiua & difficilis digestionis: & eius nutritiuetū est melācolicū: vnde nō multū cōpētūt temperatis corporibus q̄ diu manēt in latitudine sanitatis. Voz igit leguminū substātia est vitanda. Hoz aut leguminū brodiū seu decoctio est vtrius subductiua & venarū deopilatiua: vñ satis cōuenit tēpibus in quibus boies vtunt cibis grossis & opilatis.

Quinque
spēs le/
guminū.
Gal. 1. de
alimētis.

Brodiū.

Pureta.

De fa/
bis.

Brodiū purā tpe seimūoz. In isto enim brodio cōuenienter factoz: vt statim dicit nō sunt nocui mēta que sunt in substātia. Vñ in eo nō est inflatio nec difficultas nutritionis: nec malicia nutritiuet. Fit aut hoc brodiū hoc mō. In sero enim ponant cicera vel pisa in aqua seruēt: & in eadē lōgo tpe manib? cōfricētur. Deinde in p̄dicta aqua tota nox tēperent: & in eadē die sequēt bulliat duabus vel tribus bullitionibus: & postea colētur & colatura reseruet: & appropinquate hora refectionis pparet cū cynamomo: et croco: & aliquātulū vinū addat: & deinde vnto seruoz bulliat: & p̄p̄inet in p̄ncipio refectionis. Brodiū aut seu pureta cicerū & pisoz rotundoz alioz est melius & cōuenientius & nature amicabili: & sibi eoz substātia. Fabarū aut substātia ceteris leguminib? est deterior: & specialr cū cortice exteriori. Est enim magis vtriosa & difficilioris digestionis: & magis melācolica. Est diligētē notādū q̄ cortex exterior est p̄cio

floris nutrimenti q̄ medulla ⁊ ventrē stringit ⁊ medulla laxat: et hoc est verū in oib⁹ leguminibus vnde nō est artificiale comedere simul cū cortice: q̄ vnū laxat ⁊ aliō restringit ⁊ sic in corpe fit motus agitatus: ⁊ hoc est verū de leguminibus specialit̄ hñtibus multū corticē: cuiusmodi sunt fabe et cicera nigra. Et est vna maneres pisorum alborū rotūdōzū hñtū corticē exter iorem valde paucis: ⁊ subtilū: ⁊ iō securi p̄nt co medi cū cortice: p̄uis meli⁹ sit q̄ depurētur a cortice: et q̄ legumina recētia min⁹ hñt de cortice: et ei minor diuersitas est iter corticē ⁊ medullā: et facilius digerūtur. Ideo forsan scōm aliquos magis p̄petūt corpibus hūanis: sed bene verū est q̄ legumina recētia sunt sup̄fluitatū plurimum ⁊ sunt corruptibilioris substātie ⁊ habito respectu ad hoc minus cōpetūt corpib⁹ sanis. Dicam⁹ igit̄ p̄ veritate q̄ legumina sicca exposiata a cortice exteriori sunt saniora q̄ recētia nō depillata: sed viridiora sunt saniora sicca nō depillatis. Bonū at̄ est q̄ viridia decoquant cū brodio carnū laudabilius: vel cū lacte amigdalarū ⁊ addito zinzibere albo ⁊ croco. Et si p̄tingat legumina sicca comedere nō decoquātur cū brodio carnū laudabiliū: s̄ bonū ē q̄ comedant cū oleo oliuarū: ⁊ cepa alba in eodē frixa minutim incisa. Et est diligētē notādū q̄ si cōtin/gat legumina simul cū alijs cibis comedere ⁊ sp̄alr cicera nō debēt comedi in p̄ncipio mēse: nā p̄ corū vētositate eleuāt alios cibos postē: sumptos ad officiciū stomachi ⁊ sic ipedūt digestio. Ampli⁹ legumina sunt difficilis digestiois ⁊ sumpta cū cortice exteriori vētrē p̄stringūt: ⁊ talia cibaria in sanitatis regimie nō dñt sumi in p̄ncipio mense. Amplius dicendū q̄ nō dñt sumi in fine mēse post alios cibos. Nam ratione ventositatis quā habēt sunt cā eructationū vētosarū q̄ eleuantur ad officiciū stomachi et aperitū ipm ⁊ sic exalat calor: a stomacho ⁊ p̄ consequens impeditur digestio. Amplius legumina ⁊ specialiter cū cortice exteriori non sunt cū alijs cibis hñt miscebilia ⁊ specialiter si recipiant̄ ante vel post: et sic remanebunt in stomacho cū eoz⁹ malicia. Sed si recipiātur in medio tunc poterūt cum alijs cibis p̄misceri: et sic eoz⁹ rigitur eoz⁹ malicia. Ferculum ergo de legumine non sit p̄imum nec vltimum sed mediū vt melius malicia eoz⁹ corrigatur ex ipsis euz alijs cibis meliori commixtione. Amplius scias q̄ si legumina comedantur post alia fercula inducunt somnia mala ⁊ melancholica: et ideo nunq̄ comedantur vltime sed in medio: cum enim digestio in stomacho fiat per viam ebullitionis si recipiantur in medio cum alijs cibis facili⁹ et melius permiscebuntur vt manifestum est consideranti: et leguminus malicia melius et facilius corrigitur.

¶ Capitulum duodecimum de fructibus.

De fructibus sciendū p̄uis in via nutrimenti nō cōpetunt in sanitatis regimine: q̄ nutrimentum fructuū nō est laudabile: generant em̄ sanguines putrefactibilem et parū nutriunt et sunt multarum superfluitatum in multi homines existentes in latitudine sanitatis vtuntur interdum fructibus p̄pter vtilitatem quam sperant consequi in eozū vsu. Ex quo cōcluditur q̄ non debent sumi in quantitate magna illud enim quod medicis aliter sumitur ⁊ non via cibi: non debet sumi in quantitate magna: nec debet vsus continuari. Sunt autem quinq̄ vtilitates propter quas fructus comedi possunt in sanitatis regimine p̄seruatiuo. Quarum prima est mitigatio: ⁊ feruoris sanguinis extinctio: et corporis humectatio seu frigidatio. Fruct⁹ aut̄ ad hoc deputati: sunt fructus: humidi et frigidi ⁊ specialiter recentes et butusmodi fruct⁹ sunt pruna: persica: ficus et vna ⁊ specialiter melones: cucumeres: et citruli: et si velimus hunc sanguinis feruorem mitigare in partibus pectorabilibus et specialibus vtetur cucumeribus et melonibus post cibum: et specialiter cum dubitamus estuationem in pectoribus: et in cerebro ex aliquo cibo suscepto: sicut ex assaturis ⁊ fritis contingere consuevit. Si autem velimus coleram que est in ventis alterare ⁊ feruorē sanguinis in epate ⁊ splene et alijs membris mitigare tunc predicti cibi sumantur ante cibū: ⁊ superbibaf

Pisa rotunda.

Aul. h. cañ. de cf cere.

Legumi na sōtia inducūt.

Utilitas res fructuum. Coleras mittigāt.

Tertia

tur aqua frigida vt citius transeant ad venas et magis infrigident: vel vinum lim-
 pbatū quod magis approbo: tales aut fructus maxime cōpetunt in estiuo tpe, et tpe
 autūni. His em̄ tēporib⁹ corpora sunt magis sitibunda et magis inflāmata: et ma-
 gis abūdantia in humore colerico. Et similiter cōueniunt magis colericis et iuueni-
 bus et sanguineis. Est autē diligēter notandū qd melones citruli et cucumeres sunt
 multū difficilis digestionis: et eorū humor est paratus ad putrefactionem et generat
 febres chronicas. An verū est qd sitim sedāt et feruorē sanguinis mitigāt et stomachus
 cōfortāt: et cucumer mel⁹ valet qd melo et citrulus. Aduertendū est tñ qd p̄dicti fru-
 ctus nō sint immaturi et vetustate corrupti et hoc est obseruandū in oībus fructibus.
 Sunt autē quidā fruct⁹ qd proueniunt ad p̄fectā maturitatē supra arborē ex qua p̄se-
 cta maturitate nigrescūt: et efficiūtur aranearū cibus et taliū vsus nō est conueniens
 aliquo mō. Preparāt em̄ humores ad corruptionē: et bubones: carbunculos et antra-
 ces multiplicāt in corporib⁹ eviscerantibus et hmoi sunt mora celsi qñ diutius qd opor-
 tet supra arborē dimittuntur: et hmoi sunt vna maneries cerasorum grossorum que
 vocantur galectionis in lingua nostra. Tandē cum percipimus fructus p̄dictos vel
 alios ad tantam maturitatem peruenisse qd ex eis arance nutriantur nullo modovtē
 dum eis est. Et vniuersaliter dico qd nō est vtēdum aliquo fructu in cūctis interiorib⁹

Adelo
 nes.
 Lyrul.
 Cucu-
 meres.

De epi-
 dimia.

Scdapti-
 litas.

inueniant vermes: et ille ann⁹ tepiditatis et plūm in quo fruct⁹ inueniunt ver-
 misbus plent. Secunda vitilitas propter quam interdum vtitur fructibus est vni-
 tris subductio et laxatio. Sunt enim quidam qui naturaliter et accident aliter sunt cō-
 stipati plus qd oportet quibus cōuenit vti quibusdam fructibus ventrem laxantib⁹:
 et huiusmodi fructus sunt ficus: vua: puma: et mora celsi et cerasa natura et perfica
 mollia. His autem fructib⁹ vtendum est ante cibum: nec statim eis comestis est cō-
 medendus alius cibus sed aliquantulum est immorandum: et sup̄abibendū est brof-
 diū vel vinū limbatum: vel aqua frigida vt quidā dicūt qd forte verum est in homi-
 nibus colericis et habitantibus regionem calidam et in iuuenibus et tempore cal-
 do: sed communiter melius est superbibere aliquod brodiū carniū laudabilium
 vel vinū limbatum dulce.

De viuis.

Triplex
 vua.

Quama-
 tura

Qua pas-
 sa.

Bene est autem diligenter notandum qd vua est triplex immatura: et fit
 agrestia ex ea: et matura viridis et recens ex qua fit vinum: et sicca q̄ passiu-
 la vocatur. Prima quidem ventrem non subducit sed restringit magis et
 appetitum reducit et stomachi calorem refrigerat et multum valet in fluxu ventris
 colerici. Sed vua matura specialiter alba et recens valde, et sine nucleis et cortice ven-
 trem laxat et ceteris fructibus plurimū et melioris nutrimentū existit sicut et ficus.
 An verū est qd ventositate generat et inflationes et vētris dolorē: et si remanserit per
 duos dies vel tres suspensa melius nutrit et minus laxat nec tñ inflat: et habentes
 stomachum plenum cibo et immundum malis humoribus nullo mō comedāt vuas
 specialiter recentes et sine arillis: velociter enim in stomacho immundo corrumpuntur
 et in stomacho pleno cibus: quia nimis cito digerūt et poterunt exire de stoma-
 cho post earū digestionē: qd alius cibus nōdum digestus est: et sic in stomacho corrū-
 puntur et aliū cibū corrūpūt: et sibi intelligitur de alijs fructibus laxatiuis: et si aliqs
 velit sumere vuam viridem et recentem: bonum est qd primitus infundatur in aqua
 feruenti per boram: et deinde ponatur in aquam frigidam: sed vua passa magis at-
 tinet caliditati et confortat stomachum et epar et opilationes remouet: et dicitur qd
 epar impingatur ex eis et maxime si mundentur ab arillis.

De ficibus.

Quo ad ficus diligenter est notandū qd humidā et recens velocius nutrit et citi-
 tius trāsit de stomacho ad epar et magis bumectat epar. Sed sicca min⁹ et
 inflatiua et magis aperies opilationes. An verū est qd p̄pter ea suam dul-

cedimem si ex eis multum comedatur citius generant opilationem. Unde bene nota quod ficus sicca et passule pulmonem et pectus mundificant et leniunt.

¶ De moris celsi et batbi.

De moris celsi et batbi sciendum quod mora immatura non laxant ventrem: sed magis costringunt ventrem: et habent virtutem repercussivam et siccificam. Sed mora laxat ventrem: et declinat ad humiditatem et caliditatem: et nullo modo debet comedi post cibum propter passibilitatem substantie sue. Dubitates humorum putrefactionem non vitatur moris celsi: nec batbi: est enim fructus valde febricitans quicquid alij dicant. Et similiter non approbo usum eorum in dispositis ad febrim.

¶ De prunis.

Quod ad pruna sciendum quod pruna matura sunt in usu et non immatura. Pruna autem matura magis convenientia sunt magna et figure oblonge habentia carne pauca et dura ad aliqualem siccitatem declinata: et cortice exteriore tenui: et debet esse in sapore non vere dulcedinis: sed debet esse eorum dulcedo attinens alicui acedunt: et huiusmodi sunt pruna damascena: talia enim pruna infrigidant et humectant: et ideo multum convenientur febricitantibus: et ventrem laxant: ut dictum est. Sunt autem multe alie maneries prunorum quorum usum non approbo. Sunt etiam quedam prunella siliuosa parva rotunda que crescit in septibus: que non sunt ventris subductiva: sed sunt restrictiva ventris: et ex his fit acaria qui ventris restrictionem causat: debent autem pruna que sumuntur propter ventris laxationem primo poni in aqua frigida per horam: tunc enim perfectius infrigidant et humectant: et coleram quam inveniunt lubricando solvunt: et sic stomachus melius disponit ad cibum recipiendum. Et est diligenter notandum quod pruna humida recerta sunt magis alterativa et laxativa: quibus sunt peioris nutrimenti et plurimum superfluitatum. Sed pruna sicca magis confortant: et melius nutrimentum dant corpori: et sicut dictum est de prunis: sic suo modo intelligatur de cerasis: verum est quod cerasorum humiditas est subtilis et minus viscosa: unde minus nutriunt quam pruna.

¶ De persicis.

De persicis autem sciendum quod humorem generant putrefactibilem. Aerum est quod appetitum confortant: nec debet recipi post cibum: quia tunc corrumpuntur: et alium cibum corruperent. Sed debet recipi ante cibum sicut pruna: tunc enim bene digeruntur: et stomachum colericum calidum confortant: quia infrigidant et humectant. Et scias quod eorum odor valet contra cordiacam passionem: multum enim confortant habentes eam et habent proprietatem mirabilem resistendi fetori provenienti a stomacho. Si quis autem habet stomachum frigidum vel debile: vel plenum malis humoribus: si sumperit persica in tempore bonum est superbibere aliquantulum vini veteris odoriferi: ut facilius digerentur: et persicorum malicia corrigatur: et specialiter si sint dura. Et sciendum quod persica matura ventrem solvunt: et immatura costringunt. In omnibus autem predictis fructibus hoc est observandum quod non simul recipiantur diverse maneries fructuum. Unde qui comedit ficus non comedat uvas: et sic de alijs. Sicut enim diversitas ciborum est vitanda in regimine sanitatis: sic multo magis diversitas fructuum: sic patet igitur secundum utilitatem propter quam corpora in regimine sanitatis utuntur fructibus et modus utendi eis. Tertia utilitas propter quam homines in latitudine existentes sanitate utuntur fructibus quibusdam est ventris constipatio. Sunt autem aliqui qui natura taliter vel accidentaliter habent ventrem magis fluentem quam oporteat. Et isti debent uti quibusdam fructibus constipantibus ventrem: et dulcissimi sunt coctana: pira: melipila: poma: et sorba. Illi enim fructus cum sumuntur ante cibum ventrem constipant: nec debent recipi predicti fructus in magna quantitate: quia sunt difficilis digestionis et mali nutrimenti. Unde cibus post eos sumptus citius digerit quam pre-coactana dicti fructus: et permanet in stomacho ultra debitum tempus: et sic corrumpitur digestio: tunc.

Mora febricitans tibus non cent.

Prunella.

Pruna sicca.

Corruptio cibi.

Doce persicarum.

Utilitas.

Fructus.

Tertia

sicut patet in carnibus perfecte coctis si postertus in potu bulliant. Tales igitur fructus recipiantur in principio mense: et in pauca quantitate. Sed si queramus ventris laxationem recipiantur in fine mense.

De coctanis.

Prout
est appe-
titum.

Inter bos autem fructus coctana sunt laudabiliora. Nam cum stipticitate et poticitate quam habent sunt odorifera: et ideo sunt stomachi confortatiua magis: et similiter cordis. Unde multum cooperunt in reducendo appetitum ex domino colere defecatum. Bonum est quod inuoluantur stupis: et decoquantur in prunis seu in calidis cineribus: et tunc fragant per frusta: et ponantur in optimo vino odorifero: et isto modo melius nutriunt: et minus grauant stomachum: et citius digerunt. Et sic debent exhiberi habentibus stomachum debile: sed coctana cruda sunt maioris stipticitatis et difficilioris digestio-nis: et ab habentibus stomachum debile et frigidum nullo modo debent sumi.

De piris.

Ieiunio
stoma-
cho non
comedan-
tur.

De piris autem sciendum quod quanto pira sunt magis odorifera: et coctanis in sapore et substantia et colore propinqua: tanto sunt stomacho conuenientiora: et pira minus dulcedine participata cum predictis conditionibus minus sunt apta nutrimento: et magis sunt conuenientia ad ventrem restringendum ante cibum sumpta: vel ad laxandum si sumantur post alios cibos: et e contrario pira dulciora et substantie melioris sunt nutrimento magis apta: et specialiter decoquantur sicut superius dictum est de coctanis. Et nota quod pira et coctana ieiunio stomacho comesta sunt causa fortis colicæ et incurabilis: et si contingat quod comedantur in ieiunio in aliquo casu supbia vitium vetus odoriferum in pauca quantitate sicut de persicis dictum est.

De pomis.

Poma
confortant.

De pomis autem sciendum quod poma dulcia possunt comedari ante cibum et post: et magis competunt ad nutriendum quam pontica acetosa vel stiptica: de quibus ponticis similis est ratio: sicut de coctanis: et piris: quo ad operationes: et quo ad modum exhibendi. Poma autem odorifera confortant cor et cerebrum: habent proprietatem confortandi principalia membra si sint temperata in caliditate: et hoc est verum de pomis acetosis et ponticis. Sed poma dulcia non multum cooperunt colericis conuertuntur enim in coleram. Et nota quod poma habent malam proprietatem in genere do ventosita tem in secunda digestionem et tertia: propter quam dictum est a sapientibus quod possunt generare ethicam et ptisim. Nam ventus generatus ex his habet malam proprietatem ad excicandum arterias pulmonis.

De mespilis.

In fluxu
ventris
competunt
in fluxu
ventris.
Sorbe tamē
sunt delectabiliores
mespilis: sed quia
mespile in arboze
non mollescunt
mollitie sufficiente
ad esum. Ideo ante
quam comedantur
remollantur: et tunc
magis sunt delectabiles
gustui et minus stiptici.
Sic igitur patet
tertia utilitas
comedendi fructus
in latitudine sanitatis.
Quarta utilitas
comedendi fructus
in latitudine sanitatis
est compressio cibi
de officio stomachi
ad fundum. Sunt autem
quidam fructus
compressores sua
ponticitate et stipticitate:
de quibus superius
sufficenter dictum est.
Et alij sunt
compressantes
granitate et pondere
sitate: et grossicie
substantie: et butifumodi
auellane: castanee.
Nam isti duo
fructus non habent
ponticitatem nec
stipticitatem: propter
quam comprimunt cibum
post cibum: nec
aromaticitate ratione
cuius confortant
stomachum: sed
deprimunt cibum
ratione grauitatis
et grossicie
substantie que est
in eis: et tales
fructus non multum
co-

De mespilis autem et sorbis sciendum quod minus competunt nutrimento inter ceteros fructus superius nominatos: quod factis ostendit austeritas sui saporis et durities sue substantie postquam sunt in arboze maturata: igitur ex his minus est comedendum quam de superius nominatis: et magis recipi debent via medicine quam via cibi. Virtus autem horum fructuum est stiptica valde: et ideo satis competunt in fluxu ventris. Sorbe tamen sunt delectabiliores mespilis: sed quia mespile in arboze non mollescunt mollitie sufficiente ad esum. Ideo ante quam comedantur remollantur: et tunc magis sunt delectabiles gustui et minus stiptici. Sic igitur patet tertia utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis. Quarta utilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis est compressio cibi de officio stomachi ad fundum. Sunt autem quidam fructus compressores sua ponticitate et stipticitate: de quibus superius sufficenter dictum est. Et alij sunt compressantes granitate et pondere sitate: et grossicie substantie: et butifumodi auellane: castanee. Nam isti duo fructus non habent ponticitatem nec stipticitatem: propter quam comprimunt cibum post cibum: nec aromaticitate ratione cuius confortant stomachum: sed deprimunt cibum ratione grauitatis et grossicie substantie que est in eis: et tales fructus non multum co-

petunt corporibus sanis debilitant enim stomachum: quia difficilis digestio sunt et mali cibum: nec habent dulcedinem ratione cuius stomachus in eis delectatur nec stipticitatem: et ideo auellane humide et virides maxime sunt euitande licet post cibum sumptum comprimere: quia nec dulcedinem habent qua placeat ori stomachi nec aromaticitatem qua confortant et corroborant spiritus: nec stipticitatem nec ponticitatem qua roborant et fortificant stomachi officium aggregando partes: et ideo generaliter sunt nociue ori stomachi: quia sua frigiditate et grauitate percurant: nullum conferendo iuuamentum.

¶ De castaneis.

¶ Sciendum quod sunt digestionis difficilis: et generant humorem grossum melancolicum et opilant venas sed inter fructus siluestres castanee et distinguuntur a glandibus notabile alimntum dant corpori et habent aliqualem stipticitatem et specialiter dum assantur: et ideo competunt post cibum.

¶ De auellans.

¶ Sed auellane sunt minus nociue et si auellane aliquantulum torreatur acquirunt quandam stipticitatem et dulcedinem ratione quarum stomachus in eis delectatur et ab eis confortatur sicut et castanee quando assant acquirunt stipticitatem et dulcedinem maiorem: et sic a proprietate magis competunt post cibum.

¶ Prepara ratio auellanae

¶ De nucibus.

¶ Est diligenter notandum quod nuce sicce peiores sunt auellans. Nam magis vinctuose sunt ratione cuius in coleram conuertuntur et inducunt capitis dolores: et oculos turbant et vertiginem generant: et specialiter sumpte post cibum et lingue paralysim inducunt et vomitum prouocant et habentes stomachum colericum maxime debent euitare nuce siccas: et quanto antiquiores tanto peiores. Recentes autem minus male sunt: quia non sunt tante vinctuositatis: et ideo non generant dolorem capitis nec vertiginem et similia sicut sicce et ratione humiditatis lubricantis laxant vertrem: et si aliquantulum torreatur et comedantur post cibum comprimunt cibum sumptum: et sicce sumantur ante cibum cum ficibus et rutis valent contra venenus. Sic igitur patet quod nuce recentes sunt magis conuenientes corporibus sanis quam sicce: et contrarium est de auellans.

¶ Nuce sicce male.

¶ De amigdalis.

¶ Adigdale autem dulces medie sunt inter auellanas et nuce nisi quod meliores sunt nutrimenti stomacho magis conuenientes: et puto quod virides sunt meliores ad esum quam sicce et antique. Nam sicce habent quandam vinctuositatem ratione cuius possunt inducere nocumenta que inducunt nuce. Amigdale tamen dulces et sicce non sunt adeo male sicut nuce: quia non tantam habent vinctuositatem. Unde diligenter notandum quod lac amigdalorum siccarum antiquarum non multum competit febricitantibus propter vinctuositatem earum: ratione cuius inducit dolorem capitis et ad coleram potest conuerti. Sed lac amigdalorum viridum est eis conuenientius. Et si velimus ex antiquis lac facere carens vinctuositate. Primo torreatur aliquantulum et deinde infundantur in aqua frigida: et deinde pisentur et distemperentur cum aqua laudabilis: et deinde commoueatur lac fortissime et spuma post agitationem remoueatur et lac sine vinctuositate remanebit. Est diligenter notandum quod amigdalorum dato quod habent multas bonas proprietates tamen insinuant stomacho: et simi-

¶ Adod facienda lac amig

liter nuces: auellane: et fistici vt dicunt quidam. et pinee fistici tñ minus offendunt stomachum in sua essentia. Et similiter intelligatur de amigdalis et nucibus: sed pinee et auellane sunt in contrarium. Nam cū modicū exsiccantur minus nocent stomacho. Amigdale sicce nullo mō cōpetūt post cibū: nec añ nisi ad pbibēdū ascēsus vaporis vni ad caput: vñ ebrietatē pbibēt. Pinee plus inimicant stomacho et plus p̄sunt peccatori. Fistici autē min⁹ stomacho nocēt: s; plūm vt dicūt alij pbibēt em̄ nausēā: stomachi subuersionem cōfortāt. os eius vel nō hñt inuamentū vel nocumētū in stomacho vt quidā dicunt. Quinta vtilitas vtendi fructibus in regimine sanitatis est tps necessitatis: et in casu in quo alij cibi pro nutritione corporis non sufficerent. Inter fructus humidos ficus et vua sunt melioris nutrimenti et maioris. Reliqui autē fructus humidus putat p̄na: poma: et pira: et similia parum competunt vīa nutrimenti: et specialiter in hyeme. Amigdalīs et pineis et auellans et fistici et nucibus vtī possum⁹ tpe necessitatis in vīa cibi et specialiter in hyeme. Amigdale enim recentes corpus impingunt: et esuationē stomachi suo tpe possunt aliquid temperate et cum exteriori cortice sumpte stomachi humiditates consumunt seu mundificant: ebrietates prohibent et sumpte post cibū ascensum vaporis ad caput prohibent. Amplius vīsus confortant et pectus mundificāt et opilatōes laterū aperitū: et superfluitates vni uer saliter a viscerib⁹ abstergūt et substantiā cerebri augmentāt et matrici multū cōiuentit bene nutrit et suauiter dormire faciunt: et vīas vrine aperitū: et gingiuas confortant et cōstringunt cū cortice exteriori masticat: et qñ sicce aliquātūlū torrefiunt sunt cōuenientiores stomacho qz earū vinctuositas remouetur et recētes amigdale magis cōpetunt post alios cibos q̄ sicce et econuerso de siccis. Ad dētus enim est q̄ ante aliū cibū comedantur: tantarū igitur vtilitatū fructibus nō est negligendus. Nuces autē offendunt stomachum et caput et vīsum et linguam: et solum habent vnā bonitatem q̄ a veneno pisciū tuentur ante comestē. Nō ergo comedantur nisi tpe piscium et tunc comedantur ante pisces cū ficibus et ruta vel cum piscibus: vel post pisces: et omnibus modis profunt sed credo q̄ plus p̄sunt ante sumpte: et in casu magis approbo siccas q̄ vīr ides: quāuis vīa nutrimenti et quo ad alia vīr ides sint minus nocue. Eutentur igitur fructus isti quātum possibile est. Auellane: et p̄ cōfortant sed nocent stomacho et capiti: et sunt scdm aliquos ita nocue: sicut: nuce: et scdm aliquos parum differunt a nucibus nisi q̄ nō sunt boni chyimi. Non est autē auellana tante caliditatis sicut: nuc: et est maioris nutrimenti et minus vaporosa v̄ trem stringit: et nuce magis laxant q̄ stringunt. Fistici autē epar cōfortāt: et scdm aliquos stomachum vt superius dictum est: et possunt comedī ante cibum et post qz non laxant ventrem nec stringunt quidā dicunt q̄ ventrem laxant. Granus pini est difficilis digestiōis et multi nutrimenti: et plus ceteris fructibus oleaginosi et eius nutrimentū forte: et bene mundificat renes et precipue membra spiritalia: sed ceteris fructibus plus stomacho inimicatur.

De dactylis.

De dactylis autem sciendum q̄ sunt indigestibiles et caput grauantes et generant humores grossos et viscosos et venas opilant et pectus lentunt et scire facit: tussim mitigant et dentes et gingiuas putridas efficiūt vt quidam asserunt. Dactyli autem participātes quādā simplicitatem stomacho sunt boni et v̄trē stringunt. Si autē predicti fructus condiantur: cū melle vel zucaro stomacho minus nocent: sed tamen corporibus temperatis eis vtī non cōuenit precipue cum magis condiantur ad voluptatem q̄ necessitatem.

Capitulum tredecimum de herbis seu oleribus.

Prima
regula.
De herbis
be male.

De herbis seu oleribus q̄ sūt in vsu p̄mo ponēde sūt regule generales. Prima q̄ oēs herbe simpliciter male sūt vīa cibi: nec nutrimentū dāt corpori. Dēs em̄ herbe p̄ suā naturā declināt ad humores melancolicos v̄ malos

⁊ hoc etiam factum a tota substantia excepta buglossa ⁊ lactuca: be enim due berbe ce-
 teris herbis via cibi sunt meliores seu minus nocue: berbe enim frigide puta atrif-
 plices: spinargia: ⁊ blete gñant sanguinem aquosum pblegmaticum ⁊ indigestum
 ⁊ aprum putrefactioni ⁊ ebullitioni omni ratione humiditatis ⁊ passibilitatis sub-
 stantie ⁊ paucitatis calidi: talia enim cito suscipiunt calorem extraneum berbe ca-
 lide puta menta: salvia: petroselinum: allia: cepe: synapis ⁊ filia generant sanguinē
 acutum ⁊ inflammatorium: pungitium calidum ⁊ siccum: ⁊ sic via cibi non multum
 competunt corporibus temperatis: sed tñ via medicinē ad pferuandum ⁊ alteran-
 dum possunt sumi sicut illi qui sunt calide complexionis ad alterandum choleras ⁊
 sanguinem puta vti herbis frigidis, in estate: ⁊ complexionis frigide pñt vti in byeme
 calidis ad substilandum ⁊ alterandum. Secunda regula talis est q̄ berbe non de-
 bent comedi crude nisi inter dum lactuca ⁊ portulaca cum aceto: ad cōpescendū san-
 guinis caliditatem ⁊ estuaciones stomachi ⁊ epatis: ⁊ debent sumi in principio mē-
 se et in pauca quantitate. Tertia regula q̄ herbis calidis vtendum est tempore fri-
 gido ⁊ frigidis calido ⁊ temperatis: puta boragine et buglossa omni tempore. In
 estate igitur cum bis addatur lactuca et spinargia et blete. In byemeyero cressones
 aut petroselinum: aut pauca folia mente et teneritates vticarum. In vere vero cuz
 boragine ⁊ buglossa possunt addi speragi et lupini postq̄ fuerint preluti. Quarta re-
 gula q̄ berbe non debent comedi cum semine earum perfecte pducto et sibi anteq̄
 ad pfectum deuenerint augmentum. Quinta regula q̄ non debent parari cuz lacte
 animalium sed amigdalay: vel cum aqua decoctionis carniū laudabilium: vel cuz
 oleo oliuarum dulci. Sexta regula q̄ ferulum de oleribus cōter dz sumi in principio
 mense: q̄ talia fecula cōter laxant ventrem. Contrarium tamen huius conuenit in
 substantia caulium. Nam dato q̄ brodium caulium sit laxatiuum et specialiter cū
 parum bullit: substantia tñ ventrem constipat: vnde potest conuenienter recipi in
 fine mense ⁊ brodium in principio. Vnde multum est inartificiale rectpere brodium
 caulium primum ⁊ caules simul: q̄ vnum constringit et aliud laxat. et sic causat in
 stomacho motus agitatius: sed cum abijciatur prima aqua non erit periculū in sub-
 stantia caulium cum brodio secundo vel tertio. De alijs autem oleribus humidis v-
 trem laxantibus non expedit multum q̄ abijciatur prima aqua nisi forsitan intenda-
 mus magis ad nutritionem et velimus impedire laxationem. Sumentes igit̄ caul-
 les via cibi non expedit q̄ prima aqua ebullitiōis remaneat: sic enim magis nutriēt
 et minus laxabunt. Septima regula q̄ si berbe frigide et humide sumantur via ci-
 bi debent taliter preparari q̄ earum humiditates temperentur. Vnde bonū est q̄
 primo coquantur in aqua: et deinde frigentur in oleo dulci: vel si totaliter decoquā-
 tur in aqua permisceantur aliqua habentia virtutem contrariam. Verigratia: cu
 curbite sunt frigide et humide. Vnde bonum est q̄ primo decoquantur in aqua et
 inde frigrantur in oleo: vel cum eis permisceantur aliqua calida et sicca: puta cepula
 alba vel fenculus vel petroselinum: et similiter intelligatur de calidis ⁊ siccis p̄ con-
 trarium. Octaua regula est q̄ illa olera sunt conuenientiora ad nutriendum q̄ min⁹
 participant p̄barnica qualitate: ⁊ sunt iste berbe quarum sapor est minus auster⁹
 ⁊ dulcedini magis propinquus. Sciendum igitur q̄ berbe seu fructus ex quibus est
 consuetum fieri ferulū sunt hec lactuca: bleta: attriple: portulaca: caules: acurbi-
 ta: melones: borago: buglossa: petroselinum: allium: cepe et porrum. Notandum q̄
 ex allio nō frūt ferula cōter dicūt et q̄dā magni q̄ melōgentis q̄ cōter vocantur
 albagine non debent fieri ferula: q̄ cozysus nullo mō pdest. Et audiui q̄ si q̄s ex
 eis p̄tinue comederet p̄ annū q̄ caderet in infantiā: quidā tñ construunt ex eis ciba-
 ria delicata p̄fecta prima aqua decoctiōis eay: ⁊ qñ decoquunt cū brodio carniū
 laudabilium pinguiū sunt multū delectabiles ⁊ postq̄ sic factus est cibus ille tēpera-
 tus est vt quidā asserunt. Nā eay austeritas remouet p̄ decoctionē primā: et p̄pter

De be
frigide.Herbe
calide.

Secūda

Tertia re-
gula.

Quarta:

Quinta.

Sexta.

Septia
regula.Octaua
regula.Herbe
viales.

Tertia

carnes quibus scdo p̄dunt: et sp̄itus fuisse ḡnant humores in melancholicū sicut caus
les multum in considerari d̄s modus p̄parandi et illud q̄d cū eis miscet̄ ex quo cibi
malticia bene p̄t corrigi. Et etiam op̄s multū p̄siderare amicitate gustus. Nā
q̄n̄ cibis est multum delectabilis lesio pueniēs nō est multū manifesta. Nā q̄d me
lius sapit melius nutrit. Datur em̄ gustus p̄pter alimentū. De istis melōgens pa
rū curamus in hoc climare septimo et in parte occidentis: q̄ nō inueniunt̄ apud nos:
de alijs in aliqua breuia dicemus et primo dicemus de frigidis.

De lactuca.

Generat
sanguinē

Lactuca p̄o de lactuca q̄ et si pauci sit nutrimentū sicut et alia olera: in inter oēs
verbas ḡnat meliore sanguinē: cuius sanguis ḡnatus a lactuca, declinat ad
frigidū et humidū. Cōpetit igitur in cōplexione calida et tpe calido et an
te, alii cibum: et p̄t hō sumere eam crudā et coctā: sed cruda plus alterat: et min⁹ nu
trit: et cocta econuerso et non d̄s ablu: nā ex ablutione efficitur v̄tosa et inflatiua: et
intēdit: et eius frigiditas et humiditas ex quo redditur indigestibilis. Ipsa lactuca
in sua natura cito digeritur: sitim sedat: ardorē et calorē mitigat: ebullitiones humo
ris tēperat: lac in mammillis, multū multiplicat: appetitū cibi excitat: non soluit nec
stringit ventrē: nec v̄nā puocat et in medio potationis vini comesta nō p̄mittit ho
minē inebriari: formū puocat: sed visum offuscatur. Ad puocandū igitur formū multū
cōpetit senibus. sed q̄ humidā et frigidā d̄s comedi cū aromatibus tēperantib⁹ et
frigiditate sicut Gal. faciebat tpe sue senectutis: libidinem coitus sedat. Et est no
tandum q̄ interdum p̄t comedi post alios cibos q̄n̄ aliquis p̄sumpsit aliqua ciba
ria acuta valde et calida: tunc em̄ p̄t comedi lactuca ad remouendū eorū malticiam.
Lactuca est duplex hortulana et siluestris. Siluestris est multū frigidior: hortulana:
et in virtute opij: v̄n non cōpetit v̄a cibi sed solum v̄a medicine.

Prouo
cat sōnū.

Duplex
lactuca.

De bleta.

Bleta declinat ad frigiditatem et humiditatem: et alba est melior: ad esum q̄
nigra: et nullo mō d̄s comedi cruda sed cocta et parū nutrit et m̄nus q̄ la
ctuca: et malū humorē ḡnat vel minus bonum q̄ lactuca: et stomachū def
bilitat et intestina et assiduato vsus eius inducit v̄tris dolorē pungitiuū si comeda
tur cocta inducit rugitū et inflationē nisi p̄diat cū aliquibus sp̄ibus malicie ipsi ob
uita tibus imo sic sumpta curabit dolorē v̄tris cū laxado et venas apiendo. Et est no
tādū q̄ bleta est humidior: lactuca: v̄n lactuca est quasi media inter caulē et bletam.

De atriplicibus.

Frigida
et hūida.

Atriplices pax differūt a bletis in cōplexione et opatione nisi q̄ atriplici
ces sunt humidiores et rōne huius v̄trē subducunt et pax nutriūt et ardo
rem colere mitigant et vomitū puocant et specialit̄ eorū semen et pati sunt
corruptioni: sed ictericis p̄sunt ad salutē: nullo modo comedant̄ crudi: sola enim la
ctuca et portulaca comedantur v̄troq̄ modo. Debent aut̄ atriplices cōdiri cū oleo
et sale et aceto. Nam simplr sumpti sunt mali stomacho.

De spinargia.

Spinargie similes sunt atriplicibus nisi q̄ meliores sunt stomacho: ven
trem enim humectant et humorē aquosum valde frigidum et humidum
generant nisi earum, malticia corrigatur sicut atriplicis. Et nota q̄ spi
nargia est valde bona gutturi et pulmōi.

Prodest
gutturū.

De portulaca.

Portulaca alimentum pax dat corpori et illaudabile et frigidum et humi
dum aufert sitim et constipat ventrem: et aufert dentium stuporem et est
bona splent et p̄cipue semen eius sed visum offuscatur et appetitū defedat
niniu vsus eius et libidinem aufert et vomitum prohibet.

De cucurbita.

Acurbita gñat humorem aquosum nõ austez: nec vlt participantẽ pbar
 maca qualitate sicut ip̃sius sapor ostendit: paz nutrit ⁊ ppter passibilita
 tem sue substantie parata est recipere corruptionem. Unde qñ ip̃sius dñ
 gestio corrumpitur gñat humorem malũ valde: vñ non est recipienda in stomacho im
 mundo. Etiam non dñ comedi si sit inconuenienter parata. Nam bis duobus mo
 dis citoin stomacho suscipit corruptionem ⁊ ad malum humorem valde pueritur.
 Amplius ex sui natura gñat humorem non participantem qualitatis excessus si be
 ne digeratur: qđ ostenditur ex ip̃sius saporis insipiditate: ⁊ sic etiã ex sui passibilita
 te facile pueritur ad naturã illoz q̃ cum ea pmisceant in pparatione: vñ si pmisceat
 cum ea qđ gñat humore saluginosum: ⁊ ipsa talem humorem generat ⁊ sic de alijs.
 Unde se h̃ respectu alioz ciboz participantum qualitatis excessum ad modum
 medij si cum eis pmisceatur qđ medium facile conuertetur ad extrema. Sed, q̃q̃cuq̃
 curbita est multum aquosa: bonum est cum ea pmisceri cepulã herbã fenticulũ vlt ca
 lamentum: vel origanum q̃ et etiam primo elixetur deinde frigatur.

Nõ lau
 datur.

¶ De caulibus.

Azules fm aliquos frigidi sunt ⁊ sicci: fm aliquos calidi sunt ⁊ sicci. Nos
 aut̃ dicimus q̃ vta cibi ⁊ eoz substantiam considerando sunt frigidi ⁊ sic
 ci: ⁊ gñant humorem melancholicum: sed via medicine ⁊ quo ad eozum cir
 cunferentiam calidi sunt ⁊ sic sunt mali stomacho parum nutriunt ⁊ malum humo
 rem generant: ⁊ petozem q̃ lactuca et visum obtenebrant nisi oculi sint valde humi
 di: tunc em̃ possunt conferre desiccando: somnum inducunt ⁊ menstrua ⁊ vrinã pu
 cant eoz substantia post primam ⁊ scđam decoctionem ventrem laxat.

Generãt
 mltiam.

¶ De caulibus siluestribus.

Azules siluestris non sunt cõpetentes ad esum summitates caulum ⁊ spe
 cialiter eoz oculi conuenientiores sunt stiptice ⁊ folijs: ⁊ debent decoq̃ et
 preparari cũ carnib⁹ laudabilib⁹: ⁊ efficac̃ satis boni nutrimentũ ⁊ delecta
 bilis ad esum. Caulis multũ confortant, tuncuras et ab intra et extra. Unde anti
 quitus mulieres cibabant filios suos caulibus vt citius ambularent.

Ad iuctu
 ras.

¶ De boragine.

BOrago domestica ⁊ siluestris: ceteris oleribus est cõuentetior humane cõ
 plexioni ad esum. Est em̃ calida ⁊ humida tẽperate: et ceteris olerib⁹ me
 lioz generat sanguinẽ. Et q̃ borago participat quadã asperitate ex qua
 ad esum reddit minus delectabilis: bonũ est, q̃ cũ pmisceat ex quo p̃dicta asperitas
 remoueat: sicut spinargia ⁊ blete tenerrime: tũc em̃ cõfortat cor: ⁊ vniuersaliter om
 nia spũalta: ⁊ est lenitiua pectoris ⁊ pulmonis: leticia inducit. Unde versus. Dicit
 borago gaudia semp ago. Dicitũ quidã q̃ si comedatur cruda generat sanguinẽ lau
 dabilẽ: sed magis q̃ decoquat cũ carnibus caponũ: et apponatur aliquãtulũ de pe
 trofilino ad reprimẽdum eius humiditatem: ⁊ despinargis et blets ad reprimẽdum
 eius asperitatem. Alie herbe calide quibus hoies cõsueuerũt sunt bee: petrosilnũ:
 menta: sparagi: trifolium: fenticulus: apium: nasturciũ oztulanũ: aquaticum: saluta
 yfopus. Et bis autem herbis per se non fiunt ferula. Nam parum nutriunt et ges
 nerant sanguinem acutum: et adurunt sanguinem tam generatum. Unde tales her
 be singulariter nullo modo sunt sumende via cibi: sed solum via medicine: tamen
 bis herbis vtuntur homines sani ad corrigendum maliciã alioz olerum in sal
 sis propter aliquas vtilitates speciales quibus homines forsan ab egritudine pre
 seruantur.

Aerius.

Herbe
 calide
 vsuales.

¶ De trifolio.

Et dicam⁹ primo de trifolio. Hec em̃ herba calida est et sicca: ⁊ participat
 amaritudine ⁊ stipticitate manifeste: ⁊ tã via cibi nõ cõpetit valde aut̃ est
 bonũ stomacho seu crudũ: siue bulitũ sumat: s̃ parũ sustinet decoctionis.

Proprie Potest autem conuenienter exhiberi cum oleo aceto & sale: & stomachum confortat: & fastidiositas curat: & appetitū excitat & puocat conuenienter decoctio trifolij si ex ea
Contra abluatur locus morfus scorpionis: vel vipere curat dolorem: & si non sit locus morfus
 morsum dolorem similem dolori omnino causato a morfu.
scorpionis

De speragis.

Urinā p
uocat.

De speragis autē finē q̄ paucū alimentū dāt corpori nō bonum p̄nt offerri cū oleo & aceto: sicut superius dictū est de trifolio: & sunt delectabiliores ad esum & stomachū magis confortantes bulliti in aqua mollitū v̄trem: & puocant vinam & dicunt quidam quod nauicam inducant.

De feniculo.

Contra
morsum
canis.

Hentulus tarde digerit & male nutrit & parū. Unde nō cō petīt vsa cibi sed cōfert inflationi stomachi. Et si bibatur cum aqua frigida nauicam facit. Et si teratur cum aqua sup̄ morsum canis rabiosi: plus igit̄ via medicine competit q̄ cibi. Non igitur vitandū est eo in regimine sanitatis nisi ad correctionē malicie quorūndā alioꝝ ciboz. sicut interdū cū lactuca comedim⁹ postrosilitū ad resistēdum frigiditati & humiditati lactuce: sicut etiam cum cucurbitis decoquimus feniculum: & sicut cum rapis ad corrigendum earum maliciam.

De petrosilino.

Aperit
vias v̄ie.

Sciendū q̄ gnat sanguinem valde acutū & incitat ad irā & est aptituum: & nō cōpetit via cibi nisi ad correctionē malicie alioꝝ ciboz: sicut de feniculo dictū est. Verba autē petrosilij in cibis posita digestionē confortat & v̄tositatem excludit & est herba satis conueniens ad falsas. V̄sus autē v̄tuitus p̄uenientior est in tempore frigido & etate senectutis & regione frigida quam in oppositis p̄dictoz: & fit ex eo epulum cum sale contra morsum canis rabiosi.

De apio.

Facte p̄
lepsiā.

Apium satis cōuenit cū petrosilino in cōplexione & in p̄prietatibus: sed sapor eius est minus delectabilis. Unde via cibi min⁹ eo vitūtur boies cōfiter: nō est t̄n tāte siccitatis sicut petrosilino: vnde non t̄n̄ adurit: p̄prietatem habet in aperit̄do opilationes splenis et epatis: sed nocet capiti et incitat morbum epilepticum et maistcatum facit odorem oris bonum.

De nasturtio siue cressonibus.

Abundi
ficat sto
machū.

Sciendū q̄ calefacit stomachū & epas: & cōfert grossiciē splenis: & sanguinē adurit: & parū nutrit: & ipsi nutrimentū nō est laudabile pulmonē mūdificat: & renes ad coitū incitat: appetitū ad cibū excitat: t̄n̄ parū ex eo pot̄ sumi. In principio mēse cū aceto croco & sale & oleo ad reuocandū appetitū: et aliter est malū stomacho: q̄ ipm̄ nimis mordicat bibitū & lintū retinet capillos cadentes.

De saluta.

Confor
tat ner
uos.

Salua multū est calida & sicca: ideo nō multū cōpetit vsa se via cibi. Ipa est salua multū confortat n̄ruos: in sanitate boies multū vitūnt salua dupliciter. p̄tmo: q̄dē cōponēdo ex ea vinū salutatū: quo vino boies i latitudine sanitatis vitūnt specialr̄ i principio mēse. Et cōpetit b̄mōi vinū paralitictis epilepticis moderate sumptū: p̄cedēte purgatiōe aīcedētis materie. Ampli⁹ vitūnt salua i salis: nā excitat appetitū & specialr̄ cū stomach⁹ fuerit replet⁹ malis humorib⁹ crudis et idigestis: & ad eādē it̄tionē pot̄ ex ea fieri berbulotū & comediētino stomacho.

De menta.

Menta multū calida est & sicca: & parū cōpetit vsa cibi i regimine sanitatis: verū est q̄ stomachū confortat: ipm̄ calefacit singultū sedat & digerit & p̄hibet vomitū & pleumaticū & sanguineū: & ad coitū incitat & p̄hibet spūsum sanguinis. Confert ad morsum canis rabiosi: est et propria ad illud.

Capitulum quatuordecimum de radicibus.

Radices quibus boies sani cõter vtuntur his temporibus sunt bec: porri: allea: raphan: ceper: radix pastinaca: napsi seu rape ⁊ come. De porris alleis ⁊ ceptis breuiter est sciendum q̄ via cibi non cõpetunt tẽperatis corporibus nec calidis ⁊ specialiter cruda: paz̄ em̄ nutriunt: ⁊ male nutriunt: ⁊ ḡnant sanguinem acutum ⁊ pungitiuum: grossos tamen subtilant ⁊ viscosos incidunt ⁊ postq̄ decocta sunt perdunt pungitiuitatem ⁊ ad huc remanet virtus in cõsua ⁊ subtilissima. Unde magis cocta competunt q̄ cruda.

Radice
vsuales.

De porris.

Porri aut̄ sunt calidi ⁊ sicci ⁊ dant corpori alimentum laudabile et oculis nocent ⁊ generant sanguinem nigrum ⁊ melancholicum ⁊ generant somnia terribilia ⁊ nervos ledunt ratione pungitiuitatis eor̄: nocent dentibus ⁊ gingiuis ⁊ nullus cholericus nec melancholicus eis vsatur ⁊ specialiter crudis.

Non pro
sunt.

De cepe.

Cepe calide sunt ⁊ habent humiditatẽ sup̄fluam terrestrẽ cuius humiditate aquosa subtili indigesta. Si comedatur crude generat in stomacho humores malos ⁊ putrefactibiles ⁊ corruptibiles ⁊ generant somnia mala ⁊ terribilia ⁊ dolorem capitis. Unde nimius vsus earum disponit homines ad memoriã deperdendam ⁊ perturbat intellectum ⁊ perducit ad dementiam. Sed si comedantur cocte cum aqua laudabilium carniũ laudabiliter iuuat digestiuam ⁊ minuuntur earum nocimenta ⁊ temperant cibaria frigida cum quibus decoquuntur: sed melius est eis non vri.

Pertur
bat intel
lectum.

De alleis.

Allea calida sunt ⁊ declinant ad aliqualem humiditatem sed minus q̄ cepe: valent contra ventositatem ⁊ valent in tussu ⁊ bene scire faciant: sed nocent visui ⁊ dolorem capitis inducunt. Unde allea sunt tyziaca rustico rum. Predicta acrimina solum cõpetunt his qui p̄legmaticum aut grossum viscosum humorem habuerunt. Cholericis a predictis generibus acriminum abstineant. De raphano autem ⁊ radice que sunt propinqua ⁊ in complexionem ⁊ in proprietate. Sciendum est q̄ multum competunt via cibi: specialiter corporibus cholericis: generant enim sanguinem acutum et pungitiuum et est raphanus malus stomacho faciens eructationem ⁊ generat humorem grossum: ⁊ si digestiua sit debilis humorem crudum bz̄ tñ virtutem subtilitatuam ⁊ incisiuam. Quidam aut̄ comedunt radicem ⁊ raphanum post alios cibos ad confortandum digestionem: de quo admiratur Gal. Unde verum est q̄ experientia docet ⁊ dicunt sapientes q̄ si comedatur post alium cibum iuuat ad descensum ⁊ ventrem laxat. Sed si comedatur ante alium cibum impellit cibum ad superiorem ⁊ vomitum inducit. Bonum est aut̄ q̄ comedatur cum aceto ⁊ sale post alios cibos ⁊ in pauca quantitate verum est q̄ oculis nocet ⁊ capiti ⁊ valet contra morsum scorpionis sumptus intus ⁊ extra applicatus ⁊ ad coitum incitandum.

Zyziaca
rusticoꝝ.

Abodus
coededi.

De rapis ⁊ napsis.

Rapis aut̄ ⁊ napsionibus sciendum q̄ inter radices magis conueniunt ad corporis nutritionem q̄ satis ostenditur ex amicitate sui saporis. Hoc enim cõmune est omnibus edulibus q̄ amara ⁊ pungitiua minus alimentus dant corpori quam dulcia. Et q̄ napsi ⁊ rape sunt ceteris radicibus dulciores ⁊ minus pungitiue magis cõpetunt via cibi sed generant sanguinẽ grossam melancholicã ⁊ sunt difficilis digestionis ⁊ ventose ⁊ ḡnant humorem crudũ si digestiua sit debilis: habent tñ proprietatem mirabilem ad confortationem visus ⁊ bonum est q̄ depurent a prima aqua ⁊ nullo mō comedi debet cruda ⁊ napsides sunt rapis laudabiliores. Et incitat ad coitũ ⁊ ventrẽ molliunt ⁊ vias m̄dicant vtinales.

Incitant
coitum.

De pastinacis.

De pastinacis autem sciendum quod si fuerint albe poterunt cocte cum ambrosio sumi vel sine: quoniam conferunt eadem incrementa ventri et rebus sicut rapa: sed expediret ut post sumantur sed magis nutriunt quam rape et napones et indigestibilitas in eis sicut alijs radicibus et generant humorem grossum et crudum si digestiva sit debilis et humor qui generatur ab eis est mediocriter malus. Carne autem meliores sunt pastinacis: sed multum nocent capiti humidum et pulmone.

¶ Capitulum decimumquintum de fungis.

Quidam autem post tractatum de radicibus aliquantulum loquitur de fungis quia maiorem habet similitudinem cum radicibus quam cum herbis vel fructibus. Sciendum autem quod est una maneria fungorum qua boves utuntur: et specialiter italicum via ubi postquam elixati sunt vel fricti vel conditi cum quibusdam speciebus: et sunt saporis delectabilis et vocantur apud gallicos capanioli et nascuntur in pratis et in terra non corrupta ubi etiam animalia venenosa non conuertantur. Nascentes autem iuxta cavernas animalium venenosorum et in locis putridis iuxta plantas seu arbores mortiferas sunt mortiferi. Sunt etiam quidam fungi qui a tota specie sunt mortiferi. Fungi non mortiferi meliores sunt sicci quam virides: et bonum est quod cum piris prebuantur in aqua et cum pulegio frignantur: et cum oleo oliuay dulci superaspargatur puluis quarundam specierum: puta zinziberis albi et cynamomi: et sic corrigitur eorum malicia: sunt etiam frigidi et humidum et talem humorem generant: et eorum substantia est multum putrefactibilis. Et sicut humor generatur ab eis. Male igitur nutriunt et sunt difficilius digestibiles et digerantur si comedantur: sed generant cholericam: et ex eis interdum puenit suffocatio anxietas et sincopis et sudor frigidus: et cura eius est proximal diureticum cum decoctione hyssopi et pulegij et sunt mala stomacho valde: et bonum est post eos habere bonum vinum. Usus igitur fungorum omnino vituperosus salua reuerentia italicorum qui eis utuntur ad voluptatem.

¶ Capitulum decimusextum de truffis.

Non solum autem homines utuntur fungis sed etiam idem seu truffis. Sic autem nominantur ab aliquibus. Alij autem nominant tuberas et sunt radices in terra sine trunco et folijs figure rotunde coloris rubei saporis insipidi: dulcedinis aliquantulum pinguantis: et puto quod alimentum dant frigidum et humidum, et grossum: generant enim humorem non multum malum et comeduntur crude et cocte. Substantia eorum est multum terrea propter quod comedantur post altum cibum suauiter ad eius descensum ab officio stomachi. Et dicunt quidam quod generant humorem melancholicum et nihil est eis par. Bonum est quod primitus elixentur in aqua cum vitello oui postquam primitus sunt excocti: et deinde condantur cum oleo dulci: et addatur puluis quarundam specierum: et post truffas debet bibi bonum vinum. Usus autem continuus est periculosus corpori humano ex eo quod inducit paralysim et appoplexiam: cholericam: stranguriam et sunt dure digestionis grauantes stomachum: et multum appropinquantes ad naturas fungorum sed minus mali sunt quam fungi. Eligantur autem truffe que inueniuntur in terra arenosa libera non nimis aquosa: et dicunt quidam quod sicce sunt deteriores res humidis: et maxime comedantur in vere et generantur in profunditate terre per vim putrefactionis. Unde videtur terra interdum effumare in loco in quo generantur et nubes existentes in illo loco liquefiant penitus et sic caliditatem quandam habent putredinali. Et ex hoc opinantur quidam quod sunt calide complexionis et quod humorem calidum generant et quod incitent ad coctum. Ista tamen non approbo quia dictis sapientum in ista materia non concordant. Securius esset eis non uti salua reuerentia eis utentium plus ad voluptatem quam propter necessitates et utilitatem.

¶ Capitulum decimusseptimum de carnibus.

Duplex est fungus

Quidam sunt mortiferi.

Usus fungorum malus.

Preparatio.

Quia bone carnes bonum sanguinem generat inter alia cibaria posito q̄ bene digeratur determinandum est de alimēto sumpto a carnibus in specialt. Et primo de alimēto sumpto a quadrupedibus domesticis et siluestribus. Et deinde de alimēto sumpto a volatilibus tam domesticis q̄ siluestribus. Primo dicemus de alimēto sumpto ex aialtū quadrupedum diuersitate: deinde ex membrorum eorū diuersitate. Sciendū q̄ animalium quadrupedū quedam sunt boni et laudabiles nutrimenti: et quedam illaudabiles. Amplius quedam sunt facilis digestionis: et alia difficultioris et tardioris. Amplius quedam generant grossiorem et viscosiorem humorem: et alia subtiliorē. Item quedā carnes multi nutrimenti sunt: alte pauci. Carnes autem laudabiles nutrimenti de numero quadrupedū sunt carnes capriolorū iuuenū siluestrium et domesticorum: et domesticæ sunt siluestribus meliores. Siluestres vero sunt plus debito sicciore: sed carnes caprarū antiquarū et byrcorum sunt simpliciter illaudabiles. siue sint domesticæ vel siluestres. Amplius dico q̄ carnes porcorū nō antiquorū nō nimis iuuenū: sed etate mediocriū: puta vni⁹ an⁹ ni vel duoz: tā domesticorū q̄ siluestriū sunt multū laudabiles corporib⁹ sanis et fortibus: in quibus viget fortis calor. Et puto q̄ siluestres sunt domesticis meliores eo q̄ domesticæ sunt plus debito viscosiores et humidiores. Predictæ autē carnes si alit̄ quātulū salūtat̄ ante q̄ comedant: obrēperat̄ earū viscositas. Et quidā simpliciter opinātur has carnes meliores esse inter quadrupedia: vel esse simpliciter conuenientes corporibus nostris: et nobis magis proportionabiles et magis nutritiuas. Amplius dico q̄ carnes vitulorū lactatiū sunt valde laudabiles. Nō laudabiles autem carnes boum veterū: vel taurorū: vel vaccarū domesticarū vel siluestriū. Nam sunt difficultis digestionis et mali chymi: et humorē generat̄ melācolicū. Unde earum vsus inducit leprā et quartanā: et splenetā passionē: et similes egritudines melācolicas. Amplius carnes arietū vnius anni specialiter castratorū sunt laudabiles: et a quibusdam sapientibus q̄ plurimū approbate. Sed carnes arietū non castratorū antiquorū et iouū et agnorū porcorū nō sunt laudabiles nec i sanitatis regimine puenientes. Predictæ carnes laudabiliores sunt t̄pibus quibus hnt̄ pascua meliora: tūc enim sunt conuenientiores esui. An carnes caprarū sunt meliores in estate in qua pullulationes quibus pascuntur sunt pfecte et s̄lr q: boues indigent herba p̄funda: porcorū pascuis sunt in estate grossiores et pinguiorē et esui puenientiores. Oues autē s̄m p̄ncipiū et mediū veris sunt puenientes: non enim indigent pascere herba magna et profunda parua enim sufficēter nutiri possunt. Ex dictis igit̄ elici pōt q̄ carnes byrcorū caprarū et arietū: et boiū: et porcorū antiquorū et specialiter non castratorū et porcelloz lactatiū et agnorū non sunt multum puenientes in regimine sanitatis: sed carnes vitulorū iuuenū et arietū aialium et porcorū annorū duoz vel vnius: etiam castratorū sp̄alr conuenientes sunt in regimine sanitatis. Quidā autem opinant̄ vitulina meliorē res et alij porcina magis approbat̄ carnes animalis arietis castrati s̄ in hoc est multum p̄siderāda p̄suetudo et appetit̄ boiis. Amplius p̄sueuerūt boies sanis existeret carnibus leporinis et cuniculorū et ceruorū. Et iste carnes sunt mlice et talē humores habent ḡnare. Unde tales carnes dū pueniūt ad antiquitatē simplr sunt euitande: et meliores autē sunt cū sint partū p̄p̄inque vt siccitas eoz obtemperetur ab etate et p̄dicte carnes sunt simpliciter euitande nisi sint pingues. Nam ex earū pinguedine obtemperatur siccitas. Unde quasi idem videtur de carnibus p̄dictis sicut de capris siluestribus et domesticis et bouinis. Nā carnes porcorū p̄portionabiles sunt carnibus boiū et carnes leporū et cuniculorū p̄portionabiles sunt carnibus caprarū. Sunt alia multa quadrupedia q̄ sunt esui incōuenientia et apud nos nō sunt in vsu quibus t̄pe necessitat̄ homines eis vt possint vt vulpiū et lupoz asinorū et equoz et canū carnes. His enim carnibus homines apud nos non vtuntur nisi in tempore necessitatis. Carnes autem vulpina comedunt quidam venatores tempore autumnii celsitatis

De qua drupedi bus. Capoli.

Aitull.

Arietis.

Caprarū

Byrcorū.

Leporis

T̄pe ne

Tertia

q; tunc pingues inueniuntur. Impinguatur enim ab uis. Similiter carnibus ca/
Carnes num inuenim bene pinguium ⁊ castratoꝝ vrinatur quod tolerabile est tempore ne
asinoꝝ. cessitatis. Et similiter intelligitur de carnibus lupozum. Deteriores autem his car/
Carnes nes asinoꝝ: equoꝝ ⁊ cameloz ⁊ leonum: carnes: ⁊ q; omnino predictæ carnes distāt
cuniculo a cōplexione hominis non approbo eaz vsus nisi in magna necessitate. Carnes au/
rum. tem cuniculoꝝ post carnes apri ⁊ porci siluestris ⁊ caprioli sunt conuenientiores in
regimine sanitatis. Et est diligenter notādum q; carnes declinantes ad siccitatem
non debent assari sed elixari. Et declinantes ad humiditatem debent assari vt eaz
humiditas temperetur. Et ideo carnes: cuniculoꝝ: lepoꝝ: ceruoꝝ ⁊ vitulorum: ⁊ ca/
priolorum debēt elixari ⁊ carnes porcoꝝ ⁊ castratoꝝ: arietum assari: elixatio em̄ ob/
temperat siccitatem: ⁊ assatio humiditatem. Et ex hoc patz q; in temporibus ⁊ com/
plexionibus humidis magis competunt carnes declinantes ad siccitatem ⁊ assate.
In temporibus aut̄ siccis ⁊ cōplexione ⁊ etate siccis magis conueniunt carnes decli/
nantes ad humiditatem. Inter carnes p̄dictas laudabiles quedā sunt facilioꝝ di/
gestionis vt caprioloꝝ ⁊ cuniculoꝝ iuuenū. Et quedam difficilioꝝ digestionis: pu/
ta porcoꝝ ⁊ castratoꝝ arietū ⁊ aliquāliter antiquoꝝ ⁊ tbauroꝝ inuenim. Et q;
dam sunt mediocris digestionis vt carnes vitulorum vnius anni agni castrati ⁊ iu/
uenim lepoꝝ. Amplius carnum predictaz laudabilium: quedā humorum grossioꝝ/
rem ⁊ viscosiorem generant vt carnes porcine. vel grossiorem sine viscositate vt cer/
uine ⁊: bouine iuuenes. Et quedam generant subtiliorem sine viscositate: vt carnes
cuniculoꝝ ⁊ caprioloꝝ. Et quedam subtiliores cum aliquā viscositate: vt carnes
Diuerfi agnoꝝum iuuenim. Carnium etiam predictarum laudabilium: quedam plus nu/
tas mem triunt ⁊ quedam minus ⁊ alie mediocriter. Exemplum primi: porcus: exemploz se/
broꝝum. cundt: cuniculus: exemplum tertij: castratus aries. Amplius carnum predictarum
laudabilium conuenit diuersitatem membrorum considerare. Et primo quides di/
uersitatē mēbroꝝ que attenditur s̄m intra et extra: et s̄m ante et retro: et s̄m dextrū
et sinistrū. Quo ad primū sciendū q; cōmuniter et regulariter mēbra exteriora sunt
magis laudabilia in sanitatis regimine q; interiora. Adēbra em̄ interiora puta ce/
rebrū: cor: pulmo: stomach⁹: epas: splen: et testiculi: renes et intestina nō sunt laudabi/
lis nutrimentū vel simpliciter: vel nō sicut exteriora. Sunt em̄ difficilis digestionis ⁊
generatiua grossi humoris. Unde de cerebro est sciendum q; est stomacho malū nau/
featuū ⁊ fleumaticū: ⁊ grossi humoris generatiuū. Unde si bene digeratur alimen/
tum dat corpori notabile: sed nullo modo comedi: debet post alios cibos. Bonū autē
est q; cū origano vel calamento: vel cū aliquo obtēperātibus eius humiditātē: visco/
sitate: ⁊ frigiditatem: in quibus sit virtus incisīua ⁊ calefactiua apparet. Et sicut
est dictū de cerebro: ita intelligendū est de oibus medullis ⁊ nucha. Et cōueniēs est
q; si comedantur q; primitus assentur super carbones: vt earū viscositates ⁊ humi/
ditates obtēperentur. Notādum q; comestio cerebelloꝝ: et specialiter capriolorum
conueniēs est contra venena et cōtra morsum venenosoꝝ animalū. De corde scien/
De cor dum est q; difficilis est digestionis et tarde perransiens. Si autem bene digeratur
de. alimentū nō paucū dat corpori: nec malū cibum: ⁊ specialiter cor edulū. Sciendū autē
q; cor cerui virtutē habet tyfacalē. De pulmone autē sciendum q; est facilioꝝ dige/
De pul stionis ceteris interioribus quod declarat eius raritas ⁊ mollicies: sed alimētū dat
none. fleumaticū ⁊ paucū: ⁊ puto q; nō multū malū ⁊ specialiter pulmo edulū. Stomach⁹
De sto autē ⁊ guttur: ⁊ intestina: ⁊ matrī sunt difficilis digestionis ⁊ tarde: et nō sunt gene/
macho. rātes bonū sanguinē. Splenis autē caro est pessima: ⁊ eius caro est cachochimica: et
De sple est malū sanguinis generatiua: et saporis indelectabilis. Epas est dure digestionis:
ne epate sed multū nutrit: ⁊ generat sanguinē cōueniētē supposito q; nutrimentū sit ex ficu/
bus ⁊ passulis multis. Testiculi autē sunt indigestibiles ⁊ cachochimi: sed si bene di/
Testiculi gerantur bene nutriūt. Adēsoꝝ autē sunt porcoꝝ testiculi. Inquātū em̄ porcoꝝ caro

ea que alioꝝ est melioꝝ: intãtũ etiã testiculũ. Et hic est diligẽter notandũ: q̃ testiculũ aialũ puctoꝝ in quibus est iã fermẽtatũ semen et generatũ nõ sunt boni nutrimẽti. Habẽt enim aliquid fetẽs insinuãs naturam spermatis: sicut reniculi habẽt aliq̃ quid fetens insinuãs naturã vñe in eis generate ⁊ cõseruate. Unde et propter hãc causã reniculi nõ generãt sanguinẽ simpliciter bonũ: sed testiculũ animalũ iuuenũ ad hoc coire nõ poterũt in quibus adhuc nõ est sperma fermentatũ sunt satis laudabilis nutrimenti si bene digerãtur. Quo ad mẽbra exteriora sciendũ q̃ ceteris partibus anteriora sunt melioꝝa postcrioꝝibus: q̃ magis a superfuitatibus depurata et forti caloz propinquoꝝa ⁊ magis mobilia: ⁊ cõter minus pingua. Et similiter dextera pars est melioꝝ sinistra: ⁊ vniuersaliter partes carnee melioꝝes sunt non carnis. Partes estĩ p̃tuate carnis sunt sicut pedes ⁊ ostroz ⁊ aures: ⁊ inter alias partes pedes sunt laudabilioꝝes: et deinde aures: et oēs iste sunt difficilis digestio nis ⁊ pauci nutrimẽti. Laudabilioꝝes aut̃ sunt pedes porcoꝝ iuuenũ. Decoquãtur aut̃ et elãctur in aqua: ⁊ post comedãtur cũ aceto vel sinapio. Et interdũ decoquãtur cũ oleibus: ⁊ interdum cũ ordeo: ⁊ efficitur digestibilioꝝes: et p̃tana efficitur laudabilioꝝ: ⁊ magis subdiuãtãvẽtris. Pedes aut̃ porci ⁊ extremitates eduli lactãtis colerãtis conferũt: et specialiter si in tempore calido: maxime cõdãntur in sulfo. De partibus autem carnis sciendũ q̃ caro est duplex: vna est glandulosa sicut ma millarũ ⁊ testiculoꝝ inguinũ: ⁊ ascellarũ faucium: ⁊ lingue et similitum. Omnibus aut̃ carnis lactis ⁊ glandulosus commune est delectabile apparere fm esum. Nõ aut̃ ex ipsis alimẽtum bene quidẽ digestum est: bonũ humoꝝẽ generat: qd̃ autem minus bene digestũ est: humoꝝẽ fleumaticũ aut̃ crudũ generat. Ex partibus quidẽ humidis fleumaticus ex duris aut̃ crudus. Alimẽtum aut̃ vberum quando habet lac in sim at aliquid dulcedinis: ⁊ p̃pter hoc delectabile est ipsis leccatoꝝibus. Nõ aut̃ tem de testiculis est dicẽdum: dicitur est superius. Nutrimentũ autẽ lingue medũ est inter nutrimẽtum carnis firme nõ spongiose: ⁊ nutrimẽtũ carnis spongiose. Nõ est adeo laudabilis nutrimẽti sicut caro firma nõ spõgiosa: nec adeo mala sicut spõgiosa. Lingua vero vituli vel cerũ est laudabilioꝝ: sicut testiculũ porcoꝝ iuuenũ sunt laudabilioꝝes. Et adhuc sunt melioꝝes testiculũ galloꝝ saginatorum: et pulmo eduli alijs pulmonibus laudabilioꝝ: ⁊ epar eduli est alijs laudabilis. Et stomach⁹ galloꝝ ⁊ cerebũ cuniculoꝝ: ⁊ cor ceruoꝝ est laudabilis alijs. Carnũ aut̃ nõ spongiosãrũ: nec glandulosãrũ est melioꝝ que cordi propinquoꝝ: cuiusmodi est caro costarũ: et que est iuxta ossa: ⁊ que est in parte anteriori ⁊ in parte dextãrã ⁊ que est pinguis pinguedine moderata. Carnes aut̃ maxime distãtes a corde: ⁊ in parte sinistra: ⁊ sine ossibus sunt minus bone: sicut carnes natis sinistra. Ligãtur igit̃ carnes in quibus sunt ossa: pingues: p̃p̃inque cordi: anteriores ⁊ dextre. Est hic diligẽter notandũ q̃ cuniculus h̃ partes posteriores satis bonas eo q̃ illas partes semp̃ eleuat sup̃ per partes anteriores: ⁊ sic p̃ accidẽs pars posterior est magis depurata a sup̃fluitatibus: vt quidã dicũt: ⁊ cũ hoc ille partes sunt magis pingues in cuniculis: s̃ in hoc est materia cõsiderãdi. Nunc restat dicere de volatilibus. Volatilia que cõter sunt in vsu sunt bec: gallus: gallina: capones: ⁊ anseres: anates domestice: p̃dices: fasanũ: pauones: grues: malarũ: et similes aues siluestres degentes in aquis vt anates. Et etiã turtures: colũbe iuuenes: strumellũ: allaudẽ: pluerij: passerẽs: ⁊ relique aues minute que capiũtur in bladis: vt turdi meruli. Volatiliũ aut̃ que enumerata sunt: qd̃ dã sunt laudabilis nutrimẽti: quedã illaudabilis. Et quedã sunt facilis digestio nis: et quedã difficilis. Et quedã sunt tẽperate cõplexio nis: et quedã distẽperate. Laudabilis nutrimẽti sunt galline ⁊ earũ pulli: capones iuuenes: ⁊ antiqui bñ pingues et p̃dices iuuenes: ⁊ allaudẽ: ⁊ turtures: ⁊ pluerij: coturnices: ⁊ aues parue que capiũtur in bladis. Alia aut̃ volatilia ab istis sunt illaudabilis nutrimẽti difficilis digestio nis: ⁊ iqualis cõplexio nis: puta carnes anserũ: anatũ: ⁊ pauonũ: ⁊ malaroꝝ.

Duplex
caro.

De lĩg
gua.

Propte
tas cunĩ
culorum.

De vola
tilibus.

Quæ de Et vniuersaliter carnes auium habentium collū longū: et rostrū longum degētum sunt
 geres in aquis oēs sunt illaudabiles nutritiæ et difficilis digestiōis: et generat humores me
 lancolicū. Similiter strumellū meruli et turdi sunt graues ad digerendū et grosse na
 laudabi/ ture. Passerum autē carnes sunt calidissime: et a tēperamēto longissime: et multū ex
 les sunt. citantes coitū. Unde nō multū cōueniūt in regimine sanitatis. Inter carnes volati
 Volati/ lum laudabilissimū: in regimine sanitatis quedā sunt tēperatiores et tēperamēto prof
 lia lauda pinquiores. Aliæ sunt minus tēperamēto propinque. Tēperatiores quedā sunt gal
 bilia. line iuuenes: et gallinarū pulli: et iuuenes pingues capones que tamē ad aliqualem
 caliditatē et humiditatē declināt. Similiter et perdices iuuenes et coturnices. Per
 dices tamē declināt ad aliqualem frigiditatē et siccitatem: et sunt sicut galline deser
 te: et habēt proprietatē constringēdi ventrē et elixē. Coturnices autē sunt satis tēper
 rate. Dicit quidam qd ex comestione coturnicis fit spasmius et terbanus: sed aliquā
 tulum declināt ad caliditatem: et sunt subtilis substantiæ generatōes bonos humores
 et multū competūt sanis et conualescētibus. Reliqua autē volatilia superius enume
 rata plus distant a tēperamento puta carnes colubarum iuueniū: et turturum iuue
 num. Nā harū antiquarū carnes sunt euitande propter earū nimiam caliditatem et
 siccitatē: et digestiōis difficultatē. Antiqua autē columba mirabilē habet pprietatē
 tē in epilepticis et paralyticis: et turtures in acuendo ingentiū. Horum tamen pulli
 sunt conuenientiores corporibus sanis: sed declināt ad siccitatē et caliditatē. Unde
 fuitari debent in regionibus calidis complexionē: et tēporibus calidis. Aues
 parue que captiuntur in bladīs vt allauide declināt ad siccitatē et caliditatē: sed non
 tantū vt turtures et colūbe. Et est diligenter notādum qd genus volatiliū omniū est
 pauci nutritiæ si cōparentur generi peditantium: et maxime porcorū quorum car
 nes nullum aliud nutritiū excedit in bonitate. Sed volatiliū caro est digesti
 bilior: et maxime perdiciū et gallinarum: galloz iuuenium: et columbarum: et allau
 darum: et auium paruarum que captiuntur in bladīs. De interioribus volatiliū re
 spectu membrorum exteriorum proportionabiliter dicendum est sicut in peditantibus
 dictum est. De intestinis volatiliū similiter est sciēdum: qd sunt simpliciter insi
 esibilia: quarum tamen auium ventres esibiles et delectabiles sunt valde: sicut ventres
 tres anserum impinguatorum galloz et gallinarum quorum ahimentum insusum
 fuerit in lacte: sicut autem eorum ventres sic et epata non solum ad esum delectabi
 lia sunt: sed maxime nutritiua. Testiculi galloz iuuenium etiam sunt boni nutriti
 menti: et multū facili digestiōis. Cerebella volatiliū laudabiliora sunt cerebel
 lis quadrupedum quanto siciora eis. Ipsorum autem volatiliū que sunt montana
 cerebra sunt antiquoz cerebris meliora proportionabiliter alijs partibus. Cris
 stas et barbas galloz non collaudauit aliquis nec vituperauit. De partibus au
 tem exterioribus volatiliū proportionabiliter est dicendum sicut in peditantibus
 dictū est. Partes enim anteriores sunt meliores posterioz: et dextra q̄ sinistra:
 et pinguis mediocriter q̄ pinguedine denudata et propinqua cordi q̄ remota: et os
 suosa parū q̄ ossibus denudata. Unde sciēdum qd ale volatiliū et specialiter iu
 uenum pinguium ydonee sunt ad digestiōem et nutritiōem: et similiter gallinarū
 et galloz pinguium et iuuenium similiter et caponū. Opime quidē sunt ille ale
 que sunt nutritiōum bene et iuuenium: pessime vero que macilentorum et proiecto
 rum. Et est diligenter notandum qd volatilia que sunt dure carnis vt pauo et anser
 et antiquus capo: et anas: et grus indigent multa mora post eoz occisionem ante qd
 decoquantur et comedantur: et oppositū est de volatilibus mollis carnis et facili
 digestiōis. Non enim indigent multa mora post eorum occisionem ante qd deco
 quantur. Et quanto carnes volatiliū sunt grossiores et minus purrefactibiles tā
 to indigent maiorē mora vt carnes eorum mollescant: et fiant magis apte ad deco
 ctionem et digestiōem: vt eorum aromaticitas reducatur de potentia ad actum

Contra
 epilep/
 siam.

Omnia
 volatilia
 pauci sūt
 nutritiæ
 et.

**De me/
 mbis vola**
 tilium.

**Testicu/
 lus galli.**

**Ala bo/
 na.**

**De mo/
 ra post
 occisionē**

ex longa mora. Et pauones maxime indigent longa mora inter volatilia omnia et deinde agrones et grues: et deinde capones antiqui: deinde galline et galli iuuenes. Cetera autem volatilia pauca vel nulla indigent. Bonū igitur est q̄ pauo cōseruetur per tres dies vel p̄ duos et cāpo iuuenis vel galline iuuenes per duodecim horas ad minus et cāpo antiquus p̄ viginti duas et grues et agrones p̄ duos dies vel diem cū dimidio. Amplius diligenter est notādum q̄ modus decoctionis multū est cōsiderādus in carnib⁹ pediatūū et volatiliū. Nam que decoquūtur in aqua dulci dant corpori humidius alimentum et facilius digeruntur. Assata autē et frigida siciora sunt et tale dant corporibus nutrimentū: similiter domestica ceteris parib⁹ dāt alijs hūidi nutrimentū et facilius digestiōis et pluriū superfluitatū q̄ siluestria. Et habitātia in mōtans et in locis siccis dāt corpori sicci⁹ alimentū et mi nox supfluitatū et magis mūdū et min⁹ resolubile et difficili⁹ pueribile q̄ habitātia in locis aquosis et hūidis. Et de hoc comparatio fieri in eadē specie et ceteris parib⁹. ex parte etatis habitudinīs et similitum. Et q̄ limatie videntur habere conuenientiaz cū carnibus peditantū et quidā ex eis quotidiē cōcūdūt breuiter hinc de eis est trāsēdū in q̄ tū hnt alimentū virtutē. Sciēdū igit q̄ carne hnt durā et ppter hoc indigestibilem si tñ digerāt maximi nutrimentū existit. Et q̄ aq̄ decoctiōis earū est vētris subductiua ppter hoc aliqui cōdiētes hoc brodiū cū oleo sale et vino vtūtur brodio ad secessum eoz q̄ scdm vētrē. Si autē velis holo nutrimentū e⁹ vti carne huius aialis decoctā in aqua trāsponde in aquā aquā: deinde itē illud decoques: et sic scōo et tertio decoques q̄ tenera fiat caro pparata em sic restringit vētrē et alimentū sufficiēs corporibus exhibet in tñ etiā q̄ multū cōpetit volētib⁹ ipinguari. Adultas bonas alias pprietates quas memini me scripsisse in cōsilio p̄ me ordinato ad emoptoycā passionē: i quo et loco sufficiēt electionē req̄re limatiā et modū pparatiōis et suauitē eoz.

¶ Capitulū de cōmōcraui de piscibus.

Quonsequēter determinādus est de piscibus. Sciēdus igit q̄ pisces respectu carnū ceteris parib⁹ minoris sunt nutrimentū et facilius digestiōis et nutrimentū eoz est magis supfluū et stematicū et frigidū et humidū et min⁹ māsiū. Et quidā dicūt q̄ sunt ad digerendū duri et longā faciūt morā in stomacho et sitini generāt: et si sint ad digerēdum duri et longā morā faciūt in stomacho hoc est ratione frigiditatis et viscositatis: et q̄ in eoz digestione laborat stomachus et interdum corrūpuntur in stomacho et qualitatē quandā suscipiunt putredinalem et sitini generāt. Et vt sit ad vnū dicere carnū laudabilū nutrimentū melius nutrimento piscū. Et est sciendū q̄ pisces marini sunt meliores piscibus aque dulcis ceteris paribus. Eozum enim nutrimentū minus est superfluum et stematicū et nature carnū magis propinquum: sed q̄ ceteris paribus pisces marini sunt durioris carnis piscibus aque dulcis: ideo sunt difficilioris digestiōis et resolutionis et pluris nutrimenti et purioris. Unde iudicio meo meliores sunt in regimine sanitatis q̄ pisces aque dulcis. Et est diligenter notandū q̄ in piscibus tā marinis q̄ aque dulcis eligendi sunt quoz caro nō est viscosa sed frangibilis: nō multū grossa sed subtilis: nō grauis odoris sed suavis: nec cite putrefactionis sed sufficiētis duratiōis: nō mali coloris s; albi et quoz habitatio nō est in lacubus: stagnis: nec in lectis foetidis nec in aq̄s habētib⁹ multas herbas: q̄ et nō sint macri nec valde iuuenes nec valde magni. Et q̄ sunt velocis mor⁹ et pauce viscositatis. Et si pisces marini q̄ capti fuerint in fluminibus multū distantibus a mari: tales vtq; pisces primis cōditionib⁹ suppositis pre ceteris erunt eligendi. Amplius suppositis predictis cōditionib⁹ quanto squamosiores tā meliores. Et similiter intelligatur de spīs. Nec cū significat puritatem substantie piscis. Inter pisces marinos capti et nutriti in mari pro fundiori et magis agitato et ad qd est cursus plurium fluuioz plurimū sunt et meliores. Et ex hoc cōcludit q̄ pisces capti et nutriti i mari mortuo nō sunt ita laudabiles

Abod⁹
decoctio
nis.

De limae
cīs.

Pisces
sunt na
ture fr
gide.

Pisces
in arin.

Pisces
squamo
sus me
lioz.

Tertia

ficut qui ca pti sunt in alio mari. Et similiter capti i mari meridionali nō sunt adeo
 fani sicut in septentrionali: quod magis est agitatū. Est em̄ magis tēpestuosissime ve
 loctioris fluxus ⁊ refluxus. Et similiter intelligitur de piscibus aque dulcis. Nā cete
 ris paribus quanto aqua est pfundior ⁊ mobilior: tanto piscis in ea nutritus est mel
 lior. Ex his igitur elici potest sufficienter qui pisces sunt vituperabiles: ⁊ laudabi
 les de piscibus qui sunt in vsu. In his partibus gallicanis. Et primo dicemus de pi
 scibus marinis deinde de piscibus aque dulcis. Dicamus igitur q̄ bestiales sicut
 porcus marinus: canis marinus delphin ⁊ morua non multū competunt in sanitas
 tis regimine. Sunt enim difficilis digestiois ⁊ grossi humoris ⁊ multe superfluita
 tis. Nec in carnibus predictorum pisciū apparent cōditiones superius enumeratē:
 puta albedo subtilitas frangibilitas ⁊ q̄tatis mediocritas motus velocitas ⁊ odo
 ris suauitas. Et si bos pisces ⁊ cōsimiles comedi contingat nō statim sunt comedē
 di aut coquendi postq̄ capti sunt sed obseruādi sunt per aliquos dies quousq̄ eoz
 carnes mollescant ⁊ tremescant sine substantie corruptione. Amplius predicti pisces
 meliores sunt femi falsi q̄ recentes. Pisces autem perfecte falsi non competunt in
 sanitatis regimine sicut nec carnes. Nam male nutriunt ⁊ parum ⁊ tarde. Et de
 alijs piscibus marinis sciendum q̄ consideratis conditionibus supradictis lauda
 bilibus mihi apparet q̄ rogetus ⁊ gornatus inter pisces marinos sunt lauda
 biliores: nam eorum caro est alba satis subtilis ⁊ frangibilis boni saporis ⁊ odoris
 delectabilis ⁊ eorum substantia apparet purissima. Et post hoc plagitia ⁊ sola: sed
 horum caro est magis viscosa ⁊ minus frangibilis ⁊ minus alba ⁊ magis grossa ⁊ mi
 nus subtilis nec horum sapor aut odor est ita delectabilis. Et forte piscis merlen
 sus est laudabilior post rogetū. Non em̄ est tante grossicie ⁊ viscositatis sicut pla
 gitia ⁊ sola ⁊ eius substantia est satis frangibilis sed cōsideratis sapore ⁊ odore cum
 colore ⁊ substantie puritate ⁊ mobilitate deficit in bonitate a rogeto ⁊ goranto: ⁊
 similiter intelligatur de allece. Et morua iuuentis satis appropinquat predictis pi
 scibus. Salmones aut ⁊ turboti ⁊ maquerelli ⁊ congr multum deficiunt a bonita
 te rogetorum. Sunt em̄ multū grossiores ⁊ viscosiores ⁊ magis sunt supfluitate ple
 ni. Unde non competunt nisi exercitantibus fortibus iuuenibus robustis cū quibus
 dam falsis eorum grossicie viscositati ⁊ frigiditati repugnantis. Rogia est pro
 pinquior predictis immediate in bonitate ⁊ malicia. Sepia autē ceteris enumera
 tis est deterior sicut facile est videre cōsideratis conditionibus superius enumera
 tis. Dēs enim pisces superius enumerati meliores sunt fricti vel assati q̄ elixati. Et
 elixati in vino cū quibuscūq̄ seminis vel herbis eoz viscositati ⁊ frigiditati res
 pignantibus q̄ in simplici aqua cocti. Curis aut piscium specialiter frizorū in mul
 to oleo simpliciter est euitanda. Et vniuersaliter eorum interiora euitanda sunt
 q̄uis quozdam piscium epata similiter ⁊ capita sunt gustui multum delectabilia:
 sicut patet de epate morue ⁊ capite eius: ⁊ de oculis quozdam aliorum: sicut
 melius me nouerunt leccatores. Preter autem hos pisces marinos quidam alij de
 genere ostracordermacum qui sunt in vsu. Hos aut solū factum mētionē de ostree
 ⁊ molis quibus solis gallici vti cōsueuerūt. Aqua decoctionis earū quandaz habet
 viscositatem ratione cuius ventrem laxat: sed predictorū caro pfecte cocta in plurib
 aquis per decoctionē depurata inter alios pisces sufficienter nutrit sicut de lima
 cijs dictum est: ⁊ ventrē stringit ⁊ inter alios pisces plus stomachū confortat ⁊ mi
 nori frigiditate picipat. Humor tñ a talibus generatus sicut ⁊ ceteroz piscium est
 crudus vel fleumaticus: crudus qdē ostracordermacū habētū carnē durā ⁊ fleuma
 ticus ostracordermacū habētū carnē minus durā cuiusmodi sunt ⁊ ostree ⁊ mole q̄
 sunt in vsu. Humor igitur ab his generatus fleumaticus est sed minus q̄ ceterozum
 piscium. De piscibus aque dulcis qui apud nos sunt in vsu dicamus q̄ considera

Electio
piscium.

Piscis
bestialis

Roget
gornat
⁊ sūt lau
dabilio
res.

Merle
sus.
Morua

Salmo.

Rogia
sepia.

Modo
parād

Natura
ostreoz.

ris cōditionibus superflus enumeratis: puta coloris albedine: fragilitate: et subtilitate subfārie: et sapore: et odoris: suauitate: et mediocri q̄titate: et cōpetēti squamositate: et veloci motu: et aqua in qua reperiri cōsueuerūt bonitate meliores sunt piscibus qui capiuntur in aqua petrosa currēte versus septentrionē profunda multe agitationis ad quā nō confluūt fordidities ciuitatū in qua etiā nō sunt berbe male. Et mibi apparet q̄ parca et lucius mediocriter obtinēt primū gradū supposito q̄ sint pingues. Et deinde vedosie: et deinde locia: et quīs carpo sit squamosio predictis: tamē nō habet carnē adeo albā: nec fragilibilē: nec frangibilē sicut lucius et parca: et sepius reperit in stagnis. Anguilla autē dato q̄ sit laudabilis gustui tamē cōsideratis conditionibus predictis pisciū est mala. Sed laprede parue sunt laudabiliores anguillus et minus periculose. Nō em̄ sunt tāte viscositatis nec grossicie sicut patet ad sensum. Et sicut dicitur de anguilla inter pisces aque dulcis: sic intelligim? de lapreda. Unde salua reuerētia vtentiū iste piscis est valde periculosus quīs sit oxi sa poriosus. Vorum em̄ pisciū in aqua similis ē generatio generatiōi serpētū in terra. Unde multū dubitandū est q̄ nō sint venenosi. Unde eorū capita et caude in quib? venenū consuevit esse: et similiter interior spina nullo modo sunt edēda. Bonum est etiā propter eorū viscositatē q̄ submergātur in vino optimo viue et dimittant ibidē quousq; mortue sint: et deinde preparent cū galētina optimarū specierū sicut q̄ coc magnoꝝ domīnoꝝ cōsueuerūt facere. Laudo tñ q̄ prebulantur primo duab? ebullitionibus in vino et aqua: et illa abfecta decoquātur ad p̄fectionē et fiat galētina vel pastillatura: vel assatura: et cū salsamento appropriato comedantur. Commodius est tñ maneriē huiusmodi pisciū dimittere. Jam em̄ multi ex eorū usu sunt periclitati. Unde cōsideratis cōditionibus supradictis inter oēs pisces pessimi sunt et intus comedēdi. De cācris autē fluuialibus et marinis quasi eadē ratio est sicut de ostris et molis nisi q̄ difficultioris digestionis sunt et pluris nutrimentū sunt: et non facile in stomacho corūpūtur sicut multi alioꝝ pisciū: et habēt quandam viscositatē ratione cuius laxant ventrē nisi decoquātur in pluribus aquis: et sic aqua decoctionis eorū sit maxime laxatiua. Et eorū substātia ventrem cōstringit et sufficiēt nutrit. Et est etis satis laudabile nutrimentū inter pisces. Est etiā diligēter notandum q̄ pisces corpus humectāt: et lac et sperma multiplicāt: et multū cōpetūt colericis: et loquoz de recētibus piscibus. Nō sunt comedendi pisces post forte exercitiū: vel post forte laborē: q̄ tñ de facili corūpūtur. Amplius habētes stomachū debile: vel malis humoribus pleni nō gaudeāt in esu pisciū. Amplius sciendū q̄ pisces grossi et viscosi semisalsi meliores sunt recētes. Et saliti multi ipis nō sunt boni. Amplius pisces et carnes nō sunt simul edēda: nec pisces et lacticiua. Nec pisces comedendi sunt post alios cibos. Ampl? pisces laudabiles parū saliti et in pauca q̄ritate sumpti reuocāt appetitū: et ipm corroborat specialiter si quis habuerit appetitum ad eos.

¶ Capitulum de cōmuniōnū de animalū superfluitatibus.

Qonsequēter dicamus de animalū superfluitatibus que sunt in usu: puta de lacte ouis et sanguine. Primo ergo dicamus de sanguine. Sciendū igit q̄ ois sanguis est difficilis ad digerēdū: et maxime qui est grossus et melancolicus cuiusmodi est sanguis bouū. Sanguis autē leporis est alijs delectabilior. Et in multis est in cōsuetudine ipm coquere cū epater cū quibūdā alijs viscerib?. Quidā etiā vtunt sanguine porcoꝝ iuuenū et magnoꝝ castratoꝝ: sed sanguis porcoꝝ nō castratoꝝ est indelectabilis et difficilis digestionis. Sanguinē autē caprioloꝝ iuuenum quidā dicūt esse delectabile. Ampl? quidā dicūt q̄ bon? est sanguis gallinarū et colūbarū impinguatay: et tñ est deterior q̄ porcoꝝ nō castratoꝝ: nec ad delectationē: nec ad digestionē valet. Adutum tñ deficit a sanguine leporū: sed q̄ ois sanguis est indigestibilis: superflucus s̄m quēcūq; modū quis ipsum preparauerit nō est vtēdum eo in sanitate regimēte nisi in casu necessitatis.

Parca et lucius vē dosia.

Anguilla. Lampreda.

Proprietates piscium.

Natura sanguinis.

Dis sanguis est indigestibilis.

De lacte capre.

De lacte sciendū q̄ lac est boni nutritiōis: et facili digestiōis: et satis nutriti. Est autē eligendū lac mediocriter et nō subtilissimū: cuiusmodi est lac camellicū: nec grossissimū et pinguisimū: cuiusmodi est lac vaccarū et pecudū. Et eligendum igitur est lac capre: nō enim habet t̄m aquositatis sicut lac camellicū: q̄d non est aptū ad nutritiōem ratione nimis humiditatis: nec habet tantū pinguedinis et grossitatis seu caseositatis: et butyrositatis: sicut vaccarū et pecudū. Et cū cōponētia lac sunt magis cōmensurata in lacte et minus excedentiā et excessū: magis est cōueniēs in sanitatis regimine. Lac enim humidissimū ventris est subductiū. Et lac grossissimū et pinguisimū est venarū opilatū et ventositatū generatiū et difficultioris digestiōnis q̄ sit necessariū in regimine sanitatis. Et gat igitur lac capre nō nimis pp̄inquitū: nec nimis distāns a partu nō pregnāntis: nutrit in bonis pascuis: et in tpe quo reperit̄ meliora pascula in quo aialta sunt pinguiora. Et q̄ lac est facili digestiōnis et corruptiōnis nō est comedendum cū alijs cibis: et specialiter cū piscibus. Si militer comedēdus est cū trahitur ab vberē. Si enim remanet per tempus notabile corrūpitur a continētē. Bonum est etiā q̄ admisceatur aliquatū mellis vel succari vt ipsius corruptio in stomacho impediatur ventositatum in lateribus generatio

Facit dolo-
lorem ca-
pitris.

Facit dolo-
lorem ca-
pitris.

In cōmo-
da lactis

lo modo post lac bibatur vinum nisi valde aquaticū. Aut autē magis grauantur ex vsu lactis sunt habentes capita debilita: et venas epatis strictas: et stomachū debilem et immundū. Usus cōtinuus lactis serosi nō est periculosus oibus ex vtentibus sicut lactis nō serosi: sed caseati plurimū. Nam lac caseatum plurimū ledit eos qui sunt dispositi ad lapidis generationē et venarum opilationē. Pectori autē est omne lac bonum et pulmōni. In quibus autē dubitatur fluxus ventris abstineant a lacte feroso: quia ventrem facile subducit. De lacte autē coagulato siue ignito: siue bullito et decocto sciendum q̄ lac bullitum et decoctum caret substantiā serosa: et ideo efficitur difficultioris digestiōnis maioris opilationis et v̄tositatis: et grossioris humoris: nec tantum cōuenit in regimine sanitatis sicut et cetera. Et similiter intelligitur de lacte decocto cum ferro ignito vel lapidibus ignitis: nisi q̄ lac isto modo decoctum acquirit̄ quandā stipticitatē: seu stipticam qualitatem ratione cuius stomachū confortat et viscera: et magis q̄ aliter coctum vel non coctum simpliciter. Unde non ita cito corrūpitur in stomacho. Et est cibus cōueniēs satis his aquosum stomachis cito descendit cibus ante q̄ digeratur perfecte. Et quia lac ventri laxat ratione cuiusdam nitrositatis in aquositate lactis: qua totum lac participat: et nō solum aqua ipsius. Bonū est q̄ cū lacte permisceatur aliqua aqua mixta simul cū lactis serositate per ignitionem vel ebullitionem totaliter consumatur: et sic preparatum lac erit ventris minime subductiū. Lac autem coagulatum virtute coaguli distinguētis serum a caseo siue serositate sumptum est minus cōueniēs q̄ lac simplex propter ipsius grossiciem: nec est ita stomacho cōueniēs: et ceteris visceribus sicut lac per ferrum ignitum decoctum: sed si comedatur serum simul cum caseo in lacte sic coagulato: quia est eadem ratio de lacte simplici et coagulato nisi q̄ ratione coaguli minus laxabit ventrem: et plus morabitur in stomacho: et erit maioris caliditatis: et ratione distinctionis partium lactis natura magis laborabit in digerendo. Unde omnibus consideratis minus competit in regimine sanitatis q̄ lac non coagulatum. Præter maneries lactis enumeratas est vna maneries lactis acetosi: et est grossioris substantiæ: difficultioris digestiōnis: frigidioris: comple-

Elētrē la-
par.Lac coa-
gulatū.

tionis alijs maneribus lactis et minus conueniens corporibus sanis et ad frigiditatem declinantibus: et specialiter secundum ipsorum viscera non competit: sed de tibus et gingiuis et capitibus sanorum corporum minus obest. Non enim sic capitibus dolo: inducit nec gingiuis laxat nec dentes ad putrefactiones corrosiuam disponit: ratione tamen sue frigiditatis dentes ledit et nervos sicut alia frigida. Nam frigidum nimis cum est nervus dentibus et ossibus: et specialiter si tota complexio corporis ad frigiditatem declinet et tempus et etas frigida fuerit et eo magis si cerebrum et orta ab eo a radicali complexione declinet ad frigidum. Et ut sit ad unum dicere corporibus sanis non competit via cibi et minus corporibus frigidis et specialiter tempore si igitur do et etate senili. Corporibus tamen colericis et specialiter secundum eorum viscera et tempore et etate et regione calidis hoc lac satis est conueniens et sufficienter digeritur et conuenienter nutrit: nec in eorum stomachis acetosabitur. Amplius nec in fumos colericos conuertetur. Calidis igitur corporibus lac acetosum non solum non obest sed sufficienter pdest. Sed habentes renes calidos et meatus strictos non debent hoc lacte uti. Nam eius est causa generationis lapidis in talibus corporibus et opilationis venarum. Si autem habet meatus amplos specialiter secundum renes et vesicam: improprie notabiliter caliditati generationis lapidis periculum totaliter est sublatum.

Lac generat lapidem.

¶ De caseo.

De caseo vero est sciendum quod caseus recens est frigidus et humidus et grosse substantie et digestionis et opilatiuus et lapidis generatur et non multum competit via cibi in regimine sanitatis. Et caseus vetus est calidus et sic cus propter sal et tendit ad adustionem difficile digeritur: parum nutrit et male et minus competit quam recens. Et si aliquis caseus est bonus: medius est inter nouum et veterem viscosum et frangibilem durum et mollem et parum declinans ad aliqualem dulcedinem non nimis saluus nec nimis parum nec albi coloris nec spongiosus nec lactis: inofus cum inciditur: nec cedens tactui comprimenti ad modum panis bene fermentati non leuis sed ponderosus: saporis delectabilis et boni odoris: cuius in stomacho mora non est diurtina: ex bono lacte conuenienter factus sufficienter vinctuosus. Talis vtiq; caseus bonus est et inter alios magis est eligendus: et post cibum sumptum non multum nocere potest in regimine sanitatis. Adultera vero quantitate quicumque caseus sumptus in via cibi vniuersaliter est malus: stomachum grauans: et inobediens digestioni: et opilatiuus et lapidis in renibus generatiuus: et humorum grossorum in corpore causatiuus. Solus igitur ille caseus est sanus quem dat auara manus.

Partim nutrit.

Adultera vitia mala.

¶ De butyro.

De butyro autem sciendum quod ratione sue humiditatis et vinctuositatis plurime non competit via cibi immo si quis eo utatur in quantitate notabili abominationem inducit, et facit cibum supernatare in officio stomachi et ventrem plus debito laxat et vomitum inducit. Nullo ergo modo butyrum est comedendum via cibi: et in quantitate notabili non comedatur post alios cibos sed ad condimentum cibariorum satis conuenit sicut oleum oliuarum quamuis butyrum sit calidus oleo et multum humidum. Et quando utimur butyro ad comedendum cum alijs cibarijs siue ad condendum non est tantum decoquendum sicut oleum. Nam est maioris passibilitatis quam oleum. Unde ex magna ebullitione virtus eius totaliter exalat: sed oleum est magis viscosum et minus resolubile et ideo plus se finit de ignis acuitate quam propter ex eo perfectius cibaria conduntur quam ex butyro: si carentes oleo utuntur butyro loco olei.

¶ De ouis.

De ouis est sciendum quod oua gallinarum et fasianorum iuuenum et pinguium sunt bona in sanitatis regimine et alijs ouis simpliciter meliora supposito quam sint res

Tertia

Uersus. cetera. Et iter oua recetia galliaz ceteris partib' oua ptula obloga sunt meliora. An
Dua tre
uula. xpus. Filia presbiteri iubet p lege teneri. Qd bona sunt oua cadida: loga noua. Am
plius oua tremula sunt meliora duris ⁊ sorbilibus: ⁊ talia oua sunt multi nutriment
ti ⁊ boni ⁊ facili digestiois ⁊ generant sanguinem maxie pportionalē cordi. An
cōualefcētibus senibus ⁊ debilibus maxime cōueniunt specialiter vitellū. Et albus
men oui nō est malū si nō sit indurātū. Albū si durū simpliciter est euitandū. Oua
aūt in cineribus indurata ⁊ fricta in patella quousq; sunt indurata respectu tremu
lorū pessimū dāt corpori nutrimentū ⁊ sunt difficilioris digestiois ⁊ multarū superflus
tātū. Sorbilia aūt sunt facili digestiois ⁊ leniunt pulmonē ⁊ pectus: ventrē sub
ducunt: ⁊ minus nutriunt q̄ tremula. Cocta aūt ⁊ indurata sunt difficilioris diges
stiois ⁊ mali nutrimenti ⁊ tarde petrāseunt. Aduliora aūt coctis ⁊ assatis sunt q̄
vocantur suffocata seu in aqua ⁊ oleo preparata cū aliqua portione salis vsq; ad alti
qualē consistētiam decocta ⁊ non indurata. Nā indurata sunt similia coctis ⁊ assa
tia. Sic igitur preparata nostris corporibus in regimine sanitatis sunt magis cōue
nientia. Oua aūt anserū: strutionū ⁊ aliorū volatiliū in regimine sanitatis p̄dictis
sunt minus cōuenientia vel simplr euitāda. Ampl' oua q̄ dicunt oua vēti q̄ sunt sine
coctu masculi minora sunt alijs: ⁊ minus cōuenientis saporis qm̄ non completa nec
ita digesta sicut alia. An puto q̄ in regimine sanitatis sunt minus cōuenientia.

Sorbil/
lia.

Oua an
serū ⁊ a/
natū.
Oua vē
ti.

¶ De melle ⁊ zuccaro.

Quia in regimine sanitatis vitur melle ⁊ zuccaro: ideo de istis duobuscō
sequēter est aliquid dicendū: q̄tū sufficit ad regimē sanitatis. Sciendum
igitur q̄ parū nutrit: sed eorum nutrimentū est satis laudabile. Et nutri
mentum mellis calidius est nutrimento zuccari ⁊ sensibus ⁊ rheumaticis ⁊ naturā fri
gidis conuenientius. Corporibus aūt calidis natura ⁊ iuuenibus non cōuenit mel.
Nā in corporibus calidū in colerā rubeā facilliter conuertēt: ⁊ corpus non nutrit: sed
a sua cōplexione naturali distrahet: zuccarū etiā talibus corporibus rōne sue passibi
litatis in colerā conuertit cōsuevit. Corporibus igit in caliditate notabiliter lapsis
non cōpetit mel: nec corporibus ēt tēperatis in etate: tēpore ⁊ regione calidis: q̄uis
zuccarū possit talibus corporibus aliquando puenire. Colericis q̄ iuuenibus ⁊ in
estate nō cōpetit: sed in alijs cōpetit: puta rheumaticis ⁊ melancholicis: ⁊ sanguineis:
⁊ tēperatis in quibus nō est tātē caliditatis dominū q̄ zuccarū in eis ad colerā cōs
uertatur. Eligatur aūt mel vernale: saporis dulcis: coloris palarū inter albū ⁊ ru
beū: substantie non liquidē sed viscosē: sit mel rosis qd est mel apū tēperatius. Hoc
tamen mel apud nos nō colligitur nec inuenitur: sed in partibus meridiet valde cali
dis ⁊ specialiter in monte pefulano. Adultū etiā cōsideranda est naturā arborū: sus
per quibus inuenitur mel rosis. Nā secundū q̄ arbores sunt alterius nature: sic et
mel. Si enī inueniatur mel super arboribus calidis erit calidius: ⁊ super tēperatis
vel frigidis erit minus calidum. Et similiter intelligatur de melle apum. Adultus
enim consideranda sunt loca habitationis apum: ⁊ ex quo rozier: super qua specie
fioris vel arboris nurruntur. Est autem quoddam genus mellis quod est acre: cus
sus natura est venenosa: quod est simpliciter euitandum. Adul' coctum cum aqua vs
sine aqua et despumatum: plus nutrit et minus subducit: et est minus ventosum.
Et si quis affludet mellis crudi comestione inducit vomitū. Adul' aūt cū aq̄ coctus
est magis vrine puocatiū quā decoctū sine aqua.

Adel et
zuccarus
generāt
coleram.

Electio
mellis.

Adel a/
cre.
Adel co
ctum.

¶ Capitulū. xx. de saporibus ⁊ cōdimentis.

Quisequenter est dicendum de condimentis et saporibus. Ea enim ex quib
us cibaria conduntur sunt in sanitatis regimine non modicum vtilia: ta
men quia per condimenta gustus efficiuntur delectabiliora: et per conse
quens digestibiliora. Nam quod est delectabilius est ad digestionem melius: tum
quia per condimenta additur bonitas: et corrigitur malicia. Ea autem ex quib

bus cibaria cōiter aduntur: sunt sal: oleum: sagimen ⁊ butyꝝ. *Expientia effi docet q̄ comestibilia q̄ cōeduntur inefale sunt ori insipida: ⁊ stomacho minus acceptabilia.* Sal igitur comestibilis addit bonitatē saporis ⁊ malicia exīte in comestibilibus ab humiditate quadā indigesta ⁊ aquosa aufert. *Et sic pfectius cū sale digeruntur ⁊ decoquantur q̄ sine sale.* Salis effi p̄p̄teritas est humiditatem extraneam deficcare: ⁊ deinde fortius qd̄ manet p̄stringere ⁊ adquare. *Et ex dictis pōt elici sufficiere q̄ cibaria in eoz condimento indigent pluri sale ⁊ q̄ pauciori.* Nam cibaria sup̄flua: ⁊ humida ⁊ cū hoc grossa: indigent pluri sale ⁊ intermedia eoz, indiget mediocri sale. *Et ex dictis igitur elici pōt q̄ carnes sunt conuenientiores saliture: ⁊ que minus.* Et sicut de piscibus. *Nā carnes minime apte saliture sunt carnes subtiles: sicce non sup̄flua: vt carnes volatillum: puta gallinaz ⁊ pdicum: ⁊ fasianoz ⁊ allaudaz ⁊ cuculoz: ⁊ lepoz iuuenum ⁊ similibum.* Et p̄ oppositum carnes sup̄flua: ⁊ humide saliture sunt maxime conuenientes: puta carnes porcine. *Carnes autem bouine non sunt ita conuenientes saliture.* Nam dato q̄ sunt grosse ⁊ superflua: non tñ sunt humide sed sicce. *Et sicut intelligatur de piscibus.* Nam pisces habentes carnes subtiles non sup̄flua: nullo modo conueniunt saliture. *Et specialiter si sint parui.* sicut sunt pisces petrosi sicut parca: ⁊ vendosia: ⁊ similes pisces. *Pisces autē bestiales habentes carnem duram ⁊ sup̄flua: ⁊ cum hoc humidā sunt saliture ⁊ maxime cōuenientes sicut p̄z de porco marino ⁊ balena.* *Nā salis non salis p̄ualent: dum salitura non sit longi t̄pis.* Sic igitur p̄z q̄ salis condimentum in sanitatis regimine est necessarium. *Amplius in defectu carnum ad condimentum olez ⁊ leguminū non sufficit sal ⁊ aqua: sed indigemus oleo ⁊ butyꝝo vel sagimine.* Nam qz legumina ⁊ olera sunt nature melancholicę ⁊ terrestris: bonum est ea condiri cum aliquo vinctuoso eoz terrestritatem obtemperante: ex quo etiam sapor eorum efficitur delectabilior ⁊ suauior: ⁊ per consequens ad digerendum ⁊ nutritūduz melior. *Oleum autē oliuarum inter olea ex quibus cibaria conduntur est dulcius ⁊ per actus ⁊ nature amicabile.* Oleum autē nucum multum est calidum ⁊ siccum: ⁊ sicut oleum sint: nec eoz sapor est sic nature amicabile. *Oleum autē papaueris quo vtiuntur aliqui est boni saporis ⁊ odoris.* Sed declinat ad frigiditatem. *Unde sic nō competit in regimine sanoz.* Oleum autē amigdalorum dulcium est satis laudabile: et p̄p̄inquo temperamento. *Et in defectu olei interdum vtimur butyꝝo: sicut supra dictum est in capitulo de lacte ⁊ animalium superfluitatibus.* Sagimen autē ⁊ specialiter porci interdum vtimur ad condimentum cibarioꝝ p̄pter defectum et p̄pter quasdam causas que superius dicte sunt. *Sapoz delectamenta ad voluptatem magis q̄ p̄pter necessitates a leccatoribus fuerunt primitus adiuuenta.* Unde non multum sunt necessaria in sanitatis regimine: immo interdum talium saporuz delectamenta inferunt nocumenta. *Nam p̄pter talium saporuz placentiam hō plus comedit q̄ natura requirit.* Unde homo existens sanus ⁊ in naturali dispositione tales saporuz non appetit nec via cibi: nec via potus sicut p̄siderant p̄z. *Et si aliq̄s sanus tales saporuz appetat hoc forte est ex consuetudine.* Et qz consuetudinē iam inductam difficile immo impossibile ⁊ dānosum est subito p̄mutare. *Dandum est enim aliquid consuetudini.* Ideo intendo hic breuiter de saporibus pertrāsire. *P̄tinus autē qd̄ in saporibus omnibus est obseruandum: supposita eozoz sanitatē est q̄ ex eis parum sumatur ⁊ quanto sapor plus distat a temperamento ⁊ a natura cibi ⁊ potus: tanto minus sumatur de eoz: quanto sapor est temperatior ⁊ nature cibi vel potus p̄p̄inquo: tanto plus potest ex eo sumi.* Amplius consideranduz est q̄ temporibus calidis saporuz declinant ad frigus vel ad calidum valde parum: et in tempore frigido econuerso. *Adateria igitur saporum in estate sit veritum: vel aggregata de summatibus vitis: vel acetum: vel succus limonum: vel citrangulonz*

Proprietates salis

De piscibus.

Pisces bestiales

Oleuz oliuarum.

Oleū nucum.

Oleū papaueris.

Oleum amigdalorum.

Sagimen Pro leccatoribus.

vel granatorum cum succaro et aqua rosata: et amigdalium et panis assatus infusus in aqua quo supradictorum: sine alleis et speciebus calidis. Et interdum in saporibus qui sunt in estate potest addi aliquantum serpilli et petrosilini ad obtemperandum frigiditatem estatis.

Sapor estatis.

Materie autem saporum convenientium temporibus frigidis sunt sinapium: eruca zinziber: piper: cinamomum: gariopbuli: allea: salvia: menta: serpillum et petrosilinum vinum: aqua carniuum: acetum non forte sed propinquum nature vini. Et in temporibus mediocribus sunt saporibus mediocres eligendi. Amplius diuersificatur sapor res ratione ciborum pro quibus sunt. Nam alta et alia cibaria indigent alto et alio sapore: sicut sciunt doctorum coci. Lasratorum igitur elixatorum et similiter vitulorum et capreolorum et omnium saporum conueniens est salsa viridis. In estate quidem et aggregata cum pau-

Sapor est byemis.

ca speciebus sine alleis: puta cum petrosilino: zinzibere albo et aggregata: et aceto: et pane asso infuso in aceto vel aggregata: in byeme fit eadem salsa cum pluribus speciebus et pauco alleo: et optimo vino: et pauca aggregata: vel potest sufficere sinapium vel eruca. Sapor autem carniuum bouinarum: elixatarum est piper bulitum quod fit ex pipere et pane asso et aqua carniuum: et pauca aqua in byeme. Et in estate cum pipere pauco et multa aggregata. Et idem sapor est satis conueniens carnibus porcinis et specialiter in byeme: et potest sufficere sinapius vel eruca. Sed quando comeditur eruca debet pistari cum amigdalibus: et distemperari cum aceto in estate et byeme cum optimo vino. Possunt etiam carnes porcine frigide comedi in estate cum aceto et petrosilino in principio refectionis. Sunt autem predictae carnes pastillatae: et specialiter porcinæ et bouine. In byeme quidem apponatur cepe album cum puluere specierum fortis et cum aggregata. Et in estate cum puluere specierum dulcis in pauca quantitate: sine ceptis cum veriuo et casco butyroso. Vel possunt apponi cepe parue et in parua quantitate. Si autem pastillatura fit ex carnibus subtilioribus non apponatur cepe: sed in estate lac amigdalium cum aggregata et pauco puluere specierum dulcis et in fine potest apponi ouum conuassatum cum aggregata: sed in byeme loco aggregatae apponatur vinum et plus de speciebus. Assature autem cumculorum et pululorum suuenum conueniens sapor est: salsa camelina in aqua basis et cinamomum: et panis mica cum aggregata quidem in estate: et cum vino in byeme. Assature porci sapor conueniens est: liquor descendens conuassatus cum optimo vino et ceptis in byeme: et in estate viridis salsa superius nominata. Et potest sufficere sinapium in byeme: vel eruca modo predicto preparata in estate. Assature autem perdicum: fassianorum: et columbarum: et turturum nullo alio sapore indigent nisi sale. Caponum autem et gallinarum elixatarum conueniens est sapor aque decoctionis eorum cum aliquantulo puluere specierum dulcis: et precipue si in predicta decoctione addatur salua: hyssopus: petrosilinus per hoc in byeme: et in estate sufficit sola aqua cum aliquantulo croci addito succo summitatum vitis. Sed caponum et gallinarum pinguium pastillarum saporis nihil penitus est apponendum: nisi aliquantulum pulueris specierum: et in fine aggregata supradicta in estate et optimo vinum in byeme. Sapor eorum conueniens in assatura in byeme (alba allea dicitur bullita cuius compositionem coci sciunt. Vel potest sufficere vinum cum eis conuassatum cum aliquantulo pulueris specierum laudabilium: et specialiter vinum dulce. Sed in estate fit vinum debile vel aggregata: et minus apponatur de puluere specierum. Assature anserum et anarum et similitum in aquis degentium sapor: est piperata nigra et bullita. In byeme quidem sine aceto et aggregata et cum vino. In estate cum vino et aggregata et pauciori pipere quam in byeme.

De pastillis.

Assatura

De elixatis.

Saporum est modus.

Sapor autem degentium in aquis.

De saporibus et condimentis piscium.

De visibus autem sciendum est generaliter quod quanto sunt grossiores carnes: et difficilioris digestionis et plurimum superfuitatum et humidioris nature tantum indigent saporibus calidioribus et acutioribus. Et hoc est verum

non solum in piscibus: sed in carnibus. Unde sequitur q̄ pisces bestiales et spectali-
ter porcus marinus siue asiatas: siue elixatus indigent salsa fortiori et acutior. Et
bimōi sapor est piperata nigra bullita et alleata alba bullita. Et quāto pisces mari-
ni et dulcis aque magis apte: opinquāt ad predictos pisces: tāto magis indigent sa-
poribus similibus. Anguilla autē et murena: et lampreda requirūt pro sapore galēti/
nam ex fortibus speciebus: cuius compositionē nouerūt coc magnorū dominorum. la et mu/
Anguille autē et murene interdū comedūtur in assatura: et tunc sapor: conueniens est rena.
salsa viridis cū fortibus speciebus et vino in hyeme: et cū debilibus speciebus et agre-
sta: et aceto in estate. Et similiter intelligat̄ de congro. Sapor autē salmonū elixatorū
est piperata nigra bullita. Fortis quidē in hyeme: et debilis in estate: sicut de porco
marino superius dictū est. Adrengorū elixatorū vel assatorū: vel frictorū: et alia bimōi
sapor: est sinapiū dulce: vel cruca superius descripta. Rogatorū et gomatorū
sapor cum elixantur est salsa camelina. In hyeme quidem acutior: et cū vino in esta-
te quidem obtusis speciebus agresta. Assatorū autem et frictorū sapor est salsa vi-
ridis superius nominata. In hyeme quidem est acuta speciebus: et cū vino. In esta-
te vero obtusa speciebus: et cum agresta et aceto. Vel assatorū salsa conueniens et
apud gallicos vītata est vinum in quo disparatum est zinziber album: bullitum: et
super assaturam profectum: et hoc in hyeme. Sed in estate fit idem cum agresta et
paucō zinzibere. Frictorū piscium paruorum aque dulcis sapor conueniens est sal-
sa viridis. Sed elixatorū in aqua sapor: conueniens est sinapiū: vel cruca: vel ce-
pe album decoctum cum eisdem. Lucius elixatus vel barbellus similiter pre salsa re-
quirunt salfam viridem superius nominatam. Et similiter si frictorū vel assaturarū:
vel vinum: vel agresta in quibus distemperatum sit zinziber album bullitum: et su-
per assaturam proiectum. Cancrorū sapor: est acetum simplex in estate: et in hye-
me vinum vel acetum cum puluere quarūdam specierum. Ostrearū autem sapor
si frictur est agresta simplex in estate: et cum puluere quarūdam specierū in hye-
me. Potest etiam ex eis fieri potagium: vel serculum croceum vel album cum amig-
dalis. Nec igitur sufficiant de saporibus.

¶ Caplin. xij. De potibus naturalibus et artificialibus.

Potus determinauimus de cibis in spālī: consequenter est determinādū
de potibus. Sciendum igitur q̄ quidam est potus que est medicina pu-
re: quidam est potus pure: et quidam est potus et medicina simul. Potus
quidam pure medicina est sicut siropus digestiuus vel laxatiuus: vel nectar seu cla-
retum et fortivino et speciebus: quod datur in fine ad confortandum virtutem dige-
stiuam in stomacho solum. Potus autem qui est potus et medicina simul est: verbi-
gratia: siropus violarum rosarum vel nenufaris qui in estate exhibentur ad sitim
compescendam: et malam discretam accidentalem remouendam. Potus autem
pure potus est qui datur ad cibi delationem: vel permixtionem: vel esuationem
vel sitis a cibo inducte remotionem: sicut superius memini me dixisse in capitulo
de comestis et bibitis in generali. Potus autem pure potus est duplex. Naturalis
et artificialis. Naturalis est duplex scilicet vinum et aqua. Isti potus sunt in
vfu apud nos. Et inter potus de his sapientes latini: arabes et greci fecerunt men-
tionem: quibus aliquę gentes vtantur lacte loco potus et aliq̄ oleo: et aliq̄ siropis qui
busdam in sanitatis regimine. Sed q̄ hoc modo: nō est consuetum apud nos: et puto
q̄ non est artificiale de his potibus nullam facio mentionem. Potus autē artifi-
cialis qui apud quosdam nostrum sunt in vfu sunt hi: ceruisia: vel ex ordeo: vel ex aue-
na: pomerium: cerasium: boscetum seu mellitatum: potus artificialis. Sed q̄ de
aqua sufficienter dictum est in primo capitulo scđe partis huius operis: de ipa ad
presens nihil penitus est dicendum. Sed de vino de quo superius in capitulo de

Adrengorū

Cancer:

Pot' art/
ficialis

comestis et bibitis dictum est in generali. Sciendum quod quibus in fitis extinctione aqua fit
 puenientior potus quam vinum: in omnibus consideratis vinum est potus puenientior in res-
 gimine sanitatis quam aqua. Nam dato quod in fitis reptione quae est appetitus frigidus et
 humidus: huiusmodi aqua vel melior sit: quod frigida et huiusmodi naturalis: in cibi punctione eius
 dem delatione ad partes corporis extremas vinum pualet aqua. Nam vinum ratione
 sue subtilitatis in substantia et actione facilius cibis pumiscet: et sparsit quod natura ma-
 gis delectatur in eo: ideo citius attrahit ipsum et alijs cibis pumiscet. Et specialiter
 quod hec pumixtio fit per viam cuiusdam ebullitionis: quam vinum magis iuuat ratione virtua-
 lis caliditatis: et aqua impedit ratione frigiditatis. Et sic patet quod vinum pualet aqua

**Alim op-
 tinus pe-
 ntrator.**

in ciborum pumixtione. Et sicut modo pualet in eorum delatione. Nam vinum est optimus
 penetrator: quod ei attribuitur ratione subtilitatis sue substantiae: et ratione sue caliditatis
 virtualis. Alta enim sunt multum penetrantia: et per omnia vinum est magis delatum quam
 aqua: in qua non est virtualis caliditas: nec substantie ignetas et aeretas. Unde aqua
 mora transiendo impedit omnem cursum sicut memini me superius dixisse in capitulo primo
 secunde partis huius operis. Amplius motus alimentum ad membra est a virtute attractiva.

**Alim
 filius na-
 ture d.**

**Alim co-
 fortat vir-
 tutes.**

**Zaudes
 vini.**

Et quod membra magis diligunt vinum quam aquam: plus iuuabit ad delationem nutriti-
 ti ad membra quam aqua. Amplius et alio: aqua non est ita conueniens potus ut vinum: quia im-
 pedit alimentum nutrire: eo quod non nutrit. Si igitur pumiscetur cum eo quod nutrit: illud
 utique minus nutrit. Unde quanto cibus est magis aquaticus: tanto est minus nutri-
 tiuus. Bonum est igitur quod vinum pumiscetur cum cibo quod non solum non impedit
 nutritionem: immo multum iuuat quod vinum est maxime nutritiuum et maxime restaura-
 tiuum et velocissime nutrit. Amplius vinum pfortat calorem naturalem et spiritum: et totum
 corpus calefacit quod multum faciunt ad nutritionem. Et aqua ratione sue frigiditatis
 paralyticat et mortificat: et omnes anime operationes destruit. Unde non ponit pedes
 in operationibus nature per se. Unde ipsius solius non videtur aliquis vsus nisi
 forsan quod in acutis bibatur morbis. Amplius vinum habet alias bonitates quas non
 habet aqua. Est enim bonus penetrator: in toto corpore: et fleuma grossum incidit: et
 resolut spiritum: et coleram rubeam cum veina et sudore extrahit: et coleram nigram calefacit et fa-
 cit exire: et flectit ipsius nocumetum: et materias coagulatas dissoluit. Amplius inge-
 nitum clarificat: iram coepescit: tristitiam remouet: gaudium inducit: libidinem incitat: et im-
 munditiam expellit: audaciam causat: auariciam fugat: liberalitatem inducit. Et ut sit ad
 vinum dicere: vinum reddit boiem virile et firmum corpus: et aqua femineum. Unde ceteris
 partibus non bibentes vinum sunt effeminati respectu bibentium vinum. Unde conpertum
 est quod quidam non bibens vinum primo: et postea consuetus bibere vinum: melior firmam animam
 et firmum corpus effectus est. Sic igitur potus vini conuenientior est in sanitatis regimine
 quam potus aque. Immo non approbo potum aque simplicis in sanitatis regimine. Was

**Indebit/
 te superius
 multa ma-
 la facit.**

bonas proprietates vinum habet debito modo exhibitum. Et si indebite exhibitum vsque
 ad ebrietatem: ratione rationalis anime et lumen extinguunt: virtutem bestialem irrationabilem
 inducit: concupiscibilem et irascibilem confortat: et rationem inobedientem reddit. Et sic res
 manet corpus sicut nauis in mari sine gubernate: propter quod sauet cui non est fauendum:
 et laudat quod non est laudandum. Et interdum facit loqui pessima cum ira et superflua super-
 bia: et finaliter facit operari pessima: puta adulteria et turpissima homicidia. Prima
 vinum indebite sumptum cerebrum et nervos mirabiliter ledit: et paralyticum: et stuporem: et
 ceteras humorales egritudines inducit. Et ut sit ad vinum dicere: cito tales moriuntur
 et senescunt: et talibus melius esset quod biberent aquam quam vinum. Ut igitur non ca-
 dat error: ex vini administratione: cuius debite administrati sunt iuuenta et
 indebite non minora nocumenta ponende sunt regule que obseruande sunt in potu
 vini. Prima regula est quod vinum stomacho seculo et corpore famelico non est biben-
 dum. Facit enim cadere in spasmodum et metis lesionem et alienationem. Et si aliquem con-
 tingat sitire seculo stomacho: sciat hanc sitim non esse veram: nec naturalem. Nam

**Prima
 regula.**

fitis & naturalis est ppter estuationē factā a cibo p̄sumpto: qđ in p̄posito eē
 non p̄t. In tali igit̄ siti nō est bibēdus vīnū: nisi simul aliqđ comedatur. P̄t r̄m ad
 sedationē fitis bibi iulep: aut aliquis sirupus appropriatus: vel zucarū rosatus cū
 aqua. Stomacho vacuo igit̄ nullo modo bibatur vinum. **Sc̄da regula** est qđ inter
 duas comestiones cibo sumpto ad huc in stomacho non digesto: vīnum non est bibē
 dum tum qđ digestionē interrūpit: tum qđ facit indigestum cibum de stomacho de/
 scendere. **Tert̄ia regula** est qđ post forte exercitium non est bibēdum vīnum. **M̄a** hoc
 multum ledit nervos & cerebrum. **Quarta regula** p̄sideranda in vīno est qđ vīna mix
 ta cum aqua pauca citius inebriant: & ad nervos citius penetrant: &
 specialiter sint vīna grossa. **Quinta regula** est qđ malis cibis et fructibus comestis:
 digestis in stomacho non d̄s b̄bi bonum vīnum & subtile eo qđ faceret maliciā cibo
 rum ad mēbra citius penetrare. **Et** hoc est v̄x in quantitate nōrabilē: sed si bibat̄
 in quantitate pauca ad intentionē p̄mixtionis: corrigit maliciā ciboꝝ maloz: et di/
 gestionem p̄fortabit. **Sexta regula** est qđ si in eadē mēsa vīnum forte bibatur et de/
 bile incipendū est a debili: & vltimo forte est bibēdum. **M̄a** digestio in officio sto
 machi est debiliōr qđ vīno forti p̄fortabitur. **Amplius** vīnum forte cum maiorē dele/
 ctatione suscipitur: & sic stomachus totum cibum p̄fectius amplectitur: & os stoma
 chi p̄fectius clauditur. **Amplius** si vīnum forte reciperetur ante: dubitandū esset
 ne ratione subtilitatis & actionis ante p̄fectam digestionē descēderet a stomacho
 & reliquum cibum indigestum secū traheret. **Et** specialiter qđ cetera membra dil/
 gunt vīnum forte plus qđ debile & sic citius traherent qđ esset opportunum. **Septi/
 ma regula** est qđ vīnum qđ bibitur ad cibi p̄mixtionem: d̄s recipi simul cū cibo: nec
 d̄s expectari fitis: qđ vīnum qđ bibitur ad fitis inducte a cibo extinctionem d̄s sumi
 in fine totius digestionis: & plus vel minus s̄m qđ maior vel minor est fitis. **Sed** vī
 num qđ est potus delatius sumi d̄s cōpleta prima digestionē & parum ante horaz
 suscipiendū alium cibum sequentem. **Et** talis potus specialiter cōpetit qđ cibaria
 primitus sumpta fuerint grossa in substantia & actione. **Nec** d̄s expectari fitis ad ta
 lem potum suscipiendū. **Nam** talis potus p̄parat stomachum ad suscipiendū
 sequentē cibum & iuvat transitū cibi ad epar: nec d̄s esse talis potus magne q̄tita
 tis vt cito possit d̄geri. **Non** em̄ imaginādū est qđ ante digestionem ipsius in sto/
 macho trāseat ad epar. **Sed** si talis potus delatius esset aqua non opoteret expe/
 ctare eius digestionē ante penetrationē ad epar. **Octava regula** est qđ qñ cibus est
 grossior & siccior: & frigidior potus p̄mixtius & delatius d̄s esse maior & reconuer/
 so qñ cibus est calidior: subtilior: & humidior: potus p̄mixtius & delatius d̄s eē mi
 nor. **Et** specialiter quanto cibus est grossior: & frigidior & digestio inobedientior:
 tanto vīnum p̄mixtiū vel delatium debet esse subtilius & fortius. **Et** quanto ci/
 bus est subtilior & calidior: & digestibilior: tāto potus d̄s esse debiliōr. **Unde** fort̄ vī
 num bibendū est cum carnibus bouinis qđ pullinis: fortius bibendū est cum
 piscibus qđ carnibus regulariter. **Mona regula** ē qđ qñ quis est valde sitibundus: tūc
 vīnum eius debet esse subtilius & colore remissius. **Et** quanto aliquis est minus siti
 bundus: citius vīnum potest esse fortius & rubicundius. **Atq̄** enī fortia conuenien
 tia non sunt ad extinguendum sitim. **Decima regula** est qđ pueri & nutrices non de/
 bent b̄bere vīnum nisi parum & valde debile & aquaticum. **Senibus** aut̄ competit
 vīnum forte et odoriferum & saporosum. **Unde** pueris dare vīnum specialiter forte
 est ignem addere igni. **Et** est alia ratio. **Nam** pueri habent nemos debiles & cere/
 brum valde passibile & debile: vnde cito leduntur a vīno. **Etiam** vīnum non est be/
 ne p̄portionabile cōplexioni eoz rōne siccitatis vni. **Sunt** enim pueri valde humi/
 di nec comedunt fortia cibaria ad d̄gerendum: & cum hoc habent digestionem fortē
 & spirituum multitudinem. **Et** sic pueris & nouiter natis nullo modo est vīnum exhi
 bendū nisi valde parum: & sic ad vīnum paulatim affuescant. **Et** quāto magis p/

Sc̄da re
gula.Tert̄ia re
gula.Quarta
regula.Quinta
regula.Sexta re
gula.Septia
regula.Octava
regula.Mona re
gula.Decima
regula.

Tertia

- cedunt in tpe tanto magis & securius pōt eis ministrari vinum. Et specialr cum comedunt cibaria grossa: & ad digerendum difficilia & ad membra difficiliter trāscūtia: & in eis cholera multiplicatur quam vinum extrahit cum sudoribus & vna. An
- Undecima regula** dicitur regula est q̄ habentes cerebrum debile: naturālī siue accidentaliter non bibant forte vinum odorifex in quantitate notabilī: sed vinum debile et aquaticum. Et s̄lr habentes ep̄as calidum & stomachum abstineant a vinct fortibus & calidis. Et s̄lr habitantes in regione calida. Similiter qui sunt cōplexionis calide & cōplexione totali: minus indigent vinct fortibus & calidis & subtilibus. Et contrariuz est de eis qui sunt frigidē complexionis & habitant regionem frigidam. Duodecīma
- Duodecīma r̄la** regula est q̄ vna aquatica valde sunt euitanda via potus. Magis em̄ sunt medicinalia q̄ potatiua: & vna noua sunt adhuc m̄digesta: & impura: & ventosa: & op̄p̄latiua: & dissenteriam inducunt. Sed vna mediocra etate: non defecata sunt magis ceteris eligenda. Decimatertīa regula est q̄ inebriari vno semel vel bis in mēse cōpetit in regimine sanitatis vt quidam asserunt: tum propter somni p̄licitatem ex quo virtutes quiescunt animales & fortificantur naturales: tum q̄ sequit̄ sudor & vna vel vomitus: ex quibus sup̄fluitates a corpore resoluuntur & remanet corp̄ mundus. Hanc em̄ regulam non approbo nisi in his qui videntur malo regimine. In videntibus bono regimine hec regula non est obseruanda. Et circa hanc regulā ob̄seruandum est q̄ inebriatio non sit fortis: cuius nocumentum in cerebro sit notabile. Nam talis inebriatio plus debilitat virtutes animales: q̄ quies sequens cōfortaret easdem. Debet igitur inebriatio esse debilis que somnum inducat & sollicitudinem pentus amoueat. Fortius em̄ inebriari vituperabile est moribus & naturā. Decimaquarta regula est q̄ si bibatur vinum non solū in rōne potus: sed ad corporis nutritionem: & restaurationem: & impinguationem: sicut contingit in macilentis naturaliter vel accidentaliter: tunc cōperunt vna dulcia & grossa sufficienter colorata. Talia em̄ vna sunt sufficienter nutritiua: & deperdit̄ restauratiua & corporis impinguatione. An conuenientiora ad impinguationem corpora macra. Et p̄ oppositum si intendamus non nutritionem: nec deperdit̄ restauracionem: nec impinguationem: sed magis consumptionem: macilentiam et desiccationem: vt contingit in his qui sunt multum carnosī et pingues: tunc vna subtilia in substantia & actio ne non dulcia: sed sapore acuta modicum colorata sunt eligenda. Et similiter apertū si sint venarum subtilium et strictarum. In habentibus enim venas strictas substāndum est exhibere vna grossa: que sint opp̄latiua. Unde si quis esset macil̄lentus et cum hoc haberet venas strictas: non esset securum et exhibere vna dulcia grossa & rubra. Decimaquinta regula est q̄ si vinum detur propter cibi permutationem: tunc vna subtilia non dulcia: sed sapore amicabile: odorifera: non austera nec pontica: colore mediocra: ad albedinem aliqualem declinantia: sufficienter fortia eligenda sunt. Talia enim vna bene sunt cibariis permiscibilia et sufficienter penetrantia & digestionem non impediētia: et stomachum ad sequentem cibuz melius preparantia. Et talis potus cibi debet esse permixtius & delatius. Si autem detur vinum ad sitis extinctionem: tunc vinum album: subtile: debile: nature aque propinquum est eligibilis. Tale enim vinum magis humectat: & infrigidat et per consequens melius extinguit sitim. Et quanto sitis est maior: tanto tale vinum est conuenientius. Et in isto casu sine comestione eligibilis est vinum dare, album aquosum et subtile: quando scilicet vinum bibitur ad cibi permutationem & sitis sedationem. Et si vtrūq; vinum bibatur ad vnam intentionem tunc semp̄ incipiendum est a debili: vt in isto capitulo superius dicitur est. Decima sexta regula est quia si vinum detur ad spirituum confortationem & a fortiori eiusdem reparacionem & virtutis etiam confortationem: tunc d̄ dari vinum subtile: odoriferū: saporis delectabilis: mediocris coloris sufficientis fortitudinis. Et tale vinū debet sumi
- Decima sexta r̄la.** vna albi extinguit sitis

cū pauco esbo. Et debet esse depuratum ab vitæ supfluitate: et debet sumi in pauca
 quantitate. Decima septima regula est qd si exhibeat vinū ad stomachi viscerū cōte
 tue fortificationē eligemus vna grossa: pontica: nigra vel rubea: sicut contingit in septima
 babētibz flutum vētris propter debilitatē cōtentive stomachi. Sed si intendamus
 confortationē digestive stomachi cōpetunt vna subtilia: vel mediocria in substātia
 et colore boni odoris: et conueniētis saporis: et sufficiens vigoris: et aliquis stipti/
 citatis. Decima octava regula est qd vna alba sunt debilioza et magis aquosa: decim/
 de nigra frigidioza rōne terrestretatis et non aqueitatis. Et rubea et rufa sunt cali/
 dioza ceteris. Et hoc est verū cōparādo vna eiusdē territorij adinūc et non aliter: regula.
 vnde vna rubea et rufa gallicana non sunt ita fortia sicut sunt multa vna alba que
 reperuntur: sicut considerant est manifestū. Debet igitur fieri comparatio inter vi/
 na eiusdē maneriet et territorij. Unde videmus qd vinū primitus est valde album: et
 in tempore processu cū defecatur et purificatur efficitur minus album. Et vinum
 quod in principio est minus rubrum: in tēporis processu efficitur magis rubrū. Et
 hoc est manifestum signū qd nigredo et albedo attestātur minori caliditati vini: et ru/
 bedo et rufedo maiori. Decima nona regula est qd vinum factum debile p admixtio
 nem aque laudabilis eligibilis est postq naturaliter debile: supposito eodem gra/
 du debilitatis in vitro. Et specialiter quādo debilitas vini est valde magna: sicut
 est debilitas vinoꝝ gallicanoꝝ. Nam vna sic naturaliter debilia multū sunt coru/
 ptibilia et putrefactibilia: sed vna debilia per admixtionē aque nō sunt putrefacti/
 bilia: sicut manifeste possumus experiri. Nam si dimittatur vinū gallicanū in vitro
 per noctem: in mane sentitur sapor corruptus: et apparebit color corruptus. Sed nō
 erit si: de vino debilitato per aque admixtionem. Sed secus esset vbi non esset tan/
 ta debilitas naturalis sicut per aque admixtionem: tunc enim eligibilis esset vinū
 debile naturaliter: quia natura magis laborat in digerendo quod est minus homo/
 geneum. Et vinum debilitatum per aquam: est hmoi respectu vini debilis natu/
 raler. Et hanc regulam memini me superius dixisse in capitulo de comestis et bis
 bitis in gener ali. Decima regula consideranda est qd cum vinis fortibus: subtili/
 bus: et fumosis bonus est qd admisceatur aqua: et sufficit ad repressionem fumosa
 tis vini: que tamen non facit substantiam vini ad cerebrum velocius penetrare. An
 de pauca aque quantitas sufficit ad repressionem fumositatis que tamen non suffi/
 ciceret subtiliare substantiam vini: vt facilius penetraret ratione cuius penetratio
 nis contingit inebriatio. Sic igitur appositio paucissime aque impedit fumationem
 ad caput: ratione cuius potest contingere capitis grauedo et dolor: et nihil iuuat
 penetrationem substantie vini ad cerebrum et nervos: ratione cuius posset contin/
 gere inebriatio. Sed maior quantitas predicta inuabit ad vini penetrationem ad
 nervos: et specialiter si vinum sit grossum et forte et non impedit vini fortitudines
 quin posset inebriare. Et si plus apponatur de aqua: virtus vini totaliter des/
 truetur: sic qd inebriare non poterit. Sic igitur approbo qd in omnibus vinis spe/
 cialiter fortibus et fumosis: si indigeamus fortitudine vini sine fumositate aliqd
 ponatur de aqua. Unde etiam potest sustineri qd cuiuscumq quantitas aque ap/
 positio iuuat substantie vini penetrationem. Unde si bibatur vinum in quantita/
 te immodera: a: iuuaret ad inebriationem: sed si bibatur in quantitate moderata nō
 inebriabit. Et sic iuuabit ad inebriationem: et tamen faciet ad fumositatem vini
 recipiendum. Bene enim stat simul substantiam vini esse magis subtilem: et ratio/
 ne illius magis penetratiuam. Et sic indebite sumptam magis inebriatiuam: et
 tamen eandem substantiam esse minus fumosam. Nam fumositas plus debetur
 vno ratione qualitatis que repressa est per admixtionem aque pauce: et inebria/
 tio ei debetur ratione substantie in bibentis substantiam cerebri et nervoꝝ: cuius pes/
 netrationem iuuat admixtio aque modice. Et in hoc est materia subtilis pideradi.

Decima
regula.

Decima
octava
regula.

Decima
nona
regula.

Aicesi
ma rla d
bis
mosis.

Aicesi/ **A**icesi: prima regula q̄ si intendamus pectoris ⁊ pulmonis mūdicatōnē ⁊ v̄s/
 mapima tris laxationem: tūc vīna mediocris substātie sapore dulcia sunt magis eligibilia: et
 regula. specialiter si nō dubitamus opilationē venarū. **A**icesi: secūda regula cōsiderāda
Aicesi/ est q̄ vīnū eligibilitas ⁊ melius in sanitatis regimine est vīnū mediū seu equale m̄/
 mascōa ter vetustatē ⁊ nouitatē: clarū: ad rubedinē trabēs: bonū habens odorem ⁊ equalis
 regula. sapore: q̄d nec acre: nec acutum: nec dulce: nec fumosū: nec grossū: nec valde sub
De vīno tile: sed ad subtilitatem declinans sit q̄ etiā inter fortitudinem ⁊ debilitatē obtinet
 medio. mediocritatem: quod etiam nō creuit in saxosis ⁊ lapidosis montibus: nec in terra
Electio simpliciter plana ⁊ arabilis: sed in terra montuosa siccā a sole versus meridiē d̄sco/
 vīni. operta. Quod etiam nō creuit in regione nimis calida: nec nimis frigida. **E**t ex his
Aina concludi potest q̄ vīna cypriana: nec greca: nec garnacina cōueniūt in sanitatis regi/
 greca nō mine via potus. **N**ec vīna gallitana ⁊ eis similia: sed talia vīna sicut sunt vīna de/
 cōperūt. bilita: ⁊ de bersilico: ⁊ de sancto porciano. **N**ec etiā vīna sunt cōueniētia via potus
Ista lau/ in regimine sanitatis: cōsideratis eorū coloribus: substantijs odoribus: saporibus: ⁊
 dantur. locis in quibus creuerint: ⁊ cōsideratis eorū effectibus quos boies in seipsis tādudū
Aicesi/ experti sunt. **A**icesi: tertia regula est q̄ boies qui vītūr multo vīno: vel ex natu/
 matertia ra: vel ex consuetudine: vel ex quacūq̄ alta necessitate nō debent vti multo cibo. **A**is/
 regula. nū etiā est cibus ⁊ potus. **A**nde videmus potatores tabernas quotidie sequētes res/
 spectu aliorū boiū pauci victus. Quomodo etiā natura potest digerere multū cibū
 ⁊ multū potū. Pro certo male. **E**t bonū est q̄ talis qui vult repleri vīno in suis ci/
 bis quibusdam vtareticis regula est vt vīnū citius transeat de stomacho: et nō accidat
 repletio nauseatiua: que si accidat prouocetur vomitus: et hydromel bibat: deinde
 euomat iterum: deinde lauet os suū aceto ⁊ melle. **N**ec dentes ⁊ gingiue propter
 vomitū remaneāt infecte: ⁊ facie cū aqua frigida: vel aqua rosarū irrozet parū. **A**m/
 plius volēs repleri vīno non comedat rem dulcē: sed vinctuosam: puta micas panis
 vinctuosas ⁊ carnes pinguedine mictas: post cibum cum bibere voluerit amigdalis
 vtatur ⁊ capparibus. **A**mplius caules cocti cum carne ⁊ oleo preparate ⁊ dōste cū
 sale isidem conueniunt: vt vīno repleri possint sine lesione. **E**t vniuersaliter omne
 quod vaporem vīni alleuat valet ad idem: sicut semen caulium rutha sicca calamē
 tum: ameos ⁊ similia. **A**mplius sciendum q̄ cibaria grossa in quibus est viscositas:
 De hisq̄ ebrietatē impediunt conglutinatio ⁊ dulcedo ebrietatem impediunt qz tarde penetrant: ⁊ sic impediunt
 transitum vīni ⁊ eius vaporem ingrossant: quia sint cibaria cum quibus nō potest
 recipi vīnum sine lesione que est nauseatiua repletio. **C**ibaria igitur subtilia ⁊ vn/
 ctuosa non dulcia sunt cum quibus sine repletione nauseatiua ⁊ stomachi grauami
 ne plus potest homo repleri vīno. Sed cibaria grossa dulcia ⁊ viscosa sunt cum qui/
 bus potest plus recipi de vīno sine ebrietate: non tamen sine grauamine stomachi ⁊
 repletione nauseatiua. **S**i igitur homo velit bibere multum vīnum ⁊ dubitet ebrie/
 tatem: vel propter cerebrī debilitatem: vel propter vīni fortitudinem: vel propter hu/
 morum plenitudinem: vel propter ciborum paucitatem: tunc talis cibus grossus: dul/
 cis glutinosus ⁊ viscosus est maxime necessarius ⁊ nō pinguis: subtilis ⁊ vinctuosus.
 Sed si quis non dubitet ebrietatem ⁊ velit multum bibere respectu cibi ⁊ dubitet
 repletionem nauseatiuam ⁊ stomachi grauedinem: tunc cibus pinguis subtilis vni/
 ctuosus est maxime necessarius. **E**st breuis: et hic notandum q̄ amigdale specialr ama/
Ista re/ re cinnum: sal semen caulium: sal napticus: ameos in seiuo sumpta cum aqua fri/
 mouent ebrietatē gida impediunt ebrietatem. **E**t potus aque frigide cum aceto vel cum vīno grana/
 ebrietatē torum paulatim exhibitis: ebrietatem remouet ⁊ similiter odor thuris: camphore ⁊
Aicesi/ sandalorum. Sed qz tam sumus extra regimē sanitatis ad propositum redeamus.
 ma quar/ **A**icesi: quarta regula est de vīnis artificialibus que apud aliquos boies sunt in
 ta regla. vsu puta vīnum saluatum ⁊ emulatum ⁊ rosatum. **D**e his igitur sciendum q̄ cum
 sapiant naturam medicinale non competunt in regimine sanitatis nisi in pauca

quãtitate. Vinũ igitur salutariũ aliquis bibere potest in hyeme in pauca quãtitate. Nam vinũ a salua acquirunt quandam caliditatem et stipticitatẽ: et aromaticitatẽ: ratiõne quoz parũ sumi potest i hyeme ad stomachi calefactionẽ: et eiusdem: et cerebri: et neruoz: et alioz ratione stipticitatis et aromaticitatis confortationẽ. Sed multum ex eo sumptũ nõ est conueniens: nec ad sitis extinctionem: qz salua calida est et sicca in terris: nec ad cibi delationẽ et permixtionẽ: qz totũ cibũ ad nimia siccitatẽ et caliditatem faceret declinare. Eũ enim vinũ de se fit calidum et siccũ: et salua fit multũ calida et sicca: totũ aggregatum multũ declinabit ad siccitatẽ et caliditatem: qd nõ est bonũ in sanitatis regimine. Amplius si bibatur vinũ saluatũ in magna quantitate: qz vinũ a salua acquirunt quandã duricitatẽ et substantiã subtilitatẽ: in tantum qd eius decoctio prouocat vrinã: et mēstrua erit causa descēdēdi cibũ a stomacho ante ipsius digestionẽ perfectã: et causa transitus vini ad cerebrũ et neruos ante digestionẽ eius in stomacho et epate. Salutariũ igitur vinum in magna quãtitate nullo modo est bibendũ: sed habetẽs neruos debiles vtatur eo in pauca quantitate: qz in magna quãtitate plus lederet qm vinũ simplex. Est autẽ hominũ cõsuetudo tale vinũ bibere ante aliũ cibũ: qd forte ex hoc fit: qz salua habet virtutẽ incitandi appetitũ. Et sic vinũ salutariũ primo sumptũ incitabit appetitũ ad cibũ qui sumi debet. Amplius vinũ salutariũ multũ confortat neruos totius corporis: quod melius ex eo fiet si sumatur in principio qm in fine. Amplius vinũ qd recipit in processu debet sumi ad cibi permixtionẽ vel sitis extinctionẽ: ppter quoz nullũ debet bibi vinũ saluatũ. Nam quãtitas que ex eo bibi debet: debet esse minor: qm oportet ad predicta. Si tamẽ post oẽm cibũ parũ sumeretur ex eo cũ nebula vel pane tosto ad officium stomachi roborandũ: et digestionẽ in eo confortandũ: forte esset laudabilius qm sumere clarescunt: vel alia vina acuta valde: vel alia que multũ sunt fumosa et capitis repletiua. Bene autẽ cõsiderandũ est qd vinũ saluatũ fiat ex salua que in loco creuerit vbi serpẽtes nõ fuerint nutriti et cõuersati. Libetẽs em̃ cõsueuerũt serpẽtes morari vbi crescit salua. Quare vbi salua fit apponatur ruta: qz serpẽtes fugiunt rutã. Mõ igitur recipiatur salua: nisi in loco vbi est magna copia rute. Vinũ autẽ rosariũ in estate est cõueniẽs ppter tps feruorẽ: et in cõplexione calida: et in habetibus viscera calida: et in bis qd dispositi sunt ad fluxũ vel vomitũ colericũ. Sed in sanitatis regimine vinũ simpliciter est magis cõueniẽs. Quidã autẽ plus bibũt tale vinũ ppter voluptatẽ qm ppter necessitatẽ. Vinũ autẽ emulatum multũ confortat cor et mēbra adiacēta. Habetẽs autẽ cor debile et stomachũ: et specialiter ppter frigiditatẽ et humiditatẽ: vtatur vino emulato in pauca quãtitate: sicut dicitur est de vino saluato. Et sine dubio emulatum in multis esset cõueniẽtius qm saluatum. Et hec sufficiant de regimine vini.

De vino saluato.

Confortat neruos. Tosta in saluato vino prodest.

Vinũ rosatum.

De ceruisia et alijs potibus.

De ceruisia autẽ cõsequẽter est notandũ et de alijs potib⁹: puta boschetto: et pomerio: et ceraseto: et similib⁹ si qui sint alij. Sunt em̃ quidã qui propter penuriã vini vtuntur predictis potibus: nõ tñ potus adeo conueniẽtes in sanitatis custodia sicut vinum. Sciẽdum ergo qd ceruisia potest fieri ex auena: et ex deo: et frumẽto. Et s̃m qd fit ex alto et alio grano: est alterius et alterius cõplexionis. Omnis tñ ceruisia de quolibet grano facta grossior est qm vinũ: et multũ difficile ad digerendũ opilationes in visceribus facit: et maxime tamẽ noua. Inflationẽ et vëtositatẽ generat: et capitis dolorẽ inducit. Et interdũ fluxũ ventris et appetitũ deicit. Sed bene verum est qd multum nutrit: et corpus impinguat si bene digeratur. Que autẽ conficitur ex rebus inebriantibus: puta ex grano quod nominatur lolium pessima est inter omnes dolorem capitis maxime generans: et neruos ledens. Diuersificatur enim s̃m granorum diuersitatem. Nam que fit ex ordeo plus attinet frigiditatem: et que fit ex frumento plus attinet caliditatem. Amplius que fit ex ordeo et auena: minus opilat: et minus generat ventositates: et minus nutrit. Et que fit ex frumẽto nouum.

Proprietates ceruise.

Ceruisia est ex lo. Diuersificatur.

De bo- magis nutrit: et magis opilat. Et quāto ceruiffa est groffior: tanto deterior: et quāto
cheto. subtilior: et clarior: tanto melior. Alij autē sunt potus artificiales qui fiūt cū melle:
qui sunt calidi et ficut: et multū opilatius venarū: epatis: et splenis: et generāt multū
tas inflatōnes: et maxime quādo est q̄titas in eis maxima mellis: et maxime quan-
do mel nō est coctum sufficēter: et venirē laxant. In colericis igitur nō competit ta-
lis potus: et similiter si epar et splen fuerint opilata. Sed talis potus congruus est
De po- habētibus cōplexiones frigidās: maxime si habeant in intestinis: stomacho multū
merio. fl: gma: qz virtute sua incisua et abstersua incidit et mundat: et ventrem euacuat.
Unde in his soluit ventrē. Et hec memini me dixisse cū de melle tractaret. Cerasari
num autē et pomerū sunt propinquiora nature vini q̄ ceruiffa. Et puto qz in regi-
mīe sanitatis sunt congruentiora: sicut patet considerantibus colorem: odorem: et
substantiam predictorum potuum: in quibus sunt magis congruentes cum vino q̄
ceruiffa. Isti tamen potus sunt minoris caliditatis: aromaticitatis: et confortatio-
nis membrorum: et nutritōnis q̄ vinum: et ideo minus congruentes in sanitatis re-
gimine. Unde bos potus et similes si qui sint: ore possum? laudare: sed corde et ope
re nos et nostros dilectos vino optimo copulare.

Capitulum. xxi. de indumentis.

Differē- **Q**uia possunt boies vt vestibus et indumentis debito modo et indebito: et
tia vesti- talis indumentoz vsus est necessarius in sanitatis regimine determinā-
mentoz. dum est in isto capitulo de indumentis et vestibus quantum sufficit in pro-
posito. Vestes autē et indumenta vel sunt de lino: vel de bombace: vel de serico: vel
de lana: vel de pellibus. Regule igitur seruande in vestibus et indumentis sunt hee.
Prima regula est qz vestes et indumenta sunt propter mēbra exteriora defendere a
nocumēto exteriori: puta calore vel frigiditate plus tamē a frigiditate. Tēpore em̄
calido nudum incedere mēbra denigrat: et cutem adurit: et torū corpus plus debito
calescit. Et similiter tēpore frigido si quis sine vestibus: vel cū paucis incedat mil-
tū grauat corpus: sicut cōsiderāti est manifestū. Bene igitur cōsiderandū est qz tpe
frigido homo nō incedat sine vestibus corpus defendētibus a frigo: e cōtinētis. Et
similiter in estate qz nō incedat cū vestibus corp⁹ plus debito calescētibus: vel si
ne vestibus totaliter: vel cū ita paucis vestib⁹ vel subtilib⁹ qz corpus a calore cōtinē-
tis p̄nt minime defendere. Est igitur diligēter notādū qz vestes et indumēta defendant
corpus a frigiditate cōtinētis tripliciter. Primo quidē qz pbibēt applicatiōnē frī-
giditatis cōtinētis ad corpus: qz frigiditas cōtinētis nō attingit corp⁹ immediate:
sed mediātibus indumētis. Scōdo qz humores et vapores calidos circa superficiem
corporis retinēt: et sic sōsdē multiplicati calescūt corpus exteri. Tertio calescūt
corp⁹ nostrū suo calore essentiali et virtuali: q̄ calor quodāmodo de potētia ad actū
reducit a calore et spū corporis nostri: sicut piper puluerizati supra manum: calesa-
cit manū sua essentiali caliditate q̄ reducit de potētia ad actum a caliditate nisi cor-
poris. Interdū indumenta possunt calescere sua actuali et formali caliditate: puta
quādo vestes calescūt ab igne: et sic calidi induūtur. Nec t̄ caliditas actualis est
eo recedit: et remanet virtualis et potētialis caliditas quodāmodo reducta a calore
corporis nr̄i de potētia ad actū. Scōda regula cōsiderāda circa vestes et indumenta:
est qz quāto tēpus est frigidius et vētosius et aer subtilior: tāto plurius indigentur
vestibus. Et specialiter qm̄ corpus est rarū multū et passibile: et cū hoc frigidioris
cōplexionis. In hyeme igitur ceteris paribus indumenta plura sunt necessaria: et in
nocte q̄ in die: et flante vento q̄ non flante: et in tēpore pluuioso q̄ sereno. Mā tem-
pore sereno sol magis potens est calescere q̄ pluuioso. Amplius homines rare cō-
plexionis: puta quozum muscoli non sunt densi: sed multum potosi: et quozum car-
nes non sunt dure: sed molles: tales vtiqz plus timent frigus: et pluribus indigent
vestibus. Similiter etiam ceteris paribus senes et fleumatici et melancolici plu-

Triplē-
ter defen-
dunt cor-
pus a fri-
gore.
Exēpluz
de pipe-
re.

Secūda
regula.

In hye-
me.

ribus vestibus indigent. Nam tales maxime leduntur a similibus sue crassi: et a contrario tuantur et sic colerici et sanguinei paucioribus indigent vestimentis quam sicima tici vel melancolici. Sed tu dices contra: colerici sunt rariores: et per consequens passibiliores: sic indigent pluribus vestibus quam melancolici: quorum compositio est durior. Dicitur enim ad hoc quod non est inconueniens aliquem colericum quo ad membra exteriora esse compositionis durioris: et minus passibilis aliquo melancolico. Unde dicitur quod regulariter compositio sequatur complexionem et eadem proportionem: inter dum tamen contingit contrarium. Sic igitur stat simul quod aliquis sit colericus et non rarus melancolicus et non densus. Ceteris igitur partibus ex parte complexionis regula compositionis posita est vera: et maxime esset vera si cum caliditate compositionis esset durities compositionis: et cum frigiditate complexionis esset raritas compositionis. Potest etiam dici quod regula compositionis dicta non simpliciter tenet: nisi supposita eadem complexionem: vel quod non sit repugnantia ex parte complexionis: sed respectu compositionis simpliciter tenenda est. Plus enim facit caliditas complexionis ad hoc ut aliquis minus indigeat calefactibus quam raritas compositionis ad hoc quod le datur in frigidantibus. Et enim contingit in ratione actus resistens: puta complexionis caliditas: et aliud in ratione passiuo puta compositionis raritas aut densitas. Tertia regula est quod homines qui plus exercitantur ceteris partibus paucioribus indigent in umentis. Nam per exercitum calefactum membra exteriora: et superflue humiditates membrorum consumuntur membra aliquantulum induruntur: et impassibilia efficiunt. In quiescentibus autem in membra exteriora sopita sunt et calor in eis: et ideo oportet quod per indumenta confortentur: et quodammodo de portanda ad actum reducantur. Quarta regula est quod seruientes in stupbis et qui in earum domibus comorantur: quam contingit quod se exponunt continent aeri frigido: indigent pluribus vestibus: tum quod plerumque leduntur a frigore: quod consueti sunt in calore. Sicut enim ab assuetu non fit passio: sic ab eo quod est contrarium assuetu corpora nostra maxime patiuntur: et hoc contingit in oppositum: tum quod eorum porositates sunt apte et rare: et sic frigiditas continentis potest perfectius et citius subintrare et membra ledere. Et propter hanc causam in primis frigidioribus indiget homo plurimis cooperimentis: propter hoc quod subita mutatio ad frigus nocet: et potius inuenitur apertus. Quinta regula est quod in somno aliquis indiget plurimis cooperimentis quam in vigilia. Nam in somno caliditas trahit ad interiora ad loca digestivis: et membra exteriora remanent calore et spiritu venudata respectu vigiliarum: et sic apta nata sunt magis ledi frigiditate continentis. Et membra maxime frigidum maxime indiget cooperimento: et hoc est cerebrum. Tamen caput in somno maxime est cooperiendum: et spiritus qui in somno eleuantur vapores ad caput in frigiditates ipsius: qui in cerebrouertuntur in substantiam aquam. Tamen puto quod in somno magis est caput cooperiendum quam alia membra sed in vigilia magis cooperienda sunt alia membra: quod in vigilia multus calor et spiritus mittuntur ad cerebrum propter virtutes animales interiores et exteriores quarum operationes viget in eo: et sic in vigilia calidum est sufficere: sed in somno caliditas non est ita fortis immo est contrarium ut dictum est. Partes autem spirituales. scilicet pectorales maxime debent cooperiri non solum in somno sed et in vigilia. Nam partes pectorales difficile est tueri a frigore quod aer frigidus continue inspirat et expirat et reuma continue descendit a cerebro ad partes pectoris et pulmonis. Etiam est in illis partibus magna quantitas ossium que frigida sunt: non obstante igitur cordis caliditate propter predictas causas partes pectorales sunt maxime cooperiende. Extrema autem puta manus paucioribus indigent cooperimentis: et specialiter in vigilia quod sunt quasi in motu continuo. Sunt enim organa deputata ad operationes transeuntes: et adhuc manus paucioribus indigent cooperimentis quam pedes ex eo quod sunt in motu magis continuo et eorum opus cooperimentis impedit et sunt propinquiores fonti caloris. scilicet cordis: et prope manus sunt arterie multe in quibus inuenitur pulsus fortis in quo significatur calor fortis

Dubius de colericiis.

Tertia regula de exercitio.

Quarta regula.

Quinta regula.

De somno.

De partibus pectoralibus.

De manibus.

Tertia

& magna influentia cordis. Unde quia operationes manuum ad quas sunt deputate a natura q̄ sunt valde multe exercentur multo calore & spirituriditate ad easdē manus natura corporis regitua mittit multum calorem & spiritum & sic non indigent tot cooperimentis sicut alie partes. Pedes etiam sunt in multo motu: & operationes ad quas deputati sunt exerceri non possent cum multis cooperimentis & sic non indigent pluribus cooperimentis sed indigent ad huc plus q̄ manus & sic a principio & communiter assuetum est ex causa finali hoc: & hec consuetudo iam redacta est in naturam. Membra autem faciei nullis cooperimentis indigent vel paucis nisi magna imminente necessitate. Nam ad faciem natura multum mittit calorem propter operationes sensuum que vigent maxime in partibus faciei. Que etiam operationes cooperimentis communiter exerceri non possunt. Sexta regula sumitur ex parte habitudinis. Nam habentes membra exteriora carnosia paucioribus indigent cooperimentis habebūt ea denudata a carne: minus enim oēs tales le duntur a frigore q̄ denudati a carne: ceteris partibus. Septima regula sumitur ex parte indumentorum & vestium in quibus plurima diuersitas inuenit. Quedā enim indumenta sunt magis calida quedā minus alta vero medicoriter. Indumenta enim de pellibus cōter & ut in plurimum sunt alijs magis calefacientia & inde indumenta ex pannis lanetis subtilib⁹ & mollib⁹ dēsis sufficiēter grossis: deinde indumenta de bōbace: & deinde de serico & ultimo indumenta linea. Omnibus enim indumentis sunt minus calida: & de bombacinis & sericis q̄ minus laxata est et magis pilosa est magis calida: vestis enim serica laxata multum est frigida & sicut bombacina & sicut de vestibus lanetis q̄ magis est subtilis & rara & laxata & nō leuis sed aliquantulum aspera est minus calida: & q̄ minus subtilis & factis dēsa & leuis nullo modo laxata est talis utiq̄ lane vestis calidior est inter oēs. Et de vestibus lineis sicut dicendum q̄ q̄to subtilior rarior asperior minus pilosa tāto minus calida: & p̄ oppositū q̄to grossior dēsiore lentior magis pilosa: tāto minus calidior. Et de pellibus sicut q̄ q̄to pellis h̄ pilū dēsiore maiore lentore: tāto est calidior. Et est notandū q̄ pelles diuersificantur scōm diuersitate aialū a quibus sumuntur. Sciendum igit̄ q̄ cōsideratis cōditionib⁹ supradictis & aialū naturis pellis caprina est minus caliditatis & deinde de pelles de grisso. Pelles aut̄ vulpine sunt multū calide & sicce & sic multū cōfortat nervos: vñ multū cōpetūt palyticis & arthriticis & vniuersaliter oibus passionibus nervorum & cōpetūt et̄ his qui sunt valde pingues & volūt eorum corpora macrescere & desiccare. Pelles aut̄ cuniculorum & leporum sunt his proportionalia nisi q̄ non tñ desiccāt. An puto q̄ in regimine sanitatis sunt magis cōgruētis pelles de diuisa cōsideratis cōditionib⁹ prius enumeratis: satis est calida: nā pellis est satis grossa & h̄ pillos multos & dēsos & leues sufficiēter, magnos & cū hoc est nitida valde & pediculorum minime generatiua & habet pilos fortissime adhesionis: vnde tales pelles satis apud me cōmendāde sunt. Pelles aut̄ ouine sunt calide & humide de cōsequētis cōplexione aialis cutis sunt. An multū cōfortat corpus & calore naturalē et corp⁹ impinguat: vñ melancolicis & siccis & macilentis multum competunt sed est pellis inter omnes nitida minime & multorum pediculorum generatiua. Ut igitur sit ad vnum dicere: pellis ouis sequitur complexionem animalis cutis est que cum sit cutis dense & spisse pilositatis: fortis adhesionis & multe pilositatis plus calefacit: & per oppositū si sit rare cutis & rare pilositatis & min⁹ calefacit et si habet pilos asperos et diuos densos: & si humiles et lenes impinguat et humectat et hoc est vniuersaliter verū in oibus indumentis. Ex dictis igitur satis cōcludi pot̄ q̄ homines calide complexionis iuuenes tempore calido regione calida sufficiēter pingues & carnosī indigent indumentis subtiliorib⁹ raris pauce pilositatis & rare: et per oppositū fride cōplexiois senes & tpe & regione fridis macillēti & rari indigent indumentis grossiorib⁹ velte pilositatis & dēse. Ampli⁹ si queramus corporis desiccationem et macilentiam vel superfluitatum in membris consumptione bonum est q̄ in

De pedibus.

Facies nō indiget cooperimento.

Sexta regula.

Septima regula.

De diuersitate vestium.

Aestas serica.

De pellibus.

Pellis vulpine.

Pellis cuniculorum.

Pelles ouine.

Regime scōm diuersitate corporum.

indumēta sint dura: aspera: et nō multum rara: et specialiter indumēta que prope cutem ponuntur. Unde volētes se macrefacere ⁊ mēbroꝝ suoz superfluitates desiccare vti debēt indumētis lineis asperioribus: durioribus: et grossioribus: ⁊ talia indumēta sepius mutare. Et per oppositū quoz mēbra sunt macilēta ⁊ paucarū superfluitatū volētes impinguari: debent vti indumentis lineis mollibus sufficēter densis. Ex dictis autem elici potest q̄ quanto indumenta sunt leuioꝝa et minus pilosa: et magis laxata: tanto induantur immediatius carnē: et quanto asperioꝝa ⁊ durioꝝa et minus frangibilia: tanto induantur longius a carnē: vnde vestes linee ⁊ similes induuntur magis prope carnē: et vestes laneę induuntur longius: sic enim minus leditur corpus: et vestes melius conseruantur.

¶ Capituluꝝ vicesimū tertium de volentibus continere.

Quoniam quidā sunt venerabiles viri qui viuere volūt cōtinēter: et tamen volūt viuere sani. Ideo de melioꝝi eoz regimine intendo vnū capitulum breue imponere. Scim⁹ em̄ q̄ et si actus veneris seu coitus sit vtilis in sanitatis regimine nō s̄ necessarius. Unde aliqui sapientum qui fuerūt locuti de sanitatis regimine de coitu nullā penitus fecerūt mētionē. Adulti em̄ sunt qui viuūt sani sine coitu sicut alij cū coitu. Nō est igitur coitus necessarius ad necessitatis cōseruationē induidui: licet ad cōseruationē speciei necessarius sit. Possibile igit est boiem viuere sanū sine coitu: sicut patet in multis virginibus p̄teritis et presentibus. Igit̄ ponēde sunt de regule quibus homo potest se a coitu p̄seruare et cōtinēter viuere. Prima regula fingitur ex parte cōsuetudinis. Sciendū igitur q̄ de assuescere actū est de his que maxime reddūt boiem cōtinētem. Sicut enim mulieres nutrices cū de assuescūt lactare nō generatur lac in earū māmillis: ⁊ sic pueros nutrire nō possunt: sic etiā mēbra generationis cū de assuescūt coitu et spermatis emissionē sperma in eis nō multiplicat̄ nec fermētatur: ⁊ per cōsequēs ad coitū minime stimulantur: ⁊ sic cōtinētes de leui efficiūtur. Est diltigēter notandū q̄ si quis fuerit consuetus ad actū coeūdi longo tpe: nō est securum hęc cōsuetudinē subito relinquere: sed paulatim: nā subito permutare cōsuetudinē est res periculosa in sanitatis regimine. Cōsuetudo igit̄ paulatim est mutāda: et hoc fieri pōt si quis volēs mutare cōsuetudinē coeat tardius q̄ cōsueuit: cū turpioribus mulieribus: cū vetulis: et cū meretricibus: ⁊ vniuersaliter cū mulieribus quarū actus ⁊ aspectus sunt horribiles: et specialiter in actu coeūdi imaginari debet actus turpitudinis: ⁊ q̄ eodē actu ratio absorbet̄ et succūbit̄: homo brutis adequat̄: et q̄ ex hoc actu nullus actus virtutis nec bonus habitus in nobis augmētatur: qm̄ in hoc actu ratio nihil iudicat̄: nec de bono: nec de malo: immo eius iudiciū totaliter annullat̄: ⁊ specialiter q̄ ex hoc actu homo distrabitur a multis operibus virtuosis: q̄ mulier furatur cor ipsius sapientis. Oibus his itaq̄ cōsideratis ⁊ sepe homo leuius et facilius cōtinebit. Amplius scias q̄ venationes ⁊ ludoz species: ⁊ tristite puocationes: et dignitates assumptę sunt et his que iuuāt boiem cōtinere: ⁊ super oia seruire philosophię et studijs litterarū: ⁊ specialiter moralib⁹ insudare: ⁊ belloꝝ actibus insistere: nec oia iuuāt q̄ plurimū cōtinere. Amplius fleuobomonia ⁊ stupba sicca exercitiū forte et balneū multum iuuat ad cōtinendū homines. Omnes enim qui coitu nō vtuntur plus alijs vtilibus debent fleuobomari: et sepius stupbari stupba sicca: et sepius balneari: et plus exercitari. Ex his enim omnibus materia spermatica cōsumitur et desiccatur: et minus in corpore multiplicatur. Amplius volētes cōtinere debent vitare cibaria boiem ad coitū incitāta: vel sperma multiplicādo: vel calozē incitādo: vel spiritum ventosum in mēbris generatiuis congregando. Que autē sint ista cibaria scriptum est in sc̄da parte huius operis capitulo de regimine sanitatis sumpto a dīuersitate mēbroꝝ. Ibi dē em̄ querit que ⁊ qualia cibaria sunt: ⁊ volētib⁹ continere totaliter cūctur ⁊ vitatur desiccātib⁹ materiā spermaticā: bonū est q̄ vtātur infrigidātib⁹.

Regimē
continen
tium.

De cois
tu.

Prima
regula.

Cōsuetu
do est al
tera nā
tura.
Modus
cuitandi
coitum.

De fleu
obomonia.

Tertia

membra generationis: et cum vetustitas sit forsitan de incitamentibus ad coitum propter erectio-
nem: bonum est quod euitet vetustas: et quod vitetur consumptionibus vetustitate et sperma deficiantibus.
Ectaria
spermatidis
deficari
ua.

Anguina.
viti. Amplius scias quod inungere membra generationis et renes cum oleis frigidis et siccis: et
cum oleo susquam vel papaueris est ex his quae sperma deficiat: etiam incedere nudis pe-
dibus deicit desiderium coitus. Sunt etiam multa calida que sperma deficiat: puta liliu
semine rute: et herba: et semine agnoscit: calamitu: euforbium: myrra: et cymintu: unde dya-
cimintu est defecatum materie spermatice valde: et si quis sit calide complexionis: et in
tpe calido vitetur aceto. Amplius scias quod interdum submergere membra generationis in
aqua frigidissima: est de his quae auferunt desiderium coitus: et specialiter hoc fiat tpe illi
lo quo homo ad coitum stimulat: vel ex natura: vel ex inordinatione appetitus. Am-
plius in habentibus renes calidos valde et genitalia lamina plubea minutissime per-
forata et subtilis valde aliquo oleo frigido et sicco inuncta multum deicit coitum si por-
tec ligata ad renes. Amplius cibaria eorum non debent esse multi nutrimenti nec calida et
humida: sed nutrimenti pauci declinatis ad siccum et frigidum. Nec debent esse cibaria ve-
tosa: nam vetustitas incitat ad coitum: et specialiter cum caliditate et humiditate: sicut pas-
ter in cicere in quo est caliditas et humiditas: et vetustitas: et similiter in naponibus et
pasticis: et similiter in fabis et pincis excorticatis: et similibus. Amplius volentes co-
tinere insistant vigilis et minus sollo comedant: et nunquam sint ociosi: unde circa aliqua
solicitari: siue agilita: siue speculablia multum detrahunt hominem a desiderio coitus.

Submersio in aqua gelida.
De cibariis veteris.
De cibariis veteris.

De agno casto.
Confortatio stomachi et corporis.

De exercitio.
De vnguentis.

De vnguentis.
De vnguentis.

De vnguentis.

missione incurrat cordis debilitatem et stomachi. Amplius scias q̄ sapbr̄ et sina/

Adarga
rite casti
tatis.

Capitulum. xliij. De iter agentibus.

Qonsequēter dicēdū est de regimine iter agentū. Circa quod regimē vāde
sunt regule. Quarū priā est. Nō intēdēs iter agere ex necessitate d̄s in mō
viuēdi cōsuetudinē mutare. Alius est d̄s esse modus viuēdi itinerantiū
cū nō itinerantiū: nā propter laborem qui in eis contingit est dubitandū ne in malas
cadat egritudinē nisi suum regimē permittent ab eo q̄ pfuctum est. Nec tamē cō/
suetudinē permittat nō est sciēda subitō: s̄ paulatim et ordinate. Op̄s igit̄ q̄ iter
egreditur vtoral ordine et in principio sui itineris parū pl̄ solito exercitetur: sic pau/
latim ad exer citiū itineris assuecat: et si in suo itinere necessariū fuerit vigilare pau/
latim assuecat et ante q̄ iter arripiat: et s̄llr̄ intelligitur de fame et siti. Unde in hoc
casu summe op̄s ad nō cōsuetā transmutare: d̄s etiā assuecere ad cibū quo in itinere
re p̄ponit vt. Adus em̄ periculū est iter arripere bis q̄ nō p̄sueuerūt in debilib̄
et lenib̄ q̄ in consuetis fortibus et inuenib̄. Et circa illos in q̄bus matus p̄iculum
siminet matus studiū est impēdēdū in mutatione consuetudinē ad ea q̄ itinerantiū
sunt necessaria. Secūda regula est ex parte cibi et potus: nā cibi itinerantiū d̄nt esse fa/
ciliores digestiōnis et melioris substantie et propinque mensure et non multi. Et vt
sit. ad vnū dicere suum nutriens debet meliorari vt bene digeratur et superfluitates
in venis non congregentur. Et que sunt huiusmodi cibaria dictus est in capitulo de
cibis et potibus in speciali. Amplius nō debet eq̄tare stomacho pleno cibo ne eius et
bus in stomacho corrumpatur. Et si necessitatē habet bibendi bibat aquā ne p̄ eam
augeatur fontus et ventositas et dilatio sui in ventre. Expectetur igitur cib̄ v̄s̄ ad
horam hospitiandū: q̄ si forsan comedere oīno sit necessarium parum comedatur ne
necessitas bibendi siminet. Unde itinerantes summe euitare debent olera et fru/
ctus et quicquid generat humorem crudum nisi interdum gratia medicaminis. Am/
plius non debet fastidius cibo iter arripere. Dormiat igitur primo vt fastidiū res/
soluatur: nec etiā valde famelicus vbi em̄ est indigentia et fames magna: nō oportet
laborare vel itnerare: prius enim confortanda est virtus: sed quia itineranti post
test necessitas bibendi siminet tolerādū famem tandū q̄ desiderium destruat totaliter
comedendū vel multum minuatur: bonum est scire cibos cum quibus homo diutius
potest sine cibo permanere. Sciendum igitur q̄ cibi facti ex epatibus assatis et p̄le/
facte ex amigdalis et oleo amigdali et anetino et adipe vaccino conueniunt: si
enim vna ex eis comedatur fames longiori tempore tolerabitur. Amplius sumere
oleum violatum bullitum in quo sit dissolutus adeps vaccinus facit diu tolerare
famem intantum q̄ si quis sumeret vnam libram talis conditi sine desiderio nota/
bili quasi per decem dies permanere valeret et sicut dictum est de fame ita intelli/
gatur de siti. Quia enim sitim interdum tolerare oportet determinandum est de me/
dicinis sitis extinguentib̄ q̄rū vna est leset semē portulacae pistatū cum aceto: sint
seminis portulacae: drag. iij. et distēpent cū aceto et aq̄ sufficiētib̄ et euitent q̄ sitis facti
sūt quorū vnū ē pisces et omnia salsa et dulcia et locutio multa et fortis deambulatio
Hec igit̄ sunt euitāda. Et si q̄s mltū sitiat bibat aquā cū aceto q̄ ē ex his q̄ sitim ex/
tingunt sicut prius dixi. Tertia regula sumitur ex parte febr̄ et farmacie:
nam si aliquis propter plentitudinem indigeat aliquo istorum scienda sunt oī q̄ inci/
piatur iter q̄ si non fiant est dubitandum de febr̄ibus et apostematibus et mēbrozum
exteriorū infectionibus: et si tps sit frigidū et humores sint corrupti nō multū calidi
et mēbra iterora fortia et sine humores aliq̄lr̄ grossi et adusti mltū ē dubitādū de le/
pra. Bonum est igitur ante principium itineris fleuor̄ bonare v̄l farmacare scdm̄
q̄ medico melius videbitur expedire: ex hoc enim redditur corpus agilitis et

P̄ista
regula.
Aduta
tio regi
minis.

Secūda
regula.

Ad toles
rādū fa.

Ad toles
rādū sitū

Tertia
regula.

- ab egritudinibus securus: nullo igitur modo volēs iter arripere hoc faciat sine consilio boni medici. Quarta regula sumit ex parte caliditatis continētis. Sunt enim multi qui itinerare pponūt et coacti sunt in tpe calido q̄ multū studere debēt et eorū mēbra maxime cerebra a calore cōtinentis ledantur. Sepe enim ex hoc homines incurrit capitis dolorē fortem et febrem effimeram vel putridam et alias egritudines quas non est necessariū dicē enarrare. Cooperiatur igitur capita eorū vt defendantur a sole: q̄tū possibile est. Amplius itinerantes hoc tpe solliciti arē debent de eorū pectoribus vt. s. nō desiccantur ne supercalescant propter exercitiū et debent attractus qui est valde acutus et calidus. Dñt igitur epistimare et inigere eorū pectora et specia liter cordis regionē que sub māmilla sinistra epistimantibus frigidis et humidis et vnguētis frigidis et humidis puta cū muscallagine psilij et succo portulacē et silibus consuāti.
- Adod?** Amplius tpe calido anteq̄ diēta incipiatur et dato q̄ aliquis non fuerit famelicus bonū est omnino aliquid comedere pueniens ad resistēdū tpi pura fuis bordei et syrūpum de fructibus et similia. Cum em̄ equitāt et in eorū interiorib⁹ nihil exstitit nullū cū debilitantur ex resolutione et nō erit quod restauret. Sumatur igitur aliquid ex predictis vel similibus et non incipiant diēta anteq̄ descendat ab officio stomachi.
- Anguē?** Amplius bonū est q̄ secum deferat vnguēta frigida et humida nota puta oleū violatum et rosarū nenularis et vnguētū populeon ex quib⁹ inungatur eorū spina et pectus hora post horā et multi sunt qui iuuantur ex balneo in aqua frigida cū incurant aliquā lesionē ex caliditate continētis: mel⁹ est tñ ne hoc subito fiat sed parū ex pectent et deinde ordinate ad ipm procedant. Amplius si quis timeat malos odores ex aere et venenosos: nares simul et os ligare debet et obrurare et in hoc tolerare dolo: et ante q̄ incipiat diēta sorbere lac sine butyro in quo fuerit infusum cepe minutum fortis incisionis et sepe comedere et sic nō nocebunt sibi odores. Bonū etiā est odore rare oleū rosarum et sorbere et bibere oleum de cucurbitis. Ex hoc enim remouetur venenosorum malicia: et si quis iam ex talibus odoribus nocimētū incurrit pñcia tur super eius extremitates aqua frigida et facies ex ea lauetur et comedat olera frigidā et super caput eius fundatur ex oleis frigidis et siccis notis et omnino a costu caueat et si coherit confert et vīnum temperatum et pisces saliti ad appetitum stomachi reuocationem et confortationem: vīnū quid ē tēperatum ad vīnū cōfortationē et sitis sedationem. Et si febree cauerit lac ei cōpetit nisi capitis dolorē patiatur: q̄ nutrit: bumectat: alterat: et facile digeritur: et si febrem patiatur et non putridam sed effimeram competit lac acetosum et si sitim patiatur immensam post illos factis odoribus venenosos se curet et lauādo et gargariando et hora post horam parum trāsglutendo et postq̄ sitis mitigata fuerit bibat et anteq̄ bibere incipiat bibat parū olei rosati mixti cum aqua et post aquā bibat. Amplius bonum est q̄ tales qui calore continētis lesi sunt maneat in loco frigido et pedes abduant aqua frigida et si fuerit sitiens aquam frigidam bibat et nutriatur ex cibo qui cito digeritur. Quinta regula sumitur ex parte frigiditatis continētis nam in tempore frigido itinerare magnus est inoz: licet homo multum se custodiat. Nam ex frigore continētis interdum totum corpus stupefit spalinatur et mortificatur et appoplectici moriuntur et interdum membra exteriora: puta pedes manus et oculi ex tali frigore p̄ plurimum patiuntur intantum q̄ interdum putrefiunt et cadunt et consequenter sequitur mors. Adulti etiam ex frigore continētis cadunt in appetitum cantinū. Bonum est igitur q̄ in tempore frigido volentes iter arripere procurent vestes ceteris calidiores et que sunt iste vestes superius dictum est capitulo de indumentis et quia frigus subintrare consuevit per nares aures et os et ceteras corporis porositates: bonū est q̄ meliori mō quo possibile est obstruatur ne frigus subingredat: et q̄ in capite et facie sunt multe vie per quas frigus potest subintrare. Debet medicus sollicitari circa cooperativa capitis et faciei. Et quia interdum membra fati-

ut ut oculi sunt nobles & necessarii & ex frigore consueverunt incurtere lesionem: puta ruborem & interdum apostema & magnum dolorem sollicitandum est in eorum custodia: cooperiantur igitur oculi & inuoluantur panno subtili sic qd ex eis nihil sit discoopertum nisi qd est necessarium: facie etiā a ventis oppositione quanto pl^{us} poterit remoueat. Bonum est etiā qd talis cooperta sit super totā faciem & non solum sup oculos: & pannus quo oculi terguuntur non deesse calidus. Si enim oculus ex tali ligatura fuerit calefactus plus leditur a frigore nā aqua calida citius cōgelatur. Unde debentes itinerare non debent se opponere caliditati ignis aliquo modo: et si p̄cedita nouimenta acciderent oculis vaporem cū aqua decoctionis camomille vel sticados vel aneti & siltum. Et si videamus necessitates fiat stōia & pharmacia & qz istud ptinet ad regimen curatiuum non scribo plus de ista materia. Ampli^{us} me dicitur multum sollicitari de de cooperta extremoz & special^{iter} pedum: cooperiantur igitur calidis coopertis sicut de toto corpore dictum est. Et ante qd homo se exponat itineri pedes specialiter sunt multum fricandi: & deinde ex oleo oliuarum vel etri fricando sunt inungendi vt caliditas de potentia ad actum deducta p̄ fricationē melius conferuetur: & si sit oleum de sticados vel camomillimum vel anetiū vel ab arbore cedri melius extremitates a frigore defendentur. Fiat igitur hec fricatio et inunctio hora post horam s̄m qd necessitatem videbimus magis immittere & facta fricatione & inunctione coopiantur & inuoluantur p̄anis lincis molliibus immedia te: & deinde supponatur lana succida & supponetur plantis pedum: & deinde calcietur calcis seu caligis calidis: & deinde calcietur sotularibus vel ocreis largis in quibus pes & pedum digitū moveri possint: talis enim motus est de his q̄ maxime defendunt pedes a frigore: & qm̄ pedes & digitū pedum infrigidantur & p̄fecte moueri nō possunt siue moza redendum est ad fricationem & inunctionem. vt p̄dictum est: & qd multum laborez in eoz motu. Et dicunt aliqui: qd submersio extremitatum in aqua frigida confert in tali mēbroz stupefactione sicut videmus in pomis congelatis. Si enim ponantur in aqua frigida redeunt ad naturam suam. & si ponantur p̄pe ignem minime: sic etiā imaginantur de extremitatibus multum infrigidatis qd melius est qd submergantur in aqua frigida q̄ igni apponatur de p̄pinquo. Forte enim p̄ ante p̄paratam membrū infrigidatum in aqua frigida positum calefit. Nam frigiditas aque circūstans & quodāmodo rōne humiditatis membrū arefactū & quasi a frigore congelatum remollit sicut videmus glaciē in aqua remolliū caliditates mēbroz confortat & fortificat: qz vnumq̄d̄ contrarium ad p̄ntiam sui contrarij fortificatur: caliditate igitur in membro fortificata mēbrum totum in circūferentia pl^{us} calefit p̄ ante. Et specialiter qz membrum est magis aptum suscipere caliditatem qz remollitum. sed si membra exteriora p̄pter frigus insentur & non deuenerūt ad viriditatem vel nigredinem mansinam cum aliquali priuatione sensus. signum est qd caro circūferentialis totaliter non est corrupta & mortificata: & qd cura cadit absqz hoc qd remoueatur caro a membro. Bonum est igitur qd membrū ponatur in aqua calida decoctionis aneti vel camomille vel sticados vel caulium vel naponiz & emplastratur membrum cum bolo & si inungatur membrum aliquo oleoz supradictorum aliquātulum p̄pe ignem & post fricationem non erit malū. Si autē viride vel nigrum effectum est mēbrum mansue cum sensus et motus priuatione sienda est scarpellatio sic qd sanguis exeat a carne sua & ponendum est membrū in aqua calida sanguis congelatur in eodē: & deinde epythimādum est mēbrū cum bolo armentico dissoluto cū vino vel aceto: & deinde lauandū est mēbrū cū vino calido: & deinde epythimandū quousqz membrū redeat ad suam naturalem dispositionem. Et si forte caro sit omnino mortificata & remollita putrefacta malum odorem reddens scarpellatio nihil p̄ficiat: sed p̄curandum erit qd caro putrida totaliter remoueatur qd quomodo fieri de exit lūntes regimimis sanitatis. Amplius scias qd itinerantis tē

Aqua
lida citi
gelat.

De p̄p̄
bus extre
mis.

Bonum
eximen
tū de pom
inis cong
gelatis.

De itine
rātib^{us} cō
tra vīso
nē nūmū.

Tertia

poze natus et ex albedine natus immoderata et ex frigiditate continentes consue-
runt oculorum incurere immobilitate et visus destructionem propter nimiam disgrega-
tionem factam ab albedine natus. Bonum est igitur quod hoc tempore trinare proponit in
duatur vestimentis nigris et corpus aut caput et oculos coopimento nigro coopiat
aut in manu teneat panem nigrum quem aspiciat. Item talis uteraturbus tempore fri-
gido non se exponat diete ante quam comedat et bibat bonum vinum et subtile et odor-
ferum: nec statim post cibi repletionem trichanda est dieta: sed postquam natura egit
in cibum: et deinde corpus totum calefactum est: si oino sit necessarium ambulare
post comestionem: minus est comedendum et vinum purum cum aliquantulo aquae
bene calefactum igitur est bibendum: et in principio trineris non est mouendum nec am-
bulandum ambulatione forti ne digestio corrumpatur: sed ambulatione leui quousque

De abitu
latide for-
ti.

cibus in stomacho quodammodo sit digestus. Si enim ambuletur ambulatione forti ci-
bus descendit de stomacho ante digestionem perfectam et corrumpitur digestio: et cum
aliquis itinerans impleuit suam dietam et est in hospicio non statim appropinquat
dum est igitur: sed in loco calido longe ab igne stare debet et ignem circuire et sic paulatim
appropinquare ad ignem: parum enim morandum est prope ignem. Et si corpus homi-
nis itinerantis esset stupidum et congelatum fricandum est totum corpus in loco ca-
lido et deinde inungendum cum oleis calidis aromaticis: cuiusmodi est oleum listari-
cum et anethinum et camomillinum et de cinamomo vel de sticados: et deinde ponen-
dus est in loco molli et cooperiendus cooperimentis mollibus calidis et actualiter
virtualiter et permittendus est dormire et quiescere et si videamus magnam immine-
re necessitatem: boies habentes corpora calida et lenia debent esse nudi cum eo in le-

Regime

cto ante et retro et ipsum calefacere et fricare eius ventrem et costas et pectus: et dein-
de bonum est quod eidem exhibeatur parum de assa fetida et mirra et pipere et vino for-
ti. Amplius aqua carnis est et conueniens: deinde potest cibari cum micis panis
infusus in brodio carnum laudabilium et in maxima quantitate bibat de optimo vi-
no: et eidem lectus mollis preparetur in quo multis cooperiatur panis et precipitatur
tur eidem ut dormiat diu: et postquam expergefactus fuerit et conualescere inceperit in-
greditur balneum in quo legam faciens moram diu fricetur. Et ex aliquo oleorum
supradictorum inungatur et admisceatur predictis oleis castoreum: costas multas: et eius
forbium. Si autem itinerans non sit congelatus et stupidus sed ipse manus con-
tingerit frigus sufficit fricatio et balneum: et si minus frigus adhibeatur tergitur suf-
ficat mora in loco calido per unam horam: et ad ignem appropinquare paulatim et
fieri ordinem. Libaria autem ne quis comedere debet trinare tempore frigido: sint
calida actualiter et virtualiter et in eius cibis vratur nucibus alleis cepis porris et
burzio. Et nucis habent in hoc mirabilem proprietatem. Unde itinerantes tempore
frigido secum deportent de nucibus munitiorem. Unde si nucis et allea simul pro-

De cibis
calidis.

Muceor
allea sunt
pprieta-
tate mira-
bilem.
Ancio
nucbe.

stentur et cum aqua carnis laudabilium dissepent multum corpus calefacient et a
frigore tuentur si in poru vel cibo sumantur: et ad idem valent calide perfectiones quibus
itinerantes tempore frigido non debent carere. Amplius bibere vinum bene forte et in copia
et parum comedere de aliquibus cibariis vnicuique multum conferat ad propositum. Amplius
tota nucis et specialiter principium: sed posterior colla inungatur hora post horam un-
guentis calidis superius nominatis quibus itinerantes tempore frigido nullo modo ca-
rere debent. Amplius magna cautela est exhibenda in custodia colla et specialiter po-
sterioris partis ubi est principium nucis totum igitur collum et specialiter pars
illa inuoluatur inuolutionibus calidis actualiter et virtualiter: et similiter intel-
ligatur de posteriori parte cerebri. Amplius scias quod itinerantes tempore frigido
debent secum ferre odoramenta calida ad calefactionem et confortationem cere-
bri cuiusmodi sunt odoramenta calida ex musto et amba et ligno aloes et similibus.

Odorife-
ra cope-
tunt.

Amplius scias quod lotio extremitatum in aqua calida salsa quotidie mane et sero

est de prohibentibus extremitates ledi a frigore. Nam ex hoc extremitates calefiunt et indurantur: et superfluitates in eis consumuntur: et sic impassibiles efficiuntur. Sexta regula regiminis itinerantium sumitur ex debilitate et labore que itinerranti contingere consueuerunt. Cum igitur fortis labor et fatigatio itineranti contingit cum ad octium peruenerit ad vnam horam quiescat: deinde balneum intret: et in eo permaneat donec caro lenis fiat et rubea: et deinde totum corpus fricetur leniter: et minime cum pollice quasi comprimendo tangatur seu palpetur: et deinde inungatur totum corpus: et specialiter in iuncture. In hyeme quidem oleo calido anetino vel camomillino: vel sicados: et in estate cum oleo rosato et camomillino: deinde quiescat et dormiat: et lecti mollietatem augmentet: et plura super se ponat cooperimenta: deinde cum excitatus fuerit a somno ad fricationem iterum redeat ad balneum et fricationem: et inunctionem: et sic ad suam reuertatur consuetudinem. Septima regula sumitur ex parte aquarum quibus itinerrantes necessarium est uti. Que autem sunt meliores aque: et quomodo dignoscuntur superius dictum est: et quia itinerrantes non possunt semper inuenire aquam bonam: bonum est quod secum deportent de luto proprie terre de luto quidem libero non fetido ex quo cum peruenerint ad locum quietis et forte aquam non inuenerint laudabilem ponatur in aqua: et fortiter permisceatur cum eadem: et duabus bullitionibus bulliat in eadem: et tunc dimittatur quiescere donec aqua fuerit clarificata: et si videamus aquas grossas vel turbulencias bullienda sunt: vel de vase in vas ponende vel distillade per alembicum: vel cum filtro: cuius extremitas vna ponatur in vase pleno aque: et alia in vase vacuo: et sic tota aqua existens in vase pleno ad vas vacuū distillando mouebitur: et sic aqua efficitur pura et subtilis: vel per colationem et ex farina tortellorum madefacta sic cooperte coletur. Amplius aluminis famenti in aquam positio ipsam clarificat. Amplius scias quod comedere cepas et allia: et lactucas cum aceto reddit hominem securum a malicia aquarum: et similiter permiscere aquam aceto et diuersas aquas subtiliorem permisceret: si aqua fuerit salis quam bibere oportet ponende sunt in ea sorbe: mel vel fructus miri vel citrona et bibenda est cum aceto. Si autem aqua fuerit stans et habens in se putrefactionem permisceatur cum succo granatorum vel citroniorum vel pomorum acetosorum et bibens talem aquam deuitare cibos calidos et nullo modo vinum bibat nisi fuerit debile. Nam tales aquae maxime sunt febriles: si fortis aqua fuerit amara admisceatur iucap et dulcia comedat: et si aqua ventrem soluit stiptica nota comedat. Amplius si in aqua fuerint herbe in quibus est acuitas comedat cibos dulces et vnicuosos et in colatura aquae studeat: et si dubitamus quod in aqua sint sanguifuge vel alie veniose pue et imperceptibiles ne forte eas transglutiamus bonum est aquam bibere mediate panolis meo subtilissimo. Talis panolis cooperiat os et per os aquam transglutiat. Aqua vero si fastidii fecerit cum succo granatorum erit bibenda. Et ut sit ad vnum dicere aqua per contrarium est corrigenda.

Septima regula.

Modus bibendae aquam.

¶ Cap. xxv. de transretantibus.

Oportet qui vult mare intrare antequam mare intret per aliquos dies cibum eius minuire et minus comedere consueto quod vitatur cibis roborantibus stomachum: et illa cibaria dicta sunt superius in capitulo de conseruatione stomachi et ceterorum membrorum. Amplius volens mare intrare muniat se pomis granatis et citronijs cum aceto et macianis et optimo vino odorifero. piscibus paruis salis et pomis citranguis et limonibus et optimo composito ex piris et cotanis cum aceto et speciebus: et sibi deportet secum cappareas et alia que appetitum confortent et reducant et valent contra vomitum: et similiter deportent secum oliuas salas et radice que comesta post cibum multum resistit vomitui et specialiter si comedatur cum aceto et sale in pauca quantitate et prima die qua quis nauem ingreditur non intueatur aquam nec capus teneat eleuatum nec bibat nisi forte valde parum: et hoc sunt

Ista sunt nautica

Tertia

que stomachū confortant et vomitum refrenant: et si contingit dolor et subuersio in stomacho et vomitus: permittendus est vomere aliquibus vicibus: hoc em̄ et nō nocet qui si forte vomitus sup̄ueniat retineatur cū his que vomitū refrenāt: puta cū pomis granatis et citronijs et maclanis: et cū odore panis tostī infusi in aceto optimo. Et scias q̄ semē apij bibitū nauicam sedat: et specialiter si sit correfactū et in aceto infusum: et absinthij bibitū et emplastratū et odoratū est et his que idē prohibēt. Amplius bonū est q̄ nutriatur ex acetosis confortantibus os stomachi et vaporē ne ad caelum ascendat prohibentibus: et hoc quidē est sicut lentis coctis et frige cū aceto comestis: vel cū agresta: et addatur parū de puluere calamitū. Amplius nīce panis assatus et infusus in vino bene redolētē comestus valet ad idē. Amplius nīce panis assatus lotus in aqua frigida comeste cum vino vel simpliciter aqua valent ad idem: et si superfluius inuaserit vomitus: queras curam in libris de cura egritudinum.

Capitulum vicesimum sextum de confectionibus.

Quia homines sanī communiter vtuntur confectionibus: et ante cibum et post: et stomacho pleno et vacuo: et tempore calido et frigido bonū mibi videtur de confectionibus hic facere vnum capitulum speciale. Sciendū igitur q̄ homines communiter vtuntur in sanitate eorum confectionibus magis ad voluntatē q̄ propter necessitatem. Unde saluo iudicio saniorū puto q̄ plus nocent in sanitate regimine q̄ profunt. Unde si competunt per aliquem modum corporibus sanis: hoc est ad preferendum ab aliquibus malis contingere possibilibus. Sed homines eis isto modo communiter non vtuntur: sed ad voluntatem et potius delectationē. Unde si aliquis comederet cōfectiones ne potus vini noceret melius esset talibus panem comedere: quia tamen homines eis communiter vtuntur: et hanc cōsuetudinem vtendi omitttere non possunt volo meliorem modum vsus earum patefacere.

Confectiones bonae ac laudande.

Sciendū igitur q̄ meliores confectiones que sunt in vsu et magis delectabiles sunt hec: zinziber conditum zinziberiatum cum succaro vel cum melle et pineatum et fisticutum: et auellane condite: et anisum conditum: et coriandrum conditum: et dragea grossa: et dragea in tabula: et succarum rosarum in tabula et dyactronium et confectio que nominatur marcepen et nuces confectae cum succaro vel cum melle et auellane condite cum succaro et dactyli. Harum autem confectionum quedam sunt conuenientiores in hyeme et complexionē frigida: et in senectute et butulmodi confectiones sunt: puta zinziberiatum et specialiter de india: et zinziber viride conferuatum cum melle et dragea grossa: et in tabulis: et nuces condite cum succaro et gariofilis et melle et siles confectiones calide: et alie sunt minus calide: multum vt succarum rosatum alexandrinum in pixide et in tabula et dyactronium que magis conueniunt in estate et complexionē calide et in estate iuuentutis et pira condita et acurbitae condite et coriandrum conditum. Ille enim sunt confectiones minus calide alijs. Amplius harum confectionum quedam sunt que magis competunt tempore ieiuniorum puta q̄ stomachus est inanis cibo in collatione de sero: et alie sunt que magis competunt post cibum immediate vel ante cibum de propinquo. Confectiones ieiunantibus magis conuenientes sunt confectiones minus desiccatiue et minus acute: in quibus magis reperitur de ratione nutrimenti sicut pineatum et fisticutum et succarum rosatum et confectio nominata marcepen: et similiter auellane condite et nuces condite cum optimo melle despumato et paucis speciebus et similiter dactyli conditi. Si enim stomacho ieiuno bibatur vinum sine omni comestione in pauca quantitate in citabit stomachum ad appetitum sequentis cibi quo non indigent ieiunare volentes et si bibatur vinum in magna quantitate sine comestione leditur stomachus et cerebrum et totum corpus: et si de predictis speciebus comedatur vini nocimentum remouebit nec stomachus ad appetitum sequentis cibi pparabitur: nec ex his confectionibus corpus desiccabit. Sed si comedantur alie confectiones acutiores et calidiores et ma

Pro ieiunantibus.

gis deficiatque et plus distantes a ratione nutrimentum non sic nocumentum vini res /
 mouebitur: et ad sequentem cibum stomachus incitabitur. Unde zinziber conditum iuno sto /
 et specialiter de india et dragea grossa carui conditum et anisum conditum ieiunantibus non macho /
 multum cogruunt: sed si quis post cibum immediate velit uti perfectionibus ad digestio /
 nis perforationem in stomacho et specialiter in officio stomachi quod est naturaliter frigidum /
 et ad digerendum debilius: tunc zinziber conditum et zinziberatum et succaz est eis pueniens /
 et debent recipi in pauca quantitate et pax valde supbibendum est bonum vinum: post com /
 et si quis post cibum immediate sumptum consueuerit sentire eructationes ventositas vel /
 comedere cibos ventosos et vlti habeat stomachum ventosum: tunc post cibum immediat /
 te bonum est uti anisi condito et carui condito et dragea grossa. Et si quis naturaliter /
 habeat officium stomachi debile tunc post cibum, vitatur coriandro condito. In bye /
 me quidem cum puluere quarundam specierum et in estate sine spibus. Hoc etiam coriandro co /
 dito potest quis uti tempore ieiunij in collationibus serotinis et ad obuiandum nocte /
 mento vini dato quod non tamen appropinquat nutrimento sicut perfectiones supius no /
 minate. Postquam autem stomachi officium est clausum nullo modo bibendum nec comedendum /
 dum spiritus non obstante quod magnorum, s. regum et regalium et diuitem consuetudo sit in /
 contrarium: nam ex isto duplex venit nocumentum. Primum quidem: quod ex hoc stomachi offi /
 cium aperit si cum delectatione suscipiatur: et hoc est causa corruptionis: digestionis /
 vel diminutionis ipsius in stomacho. Amplius tales perfectiones citissime digerunt /
 et sic digeruntur citius reliquo cibo et post earum digestionem non habentes exitum a sto /
 macho manentes ultra debitum tempus corrumpuntur et totam massam corrumpunt: et si oino /
 quis velit infra duas comestiones confectiones comedere et consuetudinem non mi /
 tare meliores perfectiones sunt quam magis digestionem confortant et que sunt subtiliores /
 in substantia et actione. Tales enim confectiones cum tota massa pisanaria in stomach /
 cho existente citius permiscuntur: et sic minus impediunt digestionem et cum alijs si /
 mul digeruntur. Unde saluo iudicio meliori puto quod in tempore hoc marceperum et pineatum /
 et fisticutum et dactyli conditi: et nuces condite: et auellane condite: et silij coriandrum /
 conditum non competunt: sed zinziberatum succarinum quod pasta regis noiatum et dra /
 gea grossa et in tabula et succaz rosatura magis competunt et dyacimimum et coffectio /
 de citronijs hoc tempore minime conferunt. Amplius sunt quedam quorum digestiua est debili /
 lis in toto stomacho et quorum stomachus est frigidus et ventosus: et calidus bonus est /
 per modicam horam ante cibum calidas confectiones comedere et ventositatis dissol /
 utiuas: et sic stomachus melius digerit cibum quem susceperunt est. Debent autem /
 predictae confectiones sumi antequam suscipiatur sequens cibum per tantum spatium quod sint /
 deducte de potentia ad actum a calore stomachi et quod tam stomachum calefecerunt: /
 et ad inferius descenderunt: et puto quod ad hoc potest sufficere spatium unius hore cum /
 dimidia: nam tales confectiones que sunt subtiles in substantia et actione: et in pau /
 ca quantitate recipiunt: citissime digerunt et stomachum cito preparant ad suscipiendum se /
 quentem cibum et cum talibus confectionibus bonum est pax sumere vinum bonum et optimi: /
 perfectiones autem ad hoc oino valeres sunt quam sunt cale subtiles in substantia et actione /
 et stomachum confortant et ventositates dissolunt et huiusmodi sunt zinziberatum: /
 et specialiter de india et dragea grossa carui conditum et anisum conditum et simi /
 les confectiones.

De coriandro.

Tempus sumendi confectiones per perforationem stomachi.

Quarta pars. Caplin primum. De paratis cadere in egritudinem.

Incipit determinare volumus de regimine corporum que parata sunt /
 cadere in egritudinem non quidem ratione naturalis lapsus in corruptione: quia de regimine talium corporum sufficienter dictum est in prima /
 parte huius. Volumus autem in hoc caplo mentionem facere de corporibus paratis cadere in egritudinem de propria causa propter causam /
 accidentalem in eis existentem quam causam per quedam accidens

ita extra naturam inuēta p̄cipimus ⁊ uocamus talia corpora neutra desinentia q̄
 in̄ ad huc sunt in latitudine sanitatis: unum autē sermone conuenit p̄seruare in
 oibus talibus corporibus q̄ salus est custodia futuroꝝ ⁊ curatio p̄ntium: p̄ eādem
 eñi medicinam p̄ quam curantur egritudines actuales: curantur etiā parati ad
 eas de p̄p̄nquo: ⁊ sic istoz̄ regimen sufficientius habetur p̄ regimen curatiuum.
 Ne igitur transeamus nostri p̄positi limites: sc̄z̄ regiminis conseruatiui: de regi
 mine talium corpoꝝ ⁊ de modo succurrendi eoz̄ accidentibus dum adhuc perma
 nent in latitudine sanitatis breuiter p̄transēo: ⁊ q̄ de hoc plus scire curauerit legat
 antiquoz̄ libros de sanitatis regimine vles ⁊ particularēs. Sciendū igitur q̄ qui
 sunt parati cadere in egritudinem: aut sunt parati p̄pter repetitionem sui stomas
 chi: aut p̄pter cruditatem seu maliciā humorū q̄ in eis existunt. Quo ad primū tē
 perādā est humorū q̄ritas: ⁊ quo ad sc̄z̄ corrigenda est humorū qualitas p̄ contras
 tium: vel ad hunc finē q̄ corp̄ sui ex his possit nutriri vel q̄ obediāt expulsiōi: hu
 morū autē q̄ritas tēperatur cū equalitate quātitatis nutrimenti ⁊ augmento exer
 citij ⁊ fricatione ⁊ balneo: ⁊ vt cibus eis partatur ⁊ non vna vice suā cōpleant sat
 ietatem ⁊ si de facili sudēt fiat vt aliquibus diebus sudēt ⁊ tardetur comestio post
 balneum ad spaciū quatuor horarū: nisi dubitemus motum colere rubee ad stō
 machū: tales eñi cibādī sunt ante balneum: ⁊ si tales sic balneat̄ ⁊ cibati sentiant in
 lateribus oppilationes: vtātur deoppilatiuis notis ⁊ appropriatis eoz̄ cōplectio
 ni. Posset autē esse tanta humorū multitudo ⁊ plenitudo q̄ p̄dicta nō sufficerent sed
 esset necessaria stōia ⁊ p̄barmacta. Posset etiā t̄m̄ petri esse in qualitate humorū
 q̄ alteratiua contraria nō sufficerent: sed essent necessaria euacuantia. Et q̄ para
 ti cadere in egritudines h̄nt quedā accidentia ⁊ signa egritudinis p̄noscitua: de
 his signis accidētibus ⁊ de eoz̄ remedijs ḡnalsibus volo in hoc cap̄lo p̄trāsire: nam
 de hoc specialius tractare p̄tinet ad lib̄rū de ingenio sanitatis. Incipiamus igit̄
 ab vna mala aptitudine egritudinis p̄noscitua q̄ est ḡnals: ⁊ ponamus eius re
 medium: ⁊ est illa mala aptitudo labor̄ spontaneus: q̄ñ eñi aliquis sentit se multū
 fatigatū ac si fecisset magnum exercitium ⁊ mēbra confracta ⁊ dolorosa: ac si mem
 bra eius essent p̄cussa. p̄culdubio significari p̄t̄ egritudinem futura nisi remedium ad
 h̄b̄beat̄: nec remedium huius aptitudinis male coincidit cum cura egritudinis
 alscutus particularis: ⁊ ideo de remedio huius accidentis diffusius est tractandus
 q̄ de remedijs aliarum malarum aptitudinum quarum cura cōincidit cum reme
 dijs aliquaz̄ egritudinum specialium. Unde etiā sapientes loquentes de regimi
 ne sanitatis de remedio huius accidentis longum faciunt sermone. Est enī hec
 aptitudo non ad egritudinem speciale in vnam sed ad multas: nec etiā est apti
 tudo ad egritudinem huius membri determinati: sed totius corporis ⁊ oim̄ partū
 eius tam interiorum q̄ exteriorum. Ven̄ e igitur expedit de hac aptitudine mala ⁊
 de eius remedijs longiorem facere mentionē. Sciendū hoc q̄ spontaneus labor̄
 triplex est q̄ntum spectat ad p̄positum. Vlceratiū: qui est ex humorū mala qualita
 te acuta ⁊ mordacitua: vel grauatiū vel extensius qui est ex humorū inmodera
 ta q̄ritate: vel apostemofius q̄ puenit ex humoribus peccantibus in quātitate ⁊ q̄
 litate. In oibus his laboribus spontaneis indigemus alterātib⁹ vel euacuatib⁹ aut
 vtroq̄ mō. Quo ad laborē vlceratiū indigem⁹ alterātibus ⁊ corrigētib⁹ maliciam
 humorū. Quo ad extēsiū indigem⁹ euacuatib⁹. Quo ad apostemofium indigemus
 vtrifq̄. Alteratiō ⁊ digestio fit a natura ⁊ cū medicinis aduentib⁹ ⁊ cibis qui h̄nt
 humorē corrigere ⁊ aliqui somnus ⁊ q̄es ⁊ fames iuuant ad hoc. Euacuatiō fit cum
 medicinis que puocant vniām ⁊ sudorem ⁊ vētrem ⁊ stōia et exercitio. Hic igitur
 est modus generalis remediandi labori spontaneo. Et vt laboris vlceratiū specta
 litus curam ⁊ remedium videamus. Sciendū q̄ humor acutus mordacitius est
 causa butusinodī laboris: et iste humor mordacitius non solum est cholericus

Duplex
 cā egritu
 dinis fu
 ture.
 Inimoz̄
 tempera
 mentum.

Sponta
 neus la
 bor tri
 plex est.

sed melacholicus et pblegmaticus. Cholera nāq; mordicat ppter suū acumen: et Cholera
 mltia ppter suam acetositatem: pblegna ppter ipsius sanguinem. Isti aut̄ humo a cura est
 res q̄ sunt cā laboris: vel sunt sub cute et in porositatebus membroꝝ vel sunt profun
 dati in musculis vel sunt in venis. Amplius aut̄ cū istis humoribꝝ vel sunt hu
 moribus in venis: vel est multus sanguis vel paucus: paucus quidem cū tales hu
 mores sunt multi et multum elongant a natura sanguinis: et multus cū sunt ppter
 que nature sanguinis et fuerint pauci. Si igitur humores qui sunt cā vlcerosi labo
 ris sunt sub cute sufficit exercitium et fricatio et balneū et sirupus acetosus et cibus
 subtilis. Si aut̄ isti humores causantes laborem vlcerosum sunt locati in carne et
 musculis: indigemus quiete et abstinentia a cibo. Ista em̄ adducunt digestionem
 nec tunc indigemus exercitio: et in sero balneantur in aqua calida et cibentur cibus
 subtilibus et vtatur sirupo acetoso. Et si accidens sederet cum isto regimine bene
 qui de cognouimus cam et locum. Si aut̄ humores sunt in venis magnis: q; se sunt
 ppter nature sanguinis et cum multo sanguine et non sunt humores muscillagi
 nosi fiat statim flebotomia. Et si sint cum paucio sanguine et non sint huores mu
 scillaginosi. Et sint longinq; a natura sanguinis exhibeatur pharmacia bñoꝝ ap
 propriata: et si in venis sunt humores muscillaginosi et grossi nullo mō fiat stōia: sed
 ante subtilietur sanguis cum subtiliantibus leuibus: nā fortia subtiliantia spgunt
 humores ad mēbra subtiliatione. Si sit multus sanguis et humores p̄dicti sunt p
 pinqui nature sanguinis fiat stōia: et si paucus sanguis et humores distantes a na
 tura sanguinis est p̄dictoꝝ humorū subtiliatione fiat euacuatio cum pharmacia
 appropriata. Si aut̄ humores muscillaginosi non sint in venis: sed in mēbris tunc
 p̄nt securius exhiberi fortia subtiliantia: et q̄ sunt illa scitur ex libris simplicium me
 dicinarū et cōpositarum. Signa etiam significātia humorum peccantē et locum hu
 moris scias ex libris signoz. Consi deratis igitur vint et pulsibus ceteris signis et
 regimine precedere et cōplexione: etate: et repute: cōsuetudine: et similibus: et leuiter
 deueniemus in cognitione humoris peccantis et loci et q̄tatis: sic igitur patet quos
 modo obutandū est labori spontaneo vlceratio. Sed labor extensiuus et apostemo
 sus ex necessitate ventur a sanguine multo: ideo conueniens est patientem primi
 tus flebotomare si particularia concurrant. Quantitas autem flebotomie ac
 cipitur sū tempus anni: etatem: et complexionem: et maiorem et minorem plenitu
 dinem: et sunt distinguenda membra in euacuatione vntus humoris. Si enim sen
 tiatur in capite grauedo fiat flebotomia de cephalica: et si in membris inferiori
 bus de basilica: et si in vtrisque membris sentiatur grauedo fiat de mediana. Sic igitur
 tur factis est manifestum quomodo obutandum est labori spontaneo qui potest pro
 nosticare diuersas et multiphasas egritudines futuras. Sunt etiam alie aptitudi
 nes male: et malam egritudinem pronosticantes que pronosticant aliquam egritu
 dinē specialē et ī loco speciali q̄ cū remedijs earū gñalibus valde cōter enumerāde
 sunt. Dicam igitur pmo q; cū dolor capitis fortis et pmanēs fuerit vel emigrane? et
 mēdū ē ne aqua descēdat ad oculos: et dilateſ pupilla: et causeſ cataracta. Si igitur ta
 re capite et que se
 arterie q̄ in tympanibꝝ pulsant extrahēde sunt: et sic p illas humor ad oculos nō descē
 det. Ampli? saltus facie p̄ueniās? fortis: torurā oris significat cui est subueniēdū:
 et cū medicinis vētrē soluentibus: et cum medicinis vomitiuis comestis parua dāda
 erit et a vino absteineat: fortibus etiā euacuationibus: et fricationibus: necnō et gar
 garismatibus et sternutātibꝝ vtēdū erit: et facies ex forti aceto in quo mentastrū bul
 lierit fricari debet: fortis saltus in toto corpore pronosticat spasmū: et talibus expe
 dit subtiliare regimen: et fortiter euacuare et fricare corpus cum medicinis acutis.

De hño
rib' inye
nts.

Humor
muscilla
ginosus.

Signa.

De dolo
re capite
et que se
quuntur
doloꝝem

Quarta

Amplius paralyſis pua magnā p̄tendit & expedit ſubſtare regimen: & fortiter euacuare & cum medicinis acutis fortibus q̄ ſcribuntur in cura a paralyſis magne. Si m̄llis eſt cuſtodia futuroꝝ & cura p̄ntium. Amplius facies & oculoꝝ rubedo & venarum oculoꝝ maniſeſtatio & mobilitas & luciditas & lachrymarꝝ deſcenſus: & claritatem luminis pati non poſſe: oia hec ſi cum dolore forti capitis affuerint frenetiſimam futuram p̄noſticāt. Succurrendum igitur eſt cum minutione & diſteribus & medicinis euacuantibus: & ligatiōe inferioꝝ & fricatione doloroſa: caput q̄ oleo roſato & aceto autē. To infundendum eſt. Incubus p̄ſeuerans epilepſiam p̄tendit cui obuiandum eſt cum medicinis epilepſie ſcriptis in caplo de epilepſia. Trifſtica: timor: puſillanimitas m̄lliam ſignificant quibus ſuccurrendum eſt: vt in caplo de cura m̄llie ſcriptum eſt. Cum aliquis quaſi muſcas volare ante oculos vel aliquid ſi le p̄cepit catharras etas: oculoꝝ futuras p̄noſticat. Reumatismus eſt coſta: & ſi frequenter acciderit paſſiones pectoris & pulmonis p̄tendit vnde ſuccurrendum eſt cum minutione & nutrimenti pauſitate. Si ſudor mali fuerit odoris ſignificat q̄ egritudo vel febris de cholera eſt p̄p̄nua. Quapropter danda ſunt q̄ cholera rubea ſolunt. Cordis tremor frequens et fortis morie ſubita p̄noſticat: ideo op̄s ſuccurrere cum minutione & medicinis ſoluentibus ventrē leuiter. Repletio ſapſua emoproycā vel appoplexiā vel vene rupturam p̄noſticat vel ſubitam mortem: vñ ſtatim cum minutione ſubueniendum eſt. Si ſenſuum turbatio & motuum debilitatio cum repletionē affuerint ne ſupueniat appoplexiā minuendum eſt. Succurrendum igitur cum minutione & garriſimo ſi grauitas fuerit in dextro latere: & punctura: & tenſio: epatis leſionem ſignificat cui ſubueniendum eſt vt in caplo de egritudinibus epatis dictum eſt. Egeſtio magis tincta ſolito ſignificat q̄ cholera multiplicat in corpore: & minus tincta ſignificat oppilationem oris ad ſiſtum fellis. Iſti ſubueniendum eſt vt in capitulo p̄prio ad hoc ſcribitur. Facies palpebre inſiſate hydropiſim futuras ſignificant quibus ſubueniendum eſt vt in capitulo de hydropiſi. Egeſtionū fetor: magnus faſtidium vel humoꝝ corruptionē ſignificat. Fetor vrine magnā putrefactionem ſanguinis ſignificat & febris futuras: fatigatio & diſſolutio cū deſtructione appetitus febrim ſignificat. Appetitus deſtructio et faſtidium ſignificat: vel colicā: vel colericā paſſionē futurā quibus ſubueniendum eſt cū longo ſomno & cibi abſtinentia: & alijs que nominatur in proprijs locis: grauitas & intēſio in inferioribus vētris: cum permutacione vrine a diſpoſitione naturali nocumētum in renibus inchoatū demōſtrat: ideo cito ſuccurrendū erit: vrine ardor diu p̄ſeuerans veſicam & virgā puſtulis hereditabit. Subueniendum igitur eſt vt dictū eſt in ſuo capitulo. Adollis egeſtio ant aduſionē et puncturā faciens diſſinteriā p̄tendit. Amplius puritus ani ſignificat venturas emoroydas ſi nō contingat cauſa vermū paruoꝝ ibidē exiſtentū. Apoſtemata parua multa p̄noſticāt apoſtema magnū. Ex multis paruis glādulis magne glādulis le ſuſpicio oritur: morphea parua alba magnā p̄tendit que adeo intēdit vt lepra p̄tetur. Adultus facies rubor cū quadā offuſcatione & diſſicultate anbelandi & vocis rauedine leprā ſignificat. Et vt ſit ad vnū dicere ſi aliqua diſpoſitionis corporis ſani mutata ſuit: ſcilicet vt appetitus fortior vel debilior exiſtat: vel erecūtia a corpore pluravel pauſiora: vel ſomnus lōgior: vel breuior: vel etiā inſomnetas aſſit vel ſudor p̄ter ſolitū a corpore decurrat: vel ea que a corpore decurrere ſolebāt retineantur vt emoroyde & ſanguis fluere cōſuevit: vel ſi totius corporis diſſolutio fiat: vel vel ſanguis qui ex naribus fluere cōſuevit: vel ſi totius corporis diſſolutio fiat: vel ingenij ebetudo aut in ore ſeuſtaſ ſapor extraneus: aut ea que nō cōſueuerunt delectationē auferre auferāt vel cōuerſo: aut coeſiſi deſideriū ſentiat quis augmentari vel diminui: vel in ſomno occurrat ſomniū qd nō cōſuevit: vel corporis color cōuertat & mutet: aut actus p̄ter ſolitū vel ad vltimū cū alicui nō cōſueta acciderint: et augmētari ceperint. Hec oia egritudinē futurā p̄noſticabūt. Quāobrem cuiuſlibet

De incu
bo autē.
tertia p̄
mi & p̄ia
tertij.

Tremor
cordis.

Fetor: vi
ne.

Signa le
pre.

Signa
futurā
ēgritudi
num.

predictoy: ⁊ causa subtiliter est inuestigāda: et eius saluationē festinādū. Amplius
 q; hic loquimur de regimine p̄seruatiuo addēda sunt aliqua quibus homo p̄t a
 multis egritudinibus p̄seruari: ⁊ per cōsequēs in sanitate p̄seruari. Sciēdū igitur
 q; comedere simul p̄tra siue poma: ⁊ oua colicā generāt ⁊ vētositates: illoꝝ dolo
 res ⁊ emoroy das: vīnū ⁊ lac simul sumpta podagrā generāt. Causas ⁊ p̄sces simul
 sumpta colicā generant passiōnē: oua frigida sumpta maculas generāt et ventosita
 tes: in quarum remotionē stupor accidit: balneari stomacho pleno generat colicam.
 Coire ante euacuationē v̄nē generat aremulas. Coire cū duabus mulieribus in
 mediate generat lepram. Vncio cū oleo violato in introitu balnei p̄seruat a sca
 bie. In comestione aquā nō bibas: nā potus aque relaxationem siue mollificationē
 causat in stomacho. Tres haustus aque calide in introitu lecti sumpti p̄seruant a
 siti. Cū p̄sces comederis nō dormias donec in stomacho sint quasi digesti: q̄si tor
 turam faciūt accidere: q; si somnum fugere nō potes parum mellis sime vel optime
 vīni. Si sero comederis: parū comede et mane te inuenies leuem. Unde si quolibet
 mane uas passas comederis profectis arillis bonum erit. Si etiā semel in septima
 na mirabolanos grossos cū succara alba comederis a colericis et sanguineis egritu
 dinibus p̄seruaberis: ⁊ dicūt experimētatores q; si vngues in die iouis p̄scindā
 tur a fissuris ⁊ alijs egritudinibus p̄seruātur. Si semel in septimana vñū haustū
 aceti sumpseris a dolore splenis p̄seruaberis. In calciando primo calcia dextrum
 pedē: et inde calciando finistrū: q̄si valet contra dolorē splenis: ⁊ apostemata late
 ris. Si vis vt dentes nō alterentur: mūda eos cū ligno perfici. Ad vitandū siur dita
 tem mitte in aures semel in septimana aliquātulum de aceto intinctū in oleo de li
 lio. Si vis viuere sanus obsrua vt cibus tuus sit equalis: et non plus recipias vna
 vice q̄ alia: et cum appetitu comedere desinas: et cum sitieris bibe ad mediū sas
 tietatis: hoc enim corpus conseruat: stomachum confortat: ⁊ cibum ad digerendum
 tuat: et cum existēs in lecto vigilaueris decuba in dextro: et cum dormieris decuba
 in sinistro: somno vtere duabus partibus noctis: et cum mane surrexeris frica den
 tes cum ligno aloes: et sale nitro: et rosis aduulsi puluerisatts. Hoc enim dētes mun
 dificat ⁊ dealbat gingiuas: et a stumate liberat: et fetorem oris remouet.

Regimē
p̄serua
tiuum.

Adodus
dormien
di.

Observa
tio dētri.

¶ Capitulū secundū de p̄seruando a pestilentia.

Aduc in regimine p̄seruatiuo qd̄ debet corporibus decidentium re
 stat determinare de regimine corpoꝝ p̄seruādoꝝ ab egritudinibus pe
 stilētiālibus nobis cōtingere potentibus ab aere p̄ter naturam. Circa
 q; breuiter sic procedamus. Nam primo ponemus signa significātia pestilētiā p̄s
 sentem vel futurā. Secūdo dicemus aeris rectificationē. Tertio dicemus modum p̄s
 parādī corpora ne ledātur a pestilētia aeris quātū possibilis est. Propter primū sciē
 dum q; quando in estate multe eueniūt pluue quocq; et multitudo pluuiarū
 die ac nocte permāserint: ⁊ meridionales vēti perslauerunt: vel aer ita quietus fue
 rit q; nō moueatur: et cū hoc meridionalis vētus turbidus existat. Nec omnia pro
 nosticant epydētiā futurā in fine estatis. Amplius in nocte quando cōtingūt aē
 ris apparitiōes coruscationib; similes: et aeris color similis est icterice quocq;
 flauerint: post quozum aduentum multa animalia et homines egrotāt. Et in nocte
 videntur in aere radij: et splendor: atq; egrotātes cito mortem incurrunt: aer etiam
 difficulter atrahitur: ⁊ egrotantū boza fetidum emittūt odorē. Ipsi quoq; infirmi
 multum angustiantur et sitim habent magnam et ipsorum infrigidāt extremitates
 vomunt et emittūt humores fetidos et corruptos. Ex his omnibus aeris corruptio
 vt pestilentia denotatur. Amplius scias q; multitudo muscarum et reptilium rana
 rum mortalitatē pronosticant: et similiter si vides mures et animalia que habitant
 sub terra fugere ad superficiē terre: et exire manifeste: et videas animalia male na
 ture fugere a nidis suis et dimittere oua. Amplius cum videris aerem alterari vno

Signa
pestilen
tialia.

Quarta

de multotiens: et clarificatur aer die alio: et oritur sol clarus: et alio die cōturbatur: et oritur in velaminibus nebulæ que est vt puluis: tunc iudica q̄ pestilentia accidet. Amplius quando videris turbiditate aeris et nebulositate: et speraueris pluuiam: et non pluat: tunc scias q̄ complexio hyemis est corrupta. Pestilentiam autem est uam malignam significat paucitas pluuiæ in vere cum frigore: deinde multiplicatur auster et cōturbatur aer aliquot diebus: et deinde post clarificatur aer ebdomada vna non simpliciter: et accidit frigus in nocte: conturbatio et putrefactio et caliditas: tunc tam pestilentia venit et expectatur febris et variolæ: et similia. Nec igitur sunt signa pestilentie: vel future: vel presentis. Rectificatio aeris duplex est in qualitate et substantia. In qualitate quidem quando aer excedit in caliditate et frigiditate: vel humiditate et siccitate. Sed rectificatio ipsius in substantia est quando in aere non continente accidit corruptio vel putrefactio vnde cum hoc contingerit. Si igitur aer in qualitate sit multum distemperatus eligenda sunt loca vmbrosa septentrionalia et alta ventosa: et reprimatur aeris caliditas frigiditate aque: et folijs aromaticis frigidis et humidis: et sic suo modo intelligatur si aer sit distemperatus in alijs qualitatibus. Aer autem corruptus in substantia est rectificandus cum aromaticis calidis et frigidis: quod bonum magis videtur corporibus expedit re suffumigando aerem ex his intentio enim in his suffumigationibus est aeris exsiccatio: et vt aer fiat boni odoris: et prohibeatur putredo. Calida autem rectificatio et desiccatio aerem et putrefactioni resistentia ex quibus potest aer suffumigari sunt hec: lignum aloes: rhus: mirba: muscus: costus dulcis: cynamomum: xilobalsamus: storax: terebentina: cypressus: lapdanum: iuniperus: laurus: acorus: asarum: fauina: squinantum: mel: crocus: et similia. Frigida vero rectificatio sunt hec: sandali: camphora: cortices: granatorum: citonia: ebanus: rosa. Ex his igitur oportet q̄ multiplicetur suffumigatio et rectificetur aeris putrefactio. Amplius nullo modo aer sit inclusus non euentatus: nam aeris euentatio et specialiter a plaga septentrionalis multum rectificat aerem. Nec igitur breuia sufficiant de aeris rectificatione. Et nos volumus hic apponere suffumigatum mirabile et expertum ad rectificandū aerem corruptum. Recipe bedegar: sandali rubri: florum añ. partem semis: xilobalsami: xilaloes: olibani añ. partem vnam et semis: seminis maiorane: cypri: gariofilii: succari albi: musci añ. partem semis sudantes vnu teratur et bene dissoluantur: in qua storacis ambe añ. pars semis fuerit dissoluta. Si q̄s aut voluerit corpora a pestilentia preseruare: oportet vt extrahant humiditates superflue: et inclinet eorū regimen ad subtilitatem et desiccationem ex oī modo et minoratione cibi: sed nō exercitio: oportet enim vt nō admittat: nec balneū: nec etiam tollatur sitis: et rectificetur aer: vt diximus et declinet cibus ad acetosa et minore: ex eo: et sit caro: administrata decocta in acetosis. Amplius vtendū est succo limonū et agresta: et aceto: et iuuat etiam succus granatorū. Amplius cappareos cōditū cū aceto et similiter oliue valent ad idē. Et similiter succarū rosarū: tyriaca: et metridatū valēt ad idē cū reliquo regimine. Amplius medicamē factū ex ligno: aloes: croco: et mirba valēt multū cōtra pestilentiam: et sumatur in die ex eo circa dragmā vnā. Amplius est sciendū q̄ q̄n aer corruptus est in substantia: et putrefactus est habitandū est in locis cauernosis subterraneis: et quādo in aere est magna caliditas: habitandū est in montanis ventosis vnto septentrionalis. Amplius sciendū q̄ bolus armenicus terra sigillata aere pestilentia prebēt magnum iuuamentū. Amplius in aere epydīam propter corruptionem et putrefactionem aeris: euitandi sunt fructus humidis: et olera: et pisces: et lac: et carnes: exceptis carnibus volucriū in montanis degentium: et vitulū: et bedi: et similitur perdicum: et vniuersaliter res ventre lenificantes hoc tpe cōpetūt: quēadmodum sunt tamarindis: pruna: castia fistula: mamma et viola: q̄n estas fuerit disposita sicut superius dictū est in principio huius capituli. Infantes et iuuenes et corpora habētes grossa: et colos

Rectificatio aeris.

Calida et desiccatio.

Suffumigatum mirabile.

De comestibilibus.

Fructus sunt vitæ.

reim tubeū maxime sunt custodendū ab aeris pestilentia. Et qñ estas totaliter cōsist
 disposita fuerit tunc abstinēdū erit a carne et vino ⁊ a cōfectiōibus de melle factis:
 et fructibus specialiter recētibus et dulcibus a balneo ⁊ lauacro aque calide absti-
 nendum erit oino: et aceto vten dū in omni comestione et agresta et succo fructuum
 acetosozū: et si necessitas cogat comedere carnes superius noi atas comedantur cum
 aceto ⁊ succo vne acerbe: ⁊ similibus superius in hoc capitulo nominatis: ⁊ si in cor-
 pore sit sanguinis repleto festinemus in antione si eras: complexio: consuetudo ⁊ re-
 liqua particularia concurrant. Abastiones quoq; frigide sint in quibus est moran-
 dum et foramina a parte septentrionis sint aperta. Et si cū possibile vt hoc regimē-
 ne videntes deo auxiliante aeris pestiferi dispositionē euadāt. Qñ aut in fine estatis
 multus fuerit calor: ⁊ autūnus valde siccus ⁊ puluerulētus ⁊ frigus ⁊ pluuie venire
 tardauerint: tūc eligende sunt frigide māstiones: et rectificandus est aer cū infrigidā-
 tantib⁹ ⁊ bume cātib⁹: puta cū pānis canabinis aqua aspersis ⁊ appensis. Ampli⁹
 pauimētū mansiōis aqua frigida irrorabit sepe et a labore et coitu ⁊ sollicitudine
 abstinēdū est. Amplius hoc tpe aqua calida quis lauāndus erit ⁊ aqua infrigidata
 in potu sumēda: et a nutriētibus calidis et vino abstinēdū erit nisi vinū sit lymphā-
 tū cū multa aqua. De cucumerib⁹ aut et cyrullis et his similibus multū erit vīdēdū:
 summoque cauendū erit ne in sole se deat: nullo mō se iunet nec comesto post famem
 tardetur ⁊ nullo modo tolerāda est sitis in dormitione specialiter meridiana eligit
 loca frigida: p̄fices quoq; si comedere voluerit sup carbones assatos comedat: vvas
 quoq; in quib⁹ est acetositas sumat in talibus temporibus: singulis diebus bibere
 aquam ordeī confert multum ⁊ specialiter habentibus corpora multum calida et
 sicca: hoc enim regimēte videntes febres acuta calidas ⁊ pessimas egritudines hoc tē-
 pore contingere potentes euadent. Quando autem in aere apparitiones corrusca-
 tionibus similes que in capitulo isto dicta sunt apparuerint fructus ⁊ olera que in
 tali tempore nascuntur sunt euitanda et aqua que in superficie terre est: nō est bibēda:
 aer quoq; calidus est fugiendus: et domus qualibet die aceto ⁊ aqua mixta est irro-
 randa: ⁊ si in aere sint odores fetidi rectificet aer cum his que sunt boni odoris sup
 perius dictū est: et fumiget homo cum sandalo ⁊ camphora. Nutrientia: sint lētes:
 acetum ⁊ sumac ⁊ succus vne acerbe ⁊ similia: acetum cum aqua temperatum bibē-
 dum ⁊ vinum dimittendum. Amplius in hac dispositione multum est sollicitandū
 in rectificatione aeris modo quo superius dictum est. Accidit quoq; in multis annis
 vt squinātia in vere multos inuadat que mala et periculosa existit. Oportet igitur
 p̄uenire cum inuentione et ventosis in cruribus positis ⁊ ventris solutione ⁊ gar-
 garismis que singulis diebus et noctibus fieri debent cum aqua rosarum in qua su-
 mac madefactum fuerit et cum rob morozum ⁊ nucum: ⁊ cum his homo p̄seruabi-
 tur a squinātia si deus voluerit ⁊ contēgat etiam q̄ aliqua hyeme appoplecta ⁊ pa-
 ralytis ⁊ egritudines et his similes eueniant. Est igitur necesse cum talis fuerit ann⁹
 frequenter purgare corpus cū pillulis ad hoc appropriatis quas inuenies in libris
 particularibus ⁊ gargarismis ⁊ sternutariōib⁹ inunctionibus totius corporis que
 omnia inueniuntur in librorum locis particularibus. Amplius eorum nutrimentū
 est minuendum ⁊ subtiliandum. Nec breuiter sufficiat de p̄seruatione a pestilentia.

De ha
 bitatio
 nibus.

Nutriti-
 o.

Contra
 squinan-
 tiam.

¶ Capitulū tertium de p̄seruādo a veneno.

Quoniam autem sancti homines ex veneni assumptione magnum possunt
 incurere nocumentum: bonum est in hoc cautelam ⁊ studium adhibere
 sic q̄ homines ab assumptione talium venenosorum valent melius p̄-
 seruari. Sciendum igitur q̄ non est simile de coloribus inuētis in mixtis ex quatuor
 elementis et eorundem saporibus ⁊ odoribus. Nam colores mixtorum eandem ha-
 bent operationem respectu ai alii ⁊ respectu hoīs sicut albedo signat disgregatiōis
 hoīs et nigredo cōgregat vīsus eiusdē: sic etiā ⁊ has easdē operationes hñcisti colores
 b ij

De colo-
 ribus.

De sa- re respectu cuiuslibet animalis viuētis: sed nō est sic de sapore ⁊ odore. Unde sapor q̄ est
porib⁹. delectabilis et amabilis alicui speciei animalū nō est amabilis homini: vt sapor et
 lebori et colocoquintide nō est amabilis homini: est tñ sapor colocoquintide porco des
 lectabilis. Et sapor elbori est amabilis turdo. Volēs igit euitare speciem comes
 storum venenosam nō comedat rem in qua participat sapor: horribilis nec odor: et
Sapo- specialiter si nō sit cib⁹ p̄ experimentū notus. Dubitantes igitur de veneno permixto
horribi- cum cibo ante omnia lauent peroptime os suū cū aqua frigida limpidissima et pu
lis euitā- rissima: ⁊ tunc illo facto masticeat cib⁹ diu: ⁊ teneat in ore ⁊ sapor ei⁹ notet ⁊ filit odor.
 dus est.

Nam proculdubio si in cibo sit virtus veneni sufficiens ad corp⁹ perimēdum perci
 pitur sapor in ore malus et horribilis. Amplius scias q̄ talis deceptio magis latet
 in cibis: veberentis dulcedinis vel acetositatis: et vniuersaliter participantibus
 saporem excellentem. Dubitantes igitur de veneno debent euitare cibaria: ⁊ filit ser
 cula ex diuersis cōposita ⁊ diuersoz coloroz varias habētes species cōpositionē diuer
 forū ⁊ saporē excellentē valde. In brodio autē carniū simplici ⁊ in carniibus simplici
 bus et in pane simplici tales deceptions de facili fieri nō p̄t. Dubitantes igitur sint

De vino.

**Que nō
 patiunt
 venenū.**

In vino autē hec deceptio fieri potest de leui. An multū cōsiderari d̄s fieri
 ri possit. In vino autē hec deceptio fieri potest de leui. An multū cōsiderari d̄s fieri
 vini ⁊ color: ⁊ odor: ⁊ d̄s in vase vitro esse vinū vt ipsius color ⁊ substantia percipi pos
 sint: ⁊ bibatur vinū albiū: clarū: debile nā in talivino dolus facilliter percipitur. Ample
 sciendū q̄ que dā sunt q̄ venenū presens non substitinēt quin statim mutetur in colore:
 sicut dicitur cōter de cornu serpētino vel lingua serpentina que in p̄sentia veneni
 bumescit specialiter si sal supponatur eidē ⁊ sal etiam lingue serpentine suppositum
 bumescit in p̄sentia veneni et lapis sinaragd⁹ colorē mutat in p̄sentia veneni. Et si l̄
 dicat de corallo: dubitantes igitur de veneno talib⁹ d̄nt p̄muniti. Ample⁹ tyriaca sum

**Simpli
 cia ad
 idem.**

pta ante cibū ⁊ post valet ad idē ⁊ filit metridatū. Multa em̄ sunt simplicita ad idē
 valētia puta: ruta: nuce: auglame: ficus: saluta: tormētilla: bacce laur: et herba tunicū
 q̄ apud Dioscoridē appellat polomenon bonū est igitur dubitantes de veneno hīs oib⁹
 vel q̄busda p̄muniti. Et ex hīs aliquid sumere an cibū ⁊ post. Dicitur q̄dā q̄ sanguis
 leporinus potatus ante venenū expellit ipsum. Amplius puluis testiculoz vni ex
 ficatoz valet cōtra venenū ⁊ expellit ipm: si sumatur ante cibū omnē et etiā si suma
 tur post. Amplius qui dubitat de veneno euitare debet cib⁹ specie in qua reperit
 indiuidua habētia venenū ⁊ h̄mōi sunt species fungoz ⁊ trussiarū ⁊ lēpedaz. Am
 plius necessarii est cauere vt nō sit ois ei⁹ cautela in cibo dato ab alio aut potu. For
 te enī accidit etvñ nō estimabit q̄nq̄ em̄ p̄tingit res cadere malignas sicut lacertas
 vel scorpiones in eo quod decoquit. et in vasis in quibus est vinum. Nam plurima
 venenosorum diligunt odorē vini ⁊ currunt ad ipm ⁊ quandoq̄ moriunt in cacabis
 et quando bibunt ex eo et vomūt in eo: et propter hoc oportet caueantur detecta:
 et q̄ est sub arboribus magnis ⁊ herbosa loca. Amplius cōsiderandum est q̄ aqua
 qua vtimur non sit aqua stans in qua inuentiatur venenosozū species ⁊ similiter in
 telligatur de herbis quibus homines vtiuntur interdum enim in talibus locis con
 uersantur animalia venenosa. Interdum etiam signa quibus sapiunt naturam ven
 enosorum in eis conuersantium ex quibus hominibus poterit inopinata lesio con
 tingere. Quando igitur aliquis in stomacho suo perceperit nocumenta puta incen
 sionem: mordicationem: ⁊ inflammationē: angustia ⁊ sitim: et sudores exuberantia: aut
 somni profunditate: ⁊ stuporē: ⁊ frig⁹ aut casus virtutis cū sudore ⁊ sincopi. Idē em̄
 apparētib⁹ vel q̄busdā bozū ⁊ subito sine alia manifesta cā statim est succurrendum
 cum vomitu prouocato cum oleo sifamino vel amigdalorum dulcium: vel accipiens
 dum est butyrum ⁊ lac: ⁊ cibum multū et vomendum: et dato q̄ non sequatur vomit
 us adhuc bonū est vt virtus veneni ex hoc destruat vel minuat: et si forsitan venenuz
 iam assumptum de facto descenderit sicut clystera. Amplius sumatur bolus arme.

De aq̄

Signa.

**Remed
 dium.**

nicus cū vino: et fricetur totū corpus: et tūc imbibeatur somnus: et vt sit ad vnū dice/ re fiāt omnia que possunt diuertere venenū ne moueatur ad cor. Unde salua melio/ ri sentētia pura q̄ transacta sc̄da vel tertia die non est malū: sed bonum et vtilē fieri fleuorbonniā. Et si perceperimus venenum esse frigidū q̄ sc̄itur ex somni profun/ ditate et stupore: et frigore: bonū est q̄ exibeantur, calida valētia contra venenū: pu/ ta alliu: vel ruta: vel diptamū: et similia calida superius enumerata et scripta in au/ reolis simplicium contra venena frigida: et si venenum sit calidū sumatur coriandrū: et camphora: et similia. Et si fuerit de his que interficiūt a tota specie: sicut napel/ lus: sumatur metris datum: rylaca: semen vitice: agaricus: et coloquintida: et semen su/ niperi: et serapintū: et castoreū sunt medicine bone cōtra venenū: q̄ faciūt euomere: et ducūt per secessum: et valēt a virtute specifica. Sed quia curauenenatorum et ve/ nenorum in specialiter magis pertinent ad regimen curatiuum: differam hoc tractat/ re quousq̄ componā librum memoriale de cura egritudinum in quo laborare pro/ pono auxiliante deo et vira comite post butus operis complementum.

¶ Capitulū quartum de conualescentibus.

Quoniam cōualescētes ab egritudinibus continēt in latitudine sanita/ tis: determinādū est hic de ipsoy regimē in generali. Sciēdū igitur q̄ quidā sunt perfecte cōualescētes: q̄ sunt perfecte mūdificati: talij sunt nō perfecte cōualescētes: q̄ nō sunt perfecte mūdificati. Si autē illozum qui nō sunt perfecte cōualescētes: nec perfecte mūdificati sunt hec: appetitus defectus: sitis in/ ordinata: dolor capitis: grauedo totius corporis: et q̄ eoz corpora nō redeūt ad eos/ rum virtutē: et confortationē: et insomnietas et labor in somno et egestio colerica: et si/ milititer intelligat de vrina. Nec in quā et similia sunt signa imperfecte cōualescētie: et in talibus dubitamus de recidīua: nā que relinquitur in morbis subuersionē fa/ cere cōsueuerunt: talium autē regimē multū appropinquat regimēni egroy: indigē/ gent enim mūdificātibus et alterātibus residuum materie. Vere autē cōualescē/ tes in quibus nihil remāsit de materia morbi quod sc̄itur ex bonitate appetitiue: et ex eo q̄ corpus reddit ad virtutē et ad carnes: et q̄ egestiones nō sunt humozales et nihil ex priori morbo relicū apparet nisi solum mēbroz debilitas: tales in quā cō/ ualescentes nō indigēt aliqua specie euacuationis: sed solū virtutem confortātibus et faciētibus corpus redire ad virtutē et solitas operationes. Cōmune est autē om/ nibus cōualescētibus tam mūdificatis q̄ post crīsim inmediate eoz regimē decet esse sim q̄ fuit in egritudine duobus diebus cōtinue: et parū valde debet appropin/ quare ad regimē sanoy: quanto plus quis distabit a die crētica: tanto plus debet appropinquare regimēni sanoy. Conualescētes essi subito permutare ad sanoyum regimē esset periculosum: et quia vt dictū est virtutes cōualescētis sunt debiles ni/ bil graue est eidem administrandū: nec ex cibis: nec ex potibus: nec ex ponderibus: nec ex motibus: et similititer intelligatur de alijs. Debent enim conualescentes gra/ datim perducī ad exercitium facile et equale: et quantum percipimus eozum mem/ bra sustinere posse sine lesione et fātgatione: tale enim exercitium est conualescenti/ bus conueniens. Et quia conualescentibus vt plurimum est paucus sanguis: admi/ nistranda sunt que augmentum faciunt in sanguine. Conualescentiū igitur cibi de/ bent esse boni cibi et facili digestions: et debent esse cibi fluidi et potabiles: ta/ les enim cibi facilius et citius digeruntur: et debent eozum cibi declinare ad calidū/ tem subtilē cum humiditate: et sint tante quantitatis quante conuenientis dige/ ri possunt: et q̄ non causent grauitatem: nec rugitum: nec inflationem: nec debēt cō/ ualescentes tolerare sitim: nec famem: et sepe debent comedere et parum vna vice: et si forsan hec participantur post cibum assumptum minuatur de quantitate cibi. Hora autem cibandi conualescentis est hora diei magis temperata: nec debēt con/ ualescentes comedere ad satietatem: nec debēt tolerare sitim. Potus eoz sit vinum de potu.

Que in/ terficiūt a tota specie.

Signa non pfe/ cte cōuas/ lescentiū.

Regimē conuale/ scētium.

Nota ci/ battonis de potu.

subtile clarum: boni odoris non fumosum et saporis delectabilis: et trahētis ad dulcedinē: et nō debet esse vinum eoz forte: et nullo modo bibant aquam frigidā multā nec balneantur in ea: hec enim posset esse causa mortis ipsorum repētine. Amplius oportet qd conualescētēs quiescant et letētur et gaudeant: et ab euacuationibus absintineant et proprie a coitu. Coitus est em̄ maxime eis noctiuus: vinum cū temperamento est eis conueniens et maxime subtilitē tenuē v̄dicum est. Si conualescētium crisis fuit occulta: suscipiēdum est de recidīua: ideo interdīcenda est eis satietas coestimonis omnino et plusq̄ alijs cōualescētibus: et si videris ipsos indigere euacuatione quod fieri potest per signa superius enumerata in hoc capitulo. Primo cōfortanda est virtus cum bono cibo per aliquos dies: et deinde euacuandū cū medicina appropriata vel cum fleuborbomīa qd̄ horū videas expedire. Fleuborbomīa tamē est curāda conualescentibus quāto plus possumus: quia cōmuniter est paucus sanguis: interdū tamē est necessariū ipsam fieri propter aliquas causas speciales: scilicet propter maliciā sanguinis: et propter illud qd̄ remāsit in eo de cineritate malorum humorū: quarum necessarium est vt extrahatur sanguis malus paulatim et augetur bonus. Somnus diurnus non multū competit conualescētibus: quia mollificat eos: et si cōpetit: hoc est qd̄ eos quiescere facit: et de regimine conualescentiū est qd̄ permutentur ad aerem contrariū aeri in quo erant infirmi. Amplius scias qd̄ conualescēs vti debet his que securitatem faciunt a reliquijs egritudinis que precessit.

Exēplū. Verbigratta cōualescēs a pleuresi lenicētibus pectus debet vti ex quibus securatur a pleuresi et reliquijs eius: timetur enim in cōualescente a pleuresi asperitas pectoris. Amplius nō est bonū qd̄ conualescens sudat in balneo ratione virtutis sue debilis. Et si in conualescente multiplicetur sudor signū est superfluitatis. Interdū contingit qd̄ cōualescētēs autēdi sunt in cibo suscipiendo: et tamē corpus nō redit ad virtutem et venter solutus est: et in hoc casu diminuēdus est cibus et aque potus: et cōfortāndus est stomachus cum mīua citionoz aromatizata vel nō aromatizata: cuius mīue descriptionem inuenies in libris particularibus de medicinis cōpositis: et si mīlter confortāndus est stomachus cū serosis emplastris seu vnguentis stomacho appropriatis calidis vel frigidis stipticis qd̄ magis videbit expedire. Et qd̄ raro sunt diurni morbi non inferentes passionem alicui membro principali multum considerandū in conualescentibus si aliquid mēbroz principalium incurrat lesionem. et eidem lesioni pro virtutis resistēdum s̄m qd̄ videri possit in libris egritudinum particularibus: et sicut dictum est de membris particularibus ita intelligatur de virtutibus naturalibus et alijs virtutibus. Nam ad illius virtutis confortationem magis est intendendum qd̄ magis viderimus debilitatem: quod quomodo cognoscatur et fieri poterit: ex libris scitur particularibus. Nolumus em̄ omnia conculcare. Et hec de regimine sufficiant conualescentium.

¶ Capitulū quintū de consuetudine.

Aduta re cōsuetudinē su bito pessimum est. hec autē ecna.

Consuetudo est fortis res valde: et transgressio a consuetudine nocet nocturno magno: consuetudo enim obtinet vim nature: sicut igitur naturam custodire oportet sic et consuetudinem: et specialiter si consuetudo sit laudabilis indifferēs in bonitate et malicia respectu eius ad quod debet fieri permittitur: et in ocio viuere vel minus laborare: vel aliā speciem assumere laboris: et aliud tēpus vel aliūmodū proculdubio multū grauabit ex hoc: et similiter intelligatur in cibis et potibus: et somno et vigilijs: et in euacuationibus et anime accidentibus. In omnibus multū obseruanda est cōsuetudo si sit laudabilis vel parum laudabilis vel indifferēs respectu huius ad quod fieri debet permutatio. Si autē cōsuetudo sit illaudabilis ex qua debeatur puenire ad pessimas egritudines: sicut cōsuetudo

do comedendi malos cibos et filuestres qui in fine perducant ex necessitate ad pessimas egritudines. Et sicut coitus immoderatus et similes egritudines. Taliter in consuetudines corrigere oportet et permutare vel totaliter vel saltem infra terminos latitudinis earum sed hoc debet fieri paulatim et secundum ordinem quoddam: nam ois subita mutatio nocet et specialiter a consueta ad incoisuetam. Amplius debet sibi quis cauere ne vitus rei quamcumque sit bona consuetudinem faciat quam ipse obseruare sit necessarium ex cuius obseruatione coisstrictionem vel attritionem patiat: verbi gratia si quis vno cibo consueto semper utatur: vel aliquo potu vel totaliter ab eis abstineat vel dormire vel moueri vel coire assuescat: et ad hoc grauius astringatur maximum incurrit nocentium si iterum ab eisdem oporteat abstinere. Si igitur quodlibet corpus se disponere debet ut calorem et frigus esse possit et ad motiones et ad nutrimenta sibi necessaria aptum reddat: et ut somni et vigiliarum horas mansuetas et dormnos lectos et indumenta lesioe permutare possit quod quidem poterit fieri si consuetudo non obseruetur ad vnguem: interdu ad consueta transire: oportet enim ad incoisuetam permutare.

Quinta pars. Capitulum primum. De fleuborbomia.

Notas fleuborbomia et pharmacia: ventosa: sanguifuga: cauterium: vel sectiones: interdum sunt in sanitatis regimine: et ad hoc ut opus nihil contineat diminutum determinandum est de his quas sum spectat ad propositum: non enim operis presentis est determinare de his prout faciunt ad curam egritudinis. Primum igitur determinabimus de fleuborbomia et de considerationibus circa ipsam in sanitatis regimine. Prima igitur consideratio est quod corpus simpliciter sanum seu eucratum nullo modo indiget fleuborbomia: unde in corporibus sic eucratis natura non facit aliquam euacuationem sanguinis: et hoc est signum quod tali corpori sanguinis euacuatio non est necessaria sed corporibus quibusdam lapsis vel a generatione vel a tempore vel ab utroque modo fleuborbomia est utilis quod plurimum: et notanter dico quibusdam: sunt enim quidam quibus fleuborbomia non solum non comperit immo etiam valde nocet quapropter videmus quod quibusdam corporibus lapsus natura sine artis adiutorio facit sanguinis euacuationem vel per nares vel per emoroidas vel per os vel per secessum vel per vrinam remanentibus eisde sub latitudine sanitatis: et quia imitatur ars naturam in quantum potest nihil minus si adiuuenerit ars modum euacuandi sanguinem in adiutorium nature. Ad hoc autem ad hoc conuenientior est per fleuborbomiam vel per ventosas vel sanguifugas. Non enim est medicina laxatiua que sanguinem euacuet: vel si sit non est in usu nec esse debet: quoniam est venenosa et corporis peremptiua: est enim omnino inartificiale sanguinem euacuare cum pharmacia. Unde adiudicatus fuit mortui qui talem medicinam per experientiam adiuuenerit: quia utebatur ea ad malum et multos perimebat cum ea. Ad hoc autem euacuandi per fleuborbomiam est multum rationabilis: nam per eam euacuatur sanguis a toto corpore: et similiter omnes humores et specialiter a partibus interioribus et sistere possumus cum volumus. Unde in fleuborbomia non est est tantum periculum sicut in medicina laxatiua: sic igitur pars quod corpora lapsa a generatione vel a tempore aut utroque modo indigent ea. Secunda consideratio est ad sciendum que sunt illa corpora lapsa que maxime indigent fleuborbomia ex parte lapsus naturalis et ex parte lapsus accidentalis: dicam igitur quod corpora complexionis sanguinee magis indigent fleuborbomia quam ex parte complexionis: et melancholica minime: sed fleumatica et colerica mediocriter. Sed colerica plus quam fleumatica. Et ex parte compositionis ceteris paribus habentes venas lasetas et habitudinem carnosam et colorem inter rubrum et nigrum pilos multos et musculos bonos et fortes plus alijs indigent fleuborbomia. Non igitur solum consideranda est complexio sed compositio. Amplius consideranda sunt virtus et etas et consuetudo

Prima consideratio

Nulla est medicina que euacuet sanguinem.

Secunda consideratio

do obtinet vñ nature. Nam ceteris paribus corpora lapsa in naturali cōplexione que sunt fortioris virtutis et perfectioris etatis et magis consueuerūt magis debent fleuorborborari. Virius enim debilis nō sustinet fleuorborboriam: nec etas infantilis nec senilis. Cōsuetudo etiā multū est obseruanda: non solum in hoc: sed etiā in alijs: et sicut dictum est de lapsibus naturalibus sic suo modo dicendum est de accidentibus libus. Unde sanguineus per accidens est maxime fleuorborboriā melacolic^o aut minime. Colericus et rheumaticus minime. Similiter carnosus et musculosus accedunt aliter maxime et extenuatus minime. Et similiter vtentes regimine multiplicatē te sanguinem sicut viuētes in ocio et gaudio: et comedentes multas carnes et assaturas: et dulcia et videntes bona vna: et non vtentes balneis nec coctu nec multum exercitantes: tales in q̄ plus alijs fleuorborborandi sunt. Et per oppositū teimātes et comedentes cibaria melancolica et multū balneantes: et coētes: et exercitantes: et habitantes regiones calidas in q̄bus plurima sit resolutio a corporib⁹: minime indigent fleuorborboria. Et ex hoc concluditur q̄ in partibus francie homines plus dñt fleuorborborari q̄ in partibus italie: q̄ minor multo sit a corporib⁹ resolutio in partibus gallicanis: q̄ regio est magis frigida. Et sicut in alijs intelligit⁹ regionib⁹ frigidis respectu calidarum viuūt etiā magis deliciose et inordinate q̄ sunt cause necessitatis fleuorborborie. In ceteris partib⁹ viuētes magis deliciose et inordinate indigent plus et sepe fleuorborboria. Amplius multū considerandū est vt q̄ debet fleuorborborari non sit ebrius nec crapulatus seu nauseatiue fatiā: nec in stomacho plerūq̄ cibo: et q̄ in eius stomacho non sit colera. Vñ si quis habeat stomachū multum infectū colera aut fleuorborboriam vomat coleram: et deinde comedat aliq̄d acetosum sicut picū stomachi confortatiū et post fleuorborboriet. Amplius habētes humores crudos et viscosos et indigestos cū sanguine mixtos nō dñt fleuorborborari aut q̄ sanguis subtilit⁹ sicut prius dixi. Ampli⁹ post balneū vel coctū vel forte exercitium nullo mō est fleuorborborandum. Amplius post longam egritudinem cauidū est a fleuorborboria ante q̄ corp⁹ fuerit forificatū nisi specialis necessitas ad hoc cogat: et de hoc superius dictū est. In regimine diualescentiū. Ampli⁹ homines q̄ fuerant in artib⁹ multū laboriosis et corporū resolutiuis min⁹ alijs fleuorborborari dñt ceteris partib⁹. Unde seruētes in balneis et stupbis min⁹ sunt fleuorborboriā q̄ scriptores et pānoz scissores. Ampli⁹ multū vigiātes ceteris partib⁹ min⁹ sunt fleuorborboriā. Ampli⁹ habentes stomachū cor⁹ epar debilita quibus egritudines frigide accidere solēt nō sunt fleuorborborandi nisi necessitas vigeat valde magna. Ampli⁹ in tpe calidissimo vel frigidissimo nullo mō est fiēda fleuorborboria nisi vigeat magna necessitate. Et etiam aptū est tempus valde aptum ad fleuorborboriam propter eius temperiem: et q̄ assimilatur morbo de repletionē: nam tales infirmitates hoc tempore maxime accedere solent: et nihil est quod a deo tuet a talibus egritudinibus sicut fleuorborboria: fiat aut in principio veris cū dubitamus de egritudinib⁹ contingentibus ex sanguinis putrefactione. Sed in fine veris quando nō est tanta sanguinis multitudo: sed dubitamus de humorū acuitate vel calefactione et ebullitione ratione caliditatis. Autūnus autem ratione sui temperamētū est tempus aptū ad fleuorborboriam: et precipue quando dubitamus de sanguinis inclinatione. Amplius multum consideranda est aeris dispositio in fleuorborboria: vñ aere existente pestilentiali vel nebuloso vel turbido: et flante vento australi: vel quacumq̄ mala qualitate infecto non est aperienda vena nec aer infectus vbi transit venā sanguinē reddat pestilentialē et infectū et sit error: peior priore. Eligatur aer purus et dies clara et luminosa: et ventus magis depurans aerem: cuiusmodi est boreas et non sit ventus fortis. In hyeme tñ est australis ventus eligendus ad aeris temperiē. Ampli⁹ eligatur hora diei magis teporata. In tpiibus igit⁹ calidis fleuorborboria fienda est ante horam tertiam: et in frigidis circa meridiem. Amplius dicunt quidā q̄ si sanguis sit colericus fleuorborboria

Gallici
veniant
fleuor/
borboriā
lepius.

Et est
aptū ad
fleuor/
borboriā.

Autūnus
sicut est tē
pus ap/
tum ad
fleuor/
borboriā.

De hora

fienda est in hora motus colere: puta a tertia hora diei vsq; ad nonam. Et si sanguis sit purus vsq; fieri flebotomia a quarta noctis vsq; ad tertiam diei. Et si sanguis sit pblegmaticus vsq; flebotomia fieri a nona hora diei vsq; ad tertiam noctis. Et si melancholia a tertia noctis vsq; ad nonam noctis: hoc tñ non approbo quia flebotomia semper fienda est in lumine diei nisi in causa magne necessitatis. Amplius in flebotomia consideranda est etas lune: locus eius: similiter autē et cōiunctio et aspectus. Nam in prima quadra lune flebotomandi sunt iuuenuli et iuuenule. In qua etiam etate lune videmus puellas maxime pati fluxum menstruum: sed in ultima quadra sunt flebotomandi seniores et in temporibus medijs me diocres iuxta illud. Luna vet̄ vereres: iuuenes noua luna requirit. Amplius dicitur quidam q; in prima quadra lune flebotomandi sunt calide et bumide complexionis nisi puta sanguine. In tertia cholericis: in tertia pblegmaticis: et in quarta melancholicis. Nam prima quadra est calida et bumida: scda calida et sicca: tertia frigida et bumida et quarta frigida et sicca: et sicut possemus dicere q; si vellemus euacuare sanguinem purum fiat in prima quadra. Si cholericum in secunda: si pblegmaticū in tertia: si melancholicum in quarta. Amplius considerandus est locus lune. Nam si luna sit in signo aspectum habente ad aliquod membrum non fiet flebotomia de illo membro. Verbi gratia luna existente in signo geminorum non fiet flebotomia de brachijs: q; hoc signus habet aspectum ad brachia. Et similiter existente in thauro non fiet flebotomia de vena colli: nec existente in piscibus fiet flebotomia de venis pedum: et existente in arietem non fiet de venis capitis. Et luna existente in aquario non fiet flebotomia de venis q; sunt in tibijs. Amplius luna existente in signo fixo non est fienda flebotomia nisi necessitas imminet: puta luna existente in thauro: leone: scorpione et aquario. Eligantur ergo signa mediocria et mobilia: et si sint signa calida et bumida melius valent. Unde omnibus consideratis: luna existente in prima facie libere vsq; esse bona flebotomia ceteris partibus: tum q; est signum mobile: tum q; est signum calidum et bumidum. Et notanter dico in prima facie libere: q; transacta prima facie libere ingreditur vltimam combustionem que durat vsq; ad finem secunde facie scorpionis vel circa. Aries etiam est signum conueniens ad flebotomiam de brachijs: q; signum mobile et calidum. Gemini est signum conueniens ad flebotomiam de brachijs quia signum ca. et bumid. medioere. Sagittarius etiam est conueniens signum ad flebotomiam quia est calidum et medioere. Amplius luna existente retrograda non debet fieri flebotomia. Similiter luna existente in iuncta signo maligno. et infortuito puta saturno vel marti non est fienda flebotomia siue sit conunctio corporalis siue per aspectum. Dicunt quidam q; luna existente vsq; ad secundam vel tertiam diem non est fienda flebotomia nec in decima septima die: nec in vigesimo quod dictum non teneo: quia eius non video rationem. De diebus autē egyptijs in antiquo haledario lune scriptis breuiter me expedio: et dico naturalis quare fuerint maledicti: sed supernaturalis: nec fuerunt maledicti apud oēs gentes sed apud illos de regno pharaonis. Et si forsitan tempore illo fuisset aliqua mala constellatio: tñ per temporis processum nam fuit ista constellatio mutata: vnde non est aliqua ratio quare tales dies sunt obseruandi immo puta q; est peccatum in moribus: in lege: et in natura. Sed quia opinio vulgi est ad hoc sciendum in bonum esse: et etiam homines flebotomari contra eorum opinionem posset eos ledere et medicis infamiam ponere stante tali vulgi opinione ego obseruabo in vulgo nisi magna necessitas imminet: sed in me et meis nullatenus obseruauit: nec obseruabo. Amplius cadit consideratio circa iuuamenta q; plurima in sanitate conseruanda et in egritudine curanda. Ex negligentia quidem ipsius cum ipsa quis indigerit accidit apostemata intus et extra magna et parua: et scabies: serpigio: si nobis: paralisis: variole: morbilli: et sputum sanguinis: et pestilentia: et mors subit

De luna

Alia cōsi
deratio.

**Nocumē
ta fiōe.**

ta: et squantia et lepra: vniuersaliter et negligentia flebotomie omnes egritudines sanguine et vel de sanguinis corruptione vel de ipsius multitudinem vel incensione contingere possunt. In corporibus ergo paratis ad tales egritudines nō neglatur flebotomia. Flebotomie autē sunt plura nocumenta qm̄ fit indebite. Ex frequenti enim minutione accidit malignitas oppilationis hydropisis et festinatio se necutis: destructio appetitus: stoma chi cordis et epatis debilitas: tremor et paralisis: demūq; appoplexia: postremo omnium vitium naturalium et animalium debilitas et imbecillitas per flebotomie frequentiam: in quibus et quando et quos tenens non oportet solet sepius euenire. Amplius circa flebotomiaz: et ppter quas causas generaliter fiat flebotomia: sciendum qd flebotomia fit quinq; de causis in general. Nam fit ad euacuandum humorum oim vel sanguinis multitudinem.

**Flōia est
euacua
tio vltis.**

Interdum fit ad minuendum partem humorum vt natura potentior sit super residuum. Interdum etiā fit ad infrigidandum. Interdum fit ad attrahendum sanguinem ad aliquem locum. Et interdum fit ad diuertendum sanguinem ab aliquo loco. Dico ergo primo qd flebotomia fit ad euacuandum omnium humorum multitudinem vel solius sanguinis: et propter hoc dicitur a sapientibus qd est euacuatio vniuersalis euacuans humorum multitudinem: quando igitur nobis apparuerint signa repletionis venarum magnarum quam impossibile est laxatiu purgari fiat tunc magna flebotomia: si reliqua particularia concurrant superius nominata: et fiat flebotomia de venis magnis respicientibus totum corpus vel respicientibus partes corporis in quibus magis signa repletionis apparent: ad hanc intentionem fit flebotomia in paratis cadere in synocham vel synochum: vel in similes egritudines repletionis: et quis in omni flebotomia fiat euacuatio: tamen hec euacuatio maxime dicitur ad euacuandum: qd in hoc casu malo: fit euacuatio et de maioribus venis: et quasi intenditur totius superfluitatis materie eradiciō. Amplius fit flebotomia interdum ad minuendum partem humoris peccantis vt natura sit potentior in digerendo residuum: et sic ista intentione potest fieri flebotomia propter dominium sanguinis cholericū vel pblegmaticū aut melancholicū: et talis flebotomia debet esse multo minor. Et debet esse ex venis habentibus aspectū ad partem in qua nobis consistit: magis esse talem complexionem. De his autem venis et earum aspectibus ad hoc dicitur. Amplius interdum fit flebotomia ad infrigidandum et euacuandum et debet esse flebotomia parua: et isto modo flebotomia potest fieri non equite pctō q̄titatis sed solū qualitatis. Amplius fit interdū flōia vt attrahatur sanguis ad aliquem locū vt verbigratia: fit flebotomia de sopheis pedū vt attrahatur sanguis ad matricē. Amplius aliqui fit flōia ad diuertendum (verbigratia) esto qd aliquis patiat fluxum sanguinis nartū vel sputū sanguinis flōia fit de venis inferioribus: puta de sopheis et basilica seu sciatica ad hoc vt sanguis diuertatur ad parata. Et circa hoc diligenter est notādū qd q̄to locus a quo fit flōia fuerit longinquior: et directior loco a quo fit diuersio: tanto est diuersio p̄fectior et artificialior. Ande in patientibus fluxum sanguinis nartum p̄fectior est diuersio per flōiam sopheiarum vel sciaticę q̄ per aliam aliquam venam superiorē: tñ bonus est et artificiale qd hec diuersio incipiat a superioribus venis et finaliter terminetur per inferiores venas. Amplius circa flebotomiam considerande sunt vene que in nostro corpore flebotomari consueuerunt. Nolo autē in hoc opere facere mentionem de omnibus his que possunt in nostro corpore flebotomari. Sed de cōmunitibus et de his de quibus flebotomando seu flebotomari faciendo septius assueui.

**Debetur
flōie.**

Sciendum igitur qd venarum harum quedam sunt particulares et alie vniuersales et communes: dicuntur autem cōes et vniuersales eo qd euacuant a toto corpore et a locis principalibus totius corporis immediatius et a venis maioribus et p̄ op̄positū vene dicuntur particulares que immediate euacuant a venis minoribus et nō

aspiciunt mēbra principalia immediate. Nec euacuant sic a toto corpore cū fleboſ
 tborbantur sicut maiores. Vene autē cōiores ⁊ vniuersales sunt tres vene que res
 peritūtur in curuatura brachij quarum venarū superior vocatur cephalica. i. vena ca
 pitis: alia inferior basilica. i. epatis vena in brachio dextro. vel splenis vena in sinis
 stro: tertia est vena mediana que reperitur in medio p̄dictarum: ⁊ ideo mediana vo
 catur: ⁊ aliter dicitur vena cordis: ⁊ aliter vena communis. Hæ tres vene sunt alijs
 communiores: tum q̄ grossiores ⁊ maiores: tum q̄ membris principalibus interio
 ribus propinquiores ⁊ directiores: tum q̄ cum venis totius magis colligate: ⁊ ma
 nifestius apparent: ⁊ ideo cum sit flebotomia propter euacuationem a toto corpo
 re rationale est q̄ fiat ab altera istarum venarum: verū tñ est q̄ cephalica mas
 gis aspiciat superiores partes. Et basilica inferiores ⁊ mediana medias partes: me
 diana indifferenter partes superiores ⁊ inferiores aspiciat. Est enim composita ex
 cephalica ⁊ basilica ⁊ quelibet illarum venarum bz ramos qui flebotomari poss
 sunt in defectu illarum venarū. s. qñ non apparent. Item coitus inordinatus ⁊ vch
 bemens maxime est cauendus p̄pter fetum debite producendum ne semen peruersū
 suum recipiatur in matrice vt non generet flebotomiam. Unde regula est genera
 lis in flebotomia obseruanda q̄ ceteris paribus vena grossior ⁊ apparatus est fle
 botomanda. Et est circa illas venas notandum q̄ in flebotomia cephalice min
 immet periculū: nam sub ea non est neruus nec arteria notabilis ex quorum tactu
 per flebotomiaz possit periculum imminere sed sub basilica est arteria, magna de
 cuius apertura dubitandum est: huius vene apertura non dz esse, p̄funda: ⁊ sub ve
 na cordis est neruus de cuius punctura etiam multum est dubitandum cum fleboſ
 tborantur: q̄ nerui punctura nata est inducere spasimum. Et quanto hec vene: puta
 cordis ⁊ epatis sunt minores ⁊ p̄fundiores tanto maius est periculum. Hæ autem
 tres vene ⁊ earum rami reperuntur in brachio dextro ⁊ in brachio sinistro: ⁊ inter
 dum sunt apertende in parte dextra: et aliquando in sinistra. Et circa hoc cadūt cōſ
 siderationes plurime. Prima igitur cōsideratio est q̄ in tempore frigidior: scilicet
 in hyeme: vel supra debet fieri flebotomia de parte sinistra: et tempore opposito
 de dextra: ⁊ vniuersaliter si ex regimine vel ex complexionē naturalit: vel ex etate non
 percipiamus sanguinem esse grossum et melancholicum flebotomandum est ex si
 nistra. Et si perceperimus sanguinem fore subtilem et colericum et calidū fleboſ
 tborandū est de dextra. Amplius si veltimus atrahere a dextra flebotomia fiat
 a sinistra: et econtrā. Verbi gratia. Si dubitamus de apostemate in parte dextra ex
 trabemus de sinistra: et econtrā. Si autem materia iam sit fluxa: vel per viam cō
 gestionis in loco cōgregata seu generata fiat flebotomia ex illa parte in qua ma
 gis apparebunt signa repletionis. Et est notandum circa diuersionem: q̄ diuersio
 num. q̄ est facienda nisi per vnā diametrum: puta a dextro ad sinistrum: vel deorsū
 sum: vel ad sursum: vel econtrā. Si enim duas diametros simul non est sicā fleu
 botomia diuersoria nisi in casu vbi esset magna plenitudo. Amplius circa venarū
 istarum apertionem sciendum q̄ maior consideratio adhibenda est in mediana q̄
 in alijs: ex eo q̄ huius vene flebotomia plus debilitat. cor. Unde in habentibus
 cor debile et in paratis ad cordis tremorem et sincopim non flebotomatur vena
 illa. Sed si necessitas occurrat accipiatur: vena basilica vel cephalica. Et similiter
 si perceperimus epatis vel splenis vel stomachi frigiditatem: multum est dubitan
 dum flebotomare basilicam: et si necessitas occurrat flebotomandi loco eius
 accipiatur mediana: et sic intelligatur de cephalica. Ego autem in istarum venarū
 rum apertione habeo regulam q̄ vena harum trium grossior et apparatus et p̄s
 nior: securius est apertenda. Nam ex hoc conuincitur probabiliter membra super
 que vena habet aspectum fore calidiora et fortiora: et sanguine pleniora. No
 tandum est q̄ flebotomia de vena capitis que valet ad infirmitates et ad dolo

Regula
gñalis.Exēplū
de diuersi
sione.De vena
capitis.

Quarta

res capitis & oculoꝝ: & si non exeat sanguis in prima percussione secure potest iterari percussio: q; non est dubitandum de tactu arterie vel nervi sicut superius dicitur est. Flebotomia vene mediane q; aliter vena corporis vel cordis nominat: valet ad infirmitates calidas totius corporis & specialiter partium cordis & pulmonis. Et debet flebotomia fieri cum cautela q; sub ea est nervus. Non igitur fiat vulnus nimis profundum: vena basilica multum valet ad infirmitates epatis: stomachi & splenis & debet flebotomari cum cautela: q; sub ea est arteria: in defectu vene cephalice brachij potest capi cephalice que est in manu sc; in radice pollicis: et valet in casibus in quibus flebotomia cephalice. Et quidam dicunt q; vs in illis casibus in quibus flebotomia vene cordis & stomachi valet: similiter loco basilice brachij accipiatur saluatella q; est in manu inter auricularem & medicum & vs in eisdem casibus: sed apienda est cum timore q; sub ea est nervus: & vs sit lōia de venis q; sunt in manu ponatur manus in aqua calida vt aptura vene remanet magis perfecta vt sanguis liberius et facilius exeat & manus flebotomata minus ledatur p̄tinent. Nec igitur sufficiant de venis que sunt in brachijs & manibus que sunt in vsu: de alijs venis que sunt in collo & in capite: q; non p̄sueverunt ap̄ri in regimine sanitatis breui: et transse. In collo em̄ sunt due vene quarū vna est in parte dextra & alia in parte sinistra: & in boib; cantantibus & anbelitus retinentibus mirabiliter ingrossantur & vocantur guidegi. Harum autē venarū flebotomia valet ad contractionem anbelitus & inceptiōem lepre & impetiginem & serpiginem & egritudinē que comedit carnes que alio nomine d̄: noli me tangere: vel cancer corrosiuus. Debet autem stringi collum vt vena ingrossentur & sedeat infirmus qui d̄: flebotomari super scānum: & flebotomari sup caput etus & incidat venam in longitudine parum postea sequatur ligamentum: & parum stringat ne suffocetur flebotomatus: & dimittat cum vsq; mane sanatur eius vulnus. Amplius due vene sunt post aures quarum flebotomia valet ad emigraneam et carbarrum antiquum: et tinea: & capitis exiturā. Nec autem vena sunt in loco concauo post aures: et bene apparent cū stringuntur guttur et gula: et sunt in loco vbi apposito digito sentitur pulsus. Apertantur ergo parum in longitudine: et fac exire sanguinem quantum vis. Amplius in temporibus sunt due vene quarum flebotomia valet ad capitis dolorem antiquum et apostema palpebrarū & oculoꝝ: et ad omnes superfuitates que currūt ad oculos: et debet sanguis emitti vt superius dictum est. Amplius est vena in medio frōtis inter duo supercilia: et etus flebotomia valet cōtra infirmitates antiquas faciei et turpia vlcera: et ad dolorem partis posterioris capitis. Amplius est vena in puncto nasi cuius flebotomia valet ad frenesim febres acutas: et capitis dolorem antiquum: et antiquā rubedinem faciei. Amplius sunt vene in lacrymalibus oculorum quarum minutio valet ad egritudines oculorum: scilicet ad scabiem & rubedinem: et ad apostemata oculorum: nec debet butusmodi flebotomia fieri ex laebralē versus nasum propter dubium ex fistula. Amplius sunt vene in labio inferiori quarum flebotomia valet ad rupturam: et corrosionem oris et gingivae: & ad fissuras labioꝝ: et ad vlcera mala que sunt in naso. Amplius sub lingua vene quarum flebotomia valet ad apostemata gula: & ad infirmitates gula: & oris specialiter ad squinātam. Amplius in quolibet pede sunt tres vene que flebotomantur cōmuniter: scilicet sciatica: et sopena: et quedam vena que est inter pollicē pedis & digitū qui sequitur. Flebotomia sciaticae valet ad passionē scie & renū. Et flebotomia sopena valet in passionibus matricis et testiculorum: et antiquā scabiem: et fleuma falsum coꝝarum et tybiarū. Ad idē valet flebotomia illius vene que est iuxta pollicem pedum. Et est diligenter notandum q; hec flebotomia plus debet h̄re q; flebotomia venarum magnarum et superiorum. Et ideo cōmuniter flebotomia earum post prandium: quia tunc temporis virtus est fortior. Amplius

Vene
collis.

Vene
post au-
res.

Vene
sub lin-
gua.

post prandium humores sunt magis moti ad extrema corporis et ad venas minores que sunt in mēbris. Ratio autē quare magis debilitat forte est maior diuersio spiritus a corde. De venis autē maioribus et communioribus que sunt in brachijs fieri dicitur flebotomia stomacho tesuno: ex eo quod tunc sanguis magis dñatur in eis et post cibum plus mouetur sanguis ad venas minores et ad membra. Amplius in flebotomia consideranda sunt que sunt fienda ante flebotomiam: et que fienda sunt in actu flebotomie et que post flebotomiam. Ante flebotomiam nāq̄ bonus est aliquantulum exercitari et moueri et euigilari vt sanguis sit mobilior et ad euacuacionem habilior. Amplius mēbrum flebotomandum est calefaciendum et fricandum vel cū aqua calida irrorandum et lauandum vt vena fiat aptior et sanguis fluxibilior: fiat ad locum fidē. Etigendus est autē flebotomator: iuuenis exptus boni vsus non tremulus: non ebriosus: non crapulosus: de cuius bonitate et fidelitate habetur confidentia certa: et si forte flebotomandus esset pusillanimus vel valde debilis et ad cuius stomachum cholera fluere consuevit: ante flebotomiam comedere dicitur bucellam panis intinctam in vino stiptico vel odorifero vel in succo granatorum quod horum magis videris expedire. Amplius sciendum quod quidā sunt qui per aliquos dies ante fiendam balneantur sunt: et isti sunt quorum sanguis est valde grossus et nimio bilis et vena occulte. Nam p balneū sanguis subtilitatur et mobilior efficitur et vena etiam ingrossatur. Etiam p balneum supfluitates p̄p̄tine euacuuantur et resoluuntur: et sic cū sit flebotomia de venis magnis non attrahentur ille immundicie a venis paruis ad venas magnas: et balneum non p̄mittatur immundicie que sunt iuxta cutem attrahentur ad magnas venas: verbigratia. Si immundicie essent in riuulis paruis si fieret euacuatio a fonte magno: immundicie riuulorum possent redire in fontem. Nā flebotomia per quandā colligantiam que est in venis euacuat ab omnibus venis. In tali igitur casu p̄mittendum est balneum: sed si corpus eēt valde plethoricum nullo modo p̄mittatur balneum. Nam magnum periculum esset quod balneum ebullitionem in humoribus et febre continuam vel apostema in mēbris p̄ncipalibus et similes morbos qui conlueuerunt ex humorum ebullitione causari. Ante flebotomiam emittende sunt feces et vrine ne illarum supfluitatum vapores attrahantur ad venas et inficiant sanguinē: nā vena extrinsece per flebotomiam attrahunt a stomacho et intestinis mediātibz mesentericis et alijs ventis epatis. Amplius in vere et in estate in sanis fiat flebotomia de dextra parte: et in autūno et hyeme de sinistra parte. Sed in egris corpore existente plethorico ante fluxum materię fiat primo de parte opposita: deinde de eadem vbi est egritudo. Et si corpus nō sit plethoricum et egritudo sit multum maligna fiat flebotomia de eadem: sed quocumque modo res se habeat materia existente venenosa nunq̄ est diuertenda ad partes oppositam. Amplius in actu flebotomie multa consideranda occurrunt. Prima que dem consideratio est circa vne apertionem: non enim aperienda est vena cum flebotomo obtuso hoc enim est cā erroris et non sequitur finis intentus: quia non fit apertio vne qua liber e sanguis exeat et potest esse cā apostemationis loci. Amplius flebotomator non dicitur flebotomum manu p̄mendo impellere: sed suauiter blandiēdo et surtiue vt flebotomi extremitas ad interiora vne perueniat: quia si duriter impellat flebotomus forte caput flebotomi rupturam in vena occulta rupturam aut refugiet vena et non vulnerabitur vsq̄ ad interiora: sed solum in superficie tunice. Et si flebotomator post capitis flebotomi rupturam perfidio se inflixerit vt flebotomandum cum eo flebotomet augetur dolor et apostema. Et ergo flebotomator temptare debet et experiri, qualiter flebotomus ingreditur cutem anq̄ flebotomet: et similiter temptare debet cum secundare vult scōm p̄cussione si fuerit opus scōa p̄cussione vel ad dilationem foraminis: vel ad dilationem noue aperture si defectus fuerit in ictu primo. Amplius flebotomator

Etigēda est flebotomator fidelis et iuuenis

Adulta consideranda sunt in fiōia

Quarta

cauere dicitur ne venam impleat et sanguine inflet et flebotomare querit quod non in flata nec impleta melius tagitur a flebotomato nec remouetur ab ipso. Et istud verum est de impletione et inflatione immoderata: quod moderata iuuat ad impulsum flebotomi. Amplius cum vena occulta fuerit et ipsius repletio sub ligatura non apparuerit dicitur solui et postea pluries ligari et inungi oleo calido dilatatius ut camomillino et unguendo cum manu compressim ascendendo et descendendo donec manifestetur. Amplius caput flebotomi debet impelli secundum certas mensuram non nimis profundum ne pfoiet venam ex vtraque parte et neruum vel arteriam aliquam vena suppositas veloret.

Modus Et dicitur flebotomus plus impelli quam vena est multum gracilis et profunda et veluti accipit sedi sepulta in carne. Amplius flebotomator dicitur apprehendere flebotomum cum duobus digitis vix pollice et medio et dimittatur index et palpandum venam. Et dicitur apprehendere flebotomum in medio ferri vel circa medium ut firmius teneat et non vacillet. Amplius cum vena flebotomanda plana fieri labi ad alterum laterem eius et eundem scutum flebotomi opponit dicitur ei ligatura e contrario parti illius. Et si equalis plana fuerit labi ad vtrumque latus non dicitur in longum flebotomari: sed secundum transversum.

De ligatura. Amplius ligatura dicitur esse propinqua loco in quo debet aperiri vena. Et cum ligatura venam occultauerit quam prius ante ligaturam apparebat ligatura soluta signanda est vena et cum debet aperiri vena taliter signata dicitur cauere ne vena per ligaturam labatur a rectitudine signi. Amplius cadit consideratio circa secundationem flebotomie fiat autem secundatio eadem die ante quam vulnus sit perfecte clausum. Nec autem secundatio flote fit quam est magna necessitas extrahendi sanguinem et forte propter debitam virtutis vel propter ignorantiam medicorum: vel quod cetera particularia non concurrunt vel non sunt extractum de sanguine quantum fuisse expediret: tunc eadem die aperiat non cum ungue: sed cum flebotomo: nam si aliter apiretur vena forsitan exiret sanguis bonus et subtilis et remaneret malus. Item ista secundatio habet locum in apostematibus quam videmus sanguinem in scro scutella petiozem sanguine prime scutelle: et sicut intelligitur de tertia scutella respectu scro. Considera tamen constantiam virtutis quod virtute debili existente non est secundanda flota. Si voluerit flotam secundare bonum est inungere flebotomum ut vulnus non ita cito solidetur. Amplius circa flotas actuali considerandum est quod interdum contingit quod vena aperta sanguis non exit et hoc potest contingere multum de causis. Quarum prima est multitudo sanguinis quare conculcatur et ingurgitatur et foramen oppilat et non exit: vel exit guttatim vel vulnere existente largo cito exit cum filo cum vulnus pcutitur in circuitu cum ungue et in tali casu bonum est transire et scire et flebotomatum super spatulas percutere. Secunda causa est grossities sanguinis et tunc nullo adiutorio bene potest exire: et sic oportet sanguinem subtilitate cum medicinis et cibis subtilitatis notis. Tertia causa est paucitas sanguinis et hoc scitur: quia macer et extenuatus et tales indigent dicta resumptiua et nutriente. Quarta causa est timor et pusillanimitas: aut quia non confuevit et tunc compefficit mica panis in vino et aspersio cum aqua rosata et vino odorifero et verba consolatoria. Amplius potest hoc contingere ex foraminis paruitate: et tunc elargandum est foramen: quod aliter sanguis subtilis exiret et grossius remaneret. Amplius egrediente sanguine tangendus est sanguis qui si frigidus inueniatur statim est restringendus sanguis. Et similiter si inueniatur calidus et subtilis valde: nam in vtroque casu dubitandum est de sincopi. Si autem sanguis fuerit calidus et grossus substat: vel grossus et vix ruber et spissus et pulsus plenus extrahendus est sanguis in copia si particularia concurrunt. Amplius ponatur una gutta sanguinis cum egredietur supra unguem si igitur fluat et nullo modo consistat talis sanguis est multum aquosus et est restringendus: et si nullo modo fluat: tunc est nimis grossus et parus est extrahendus donec fuerit subtilitatus. Si autem mediocriter se habeat bonitas et mediocritas significatur: et securius potest ex eo subtrahi si cetera particularia

Non exit sanguis.

Probatio sanguinis.

cōcurrāt. Et similiter proijciat vna gutta in aquā: et si descēdat nimia grossicies san-
guinis significat: et si totaliter supernatet et diffundat est nimis aquosus: et si in me-
dio modo se habeat bonus est. Amplius cū sanguis exit actu a vena bonū est quod digi-
tus supponat vulneri quā parū exit de sanguine. Nec effi digiti suppositio deseruit
ad duo. Primo quidē ad hoc vt virtus reuertat in se et nō dispergat: nec debilitetur
propter subitā euacuationē. Secōdo quidē digiti suppositione detinet sanguis ad tē-
pus aliquod quousq; malus distās a loco fleuborbomīe posset moueri. Quādo igitur
tū in corpore est apostema et fleuborbomīa sit ad diuertēdū: maxime cōpetit vniuersi
digiti suppositio. Amplius cōsiderāda sunt que sūt post fleuborbomīa. Sciēdum
igitur quod post fleuborbomīā immediate nō est dormiendū: nec ambulandū: nec cū bo-
nimisbus colloquendū: nec in loco luminoso morādū: sed statim facta fleuborbomīa
et loco fleuborbomato decēter ligato: si fleuborbomīa fuerit de brachio teneat bra-
chii fleuborbomatū eleuatū: et alicui parieti appodiātū p̄ aliquod tēpus. Hoc au-
tē fit ne sanguis decurrat ad locū fleuborbomatū: quod forte locus apostemaretur. Et
tūc satis cito ponat se ad quiescendū super lectum in loco obscuro: nec aliquo modo
faceat super latus vnde facta fuit fleuborbomīa: et teneat oculos clausos: et sol^o ma-
neat vsq; ad tēpus aliquod ne spiritus dispergātur. Et interdū paretur buccella pa-
nis tosti in vino bono: et satis cito ante comedat. Et si stomachus sit mūdus p̄t ex-
hiberi duo oia recētia forbilla: et deinde comedat cibū suū ordinatū. Et in illa die
fit cibus eius subtilis et bonus: et paucus. Et potus sit bonū vinū cū pauca aqua: et
securus in die fleuborbomīe excedere pōt in potu bonivini quā in cibo. In die fleubo-
rbomīe nullo modo exercitef: sed maneat cū socijs suis in domo sua cū gaudio. Illo
etiā die nullo modo balneet: nec aliquo modo coeat: nec dormiat. Nā dormire post
fleuborbomīā causat cōfractionē mēbroꝝ: et est causa motus superfuitatū ad intra
verfus aliquod mēbrum nobile. Amplius in somno retrahit sanguis et color: et sp̄ri-
tus ad centrum: et sic posset ratione motus inducti per fleuborbomīam et ratione re-
tractionis que fit in somno fieri in humoribus ebullitio: et sic posset fieri febris et ap-
tio venē. Et specialiter quia in somno mouentur membra hominis motu inordinato
et inopinato: scilicet cum quis in somno voluit et reuoluitur: quod etiā causa
esse posset crepationis venē. Sic igitur post fleuborbomīam non est dormiendū: et
specialiter ante cibum sed post cibum per duas vel tres horas puto quod non est ma-
gnū periculum: quia in tanto spacio humores possunt esse sufficienter q̄tati. Se-
curus est tamen non dormire: vel si dormiat sit valde parum: et sit cum bona cu-
stodia propter periculum quod imminere posset. Et in sexta die a die fleuborbomīe
potest balneare: et quinta die coire: et in quarta die exercitari. Sic igitur fleuborbo-
matus tribus diebus debet esse sine exercitio notabili et in bono regimine cibi et
potus. Et quia fleuborbomiam sequitur sincopis valde sepe: et specialiter in bas-
tentibus stomachum cholericum et sp̄ritus subtiles: bonum est statim facta fleu-
borbomīa fricare extrema: et irrorare: faciem aqua rosata: aut vino odorifero: et vo-
centur proprio nomine: et aperiat os eorum cum ligno et detur brodium galline
cum vino et potest dari dyamargariton et pl̄ris cum musto: vel succarum rosarum.
Nec sufficiant de his que fienda sunt ante fleuborbomiam et in actu. Consequens
est de sanguinis inspectione: et de dispositione corporum per ipsum sanguinē cogni-
tione breuissime pertransire. Per horam igitur post flōtiam inspiciendus est sanguis
postquā fuerit coagulatus. Bonum est autē vt sanguis extrahatur in pluribus scutel-
lis: vt ipsius sanguis difformitas et diuersitas possit melius a medico de notari. Pri-
ma cōsideratio est circa hoc quod si primus sanguis sit peior scōdo et tertio: et scōds peior
tertio et sic consequenter: et vltimus sit bonus: et notabilis bona et rariorabilis et suf-
ficiens fuit fleuborbomīa. Et si sit e conuerso scilicet quod primus sit bonus et secun-
dus malus non est adeo bonum timo signum est quod adhuc est fleuborbomīe vt p̄bar

Non est
dormien-
dum im-
mediate
post fleu-
borbo-
miam,

Ista sunt
pbibēda

De bledā
fiēda sūt
post flōtā

Signa

Quarta

macie: vel vtriusq: necessitatis. In flebotomia que fit ad diuertendum vbi locus flebotomia: distat a loco infirmo: hoc sepe contingit & rationabiliter scōs sanguis est peior: primo: & est signum perfecte diuersionis. Sed quando flebotomia fit ad euacuandum & ex loco propinquo morbo: puta ex eadem parte: tunc primus sanguis dicitur esse deterior scōs: & secundus tertio. Et si oppositum contingit adhuc est flebotomia vel pharmacie necessitas. Sed in corporib: sanis que nimis distulerunt flebotomiam sepe contingit qd primus erit melior scōs: & tunc iteranda est flebotomia satis cito. Secunda consideratio est circa sanguinis substantiam: scilicet melancholia: pblegma: sanguis purus: cholera & aquositas vtriusque. Melancholia enim est sanguis ferus coloris nigri & est in infimo scutelle. Et qm̄ est nimis butus fecis q̄ritas non est bonum signum. Possumus enim iudicare talem hominem esse tristem: inuidum: curiosum: auarum: timidum & pusillanimum. Et talis dicitur vti mundificantibus melancholiam & multiplicantibus bonum sanguinem. Pblegma est quoddam album & mucosum scilicet inosum insipidum qd est quasi simile albumini ouis. Hoc enim dicitur esse in sanguine post melancholiam & butus non dicitur esse nimis q̄ritas. Et si sit talis humoris nimia quantitas: possumus talem iudicare pblegmaticum vel naturaliter vel accidentaliter & esse folumentum & rudem & pigrum ad actiōes & multi spuri. De isto tñ humore plus debet esse q̄ de melancholia. Deinde sequitur sanguis purus: cuius color dicitur esse purpureus vel rufus vel subrufus. Et butus humoris debet esse maior quantitas: cuius humoris si sit magna quantitas possumus iudicare talem hominem esse sanguineum & liberalem & amicabilem: liberalem: ridentem & rubei coloris: satis audacem atq; benignum. Deinde sequitur cholera q̄ est spuma sanguinis crocei coloris trahentis ad claram et scintillantem rubedinem. Et humoris butus dicitur esse minor quantitas q̄ sanguinis & pblegmatis: & maior q̄ melancholie. Si igitur sit magna q̄ritas: possumus iudicare talem hominem esse colericum: & per consequens esse hyfutum: fallacem: iracundum & audacem: prodigum & ad actiones promptum: et vigilem & subtilē. Et est diligenter notandum qd in corpore de melancholia debet esse minimum quia est humor: minus cōformis vite: & deinde colera: & tertio de fleumate & de sanguine plus q̄ de alijs. Et hinc quandā estimationē veritatis propinquā potest dici qd sanguis est duplus respectu fleumatis: & fleuma dupli respectu colere: & colera dupla respectu melancolie. Hoc vero scire punctualiter & cū certitudine est valde difficile: & de hoc in alijs perfectius apparebit. Amplius cōsiderare debemus substantiā aquosam que supernat in sanguine coagulato sicut serū in lacte cū coagulatum est. Est enim sanguinis superfluitas et colamentū sicut est serum lactis: & hec est vtriusque aquositas: & apparet similis vrine: & in colore: et in substantiā si ponat in vtriusque. Et quando talis aquositas est similis vrine hominis sani: cuius est sanguis est bonum signum: et aliter nō est bonū. Et quāto aquositas talis perfectius a sanguine segregatur: tanto melius & melior digestio & decoctio in epate significatur: et eōuerso. Hec enim aquositas debet esse in sanguine ad subtilandū substantiā ipsius sanguinis vt libentius & facilius per venas magnas & paruas ad mēbra peruenire valeat. Unde nō est bonū sanguinē esse priuatum totaliter tali aquositate vtriusque. Nā ex hoc significatur siccitas & grossities sanguinis: & paucus potus permixtiuus & delatiuus. Et talis aquositas minima solet esse in multū ieiunantibus & vigilantibus: & in his q̄ vtuntur cibis declinatibus ad caliditatem & siccitatem: et in his qui multū exercitatur et sudant: & similiter in cōualecentibus. Amplius nō est bonū qd nimis butus aquositatis quantitas sit in sanguine. Nā ex hoc significatur defectus digestionis: vel rōne ciborum & potuum: vel rōne mēbrorum ciborum in sanguine cōuersionē facere nō poterūt: & significatur etiā nimis humiditas & frigiditas sanguinis: & corporis debilitas. Unde habentes stomachū frigidū: & epas frigidū: & similiter venas: & vietas cibis frigidis & butis

Quintus
sunt sub/
stantie in
sanguine.

De aquositate.

midis: et multū bibentes et comedētes: et specialiter multū bibentes et parū exerci-
tantes: et nō multū ieiunātes nec vigilantes: cōsueuerūt talē habere sanguinē. *Am-
plius in sanguine est quedā substantia carnosa declinās ad albedinem. Tā sanguis
incipit de albari in venis: et sanguinis digestio vltior: vt cōuertatur in mēbra de/
albando procedit. Nec digestio incipit in venis magnis: et per venas paruas termi-
natur finaliter ad mēbra digestionis tertie: scilicet ad mēbra exteriora solida. Nus-
tusmodi autē substantia quasi carnea manifeste apparet in sanguine post eius dige-
stionē et ablutioem. Et quanto sanguis est pinguis: vel humidior et aquosior: tan-
to minus est in eadē de huiusmodi substantia: et quanto sanguis est grossior: nisi tēpe-
ramētū excedat: et minus pinguis et inaquosus: tanto plus percipitur talis substā-
tia. Ex multa igitur quātitate talis substantie albe bonitas digestionis in venis si-
gnificatur: et sanguinis obediētia ad conuersionem in mēbra. Et specialiter si talis
substantia inueniatur tractabilis manibus: nec in ea apparet cōrēta nigra: nec ad ta-
ctum dura: et que digitis fricata quasi puluerizātur. Ex hoc em̄ significatur ad le-
prā dispositio propinqua. Amplius si de totius substantie sanguinis ebullitiōe cum
cultello vel subtili ligno incide sanguinē. Si em̄ nō restat: sed facilliter incisioni obedi-
at subtilitas sanguinis significatur. Et ecōuerso si difficulter diuidat et incidat:
grossities et viscositas indicatur. Viscositas sanguinis nō est sine dominio aliquati
humiditatis: sed grossities potest esse cū dominio siccitatis sanguinis: igit grossus
sine viscositate nō erit glutinosus: nec habet partes adinuicē adherentes sicut par-
tes carbene. Sed sanguis viscosus est glutinosus: et eius partes sibinuiicē adherent
sicut partes carbene. Si autē sanguis nullo modo sustineat incisionē: quīs diuidat
tur: sicut apparet in aqua oleo et ceteris liquoribus: que facillime diuidūtur: sed nō
incidūtur: talis in quā sanguis est nimis subtilis: sed talis subtilitas meo iudicio ar-
guit indigestionē. Et quando sanguis de facili perforatur satis cōueniēter: sed non
inciditur: tunc arguitur sanguinis viscositas: et talis sanguis vt plurimū est fleuma-
ticus. Et quando sanguis est grossus et nō viscosus. Amplius considerandū est cir-
ca colorē sanguinis. Inspecio igitur sanguine in scutella: si sūm aliū et altū situm scus-
telle sanguis appareat alterius et alterius coloris: sicut apparet in collo colūbe. Si
significatur ex hoc in quā humorū maloz diuersitas cum quadā ventositate, eleuante
partes sanguinis: vt lumen facilius intret: et sūm aliū et altū situm subintrans: altū
et altum colorem causet. Hoc enim arguit humorū maloz diuersitatem cū quadā vē-
tositate. Et quia tales non sunt veri colores sanguinis: ideo demū cōsiderare debe-
mus verum colorem et fixū sanguinis: qui color si sit rubeus: obscurus: primo purpu-
reus bonus est: et arguit bonū sanguinē. Et si color sit scintillantis rubedinis arguit
dominium colere: et similiter si sit croceus: et si sit spumofus: arguitur ventositas.
Et si sit cineriticus: vel albus: vel lūidus: potest argui frigiditas et fleumatis domi-
nium: et specialiter si cū hoc sanguis fuerit viscosus: et cetera particularia arguētia
dominium fleumatis concurrūt. Isti etiam colores possunt prouenire ex adustione:
sicut patet in extenuatis et dispositis ad lepram. Color viridis et tā attestatur adus-
tioni et specialiter colore. Color niger attestatur melancholie: vel per viam adustio-
nis: vel naturali. Amplius cōsiderare debemus sanguinis saporem si placet: qui de-
bet esse dulcis. Si igitur sit insipidus: arguit dominium fleumatis si sit amarus: do-
minium colere: si ponticus vel acetosus: dominium melancholie vel fleumatis acetosi. Et
si sapor sit salis: arguit adustionem in humoribus. Amplius considerādus est san-
guinis odor. Nam si boni odoris et delectabilis est: bonum signum est et boni san-
guinis. Et si odor sit fetidus: est magna putrefactio in humoribus. Amplius consi-
derare debemus si sanguis per fleubotomiā extractus cito coagulet: vel tarde. Si
enim cito coaguletur: nimia sanguinis grossities significatur. Et si tarde nimia sub-
tilitas et indigestio significatur. Et si mediocriter: mediocritas substantie denotat.*

De sub-
stantia car-
nosa.

Proba-
tio sangui-
nis.

De sapo-
re sangui-
nis.

Nec sufficientur de considerationibus habēdis circa fleuborhomiā. De his autem que sumuntur ex parte egritudinum et accidentium non est hic locus loquēdi: quia habent videri in curis egritudinum et accidentium. In hoc igitur negotio altius tēpus apponetur.

Capitulum secundum de ventosis.

Quoniam sanis minus videntur ventosis quam fleuborhomiā: ideo de ventosis breuiter est pertrahēdū. Circa igitur ventosationē multe cadūt consideratiōes. Prima consideratio est de vtilitatibus ventosariū. Sciēdū quod duplex est modus ventosandi. Unus sine scarificatione siue carnis incisione: et alius cū carnis incisione siue scarificatione ventosa. Ventosa sine scarificatione fit interdū ad diuertēdū sanguinē ab alto loco ne euacuetur immoderate: sicut (verbigratia) in immoderato fluxu mēstruorū apponatur sub mamillis ad sanguinē diuertēdū. Amplius fit interdū ad attrahēdū. Verbigratia: si apostema sit profundū apponatur ventosa supra locū apostematū vt materia apostematis trahatur ad extra: vt medicaminū virtus possit melius ad materiā illā puenire. Amplius interdū fit ventosa vt apostemata materia mutetur de loco nobili ad minus nobile. Amplius interdū fit sine scarificatione: vt mēbrū ventosati calefiat: et sanguis ad ipsum trahatur vt eius ventositas remoueantur. Amplius interdū fit talis ventosa vt mēbrū reducatur ad suū naturalē locū a quo fuit remotū: sicut fit in ruptura inguinis. Aliquā fit ad sedandū dolorē: sicut in dolore matricis et colica ventose fiūt sine scarificatione. Fiūt autē ventose cū scarificatione propter duo. Primo quicquid ad euacuandū de venis magnis quibus non incedat: et ventose bimōdi posite sunt in cruribus et inter spatulas. Sed sanguine existēte grosso tales ventose parū valēt: nisi precedat subtilitātia et ab intra per cibos et medicinas: et ab extra per frictionē et balneū. Ventosa autē in fronte posita valde potest conferre doloris partis posterioris capitis: et ad alias egritudines ad quas valet fleuborhomiā velle frōtis: sicut impedit rationē et intellectū. Amplius tales ventose maxime fiūt ad euacuandū sanguinē subtilē quod est prope curib⁹ et inter spatulas. Unde in his quibus non audent facere fleuborhomiā: vel propter etatē: vel virtutē: aut consuetudinē: debent facere ventosas: et potest fieri talis ventosatio cū magna scarificatione et parua. Magna quidē cū sit ad euacuandū a toto corpore: et cū parua cū sit ad euacuandū a venis capillaribus: et ab aliquo mēbro speciali. Et quāto sanguis est profundior et grossior: tāto debet esse maior scarpellatio. Et quāto subtilior et min⁹ profundior: tāto fiat minor scarpellatio. Et scias quod infans primo anno nullo modo debet ventosari: sicut in scōdo vel tertio: et sic deinceps potest ventosari. Et dicunt quidā quod post sexaginta annos non ventosetur. Dicunt quidā quod ventosa non debet fieri in nouilunio: nec in fine lune: sicut luna existēte in magno lumine: et debet fieri hora die secūda vel tertia. Et post horā vnā ventosationis desinitur. Et quod ventosa et fleuborhomiā in multis conueniūt: et specialiter ventosa que fit ad euacuandū: tunc reducēde sunt ad memoriā multe consideratiōes superius dicte sunt de fleuborhomiā. Sic igitur patet propter quas causas fit ventosa. Secūda consideratio circa ventosas: est scire loca in quibus ventose cōmunitur poni conueniunt. In quibus siueuerunt. Sciendum igitur quod ventose apponi consueuerunt super caput: et in fronte: et in mento: et in parte posteriori collat inter duo cornua in principio nuce. Et consueuerunt poni sub collo supra nucam: et retro in parte que opponitur cordi et stomacho. Et consueuerunt poni supra renes: et in cruribus: scilicet in parte anteriori: et posteriori: domestica et siluestri. Consueuerunt etiā apponi in loco cauilularum. Ad quid autem horum locorū ventose deseruiant: dicendum est consequenter. Quidam dicunt quod ventose posite super caput conferunt amentie et scorbomie: et tardant caniciem. Hoc tamen non est vniuersaliter recipiendū pro vero: immo potius in quibusdā corporibus accelerant canos: et intellectum impediunt. Sed conferunt egritudinibus oculorum: puta scabiei: et borbor egressioni viree. Sed in

In quibus locis apponuntur ventose.

Super caput.

tellectum impediunt & faciunt hereditare stuporem & obliuionē. Igitur in sanitatis regimine nullo modo velle tollenda est summitas capitis. Ventosa autem in fronte posita valde potest conferre dolori partis posterioris capitis et ad alias egritudines ad quas valet fleuborbomia vene frōtis: sed impedit rationem et intellectū. An non est in sanitatis regimine facienda. Ventosa sub mento confert paruis pustulis que fiunt in ore: et egritudini dentium et gingiuarum: et multum debent iuuare in mundificatione faciei et cutis capitis. Ventosa que ponitur inter cornu a occipitij vaslet grauedini et vacuitati que est in capite: et caput & faciem alleuat: et doloribus qui sunt in radicibus dentium & gingiuarum auxiliat: et est mirabilis in tumore faciei. Tales autem ventose que ponuntur in parte posteriori et supra nucam debilitant memoriā. Unde non debent fieri: nisi imminente necessitate: nec assuescendum est ad eas. Ventosa que ponuntur inter spatulas valent egritudinibus pectoris sanguineis: et asmati et spasmo sanguineo. Sed stomachū debilitant: & possunt esse causa tremoris cordis alterius quam sanguinet. Ventose renibus superposite valent apostematibus coxarum: & scabi ei carum: et emorroydibus. et podagre: & pruritū docti: & ventositatibus matricis: et vesice. Ventose in cruribus maxime competunt in sanitatis regimine loco fleuborbomic: quia maxime repletionem dimittunt: et plus omnibus alijs ventosis. Et tales ventose maxime valent doloribus matricis antiquis: & doloribus renum et vesice & menstrua prouocant: & posite in pte anteriori valent in apostematibus testicularum & vulneribus coxarum et cruribus. Et posite in parte posteriori valent in apostematibus et excoriis que fiunt in natibus. Ventose que ponuntur in caullis pedum conferunt ad eadem ad quā confert illarum venarum fistia: puta p̄bitionem menstruorū & sciaticę & podagre.

In frōte.

Sub mēto.

In spatulas.

In pedibus.

¶ Capitulū tertium de sanguifugis.

Consequenter est dicere de sanguifugis. Circa quas cadunt quinque cōsiderationes. Prima est de earum electione. secunda de earū virtute. Tertia de ipsarū preparatione antequā applicentur. Quarta de ipsarum applicatōne. Quinta de ipsarū remotione. P̄d̄ adit cōsideratio. Sexta de his que fiunt post ipsarum remotionem. Propter primam sciendum quod debent eligi sanguifuge de aquis mundis currentibus et participantibus laudabilibus conditionibus aquarum bonarum superius enumeratis in primo capitulo: secundum de partibus: et in capitulo de balneis: et in capitulo de regimine sanitatis. Et sunt aque in quibus reperiuntur rane munde quibus quidam asserant oppositum butus. Simplicius sanguifuga debet esse subtilis sicut cauda muris parui capitis nō coloris viridis: nec nigri: nec alterius mali coloris nec super eas debent esse fila coloris azuli. Eligantur rufę quasi coloris epatis vel habentes ventres rubeos et dorsum coloris similis rei super quam existit viriditas et non sit simpliciter viridis. Si enim sint magne et magni capitis et coloris nigri et diuersorum colorum et sint ex aquis frigidis flantibus in quibus reperiuntur animalia venenosa. Tales inquit sunt venenose & ex eis inquit p̄tingere consuevit sincopis et apostematibus mala sanguinis fluxus et febris et mēbrorum laxitas & vlcera fraudulēta. Propter scōdas sciendū quod sicut p̄ fleuborbomiam & vētosas euacuat. Plenitudo totius mēbrī particularis: sic etiā p̄ sanguifugas. Verū est tñ quod fleuborbomia euacuat magis profundo quā sanguifuga et ventosa: et similiter sanguifuga attrahit sanguinem a magis profundo quā ventosa. Nam attractio que fit per vētosam est a calido et a vacuo. Sed attractio que fit per sanguifugam est a virtute anime et tota specie cum spiritu et calore: et ideo attractio est fortior: quia etiā attractum maiorem habet conuenientiam cum attrahente: maiorem enim conuenientiam habet sanguis attrahens cum sanguifuga quā cum ventosa. Si igitur sanguifuga est conuenientior ad euacuandum plenitudinem et similiter a profundo quā ventosa. Et est diligenter notandum quod dicunt quidam quod sanguifuga attrahit bonum sanguinem

Electio sanguifugarum.

et non malum, et scdm hanc y tam nō cōpetunt nisi in sanguinis multitudine et non in sanguinis corruptione. S; istorū opinionī nō consentio: q; sapienti dicitis nō cōcordat. Mouerūt enī sapientes q; sanguifuga valet in morphea et in impetigine et in serpigine quod nullo modo esset si attraheret sanguinē bonū et relinqueret malum. Sic enim plus noceret q; prodesset. Unde puto saluo meliori iudicio q; sanguifuga plus euacuat malum sanguinem et corruptum et attrahit q; bonum propter duo. Primum quidem quia natura corporis retinet bonum et dimittit malum quo non indiget. Secundo quia malus sanguis est proportionabilior sanguifuge q; bonus.

Non enim rationabile q; sanguis qui habet similitudinē et proportionē in tota specie cum membro nostri corporis habeat proportionem et similitudinem cum sanguifuga: quia sanguifuga est multum distans a corpore nostro: sed rationabilius est q; malus sanguis et corruptus qui nullam habet proportionem cū membris corporis nostri vel paucam habet proportionem cū sanguifuga et sic sanguifuga attrahit malum sanguinem qui est magis et proportionatus et relinquit bonum. In omnibus igitur egritudinibus subcutaneis que sunt de sanguine corrupto multū valent sanguifuge et plus q; ventosa. Nam ventosa attrahit indifferenter bonum et malum sanguinem: et sanguifuga non. Sed eligit malum sibi conuententiorē relinquendo bonum. Propter tertiam sciendum est q; ante q; applicentur debent seruari pynum dsemz procuretur q; euomant per constrictionem sic q; emittant quod est in eorum ventribus et parum sanguinis agni vel anatis proijciatur et inde nutriantur et desinde earum immundities cum spongia vel cum panno aspero remouetur. Propter quartam sciendum q; quando volumus applicare sanguifugas in loco: ante fricetur locus et fomentetur tantum q; rubeat et pori aperiantur et sanguis subtiliter et deinde proijciatur sanguifuga in aqua dulci et mundeur et loco applicetur. Et si applicari noluerit inungatur locus cum aliquantulo sanguinis agni vel huius aque in qua morari consuevit et permittatur attrahere sanguinem quousq; appareant vene plene. Propter quintam sciendum q; quando volumus eas remouere a membro cui sunt applicate: hoc potest fieri cum seta caude equi: aut cum aceto tepido aut cum aqua salsa aut ligno aloes: et demum abluatur locus cū vino puro: melle et securius est q; apponatur ventosa super locū et si forte sanguinis fluxus nō cessaret aspergatur locus gallis combustis et mastice: sanguine draconis et similibus.

De casu.

Capitulum quartum de cauterijs.

Quia homines sani raro videntur cauterijs et tamen vtuntur eis interdum propter operis complementum addemus hic vnum capitulum breue de cauterijs que tamen spectant ad regimen sanitatis. Cum quibus autem et quomodo fiant cauteria et sectiones non est hic dicendum: hoc enim est chirurgicorum opus. Nolumus etiam hic enumerare omnes egritudines in quarum cura competunt cauteria vel sectiones. Nolumus etiam hic enumerare omnia loca que cauterisari consueuerunt: sed solum dicemus generales cautelas et vtilitates cauteriorū: et quedam generalia in cauterijs obseruanda. Sciendum igitur q; multis cauterisatio valde vtilis est in exsiccando humores et in attrahendo eos a remotis et profundo ad prohibendum ne corruptio aspergatur ad confortandum membrum cuius complexionem volumus rectificare et ad resoluendum materias corruptas in membro retentas. Amplius cauterisatio valet ad retinendum sanguinis fluxum. Et quoniam cauteriū fit ad hanc intentionem: multum cauterisatio debet esse profundior et fortior: quia si essent debilis factens crustam que postea satis cito caderet esset error peior peiore. Nam sequeretur fluxus sanguinis peior: et incurabilior: peiore. Non omnes igitur in latitudine sanitatis existentes qui tamē sunt parati cadere in egritudines membrorum exteriorum contingentes et humoribus corruptis debent vti cauterijs sicut verbigratia ad lepram et ad guttam rosaceam faciet: vt vider saliter ad egritudines.

Vtilitates cauterisatio.

In quibus morbis confert cauterisatio.

deturpates facie propter humiditates corruptas in cerebro retentas que non habent spiraculum: nam tales humiditates descendunt ad faciem et ad totum corpus: et causant lepram: talibus iniqua ad preseruandum: et similiter ad curandum cauterizatio est bene utilis. Et si antequam materia descenderit: cauterizatio fiat in quattuor quartis capitis quousque cauterizatio perueniat ad os cranei multum est utilis ut humiditates corrupte euentatione habeant et spiraculum: et ad cetera membra corporis: et similiter ad faciem non decurrat: sed talis cauterizatio in quantum peruenit ad cranium multum subest: licet est sicda ne cerebro ebulliat: et pia mater et dura ledatur: et sic error nouissimus proze petor. Et oia ista cauteria in capite facta preseruatur et curant ab omnibus egritudinibus causatis vel causari possibilibus per viam reumatis descendentes a capite: et sic preseruatur ab vlcere pulmonis rursi asmate et squinatia: et vniuersaliter ab alijs egritudinibus quarum mater potest esse reuma descendens a capite: et specialiter si humores sint valde corrupti et in cerebro coartati. Et sicut dictum est de humoribus corruptis in cerebro: et in capite coartatis qui per cauteria capitis mundificantur et deficcantur: sic suo modo intelligendum est de alijs membris corporis. Nam in quocumque membro corporis sint tales humores corrupti per talium membrorum cauterizationem: mundificantur et deficcantur: et membrum illud purificatur. Unde si tales humiditates corrupte sint coartate in splene: vel epate: aut stomacho: vel pectore super membris illis fiant cauteria. Et similiter intelligatur si humiditates corrupte fuerint coartate in iuncturis. Fiat enim cauteria in circuitu iuncture. Sic igitur patent tales utilitates cauterioz. Nunc restat ponere quasdam regulas obseruandas in cauterijs. Prima quod nunquam fiat cauterium: nisi corpore prius mundificato per farmaciam: vel fleuborborum miam: vel per vtriusque istorum sicut medico videtur expedire. Secunda regula obseruanda est quod quando cauterium fit ad euacuandum: detineatur cauterium apertum: sed quando fit ad retinendum sanguinem: locus cauterizatus non teneatur apertus. Tertia regula quod cauterium quod fit ad euacuandum: ad minus teneatur apertum quadraginta dies: et quotlibet die mundificetur locus semel: vel bis fin quod plus vel minus de ipso euacuatur: et fin quod materia est plus minus corrupta. Interdum lauetur locus cum decoctione folioz edere terrestris et arborce: ut locus cauterizatus non feteat. Quinta regula est quod non fiant cauteria in infantibus vel valde senibus. In infantibus quidem propter membrorum nimiam mollietatem. In senibus autem propter nimiam membrorum siccitatem. In his etiam etatibus membra sunt debilitata: non potentia bene sustinere cauteria. Quarta regula est quod non fiant cauteria in temporibus valde calidis: nec frigidis: nec siccis. Sexta regula est quod non fiant cauteria super musculos et lacertos: sed in fine vel in principio musculorum. Septima regula quod interdum fiant super membrum mandans: interdum super membrum per quod tanquam per medium mandatur: et interdum fiant super membrum cui mandatur. Verbigratia. Si materia existens in cerebro reumatizaret ad oculos per arterias et venas corporum antequam materia fluat fiant cauteria super caput: et cum actu fluat: fiant cauteria in temporibus. Sed cum tota materia fluxa fuerit ad lachrymale: oculi fiant in lachrymali. Interdum fiant cauteria sub membrum ad quod fluat materia. Verbigratia. Si materia fluat ad faciem: potest fieri cauterium sub mento ad mundificandum faciem. Octava regula obseruanda in cauterijs: est quod cauteria que fiunt sub genibus sunt utiliora ad mundificandum totum corpus et humiditates corruptas a toto corpore. Alii talia cauteria satis deberent esse utilia in cura lepre: et morphee: et sic de alijs. Hoc ego fui expertus in vno ex principibus huius mundi.

Regime
obseruanda
dum in cau-
terizanti-
bus.

Capitulum quintum de farmaciam.

Et interdum ventris solutio quibusdam hominibus multum competit in regimine sanitatis: scilicet ad preseruandum ab egritudinibus materialibus ex humorum corruptione. Est enim possibile quod laxatiua aut pharmaca medicina corpus mundificetur ab humore qui generari consuevit ex negligentia diete

et corporis dicitur: vel naturalis: vel accidentalis. Nam quantum ad aliquis sit bone complexionis propter nutriētia siluestris in se multiplicabit malos humores: a qui bus si non mundificetur corpus grauabitur. Et similiter quantum ad aliquis fuerit boni regimine: tamen propter maliciam complexionis: et debilitatis membrorum: et spirituum: et virtutum multiplicabuntur in corpore mali humores: puta colera: leuma: vel melancholia: et quorum purgatione preseruabitur corpus ab egritudine. Et tentes igitur malo regimine: et qui sunt male complexionis: et non sunt infantes: neque decrepiti: et habentes stomachum et viscera fortia: habentesque corpus magnum et pingue: et sunt gulosi: et multum comedunt fructus: et parum exercitantur: et non multum assellant: nec sudant: nec coeunt: tales sunt maxime farmacandi. Et

Hi sunt
farmacandi.

si non euacuantur: non euadent quin cadent in pessimas egritudines. Et boni operi positi in conditionibus enumeratis: minime sunt apti ad medicinam laxatiuam. Et specialiter si venter eorum sit solubilis: et sint apti ad dissinteriam vel henteriam. Et similiter si eorum corpus sit siccum. In talibus enim medicine laxatiue sepius sumpte corpus debilitant: et etbycam et primum adducunt. Et est diligenter notandum quod antequam medicina laxatiua sumatur preparandum est corpus ad eam: et humores sunt digerendi et preparandi: ut humores obediāt euacuationi. Qui enim conatur materiam indigestā euacuare: ipsam non euacuat: sed sana membra debilitat et morbo resistentia. Locus igitur preparandum est cum nutrimento molliciatius: et vinctuosus: et venarum apertius: et partiendus est cibus. Et ut sit ad vnum dicere corpus est premollicendum: et humectandum nutrimento plurimo balneo et reque. Et similiter si materia sit grossa et viscosa subtilianda est et incidenda: et si sit nimis subtilis et calida aliquid est ingrossanda. Verum est quod materia existente furiosa: siue sit furiosa ratione mobilitatis materie: vel ratione malicie: siue ratione membrum et loci: siue ratione spiritus et qualitatis: siue ratione accidentis inducti per talem materiam: non debet expectari digestio. Amplius obseruandum est ne quis recipiat medicinam laxatiuam in temporibus calidis valde: nec frigidis valde: sed in temperatis: et in vere vel autumno. Tempus etiam humidum conuenientius est ad medicinam laxatiuam. Ad vnum considerandum est quod luna non sit in leone: et quod leo non sit ascendens: et vniuersaliter quod luna non sit in signo fixo. Si igitur luna in signo mobilis et frigida et humida. Unde inter omnia signa mihi videtur quod cancer est conuenientius signum ad farmaciā: et deinde piscis. Nec enim signa non sunt fixa: et sunt aquatica: frigida: et humida. Scorpio est signum conueniens: quia aquaticum: frigidum et humidum: sed est signum fixum. Ad vnum etiam considerandum est quod luna non sit coniuncta ioui: nec corporaliter: nec per aspectum: et quod etiam non sit coniuncta saturno. Nam coniunctio cum ioue debilitat virtutem medicine: et fortificat virtutem naturalem corporis. Medicina autem laxatiua non euacuat humorem: nisi superaddo virtutes naturales corporis. Amplius coniunctio cum saturno immobilizat humores: et sic impedit operationem farmacie. Amplius considerandum est quod quedam medicine sunt: super quibus postquam sumpte sunt multum est dormiendum: sicut fortes medicine que sumuntur in substantia pillulata. Alie sunt super quibus non tantum est dormiendum: sicut sunt medicine non ita fortes: que sumuntur per modum electuariorum. Et alie sunt super quibus parum vel nihil est dormiendum: cuiusmodi sunt debiles medicine valde: et que recipiuntur in colatura. Ad medicine igitur que recipiuntur in substantia pillulata recipiatur de sero: et super dormiatur tota nocte. Ad vnum autem considerandum est quod pillule non sint indurate et petrificate: nec etiam sint nimis molles: sed sint siccate de nouo. Ad medicine autem que sumuntur per modum electuariorum recipi debent in media nocte: et super dormiatur vsque ad diem. Et que recipiuntur in colatura recipi debent in aurore: et parum vel nihil est super dormiendum: nec statim est ambulandum: sed quiescendum: quia scimus quod medicina quantumcumque sit debilis

In quo
tempore sit
farmacandum.
De luna

In qua
medicina sit
accipienda

intra

lis non operatur in humore: nisi primitus natura in eam egerit: reducendo de potentia ad actum. Et ideo quiescendum est super eam sumptam quousque appropinquet ipsa operationis: et tunc mouendum est corpus hinc inde: non laboriose: nec in loco valde calido: nec frigido valde. Si enim vis ducere elleborum moue corpus: nec dormiatur aliquo modo donec medicina suam perfecit operationem quia somnus retinet fortis euacuaciones. Et si medicina sumpta nihil est comedendum donec bibendum: nec medicina compleuerit suam operationem. Sunt tamen quidam debiles nature et rare compositionis: qui non possunt esse sine cibo quousque medicina sua perficiat operationem: et isti debent ante haustum medicine comedere aliquid subtile: leue: facile: digestissimum. Et tales etiam postquam medicina incipit operari possunt comedere aliquid subtile spiriticum: quod stomachum confortet: et medicinam ad inferiorem deponat. Sed si necessitas non cogat: cibum et potus totaliter dimittantur quousque medicina perfectit operationem. Scimus autem medicinam suam compleuisse operationem: ex eo quod videmus mutationem in egestionibus ad humorem cui medicina exhibitam non est appropriata: tunc enim signum est quod medicina perficit opus suum: et tunc potest pharmacatus cibari. Amplius est aliud signum: scilicet quod medicina exhibitam apparet in egestionibus. Nam postquam medicina sufficienter est operata: natura eam emittit: et tunc pharmacatus comedat: bibat: et quiescat. Tertium signum est sitis: quare scimus non euenire nec ex acuitate medicine: nec humoris nec ex complexionem stomachi. Si igitur medicina non sit acuta: nec etiam humores in corpore qui debent euacuari: sunt multum calidi nec etiam pharmacatus sit naturaliter sitibundus: tunc quidem satis pharmacatus operari solet. Unde signum est purgationis sufficientis. Sed postquam perceperimus pharmacatum appropinquare ad operationis terminum bonum est quod pharmacatus bibat aliquid lubricatum lauatum: et sitis sedatiua: et medicine repressiuum et euacuantium: et humidum est aqua ordei calidissima: hec enim est lauatiua: et medicine repressiuum et lubricum. Et post horam diei comedat cibum subtilem facilem digestissimum: et vinum limphatum bibat calidum nihil enim suscipiat actu frigidum: et dimittat illa die omnes fructus: et specialiter frigidos: et humidos laxatiuos. Et specialiter ante cibum: et precipue crudos debilitantes stomachum. Et si medicina fuerit multum acuta et pharmacatus multum complexionis calide: et tempus calidum nullo modo bibatur vinum: sed loco vini bibatur mellitatum: vel aqua scilicet succarata: vel bibatur aqua cocta in vino paucissimo vel debilissimo alterata. Et est diligenter notandum quod si quis fuerit pharmacatus: vehementer purgatus: et forte timeamus vltiorem purgationem: nullo modo bibendum est mellitatum: nec aqua succarata: nec similia que ventrem laxare possent: sed bibi de succo citoniorum inspissatus per decoctionem cum aqua ferrata vel aliquod simile. Inter dum autem contingit quod medicina exhibitam non euacuat: vel quod medicina est debilis vel quod corpus est debile: vel quod ventositas grossa est in stomacho: quod subleuat corpus medicine vel quod vitia intestinorum sunt opilata. Si igitur videamus medicinam non operari: quod virtus est debilis: confortanda est cum cibo subtili lubrico: et postea exhibeatur aqua non multum frigida. Si autem medicina sit debilis demus aquam frigidam non nimij frigoris: et deinde dabimus aliqua compressiua pontica: sicut citonia prima. Hec enim medicinam ad inferiorem deponunt. Si autem ventositas sit in causa vel constipatio intestinorum: clisteria sunt competens medicina: et dissoluentia ventositatem. Si autem medicina exhibitam non operetur: et declinet ad superiora: et generet morbum cordis et angustiam: et estuationem et profocationem et motum spasmosum prouocandus est vomitus. Et si viderimus quod declinat ad inferiora non premitur autem clisteria fortia attractiua. Amplius talium medicinarum malicia corrigi potius aque vehementer frigide et balneatio in ea: propter hoc quod frangit acuitatem medicine et inflammationem: et remouet ferocitatem medicine. Etiam dicuntur ad hoc conferunt tyriace species quia tates medicine sunt de genere venenosorum

Regime

Corre-
cto mes-
dicinaz.

Sed super omnia quando medicina non euacuat confide in clysterum beneficij. Si autem cum his omnibus medicina sumpta non fuerit a corpore expulsa: et accidit dentia mala multiplicatur: et medicina et materia moueatur ad superius fienda est sicut vomitio de sopbena: et post de basilica. Vomitus autem magis prouocandi sunt quando medicina generat cordis morsum et nauseam: et facit singultum et presocationem. Nec tamen contemenda sunt clysteria. In hoc enim remedio confusus sum usque ad nunc: et bonum effectum inueni. Interdum etiam contingit quod medicina a corpore exhibita euacuat plus quam oportet: et tunc studendum est primo ut medicina a corpore expellatur. Amplius ut intestina confortentur ad retinendum. Tertio studendum est etiam ut materia diuertatur. Quarto ut totum corpus et specialiter cor et cetera membra principalia confortentur. Quinto etiam in casu fortiter exhibenda sunt stupefactiua et materia congelantia. Dico igitur primo quod si videamus medicinam secessuam adhibere in corpore manere et corporaliter et virtualiter exhibeamus aliqua lubrica laxatiua virtutem medicinale debilitantia et corpus medicine a corpore expellentia quorum unum et optimum est aqua ordeii calidissima cum mucillagine psyllii vel citoniorum in potu exhibita. Nec enim faciunt virtutem medicine debilitari et ipsas a corpore expellunt et ita intelligitur in alijs. Hoc autem remedium est bonum si videamus talem euacuationem superflua in tali medicina fortitudine. Amplius dico secundo quod virtus ceteriua intestinorum in tali casu est confortanda: possibile est enim talem superflua euacuationem esse non propter medicine fortitudinem sed propter contentiue intestinorum debilitatem. Ceteriua autem stomachi et intestinorum proficit cum stipticis et ab intra et extra. Ab intra autem cum carne citoniorum aromatizata vel non aromatizata: et ab extra cum oleo rosato vel mastichino vel mirrino. Amplius dico tertio quod est studendum in diuersione materie (verbi gratia) possibile est quod materia ad intestina fluat ab omnibus membris et tunc fricationes et balnea multum cooperunt ad diuertendum materiam ne moueat ad intestina. Et ex eadem ratione interdum competit diuretica et interdum etiam cooperit vomitus. Nec omnia enim diuertunt materiam ab intestinis. Amplius quod interdum medicina laxatiua euacuat ultra debitum superando virtutes corporis et vitales et naturales multum studendus est esse in tali casu in virtutis profortatione. Et quod somnifera et stupefactiua retinent euacuationes fortes in late magna necessitate non est malum dare aliquam operatam ad immobilitatem materie et ad stupefaciendam animalem virtutem hoc tamen sciendum est cum magna cautela.

Capitulum sextum de vomitu.

Quamuis homines sani simpliciter et a tempore non indigeant vomitu: tamen homines in quorum stomachis multiplicatur sicut et colera per vomitum ab egritudine inibus preseruantur et in propria sanitate conseruantur. Si igitur huiusmodi homines vomitu vrantur secundum quod expedit eorum stomachus a superfluitatibus mundificatur et digestio melior efficitur et corpus renouatur caput etiam et sensus alleuiatur et visus acuitur: quod si vomitus immoderate fiat et ubi non oportet corpus desiccabitur epati et pectori necnon oculis et pulmone nocet: venas quoque quandoque scindit et rumpit ex quo passio accidit et emoptoica: debet enim fieri vomitus ad plus bis in mense in regimine sanitatis hominum predictorum: nec debet talis vomitus in regimine sanitatis fieri stomacho vacuo. Nam talis vomitus laboriosus est nimis. Fiat igitur post cibi saturitatem et sumptionem diuersorum ciborum abominationem habentium et etiam quodammodo incertam virtutem. Non debet vomitus fieri frequenter ne stomachus corrumpatur et virtus eius destruat nec debet conseruari certus numerus dierum inter unum vomitum et alium. Habentes autem collum longum et pectus strictum et sine carne et humores eleuatos ad modum alarum et crura tortuosa tales in quibus non vrantur vomitu ad conseruandum sanitatem eorum et quod oculi multum leduntur a vomitu. Interdum cum aliquis vomere voluerit duos pannulos in rotunditate circinulot et super oculos ponatur et

Remedium.

Bona que proueniunt ex vomitu et et mala.

Quibus non profert

Vomitus

cum alio panno lato optime liget ne inde auferantur donec vomitus sit cōpletus. Et postq̄ erit pfectus facies aqua rosata est abluenda. In estate quidē cum aqua rosa rum simplicī. In hyeme vero ponatur in ea aliquātulum ligni aloes et os abluēdus est cum hydromelle vel sirupo acetoso et nō statim est comedēdum nec tardet comesiōne donec fames sit fortis: et si contingat vomētem sitire: sedit eius sitim cum sirupo citonior et nō cū sulep nec cū sirupo acetoso: q̄ ista duo incitāt ad vomitū: et qui vomuerit comedat carnes pulloꝝ facilis digōnis in gelatina vel galentina. Nec de vomitu sufficiat vt cōpetit in regimine sanitatis. De vomitu em̄ laborioso q̄ sit stomacho scitimo et cū fortibus medicinis non est hic determinandū: q̄ non cōpetit sanis corporibus: et si interdum forte competeret ad p̄seruandum ab aliquibus malis egritudinibus. Et eadem ratio est de eo et medicina laxatiua. Unde eis que dicta sunt sup̄ius de medicina laxatiua et ex his q̄ dicūtur de vomitu in isto caplo p̄quid sit faciendū et obseruandū in vomitu laborioso qui sit cum medicina forti.

¶ Caplū septimum de clysteribus.

Quia boies sani sepe et sepius clysteribus vti cōsueuerunt et sibi suppositoꝝ de his breuiter determinandū q̄rum sufficiat ad regimen sanitatis. Sciendum igitur q̄ boies in quoz intestinis feces indurari cōsueuerūt et ppter quā indurationē p̄t cholica passio puenire. Sibi in quoz visceribus vēto sitates multiplicari cōsueuerūt vel pblegma musculaginosum vel ad quoz intestina pauca cholera demādatur incitās expulsiua: tales inq̄ indigent in sanitatis regimine clysteribus vel remollitiuis p̄tra fecū indurationem vel vētositatum dissolutiuis contra ventositatē vel pblegmatis euacuatius: et sibi intelligatur de alijs humorib⁹ vel aliquāter inordinatiuis p̄tra defectus modificationis ppter colicē trāsmisse ad intestina paucitatē: interdū sunt clysteria mundificatiua viscerū et consolidatiua et restrictiua et attractiua a remotis et impinguiatiua. Sed q̄ his non vtitur in regimine sanitatis de his penitus nulla fienda est mentio in isto caplo. Et est diligēter notandū q̄ circa exhibitionē clysterū multe regule sunt cōsiderāde. Prima regula q̄ clysteria maxime fiunt ad euacuationē intestinorū et ad cōsumptionē vētositatum in eis: et sibi in renibus. Vñ suspecti de colica passionē dolore renū et specialiter ventoso maxime debent vti clysteribus. Unde clysteria immediate euacuant ab intestinis inferioribus et renibus: et consequenter a partibus superioribus. Euacuant ab inferioribus et eradicant a superioribus p̄ quandam colligantiam inferiorū ad superiores. Secūda regula est q̄ clysteria fortia non debent fieri nisi materia digesta. Tertia regula est q̄ clysteria nullo modo fienda sunt cibo existente in stomacho adhuc indigesto q̄ attraheretur cibus indigestus ad intestina et ad epar. Quarta regula est q̄ clysteria non sunt nimis frequentanda ne natura debilitetur. Quinta regula q̄ qm̄ exhibetur clystere p̄pter renes: clysteris andus debet iacere supinus et si ppter intestina conuerso. Sexta regula q̄ non debet fieri clystere in tempore calido nec in hora calida: sed debet eligi hora aliquantulum frigida. Septima regula q̄ non debet fieri balneum ante clystere ne in corpore fiat motus agitatiuis. Octaua regula q̄ sibi qui sunt suspecti de emoroidibus et similibus passionibus ant non debent vti clysteribus. Nonā regula si quis tmeret ne clystere retineatur poni debet in circuitu ant arena calefacta vel mltum calefactum. Que autem sunt materē clysteriorum scitur ex libris simplicium.

¶ Capitulū octauum de suppositoꝝ.

Quoniam dicimus de suppositoꝝ quibus sani interdū vtuntur. Sūt autem suppositoꝝ quedam leuia non acuta: puta facta ex melle et succo mercurialis vel ex sapone gallico vel frusto caulis et similia. Et sunt alia ab his fortiora: vt suppositoꝝ ex melle acuta cum scamonea vel cum euforbio vel cū colloquintida et similibus. Prima quidem suppositoꝝ ordinantur ad ventrem re-

laborioso vomitus.

In quibus conferunt enemata

Stomacho non est dandum enemata.

Suppositoꝝ autem trahunt a partibus remotis.

Tractatus

molliendum. Et secunda ordinantur ad extrahendum materiam a remotis: et specialiter a partibus superioribus. Prima quidem suppositoria magis competunt in regimine sanitatis quam secunda.

Capitulum nonum de pessarijs.

Pessarijs autem sciendum quod sicut se habent ad intestina suppositoria et clysteria sic pessaria ad matricem. Interdum autem sunt pessaria ad menstrua prouocanda et ad matricem mundificandam. Interdum autem restringendum menstrua. Interdum sunt ad confortandum matricem et ut disponatur ad conceptum. Horum autem pessariorum materia scitur ex libris particularibus. Et sic de isto memini me dixisse superius de regimine appropriato sexus femineo et in tractatu quem composui de regimine sterilitatis. In his etiam locis dicuntur testis de figura et quantitate pessariorum et de modo immittendi pessaria. Et ideo hic pertransi eo et huic operi finem impono cum dei laude: cuius nutu sermo recepit gratiam et doctrina perfectionem.

Tractatus de flebotomia secundum Arnaldum de Villa noua.

Flebotomia est incisio vene omnes humores euacians: unde circa flebotomiam possunt notari quatuor. Primum est de causis quare flebotomia debet fieri. Secundum est quod et que vene sunt de quibus facimus flebotomiam. Tertium est in quibus casibus et de qua vena conuenit flebotomia. Quartum est quot et que sunt que debent considerari in flebotomia. De primo sic proceditur. Unde dicimus quod flebotomia non fit nisi quia humores peccant in quantitate: aut in qualitate: aut utroque modo ut dicit Auicenna primo canonis secundo titulo de flebotomia. Quantitate ut in ynocha inflatua: qualitate et ut disponatur ad conceptum. Horum autem pessariorum materia scitur ex libris particularibus. Et sic de isto memini me dixisse superius de regimine appropriato sexus femineo et in tractatu quem composui de regimine sterilitatis. In his etiam locis dicuntur testis de figura et quantitate pessariorum et de modo immittendi pessaria. Et ideo hic pertransi eo et huic operi finem impono cum dei laude: cuius nutu sermo recepit gratiam et doctrina perfectionem.

De causis flebo.

Flebotomia est incisio vene omnes humores euacians: unde circa flebotomiam possunt notari quatuor. Primum est de causis quare flebotomia debet fieri. Secundum est quod et que vene sunt de quibus facimus flebotomiam. Tertium est in quibus casibus et de qua vena conuenit flebotomia. Quartum est quot et que sunt que debent considerari in flebotomia. De primo sic proceditur. Unde dicimus quod flebotomia non fit nisi quia humores peccant in quantitate: aut in qualitate: aut utroque modo ut dicit Auicenna primo canonis secundo titulo de flebotomia. Quantitate ut in ynocha inflatua: qualitate et ut disponatur ad conceptum. Horum autem pessariorum materia scitur ex libris particularibus. Et sic de isto memini me dixisse superius de regimine appropriato sexus femineo et in tractatu quem composui de regimine sterilitatis. In his etiam locis dicuntur testis de figura et quantitate pessariorum et de modo immittendi pessaria. Et ideo hic pertransi eo et huic operi finem impono cum dei laude: cuius nutu sermo recepit gratiam et doctrina perfectionem.

Flebotomia est incisio vene omnes humores euacians: unde circa flebotomiam possunt notari quatuor. Primum est de causis quare flebotomia debet fieri. Secundum est quod et que vene sunt de quibus facimus flebotomiam. Tertium est in quibus casibus et de qua vena conuenit flebotomia. Quartum est quot et que sunt que debent considerari in flebotomia. De primo sic proceditur. Unde dicimus quod flebotomia non fit nisi quia humores peccant in quantitate: aut in qualitate: aut utroque modo ut dicit Auicenna primo canonis secundo titulo de flebotomia. Quantitate ut in ynocha inflatua: qualitate et ut disponatur ad conceptum. Horum autem pessariorum materia scitur ex libris particularibus. Et sic de isto memini me dixisse superius de regimine appropriato sexus femineo et in tractatu quem composui de regimine sterilitatis. In his etiam locis dicuntur testis de figura et quantitate pessariorum et de modo immittendi pessaria. Et ideo hic pertransi eo et huic operi finem impono cum dei laude: cuius nutu sermo recepit gratiam et doctrina perfectionem.

Quartū notabile est de his que debēt cōsiderari circa fleubothomiā: et in fleubotho-
 miā debēt quattuor cōsiderari: scz virtus: etas: tēpus: et cōsuetudo. Virtus nā si viri-
 tus est debilis nō debet fleubothomari: nā in fleubothomiā si fit nimia p̄ditio calō-
 ris naturalis et spirituum: et tūc viri-
 magis debilitat. Etas debet cōsiderari: nā qui
 sunt in etate puerilit̄: et in etate senectutis cōstitut: nō debēt fleubothomari: exceptis
 quibusdā carnosus sensibus multū abūdantib⁹ in sanguine et calore naturali et spiriti-
 bus. Adedij aut̄ horū fleubothomari debēt. decimoquarto āno vsq; ad sexagesimū.
 Tēpus debet cōsiderari: nā in tpe nimis calido: vt in dieb⁹ canticularibus nō debet
 fieri fleubothomiā: q; tpe disposito i nimia caliditate fit magna deperditio i calō-
 re naturali et spū quare paties posset incurrere periculū. Itē in tpe frigidissimo nō
 debet fieri fleubothomiā: q; tūc humores sunt cōpacti et cōglobati: et rōne huius cō-
 pactionis et cōglobatiōis per fleubothomiā nō posset fieri expeditio liberalis. Pre-
 terea notandum est q; si diuerstatem tempoꝝ fleubothomiam fieri diuersimode
 precipimus. Vere nāq; in estate a parte dextra fleubothomiam dicimus optimam:
 quia istis tēporibus magis humores multiplicantur et abundant maxime in parte
 dextra: autūno: et hyeme humores frigidī potius dominātur: et hoc in parte sinistra:
 et ideo a parte illa in istis tēporibus fleubothomiā fieri iudicamus. Unde versus.
 Estas: ver dextras: autūnus hyemscq; sinistras. Item sciendum est q; quattuor: quas
 dicitur in luna. Prima est calida et humidā: et cōparatur sanguini: et in ista fleubō-
 thomantur sanguinet: et terminatur in die septima. Et secunda est calida et sicca: et
 terminatur in die decimaquarta: et cōparatur colericis: et in ista fleubothomant
 colerici. Tercia est frigida et sicca: et comparatur melancolicis: et terminatur in die vi-
 cesima prima. Quarta est frigida et humidā: et cōparatur fleumaticis: et in ista fleu-
 bthomantur fleumatici: et terminatur in die vice sima octaua. Hec autem omnia
 intelligi debent quantum est de tempore electionis. Adhuc est aliud tēpus fleubō-
 thomādī: et est tps necessitatis: et in isto tēpore non considerant particularia: nā ne-
 cessitate cogente seu vigente et vt irrite existente fortī in omni tēpore anni: et in omni
 quadra: et in omni hora et die licitum est facere fleubothomiā. Item consuetudo dicitur at-
 tendi circa fleubothomiam: nam si quis vsq; ad tempus senectutis, absq; fleubotho-
 mia pmanerit postmodum non sine periculo fleubothomus adhibetur. Nota q; se-
 ptem sunt planete quibus inferiora generabilia et corruptibilia reguntur et ordinā-
 tur. Primus est altior est saturnus: scdus iuppiter: tertius mars: quartus sol: quintus
 venus: sextus mercurius: et septimus ē luna. Saturnus est planeta frigidus et sic-
 cissimissime inimicus vite: nam mors frigida et sicca est velociter inducta. Iuppiter
 est calidus et humidus effectissime et est amor vite q; vita stat per calidum et humidū.
 Mars aut̄ calidus et siccus effectissime sic et sol. Venus est calidus et humidus
 effectissime. Admercurius est frigidus et siccus et si aliquos temperatus. Luna est
 frigida et humidā. Nota aut̄ q; si quis sibi minuat in die sabbati et in mane cū mer-
 curius dñetur in illa hora errat: si vero hora scdā illius diei sibi minuat non errat qz
 in illa dñatur iuppiter amicus vite et sicut dico de istis planetis: ita intelligendum
 est de oibus alijs pportionaliter si virtutes et rigore artis. Sed quāq; ita sit in
 medicina nō curamus obseruare nisi cursum lune solū cuius rō hec est: q; luna ppi-
 quior est nobis quam aliquis alius planeta et eius influenza manifestior est et sen-
 sibilior. Propter eam influentiam lune fluit mare et refluit et crescente luna crescit
 omne humidum: et decrecente decrecit: et q; medicus est sensibilis artifex: maxime
 ppter illā partē que dicitur practica: ideo considerat cursum lune p ceteris de qua luna
 tales dantur regule. Luna cōtē in p̄iunctione nullo mō fiat flōia sic nec equite ple-
 ua. Ratio prime regule talis est: q; qñ luna est in p̄iunctione tunc non habet aliū de
 ea: et tunc est. m̄tus de humido in corpore vsuente q̄ alia hora: et si tunc aliquis si-
 bi minueretur minueret sibi humidum et fieret exiccatio cum ex duplici parte m̄s

nueretur humiditas: sed si forte sit magna necessitas fiat scarificatio in tibijs: nam sanguis tibijs est grossius et feculentus: unde non est magnum periculum in tali diminutione. Unde accidit parisijs nostris temporibus quod quidam medicus habebat quendam militem in cura et fecit ipsum minui luna existente in conjunctione: et statim arripuit ipsum fluxus tam vehemens quod in triduo exspirauit: quod eius retentio fuit adeo debilitata propter defectum humiditatis naturalis quod humidum cibale non poterat in eius corpore remanere. Ratio secundae regule haec est quoniam cum luna est plena: tunc est in corpore viuente plus de humiditate quam in alta hora vel etate: tunc si quis siquid minueret exiret humiditas magno impetu et exiret nimis de bono sanguine: siquid enim videtur de dolo pleno quod exsit vinum magno impetu: ita exiret tunc temporis sanguis: et tunc non posset natura regulare euacuationem ut deceret: natura enim intendit bonum sanguinem retinere et prauum eijcere: sed tunc prauus sanguis et bonus sunt commixti: quare non potest vinum euacuari sine alio. Et consimilis ratio est ne quis minuat de vena brachij vel etiam de alia post prandium: et tunc sanguis plus mixtus est prauus cum bono quam ante prandium: et ita exiret bonus sicut prandium. Nunc ad maiorem certitudinem sciendum est quod duodecim sunt partes in collo stellato quas duodecim partes duodecim signa appellamus: et quibus quodlibet eorum sit primum et quodlibet vltimum. In omnes mechanice operationes incipiunt ab illo signo quod dicitur artes. Sunt autem predicta signa haec. Aries: taurus: gemini: cancer: leo: virgo et illa: siquid dicitur alia et dicitur signa septentrionalia. Et in istis luna est magis obseruanda: quod in istis luna est toti terre habitabili propinquior. Alia vero sex signa dicuntur meridionalia: et sunt haec libra: scorpio: sagittarius: capricornus: aquari: pisces. Nunc sciendum est minuendus in capite: quia luna tantam frigiditatem instigeret supra incisionem et fugatur calor et spiritus naturalis adeo quod possit esse mortificatio de facili: et est semper periculum in negotio: etiam sagax medicus semper debet expectare vel tardare incisionem capitis donec luna exierit arctem: manet enim luna in quolibet signo per duos dies cum dimidio et paulo plus: sed de illo plus ad presens non est curandum: quia non facit errorem sensibilem. Luna existente in tauro habet speciale dominium supra collum: et tunc nullo modo facienda est incisionem de collo ratione predicta qua dictum est de capite. Luna vero existente in geminis dicitur in brachijs et tunc: et cetera. Luna non existente in cancro dicitur in pectori et tunc: et cetera. Luna existente in leone dicitur in venter et tunc: et cetera. Luna existente in scorpione dicitur in cruribus et tunc: et cetera. Luna existente in sagittario dicitur in geminis: et cetera. Luna existente in capricorno dicitur in tibijs et tunc: et cetera. Luna existente in aquario dicitur in sopbenis. I. caullis tibijs vel collis pedum et tunc: et cetera. Luna existente in piscibus dicitur in plantis et tunc: et cetera. Notandum autem diligenter quod luna est in signis septentrionalibus: tunc dicitur in membris principalibus et magis vitam habentibus: et tunc nobis propinquior: quare tunc maxime est luna seruanda. Quoniam vero luna est in signis meridionalibus: tunc membris vltimis dicitur dominat: et tunc est nobis remotior: et sine dubio seruanda: si non tamen sicut in alijs. Item nota diligenter quod in aliquo duarum primarum regularum incidit cum aliquo duodecima spectatiu regularum: tunc est magis periculosum et magis mortiferum. Et credo quod luna existente in conjunctione: et existente in ariete si quis vulneret in capite non euadet mortem: etiam de paruo vulnere: et ad hoc periculosum est luna existente in ariete et plena: et sic de alijs proportionabiliter intelligendo. Et hoc fatum quod nesciunt causam intrantem aliquam vehementer quam aliquis mortem repetere recepto paruo vulnere. Luna non vicesima septima vicesima octaua: vicesima nona: tricesima est timenda: quod aut est in conjunctione: aut circa conjunctionem. Luna non quatuordecima semper est plena. Et tridecima quatuordecima: quod decima: etiam sexdecima est timenda: et semper aliquos duodecima: quod est prope lumen plenum. Regula de lu

na quo ad signa breuis et vtilis: sed debes scire quod sol moratur in quolibet signo triginta diebus et paulo plus et non facit errorem. Et debes scire quod sol ingreditur signum arietis in medio martii residet in eo usque ad medium mensis aprilis et sic de alijs: scito et cognito in quo signo est sol si vis scire in quo signo est luna: hec est regula babeas kalendarii et computa quot dies est luna. et adde duos dies et divide totum per quantum et si habueris unum quartum per duo signa distat luna a sole: si autem habueris duos quartos per quatuor signa intellige distantiam ita quod luna intelligo pcedere versus orientes. Per regulam ergo tu scis in quo signo est sol: et per istam regulam scis in quo signo est luna. Ter bigratta si ita sit quod sol sit in principio arietis et luna sit quinta ipsa erit in principio geminorum: et sic de alijs signis. Nota quod sophene pedum et alie parue vene consequenter flebothomatur in vespe et post comestione et causa est quod tunc magis apparet: tum propter motum factum de die: tum etiam ratione comestione magis sunt inflate vene et magis apparentes: et quod grossi humores mouent versus noctem. Alia causa est fin aliquos quod virtus magis debilitatur ex flota istarum paruarum venarum quam ex flota venarum brachij propter maiorem diuersionem caloris et spirituum modo virtus est fortior post cibum quare et cetera. Si vena brachij non possit inueniri accipitur fermentum bene acre et desuper emplastratur in nocte et in mane apparebit vena et cetera. Sanguineis flebothomia in terrenis signis magis expedit. Cholericis in signis aquaticis. Phlegmaticis in signis igneis. Melancholicis autem in aëris signis.

Era que pigra appellatur, sic fit. Recti pulueris ro. rube spice mastice xilobalsami carobalsami cynamomi castelleigne assari oim ana. dra. v. aloes drag. lxxx. teratur aloes per se et cribellatur: post cribellationem misceatur cum puluere cribellato aliaz: et conficiantur cum melle despumato valeat in dolore capitis ex frigida causa et calida et composita: et remouet in fastidium a stomacho et ipsum in omnibus operationibus suis confortat soluit cholera et phlegma, et omnem materiam quam inuenit in stomacho et intestinis: et humores interficit et eos educit mortuos et viuos: datur cum aqua cala decoctionis lactucarum vel rosarum vel violarum: aut cum aqua calida in frigida causa. Dosis eius est ab uno aut. ad. 3. ij.

Quando aliquis vult componere medicinam laxatiuam ex simplicibus medicamentis laxatiuis: sumat de vnaquaque quantum sufficit vni dosi ad purgationem: postea si totum fuerit compositum ex quatuor medicamentis accipias quantum tam totius et si ex quinta quinta: et sic in alijs numeris (verbigratta) si fuerit medicamentum laxa. scamonea: aloes agarico et colloquintida: sumemus ex aloes. 3. iij. et ex colloquintida. 3. i. et ex scamonea. 3. f. et agarico. 3. f. et scrup. 1. et habebimus in summa ex omnibus collectis simul. 3. iij. et. 3. iij. et totus quarta erit. 3. 1. et quarta vnus. 3. et hoc sufficit vni dosi de hoc composito ex. v. medicamentis sumes quinta partem totius. v. f. turbitis 3. f. Aloes. 3. iij. agarici. 3. f. et. 3. f. colloquintida. 3. f. et scamonee. 3. f. collectis medicamentis simul sit summa de omnibus quod erit totum compositum. 3. v. et scrupul. iij. cuius quinta erit. 3. f. et quinta vnus. 3. et hec quantitas de hoc composito sufficit vni dosi in homine vno.

Generalis regula de rob quomodo fit est nominis expofitio quid bñ dica- tur per rob: vbi cumque experietur in scientia intelligas sic cum vel humidus actuale expressum a re post concussionem rei: et decoctum usque ad rei spissitudinem vel quasi usque ad sirupisationem: et specialiter quando decoquitur et inspissatur absque adiuncto fit: et potest fieri ex qualibet re: hoc modo recipiatur res viridis et digesta sive semel digestionis et perfecte contunditur et exprimitur eius succus cum cocleari vel manibus: aut alio modo et colatur illud quod exprimitur a re: et ponitur tunc ad ignem et bulliatur donec eius medietas sit consumpta: aut donec eius due medietates consumpte fuerint et despumatur et reseruetur et hoc erit rob cuiuslibet rei: et erit illius nature secundum quod res ex qua derivatum fuit: et est propter hoc nobilioris ope

Tractatus de fiebothomia.

rattionis q̄ res ipse fm quod ipsum si non fuerit decoctum.

Dillule cochie q̄ valent ad omnem dolorem capitis et sp̄aliter q̄ fit ex ma/serta p̄latica fria p̄posita: et p̄pter hoc remouent catharrum et valēt in epilepsia op̄thalmia et omnibus egritudinibus aurium oculorum: et oim interiorum sensibillium sic fiunt. Recti. pul. p̄gre. 3. r. scolloquinti. 5. iij. et tertiam sca monee. 3. ij. f. et turbith stichados. ana. 3. vj. fiant pillule ad modum ciccerum grossi cum succo rutbe vel apij. Dosis earum est. 3. f. et f. vel 3. f. sola.

Oargarismus qui mundificat caput et deponit p̄legma. R. p̄tretri p̄se/ris. ana. 3. ij. sinap. 3. v. granoy granati acetosi. 3. iij. terantur et conficiantur cum melle et fiat gargarisimus cum aqua calida. Aliud ad idem. R. si napsi sancti. ana. 3. ij. aceti mellis q̄rum necesse est misceantur et administrentur. Gargarismus ad paralysim toturam et grauitatem lingue. R. sinap. origani. 33. p̄peris al. p̄peris lon. piperis nigri p̄tretri omnium. ana. 3. f. baurach. 3. iij. yfopi succi radicis lili celestis radicis capparis stasisagrie. ana. 3. iij. granoy granati torrefactorum sanfucci sicci. ana. 3. viij. terantur et conficiantur cum melle: et dissoluantur cum secantiabin mixto cum aqua et gargarizetur cum eo: gargarismi fiunt p̄tra squi nantiaz et dolorem in gutture: primo in principio cum succo mororum immaturosum et succo corticum immaturosum nucum et succo berberum et vino de granatis et similium cum aqua calida: repercutiunt enim materiam a loco et confortant locum ne amplius materiam recipiat. Gargarismus qui fit in augmento confortat loqucum et dissoluit materiaz squinantie. Dissoluatur medulla casteci. cum aqua calida et misceatur cum succo solatri. Gargarismus qui mundificat et dissoluit omnem superfluitatem gutturis oris et gingiuarum et loca ista omnia confortat. Sumas oxi mellis squillitici vel etus acetum et dissoluatur cum aqua calida: vel aqua decoctionis yfopi quod melius est. Gargarismus qui vocem clarificat et mundificat canam pulmonis et guttur et totum caput et confert ad catharrum. Sumuntur yfopus yreos et liquiritia et crocus terantur perfecte et misceantur cum melle ro. et aqua calida vel aqua decoctionis loquitur quod est melius.

Caputpurgium appellatur omne illud quo caput purgatur et specialiter illud quod ponitur cum nascali: vel quod ponitur in naso aliquo modo vel ingento per quod purgatur materia ventosa vel humorosa capitis. Scire hoc conuenit q̄ caputpurgium vel nascale non debet fieri nisi post purgationes vnt uersales totius corporis. Caputpurgium quod ualet ad sodam antiquam ex ventositatibus et p̄legmate: et conferens ad dolorem oculorum et aurium tinnituz ex ventositatibus sic fit. Recti. fellis tbauri mirrbe musci. ana. scrupu. f. abes. scrupu. f. terantur et fiant pillule vt lens et cum necesse fuerit dissoluantur cum aqua calida vel aqua decoctionis fauine quod melius erit et imponantur cum nascali. Aliud ad idem. Recti. castorei oppopona. croci galle adip. ana. 3. f. terantur et conficiantur et fiant pillule et foluantur cum aqua et ponantur in naso cum nascali vel alio ingento. Aliud quod abscindit descensum lachrymarum ab oculis et ualet ad sodam frigidam et ventosam sic fit. Recti. fellis adip. et fellis tbauri fidesuccu ana. drag. f. misceantur et fiat caputpurgium ex eis. Caputpurgium quod ualet ad emigraneas antiquam que fit ex p̄legmate et ventositatibus grossis sic fit. Recti. oppopona. fellis lucij vel alterius piscis. ana. 3. ij. lentium amararum. drag. vj. serapini origani. ana. drag. f. terantur et cribrentur et fiant pillule et foluantur ex eis. ij. grana ordei cum oleo de amigdalis dulcibus: et oleo de auellanis: et oleo de se. cucurbitae fiat ex eis caputpurgium in capite omni mens. in principio. Caputpurgium ad sodam ex caliditate sic fit. Recipe spodij drag. duas. opi. grana. ij. croci. drag. f. terantur et conficiantur cum oleo de nenufare vel oleo violato cum lacte mulieris puellae lactantis. Aliud ad idem. Recipe amulsi succari añ. 3. ij. opij. 3. iij. spodij. 3. gra. f. f. croci. 3. f. fiat

pillule & dissoluatur cū aqua frigida. Caput purgatum quod valet ad furfures capitis sic fit. Recipe cāpboze croci añ. ʒ. ij. spodij tria grana ordei terantur: et cōficiantur cū albumine oui fiat pillule: & dissoluatur cū pōdere trium granorū ordei aque fluuialis: aut cū lacte mulieris et oleo violato: et ponatur in naso. Caput purgatum mira bile nostrum quod fecimus cōferens ad debilitatē visus: & tenebrositatē: & pannū & lachrymas sic fit. Recipe succi cicoree: succi rutbe: succi euparboij: succi celidonie et eufrasiē fellis tauri: lucij et gruis miscēatur: & fiat caput purgatum bis vel ter in ebulligomada: post purgationē factā omni ebdomada cum pillulis coebijs. Aliud. Recipe salamā. i. radix eius: mastice: pīretri: turbit. ʒʒ. añ. tere. et misce. et pone in paruo sacculo lineo: inter dētes & mastica: & sicuma descēdet: potest hoc fieri sine purgatione precedente: de mane tamen et ante comestionem. Aliud fit de iure maiorane abstracto per nares ad cerebrum.

Incipit astronomia Hippocratis de infirmitatibus.

Incipit Hippocras qui fuit medicus & magister optimus. Quislibet modus medicus est qui astronomiam ignorat. Nullus homo debet committere se in manus illius qui non est medicus perfectus. Cognoui quod opus erat scire de astronomia: aspectus libros hippocratis & inueni librum hunc paruum sed optimum. Dicit hippocras quod medicus primo aspiciet lunam quam est plena luminis: quod tunc crescit sanguis & medulla in ossibus: et medulla in bestijs omnibus: et augmentum in mari: et in cunctis mundanis rebus.

Quando infirmitas cadit in lecto. Opus est videre si luna crearet tunc de combustione: tunc efficitur infirmitas quousque veniat ad oppositionis gradus: et quando fuerit in oppositione: aut si fuerit cum malo planeta: aut in malo loco: et si aspexerit dominum mortis per hoc potest scire utrum debeat mori vel non si habuerit longam infirmitatem vel curtam. Nunc videamus causam si gnorum iuxta presentiam lune in eis.

Am infirmitas cuius acciderit quam luna fuerit in ariete cum marte aut cum sole erit infirmitas in capite propter caliditatem solis et dolebunt ei pulsus capitis. Habet ergo febres calidas et non vadit caliditas ab eo partitur quoque anxietatem & vix loquitur. In pectore quoque nimium calorem patitur et dolorem in pulmone: & habet vehementissimum pulsum. Necessesse est enim ei minuire de vena cordis sanguinem et vti rebus frigidis in potu et cibo minuentibus calorem et habet infirmitas seuire in frenesim. Et quando cum ea fuerit mars aut saturnus morietur ex hac infirmitate infra septem dies die quo luna fuerit. cum sole per quartum aspectum vel plus: hoc est si luna addat suo lumine. Si luna fuerit in ariete & infortunam aspexerit in quadrato aut oppositione: et si fuerit illa infortunata saturnus erit infirmitas in capite: & etiam ista infirmitas ducet eum extra mentem et faciet insanum: & nunc crescit & nunc minuitur & est simul qui videre non potest. Si non ab astronomia nescis non poteris scire et infirmitatem. Et si fuerit luna in dimissione luminis aut graduum quam reuertit ad primum aspectum saturni. i. quam cum dimisit & per altum aspectum eam aspexerit: terminatur infirmitas siue in bono siue in malo: quod si aspexerit infortunam morietur & si non aspexerit meliorabitur. Et quam luna dimiserit illos aspectus de quibus diximus quod deberet terminari & inuenit tunc vel venere per aliquem aspectum antequam veniat ad combustionem super eum stabit infirmitas donec luna veniat in aspectum: aut in oppositione solis: & si illos non inuenierit & inuenierit mercurium morietur: & si inuenierit mare meliorabitur: & hec infirmitas erit de aliquo plebegratibus: & mars & sol in ariete erit infirmitas in capite & in rosan: & nascit ei apostema in capite de plebegratibus albo: & erit ei sanguis de naribus & opus eum vti frigidis: et opus est ei medicina vnde apostema moriatur: et si fuerit luna cum mercurio

in loco solis euadet infirmus: sed primū habebit magnū periculum. Ideo mercurius concordat cum marte in vno negotio. sed mars nō facit sic cū saturno: et moritur qñ saturnus fuerit in loco solis: sed si fuerit ipse iupiter cū eo ibidē: vel mercurius aut venus habebit egritudinē diuersam si aspexerit eā mars vel saturnus aliquo aspectu opus est illi vt det ei medicinā leuē quādoq; sedet: quādoq; se volutat. Pone sedē eius in loco alto et vt possit viderē per totū et balneo vtatur: et sedeat planct: et dormire fac eū planct: et da ei aquā frigidā: et da ei māducare quod vis. Quia quādo sic est aspectus nō est opus ei dare medicinā iuxta pbificam vel sicut placet. Et quando aspicit eā mars ex opposito vel quadrato illa infirmitas est ex sanguine: et sentit caliditatē et siccitatē: et dolet in nocte: et nō potest dormire: et habet voluntatē bibendū: aut res actu frigidas: et est ei necessariū minuire sanguinē: et dare medicinā que eū reddat frigidū et humidū. Et si fuerit in isto saturnus cum luna venerit ad eū: et non inuenerit fortunā morietur vsq; ad dies nouem a die quo ipsum p̄mo cepit infirmitas si fuerit addens in suo lumine et gradibus: et aspexerit eā mars ex septimo vel quarto: et luna venerit ad saturnū et mercurius cum ea erit bec infirmitas ex frigiditate aut siccitate: et erit totus fractus et disruptus: et vix pauca loqui poterit: et stomachus erit ei induratus: et non poterit digerere calebit intertus. Medicina laxatiua erit ei necessaria: q; illa infirmitas est de colera alba. Aspice lunā qñ ueniet ad oppositū loci in quo fuerit: et cum ibi erit habebit magnum periculum et laborem: et moritur si nō inueneris cū luna aliquam fortunā in vno signo: et si inueneris cum ea fortunam quoad usq; ad vīginti octo dies euadet.

¶ Si luna fuerit in tauro. iij.

Sed cū a ducerit infirmitas et luna est in tauro: et mars et sol ibi cū ea habebit hanc infirmitatē in nocte in pectore et lingua erit sibi cōbusta: et habebit magnū calozē in oculis in ore: vadit raro ad fellā et balbutit: et habet febē ex sanguine et nimīā sitim parit: opus est ei medicina laxatiua et sanguis multo. Ad ducet quicquid uelit: et bibat de frigido caueat de calō. Et aspice qñ luna fuerit in trino aspectu ad solem: si diminuitur infirmitas uiuet: si crescit moritur qñ luna erit in opposito solis: sed si inuenerit iouē vel uenerem non moritur.

¶ Si luna fuerit in geminis. iij.

Si luna fuerit in geminis qñ accidit infirmitas vel aspexerit eam mars vel saturnus ex opposito vel quarto est infirmitas de eo qd̄ p̄dit somnū aut q; habuit aliquam tristitiam vel nimiam cogitationem de aliquo negotio dolebit totum corpus et durabit bec infirmitas ceterum diebus: postea habebit calozem in corde et cū iacet in nocte se multum extendit et dolebit epar et si nō fuerit cum luna vna ex fortunis moritur vsq; ad dies. xxx. Cū aut fuerit luna in geminis addēs in suo lumine et gradibus et mars aspexerit eam ex quatuor vel. vij. erit bec infirmitas ex cholera rubea et febres by: et pulsus tñ. et uehemens minuat et frigidum vtrā. Si aut saturnus fuerit in illo aspectu et nulla fuerit fortuna moritur. qñ luna ueniet ad oppositū ab illo in quo erat qñ cepit infirmitas: s; si aliqua fortuna eā aspexerit euadet sed magnum piculū habebit. Si fuerit luna in geminis erit bec infirmitas ex hūiditate. Et si saturnus cum ea fuerit in capitis parte tunc caue ne minuat Et non vtatur humidis nec frigidis sed temperatis. Aspice qñ luna ueniet in oppositione solis si inuenerit aliquam fortunam inspicientem eam bono aspectu uiuet alioquin moritur. Si vero sit in geminis luna et aspexerit eam aliqua fortuna ex vno aspectu uiuet et mutatur bec infirmitas in altam: sed quando dimisit eam fortuna et non inuenerit aliquā quousq; ueniet in oppositū loci in quo erat non poterit scire medicus quā infirmitatē habebit: sed tunc qñ luna fuerit in oppositione p̄dit et cetera. Si aut luna fuerit in geminis et cū ea fuerit sol et mars erit bec infirmitas magna: et vnus ei lacrymatur oculus uenietq; in frenesim et magnus est ei timor et tū

met multū: et apparēt ante ipm diuerse figure: et pulsus in eo nō inuenitur: et pulsus captus dolet. Laue ne minuat: et leuis cibis et detur: et fac eū facere in loco tepurato. Aspice ergo quādo luna venerit ad aspectū quartū primū loci: quia tūc moritur. Sed quando fuerit cū sole: et marte: et aspererit eā fortuna ex bono aspectu: et luna est addens lumini: et gradibus euadet cum luna venerit ad quartū aspectū in quo fuerit primū. Vide ne des et portionē: sed vtatur leui cibo et in alto sedeat.

¶ Si luna fuerit in cancro. v.

Si luna fuerit in cancro quāvenit infirmitas et aspererit eā saturnus ex quarto et septimo est infirmitas: quod extēs a balneo frigus eū inuasit: et nullum sentit odorē: dolebit et pectus: et tussim habet: et parū caloris: pulsus in eo nō inuenitur: et stomachū dolet et renes: et opus est ei medicina corporis mūdificatiua: et que tussim reprimat. Si vero nō fuerit cū luna: vel nō aspererit aliqua fortuna donec venerit ad quartū aspectū loci in quo fuerit quā cepit infirmitas ante oppositōne mori ad decē dies. Sed si aspererit eā fortuna vtuer: sed magna fatigationē habebit. Si autē luna fuerit in cancro: et aspererit eā mars ex quarto vel septimo infirmus primū nīmīa vomit: aut habet malū stomachū: opus est ei medicina frīgida et stomachi restrictiua. Si vero aspererit eā aliqua fortuna in ipso loco moritur ante quā ventat ad quartū aspectū. Si vero luna in cancro cursu est vacua bec infirmitas est ex potu nimio ex quo vene replete sunt et se nīmīū distēdit: habet quocq̄ dolorem in nocte: et volūtate sedēdit in alto et discooperto: loquentē audire non vult vtatur rebus teperatis quā eū infrigescāt: quā em̄ luna venerit ad oppositū cancri euadet. Sed si inuenerit martē vel solē cōuertetur bec infirmitas in febres calidas: pulsus nō mouetur semper modo: mīntio necessāria est ei: et durat fm̄ infirmitatē. Si fuerit vt diximus de loco nisi fuit ad quartū gradū. Si autē inuenerit a. x. vsq̄ ad oppositū habet tunc videre malū in nocte: aut clamat: aut nīmīū fatigatur. Sed quādo venerit ad illū aspectū euadet. Si si nō inuenerit in loco primo fortunā reciditabit bec infirmitas in aliā. Sed euadet quā luna reuerfa fuerit ad primū locū. Et si fortunā sibi nō inuenerit moritur. Si autē fortuna eā aspererit bono aspectu euadet. Si autē luna fuerit in cancro et saturnus et iupiter cū ea habebit moribū p. xx. dies et vtuer. Si autē luna fuerit in cancro: et saturnus: et mars: et venus cū ea erit infirmitas ex fatigatione trāneris: et quā venit a nīmīo exercitio cū muliere voluit se et fit multū debilis. Nō minuat sed vtatur cibo cōfortatiuo caueat a frīgiditate. Cū luna de loco primo venerit ad oppositū: et non inuenerit aliquē planetā euadet quā venet ad oppositū primū loci: et si fortunā inuenerit tūc euadet: et si in fortuna crescit infirmitas et moritur. Si vero luna in cancro: et saturnus: et mars: et mercurius cum ea est infirmitas ex labore studēdi vel legēdi: et est de colera nigra. Quā autē egressa fuerit de loco primo: et inuenerit fortunā euadet cū luna venerit ad quartū aspectū illius fortune. Si si inuenerit infortunā habet mori quā in quarto illi infortunē fuerit aspectu. Si si nō inuenerit aliquē planetā euadet dū venerit ad oppositū. Si si inuenerit infortunā durabit bec infirmitas vsq̄ dū venerit ad primū locū et euadet. Si cū luna inuenerit infortunā p malū aspectū quā vadit ad oppositū efficitur mēte captus. Si nō infortunam inuenerit cadet in altam infirmitatem et euadet.

¶ Si luna fuerit in leone. vi.

Quando luna fuerit in leone: et aspererit eā saturnus ex quarto vel sexto erit infirmitas ex sicumate et dolorē habebit in capite. Ita quod vomet intestina terius ip̄ exteri: et nīmīū erit sup̄cicus: et si nullā fortunā aspererit moriet dū venerit ad quartū aspectū leonis. Si si fortuna aspererit euadet dū venerit ad quartū aspectū. Si si luna est in leone: et aspererit eā mars ex quarto vel sexto erit infirmitas ex abundantia sanguinis et calorē nīmīū patitur: et cum duē febres accipiunt bibat res

Auerrois

frigiditas et sicca. Sed si aspexerit eam fortuna ex bono aspectu euadet post fatigationem magnam. Sed si fortuna non aspexerit moritur quando venerit ad oppositum loci tempore infirmitatis accepte. Si non infortunium primo aspexerit moritur quando venerit ad quartum aspectum. Cum autem luna fuerit in leone in qua licet grauius aspexerit eam mars aut sol ex quarto habebit nimium calorem interius in pectore et pedes et manus frigidus: dolorem in capite opus est ei minui si potest: quando luna est in primo signo: si in illo signo non potest: expectet donec luna ueniat immediate sui luminis. Anguat quoque pedes quod tollat frigiditatem. Si mars uel sol cum ea erit est infirmitas ex dolore cordis: quando ergo uenerit luna ad quartum aspectum primi loci euadet. Quando luna conuenit ex uno de locis quos dixi et inuenit touem in itinere uel uenerem antequam uenerit ad quartum aspectum: opus est ei componere balneum et sedere in loco alto. Si uero saturnum inuenit conuertetur hec infirmitas ad vesice uitium et euadet quando luna uenerit uel redierit ad primum locum. Et quando luna inuenit solem uel martem et fuerit saturnus uel mercurius cum ea erit infirmitas sicut diximus ex dolore cordis et erit longa timendum est ne ueniat in praesentiatu frigidis non taceat in loco lucido. Aspicere quando luna est in quarto aspectu: et si hec infirmitas crescit moritur. Si minus euadet quando luna uenerit ad oppositum: sed si inuenit in fortunam non euadet donec luna tantum pergat quantum ad locum in quo primo erat.

¶ Si luna sit in uirgine. vii.

Quam luna fuerit in uirgine et saturnus aspexerit eam ex quarto uel septimo habebit dolorem stomachi et ventris et tele sustinentis intestina interius habentis apostema de flegmate albo interius etiam patitur quandoque et debilis est ei pulsus et nemo per astrologiam de infirmitate eius potest cognoscere utatur frigidis et temperatis: opus est ut sanet apostema ita quod non aperiat. Ista enim infirmitas futura est longa si non fortuna eam aspexerit euadet post dies multos si in fortuna moritur ad dies. xl. Cum fuerit luna in uirgine et fortuna et in quarto uel septimo erit infirmitas cum magno calore interius et nimium affellat et proicit sanguinem et uenerum et pulsus est ei fortis et quandoque minuitur: patitur quoque anxietatem habet etiam malum stomachum utatur stiptica medicina stomachum confortante sed si luna non aspexerit eam aliqua fortuna moritur usque ad dies. xxx. et si aspexerit uiuet. Cum luna fuerit in uirgine uacua cursu stomachus infirmus erit debilis: habebit quoque fluxum ventris: et quando mittit urinam pungit eum vesica habet quoque colorem uiridem et urinam uix facit: sed si fuerit cum ea mars uel mercurius uel sol erit infirmitas magna et uix loquitur: opus est ei medicina que paulatim fluxum restringat: habebit quoque magnum periculum quando luna ueniet ad oppositum. Si aspexerit eam fortuna uiuet: et si non moritur. Et si fuerit sicut dictum est prius et inuenit saturnum cum luna aut mercurium aut uenerem siue toue erit infirmitas longa et habebit dolorem capitis et non euadet donec luna ueniet ad primum locum.

¶ Quando luna est in libra. viij.

Quam luna in libra fuerit et saturnus aspexerit eam ex quarto uel septimo erit infirmitas ex nimia potatione et maior erit quando luna erit in diminutione luminis et graduum et in oculo ceperit et tempora ei dolent: pectoris est ei striditio: tussis et hec est ex flegmate in pulmone: sternutat multum: habet quoque febris leues opus est ei medicina temperata in cibo: si aspexerit eam mars ex malo moritur: si non uiuet cum luna uenerit ad oppositum primi loci. Si autem fuerit in libra et aspexerit eam mars ex quarto uel sexto erit infirmitas ex sanguine et habebit magnas febres: et pulsus et in nocte uidet pessimas visiones: non potest dormire: et habet apostema ex flegmate et est ei necessaria minor medicina temperata. Et si non aspexerit eam aliqua fortuna moritur usque ad dies. xliij. et si aspexerit eam euadet cum luna uenerit ad oppositum. Quando luna fuerit

rit in libra et peregrina erit infirmitas et dolore pedum et manuum: interius vero calor et oculus graues quasi violentos et balbutit cum loquitur. Medicina ergo et dieta sunt et necessaria frigida et humida et mutatio. Cum autem luna exierit de loco primo et inuenerit fortunam aut fuerit cum ea euadet dum luna uenerit ad septimum sinautes moritur. Cum autem luna fuerit in libra et mars et sol in oppositione erit infirmitas in capite magna: similiter si saturnus cum luna fuerit et oculi etiam lachrymantur minus nutio est et necessaria et medicina laxatiua. Et si luna inuenerit uenerem aut iouem quando egreditur de loco isto euadet alioquin moritur.

¶ De luna quando est in scorpiōe. ix.

Quam luna fuerit in scorpiōe et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo erit infirmitas ex sanguine putrido aut ueneno: si luna fuerit in diminutione luminis et gradus et non aspexerit eam fortuna moritur et si fuerit aspectus in lumine et gradu et fortuna aspexerit eam uiuet. Cum autem fuerit luna in scorpiōe et mars in eodem et iupiter aspexerit eam ex quarto habebit febrem validam. Necessaria est ei medicina laxatiua temperata: cum exierit luna de loco isto et iungat se ioui euadet. Cum luna est in scorpiōe peregrina quasi proximam incipit infirmitas leuis habebitur et vadit et mutat se in malum apostema uero patitur in vesica et pustule ei nascuntur in uentibus. Cum autem luna uenerit ad tertium aspectum loci in quo fuerit patitur febres calidas: cum luna uenerit ad solem et non inuenerit fortunam moritur: si uero inuenerit nascetur ei apostema in aliquo uiscerum et ueteris et opus est ei ut aperiat in balneo et non in loco calido vel frigido. Cum autem luna est in scorpiōe et cum ea mars et saturnus iste infirmus habebit febres calidas et alias frigidas propter hoc accipiat res quae minuunt si euam: et in de uadet ad sellam nec minuatur. Quando uero luna egreditur de loco isto et aspexerit etiam fortuna euadet usque ad diem decimum quartum: et si non aspexerit durabit usque ad viginti dies.

¶ Quando luna est in sagittario.

Si luna fuerit in sagittario et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo erit infirmitas ex stercore habebit quoque calorem in toto corde pedes tamen frigidos: durabit uero ista infirmitas usque dum luna iungat saturno bis. Si si inuenerit fortunam non durabit amplius quousque luna uenerit ad oppositum partem loci. Cum uero luna fuerit in sagittario et aspexerit eam mars ex quarto vel septimo et addiderit in suo lumine et gradibus erit infirmitas quam medicus scire non potest nisi per astronomiam: quia non dolet caput: nunc corpus: nunc aliter patitur et cum et accidit quando intrabit balneum et nimis calefactus et nimis frigus irruit in peccatum suum et in caput: vomit quoque multum et assellat opus est ei sipticis: sed leuis utat dieta et leui syrupo praeter acetosum. Cum luna exierit de scorpiōe et inuenerit saturnum moritur. Sed si inuenerit fortunam uiuet sed magnam habebit fatigationem. Cum luna exierit a sagittario in secundo vel tertio signo erit infirmitas ex tussi et dolore in peccato habebit. Et quando exierit de isto loco et aspexerit sagittarium ex quarto euadet: et est ei necessaria medicina mollificatiua timeat autem ne balneum intret.

¶ Quando luna est in capricorno.

Si luna fuerit in capricorno et aspexerit eam saturnus ex quarto vel septimo et fuerit in diminutione luminis et gradibus et infirmitas ex nimia fatigatione sudor et frigus accipit eum nimis et clausus et sternutat multum stomachus et peccatum et multum dolentibus quibus febres ex fatigatione utat reb' tepatis et syrupo tepato. Non autem luna aspexerit fortuna euadet sed habebit magnam fatigationem. Si uero non aspexerit moritur usque ad dies xxx. Cum autem luna fuerit in scorpiōe et aspexerit eam mars ex quarto vel septimo erit infirmitas ex vomitu: habet fluxum uentris ardetque et multum et infans et habet magnam febrem et sudat multum pulsus est ei inaequalis: opus est ei medicina frigida. Si autem luna aspexerit fortunam euadet si non moritur usque ad quinque dies.

Tractatus

Luna autem luna in capricorno fuerit et mars et sol secum erit infirmus ex nimia calfactione ab igne et fatigatione et accipit eū febris ex colera citrina. *Caueat a balneo et se non infundat in aqua frigida. Sed quando exterit luna non euadet vsq; ad dies septem.*

Quando luna est in auario .xij.

Quam luna fuerit in auario addens in suo lumine et gradu et aspexerit eaz saturnus ex quarto vel septimo erit infirmus ex nimio labore: quoniam crescit quoniam nutrit et timendum est de eo et nutrit sanguinem. *Aspice quando venerit ad oppositum si meliorabitur viuet. Si autem viuet vsq; ad dies quatuor. Luna vero luna fuerit in auario peregrina primo habebit malum in corpore et dolebit inter tertius: habet quoque febris calidas et durabit multum et habebit magnam anxietatem. Sed quando luna venerit cum sole aspice quando egredietur a sole. Si inuenit fortunam antequam veniat ad locum in quo incepit infirmitas tunc euadet. Si non inuenit fortunam moritur. Luna luna fuerit in auario et saturnus vel mercurius cum ea est infirmitas ex cholera nigra. Sed si sit addens suo lumini et gradibus et inuenit fortunam euadet. Si non inuenit, moritur.*

Quando luna est in piscibus.

Quando luna fuerit in piscibus addens lumini et gradibus: et saturnus aspexerit eam ex quarto vel septimo est infirmus ex frigore quod eius accepit habet dolorem in capite et in ventre: et est ei opus medicina calida que frigus expellit. Si aspexerit fortuna viuet. Sed postquam euadet vene et nodi dolent ei. Luna vero luna in piscibus fuerit addens suo lumini et gradibus et aspexerit eam mars a quarto vel septimo erit infirmitas ex nimio potu et cibo et ex nimio sanguine et colera: est opus e: ut minuat et maiorem dolorem habebit in nocte quam in die. Sed si non aspexerit fortunam in ipso loco in quo accepit eum infirmitas moritur. Si aspexerit euadet quando luna veniet ad predictum locum. Luna enim luna fuerit in piscibus et venus et iuppiter cum ea infirmus sudauit et bibit aquam et habebit dolorem in oculis: habebit quoque febrim cum frigore et apostema cum calore: opus est ei medicina laxatiua et caloris expulsiua: et quando venerit luna ad oppositum loci euadet. Luna luna fuerit in piscibus: et mars cum ea erit infirmus ex calore: opus est ei ut minuat et si fortuna eam aspexerit viuet: si non moritur. Ad confortandum virtutem retentiuam. *Elige signa frigida et sicca: ut sunt taurus: virgo: capricornus. Pro ascendente vel quod luna sit in eorum aliquo. Ad virtutem expulsiuam: elige signa frigida et humida. ut sunt cancer: scorpius: et pisces. Humores planetam aspiciat: ut saturnum: melancolia: solem: iouem: et venerem: sanguis: martem: vero colera: et lunam siccum. Summe tamen caue ne luna malum aspectum habeat saturnum aut martem. Quodque luna siue dominus ascendens non sint in quarta et octaua domibus: neque luna sit ascendens.*

Explicit.

Tractatus. Jo. de zantuliete barbanti de dietis. totius anni. Et primo quo ad mensem ianuarij vti scribere bonum est. Reuonticum bibere. Sanguinem minuire non est vtile: quia humores frigidis dominantur complexioni. Calidis cibis et temperatis vti bonum est. Electuarium diagalange optimum est ad confortandum stomachum: cor: et epar: melle: braque officinalia: vti auis bonum est: quia generant subtilem sanguinem et notabilem. Bibere vinum clarum: rubeum: odoriferum vtile est ad generandum sanguinem qui filius nature dicitur. Adense februarij vti diuresis calidis ut semine apij feniculi mixtis cum melle condito bonum est: et minuire de pollice sinistre manus: ac vti pillulis de simplicibus aloes. Testiculos cum optimo vino calido abluere bonum est

q: ex tali ablutione mēbra principalia q̄ plurimū cōfortātur: & digestio melius p̄cū
 ratur. Etia aromatics vti tēperate p̄dest. Adense marrii cōditū bibere: dulcia cōs
 medere: rutibā & leusticū māducare radices cōfectas in speciebus. Afiata comedē
 re: balnea intrare bonū est. Sanguinē nō minuas: nec aliquā vētris solutionem fa
 cias: q: frigus ex mutatione t̄pis suis virtutibus enumerat. Betonica pipere & spe
 ciebus aromaticis calidis vti bonū est. Propter icuinū quovtū tur xpiani cōsulo q̄
 oēs pisces fluuiales & lacunales. assatos comedas cū oleo: aceto: & cynamomo: quia
 bēs tria cōsumptiua sunt pisciū humiditatis. Adarinos aut recentes cū vino & spe
 ciebus comedas: legumina nō laudo: nec castaneas: q: inflatiua sunt: vino albo & ci
 trino vti bonū est. Adēse apulīs bonū ē sanguinē minuere. Betonica p̄mpinellā
 bibere: venā epaticā incidere. Solutionē ventris facere: vrinā purgare cū radicibus
 apij feniculi calidis tēperateis vti: oēs radices māducare: vnguentū balbistici pro
 pter stomachi dolore: vinū exile bibere: aquā refutare nisi sit bene cocta. Et apud pes
 ctinare: viridariū visitare: ortū videre: plātas pedū & manū cū aqua calida lauare
 bonū est: q: fumositates a toto corpore exalātur per fomētationes. Adēse maij bis
 in ebdomada absintibū bibere: semen maratri comedere: venā epaticā incidere: cas
 put purgare cū yerapigra bonū: q: calidi humores in collo regnāt illo tpe. Et atha
 plasma camomile capiti imponere p̄pter oculoꝝ tepiditatē. Acumina p̄ interual
 la comedere: nullius aialis caput comedere: vrinā cū petrosilino purgare. Solutio
 nē facere bonū ieiuno stomacho spaciātū per pratū aut viridariū tre. Et vinū tēpe
 ratū bibere bonū et vtile est. Adēse iunij aquā clarā ieiuno stomacho. Et interdum
 lac coctū bonū est bibere: atq: crudū p̄pter colerā reprimendā: sicerā non bibas: nec
 species calidas recipere: neq: irascaris meridie: neq: acuminib⁹ vtaris. Adense iulij
 sanguinē nō minuas: neq: vētris solutiū accipias: neq: vtaris acuminib⁹: q: oē si
 mile suum simile multiplicat & facit furere: vtaris salua: rutiba: & flore apij: q: late
 virtus in reb⁹ q̄ nō patefiūt medicis vagi palātib⁹ secreta. Adēse augusti: caules et
 maluas nō comedas: cicera: & nalū nō bibas: q: dulces liqores patiūtur indiscretā
 cōplexionē. Adedullas aialū nō comedas: aceto & pullegio cum aqua calida vti bo
 nū. In memetipso oris accaravus sum: lactucayti cū aceto nequa q̄ timeas febrem.
 Nō vtaris acuminib⁹ allata & piperata: cassia fistula bis in ebdomada cū frigida
 aqua ieiuno stomacho fumes: q: bonū & iocundū est. Adēse septēbris oia quecumq:
 vis comedas tēperate: q: oēs esce bone sunt. Ideo q: corpora superiosa in apulij: in
 septēbris recta acie inferioꝝ respiciūt. Et ideo peccāt miserimī alchimiste qui non
 nouerūt planetas aequare metallis solus de⁹ est qui nouit miscere totū per totū.
 Costū & mastice b̄bere: q: multū viscera cōfortāt: lac outū bibas: q: sanguinē dulco
 rat: & puriore reddit. Adense octobris racemis & ficibus siccis viere: multū bibe cū
 gariofilis: porros cū melle comedas: q: colerā estuā purgāt: purgeris cū dyalsene:
 q: attractiū est melacolie. Nōtū cū tristibus cōuersari: nec cū rusticis: q: illo tēpore
 crudeliores sunt: pillulis de mastice & aloe gloriosum est vti. Adense nouēbris cyna
 momū bibe: & galāga tibi nō def in c̄bis obliuioni. Balneis nō vtaris. Ideo q: ins
 ter terminās et terminatū est discordia: minuas sanguinē inter spatulas cū vētosis
 et super natē venā epaticā solā: incidere: q: tunc sanguis magis coagulatus est vtaris
 pillulis de croco & aloe citrino: nō est bonū vti piscib⁹ lacunalib⁹. Adēse decembris
 spicanardi vti bonū est: q: fastidiū a corpore expellit: q̄cūq: vis comedere māduca: sō
 q: illo tēpore oia elemēta certū habēt motū & vētres hyeme calidissimi sunt natura:
 Esce adesse tēperate equaliter cōueniūt: fructib⁹ crudis nō debes vti: nec nimis cas
 tidis: & i nocte alit̄liter vigilare bonū est. Et masticare mastice ad purgādū dētes &
 caput. Ego em̄ in illo tpe post cibū & carnes pingues comestas cū aqua calida pro
 uoco vomitū & multos malos humores p̄ ineptā disimperatiā purgo.

¶ Explicit.

Tractatus

¶ Terius ad propositum magistrales.

Ecce per sanum calidas est sumere sanum.
Hinc cape feruorem de pollice funde cruorem.
Hinc a siature tibi sint. Et balnea cure.
Venter soluendus cruor est pede minuendus.
Zac bibe caprinum gariophila vel cynamomum.
Zactuce frondes ac innumeros bibe fontes.
Tenam non ledas dum sanum te facere credas.
Hinc calidos vigore cibos hoc mense memento.
Hinc venam pandas species quoque sedule mandas.
Hinc speretis rebus hijs viaris spectebus.
His vterisque domo spectebus cum cynamomo.
Sunt apte membris calide res mense decembris.

¶ Sequitur tractatus Quid pro quo.

Pro aristologia longa vel pondus equale zurumbet. i. 5 edo arte: et tertia ponderis de mace: et medietas ponderis de mace: et medietas ponderis sui de costo. Et loco longe ponitur medietas ponderis sui de pipere: et equale pondus zurumbet.

Pro absinthio abrotanum vel organum vel polium.

Pro abrotano: absinthium vel organum.

Pro asfaro: zinziber vel polipodium quercinum et pondus ipsius: et seminis acoris: et. vi. pondus eius amomi.

Pro acoro in expellendis ventositatibus: vt tuuamento epatis et splenis equale pondus de cimino cum tertia sui ponderis de aristologia.

Pro accatica succus lentisci vel ypoquistidos.

Pro aniso: daucus. i. pastinaca: vel sansuccus. i. maiorana.

Pro aspalto pix liquida: vel semen vitice: vel eruce: vel agni sperma.

Pro ameos anisum.

Pro amomo ameos vel castia dupla: vel sauina in duplum.

Pro acanto. i. spina alba: semen litij.

Pro abrongi. i. quodam grano laxatiuo: quo caremus serapinum.

Pro achante spermate. i. vitice: sperma lichunda. i. candelabris herba.

Pro auripigmento sandaraca. Pro agarico epithimum.

Pro antimonio plumbum vstum.

Pro acoro radix acanti. Pro agarico epithimum: vel euforbium.

Pro asfa fetida serapinum.

Pro aloe succus centauree vel stercus bouis vel litum.

Pro apij semine: semen rape.

Pro amygdalis amaris: absinthium vel nuclei persicorum.

Pro amygdalis dulcibus auellane: vel econuerso.

Pro affodilorum radice: succus: vel radix blere.

Pro amygdalarum lacte lac auellandarum: et econuerso.

Pro amba storax calamita in duplum.

Pro arnontaco maiore calamus aromaticus.

Pro arnontaco sale: sal capadocium: vel sal fortiter tritum.

Pro amilo vis illirico. Pro arungia porcina medulla vituli.

Pro adipe ceruino: adeps lupinus.

- Pro adipe visino vel lupino vulpinus. Pro adipe cocodrilli: adeps canis marini.
 Pro balsamo terebentina distillata: vel oleū laurini: vel gūmi edere.
 Pro balaustia psida: vel cupule glandiū: vel cortex mali granati.
 Pro butyro lac vaccinum. Pro boragine cicorea: vel scariola.
 Pro berberis omnes sandali & spodium.
 Pro buxacharam ponitur zinziber.
 Pro bolo armeno: sanguis draconis vel puluis balan.
 Pro corallo simpitum. Pro costo enula.
 Pro calognidio semen coriandri. Pro cappare geneffa.
 Pro cappari radice: radix tamarisci.
 Pro cassia: saurina: et cinamonum in duplum.
 Pro calamo siluestri rasanus. Pro cimino semen basiliconis.
 Pro cedria id est pice liquida: laudanum
 Pro cardamomo: charui vel cynamomum: vel piper longum.
 Pro croco: aloē: vel equale: pondus de costo: & quarta ponderis ipsius de corticibus
 cassie lignee. Pro cicidon galla laudanum.
 Pro camedreos: vel camepitheos: radix: lapatii agrestis.
 Pro cypresso medietas ponderis eius de cortice granati: et pondus ipsius de sarco
 colla rubea. Pro corantis pira immatura.
 Pro cretano saxifragia: vel grana solis. Pro colofonia resina.
 Pro cotula fetida camomilla.
 Pro carui: ciminum vel piper.
 Pro calamento menta aquatica.
 Pro cubebis zedoaria.
 Pro carpobalsamo fructus edere: vel xilobalsamus equali pondere.
 Pro cucurbite succo succus violarū inspidarum.
 Pro capillo veneris in asmate ponitur pondus ipsius de flore viole cum medietate
 ponderis ipsius: et de succo liquiritie.
 Pro cassia fistula medium pondus est de terentabin: et triplum ponderis eius de
 carne pessularum: et octava ponderis eius deturbit: et quandoq; ponitur loco passu
 larum liquiritia.
 Pro cicorea scariola.
 Pro cynomamo: cortex cassie lignee aut duplum ipsi? decubebis.
 Pro castoreo ruta vel equale pondus de acoro: & medietas ipsius de pipere.
 Pro cordeueni: arcamel: et squinantum.
 Pro carcosi auellana bacce lauri.
 Pro cucumere agresti: radix tittimalli.
 Pro cypressi fructu cupule glandium.
 Pro cocodrilli adipe adeps canis marini:
 Pro cerui adipe: adeps auferinus.
 Pro cypero tuniperus.
 Pro calamento vrtica.
 Pro cetaurea polii. Pro cathinā squāma ferr.
 Pro cornu ceruino caprinum. Pro careos bacca lauri.
 Pro cimolea id est terra hispana artemisia.
 Pro diptamo: ulifagus. Pro dactylis ficus.
 Pro dauci semine semen pastina: vel millacinū id est ciminum.
 Pro dragontea abrotanum.
 Pro doronigis zutuinet equali pondere eius aut due tertie ponderis eius & gariso
 filis,

Tractatus

- Pro darfesaban. i. arbor: dicta asphaltū fructus alienabit. i. due tertie ponderis ipsi
et iuuamēto neruozū pondus ipsi de assaro: et medietas pondus eius et dozoni g.
Pro epibimo semen coloquintide vel cuscute.
Pro enula centaurea: vel centoniscum.
Pro ebulo sambucus: et e conuerso.
Pro eleboro nigro satirion. Pro galbano serapinum.
Pro euparborio camepitesos: vel pondus eius de assaro: et medietas ponderis ipsi
de absinthio. Pro elefante, sandaracha.
Pro edempransio rosa. Pro erugine squama ferri.
Pro euisco radix capparit. Pro folio spica nda vel nardi.
Pro fu. liltfagus vel spica.
Pro floze syriaco radix lapacij. Pro fenugreco semen lini.
Pro fimo lupino fimum caprinus vel canis.
Pro fractino fauina. Pro ferri squama spuma ferri.
Pro felle bouis fel taurinus. Pro folijs oliue folia plantaginis.
Pro floribus amigdalarum viole.
Pro felle vrsi fel tauri vel perdicis
Pro faufel equale pondus sandalozum rubecorum: et medietas ponderis eius ex coz
riandro recenti.
Pro filpendula radix lapacij agrestis.
Pro galanga berse gartofilatun.
Pro gliconio. i. pulegio isopus. Pro gisastereos: chinolea. i
Pro gentiana pondus eius cum dimidio ex assaro: et medietas ponderis eius de ra
dice caparis vel enula.
Pro gummi arabico grana prunorum: vel cerasorum: vel dragaganti.
Pro hermodactilis in doloribus iuncturarum pondus eius.
De folijs achane et medietas ponderis eius de bdello.
Pro iros thimum Pro leuistico semen pastinace.
Pro lacte ficus lac mororum. Pro libantidos ptretrum.
Pro licio poligonta: vel succus arnoglose: vel amigdalarum: sed secundus
Auenam pondus equale ex faufel et sandalo. aggregatis equaliter.
Pro lentisci semine semen pastinace.
Pro lentisco radix possionie.
Pro leucopipere nigrum in duplu.
Pro landano pulegium vel populeon.
Pro lupi adipe adeps vulpis. Pro liltfago calamentum.
Pro lauri bacis serpillum. Pro litargiro squama ferri.
Pro libani cortice libanum in duplum.
Pro lenterides cocognidius.
Pro lepore marino cancer fluuiatis.
Pro lini semine tusquamit. Pro mororum lacte succus eius.
Pro mirabolans succus meu.
Pro medulla ceruina succus edere nigre vel albugo ou.
Pro mirra psillum. Pro malua scnu grecum.
Pro mirto sumac.
Pro mororum succo folia rubi.
Pro mandragora lachryme oliue vel assari.
Pro melliloto pondus eius et f. de camomilla et mediu de folijs ficus.
Pro musco pondus equale castorei.
Pro mastice gummi pinee: gummi cipressi equaliter.

- Pro mirba medietas ponderis ipsius de pipere nigro fm Zuicen. sed fm constā
 tinum quantum est pondus eius de amgdalis amaris vel calamus aromatic^o vel
 caustum amarum.
- Pro melle lapam. Pro meu psillum.
- Pro mororum succo folia rubi. Pro maratro radix sparagi.
- Pro myrbe lacte succus edere. Pro muce vomica catapucia.
- Pro nardo syriaco squinantum. Pro nuce muscata spica equaliter.
- Pro opio miconio mandragora vel castoreum.
- Pro opponace lac ciclamini. Pro setipse pumer.
- Pro opponaco galbanum. Pro oleo rosato oleum de semine absinthij.
- Pro opio papaueris succus mandragoze.
- Pro oxitrodino vinum austerum.
- Pro oleo veteri adeps porcinus vetus.
- Pro oliua egyptiaca ad arcem in duplum.
- Pro ozimo sisimbrium. Pro pistachijs nuclei psnearum.
- Pro pipere tumpurum vel zinziber.
- Pro pampini folijs folia edere vel rubi.
- Pro pipere nigro piper album in duplum.
- Pro politrice capillus veneris: vel zinziber.
- Pro passulis dactili.
- Pro polio in extractione vermium ⁊ prouocatione vsus et menstruorum: pondus
 equale de lignis granativridibus et due tertie ponderis ipsius de corticibus ligno
 rum cassielignee.
- Pro poliscarpi semine: semen apij.
- Pro pontiligo croci in duplum.
- Pro petroselinio semen apij.
- Pro reubarbaro radix mirice duplum reupontici.
- Pro rosis siccis folia persici sicca. Pro ribes acetosa.
- Adesue capitulo de rob ipsius. Pro resina terebentina.
- Pro rose syriaco radix lapacij.
- Pro spica inda. Galenus. Zuicenna ⁊ Serapio conueniunt q̄ loco eius ponatur
 fu. t. valertana.
- Pro setaragi rubea. Pro satyrion semen eruce vel vitice vel stincus.
- Pro simpbito id est consolida maiore centaurea.
- Pro spodio antipodia. Pro stichados comedreos.
- Pro stasifagra prestretum. Pro sumach myrtum.
- Pro scariola cicorea.
- Pro scamonea cucumer aggressis vel lac titimali vel euforbium.
- Pro sisamo semen lini. Pro secacul bucedem.
- Pro sepo ceruino: medulla cerut: vel adeps anseris.
- Pro sepo arietino comedreos. Pro stichados lactuca viridis.
- Pro salamandra viridis lacerta. Pro sisimbrio stos siriacus. i. malue vel ozimū.
- Pro sinapi nasturtium. Pro squilla bulbum.
- Pro sipie osse pumer vel mastix. Pro sicta sirupus maloz granatoz: cū cala con.
- Pro sepo byicino adeps vulpis. Pro sansuco semen satire gie.
- Pro squinanto carstamonum. Pro syriaca litargium.
- Pro sandaria sulfur vitium. Pro turbit. esula.
- Pro tamarisco scolopendria. Pro tartaro nitrum.
- Pro thimo satiregia.

Tractatus

- Pro tamarindis p:una damascena.
Pro titimalis scamonea.
Pro tutia ossa mirabolanzorum.
Pro capsie succo succus comedreos vel cameleunte.
Pro tamarisco radix genestre.
Pro titimallo cameleunta.
Pro vni adipe adeps vulpis.
Pro vna passa dactyli.
Pro vino granatorum vinum austerum.
Pro visco de quercu succus turbiti.
Pro xilobalsamo lignum edere vel lcuco radix.
Pro sancte flores sepie.
Pro byppoquistidos mandragora.
Pro ysopo thymus vel sansucus.
Pro ypericon semen aneti.
Pro byppoquistidos medietas ponderis ipsius de cortice ouis adusto abluto .r. .vj.
ponderis eius de gallis: .r. x. ponderis eius de gummi arabico.
Pro zurubet in venenosus equale pondus. .r. f. de dirugri: .r. due tertie ponderis eius
de raxaracon siluestri: .r. medietas ponderis eius de granis citri.
Pro zinzibere p:iretrum.

¶ Explicit tractatus quid pro quo.

¶ Tractatus subtilis et utilis Auerois de venenis.

Adnes species mortiferoy partuntur in duo genera sub quib' sunt
species quasi infinite. Primum est eorum que occidunt a forma speci-
fica: quo composita ex quatuor elementis sunt cum in mixtione illo-
rum sit singularis modus et resoluunt de illis s'm quantitatem illo-
rum receptorum: donec ex eis est factum aliquod vnum: ita est in spe-
cie illorum qui occidunt a forma specifica sua que adepta sunt forma
veram ex mixtione elementoz que infusa sunt ibidem et facta est contraria vite bo-
minis: quia spiritus eius et calor qui regit ipsum. Et ista sunt sicut succus laureole
et nappellus et species titimalis: et metalli et alij lapides similes illis. Genus secun-
dum est eorum que occidunt a forma complexionata id est qualitatibus primis isto-
rum: et hec sunt tres species vna est que occidit per caliditatem eius mirabilem: qz
extinguit calorem naturalem: vt in lucerna in conspectu magni ignis: vel propter so-
lem maxime calidum: vt in leone ex quo est anacardus et gumme et consimilia his
et sub hac specie ingrediuntur: omnia que occidunt propter nimiam et superfluam
caliditatem: donec dicantur vlcera sua et adustiva: vt vitriolum et viride eris et calx
et auripigmentum et cantarides et lithargirium et affodil: et rexagal et sulphur et
es vsum. Et etiam alia que occidunt qualitate mala venenosa contraria nature:
vt species omnes solutiue cum attractione vt scamonea: hermodocili: elleborus
albus et niger: et esula et similia: et hec etiam occidunt solutione et vomitu: et
quamuis attractio illorum sit a forma specifica et aliquando sit inuatiua: et alij
quando nocitua: tamen propter quantitatem magnam et continuationem. Spe-
cies secunda trium specierum est eorum que occidunt qualitate frigida mirabilis
que est de primis qualitatibus: vt scorpio campozia opium et butusmodi donec
extinguunt et suffocant caliditatem naturalem: et hoc manifestum est quia frigidum
occidit calidum. Tertia que occidit propter humiditatem mirabilem qz opilat ductus

Spiritus vitalis qui est in corde: et conductus spiritus sensibilis et motus qui est in cerebro: et reddit hominem quasi mortuum: et hec sunt opti et psilu costrandu pisces maligni et similia: oia enim hec bumectant humiditate magna que obturat meatus spirituum naturalium virtutum corporis et animaliu et cu humiditate multa et corumpunt caliditatem naturalem: quia multa humiditas calorem infrigidat. Quarta qualitas est siccitas quam predicti tam vniuersaliter in quantitate caloris quia illi continguntur.

Ad plius oportet tibi dare experimentum quo cognoscas quid istorum generum sit assumptum per ea que apparent tibi in accidentibus egru. accidentia generis a forma specifica accidentium sunt sincopis magna et lingue tenebrositas facies frigus extremitatum vertigo et murmuratio insomnietas multa et inuersatio aurium omnia ista accidentia cum superuenerint infirmo incontinenti post cibum iudica quod sumpsit venenum occidens a forma specifica sed vomitus insomnietas: non sunt accidentia propria sed vniuersalia. Et incipiamus medicinam vniuersalem duorum generum et dicamus quod est vomitus ut celeriter prouocetur cum butyrovacino resolutum in aqua in qua bullierit salua: anetum et his similia. Qua colata in ipsa butyrum resoluatur et oleum oliuarum: et oleum de auellantis: et hoc fiat ter vel quater et liga extremitates fortiter: quia cum hoc trabis bu mozes et spiritus ad ipsas et conducez caloris virtutem similiter: sed salua anetum et similia sunt calida: quare non conuenit eis vti in omni vomitu nisi secundum quod dicam in posterum. Post vomitum redeas ad curandum infirmum de veneno cum medicina appropriata illi generi veneni sumpti da sibi in potu tyriacam de. lxx. resbus ad pondus. 3. vnus cum vino odorifero in quo bulliat modicum salua. Et multi dant in potu confectum cognoscentes venenum meridati. 3. i. resoluti in vino calido in quo bulliatur salua et origanum fetumo stomacho facies stare cum illo sex horis postea ciba ipsum pulla parua elixata sine aliqua specie cum aliquantibus micis panis in brodio eius: et pota aliquantulum de vino temperato calido. Et omnem maneriem venenati custodi a somno ne dormiat quantum potes donec vomitus multus fuerit prouocatus ne venenum tempore somni impellatur ad cor cum calore naturali. Qui tunc sepelitur intus in corpus. Item caue a multo cibo et de graui potu et serua ipsum in modum cantilenarum et similitum: et post quietuerit sex horis post cibum facilem da ei de tyriaca donec cognoscas omnia accidentia pertransisse que erant ante. Et si non esset tyriaca vel meridatum tolle nuces et de auellantis et de folijs rutbe trite: similiter cum aqua in qua bullierunt cappari et da potui. Et si sitpticum vtre in haberet acies dysterie de fursuris violis et oleo oliuarum semel aut bis et post solue ipsum cum cathartico imperiali acuto sicut quod requirit virtus eius et da catharticum hoc in mane resolutum cum vino: et hoc post dysterie si est sitpticus et si fuerit non constringas nisi fuerit ultra debitum. Et in die mundificationis non cibetur nisi bene fuerit mundificatus et sitim habuerit: et caue multum aerem frigidum tempore hyemis: et a magno calore in estate proprie in die mundificationis et comedat leuia et pauca duobus diebus post mundificationem hoc est regimen illius qui bibit venenum occidens forma specifica. Item curatur alto modo aperitur venter equi et camelis et euisceretur et patiens nudus in ipso intromittatur in quo moxerit donec permaneat ibi caliditas. Deinde paretur aliud in quo intromittatur confectum cum sit tractus ab illo et hoc faciat in tribus vel quatuor quos usque sanctur: et opus quod iste sit princeps magnus et ad multos hominum sufficitur hec predicta. Canon scribens medicinas que conferende sunt bibentibus venenum in forma speciali id est qualitate sua et ante regulam medicinarum: scias accidentia que indicant quale sit hoc venenum. Scias ergo quod ois homo qui venenatur veneno caliditatis occidens que est prima spes trium et si non corrodit: sed inflat comedentes vt Ana

cardus et intantum q̄ homo sumens ista stando in aqua frigida calefit actu q̄uis non fit de corrosiuis: vt vitriolum: et omnia accidēta eius: sunt adustio fortis cū s̄i ḡ: sed si sint anacardi soli nō veniunt ad fortem adustionem: sed maximā habent s̄i ḡ: tū: sed si fuerit de corrosiuis accidit illi adustio fortis: et ebullitio cū doloribus fortibus ledentibus stomachū et intestina. Et similiter bis qui comederūt comestionem valde bulliētem qui sunt excussi multiplicantur in ipso vomitu: et est accidēs cōueniens oibus: et aliqui accidit ei stranguria et febris acutissima. Eū ergo vidētis bec accidētia: iudica q̄ venenū assumptū est propter formā cōplexionis: scilicet in qualitate calida et humidā: vel qualitate calida incensua. Mor̄ enim curatio est: vt prouocet vomitū s̄m ordinē supradictū pluribus vicibus: et certe propter multum incendium aqua in qua debet resolui butyrum nō bulliat aneum: nec salina: nec consimilis: q̄ in hoc nō oportet vt aliquibus calefactiuis: sed rātū rebus humectatiuis delectabilibus que tollant calozē et siccitatē que adurunt mēbrum interius: et ideo recte femina frigida lactuce fenugreci et aliquantulum liquiritie: prima iuuibe. *Bulliant in aqua vsq̄ ad cōsumptionē medietatis et cola: post resoluatur in illis butyrū vaccinum et bibat: et prouocet vomitū semel vel bis: postea accipe zuccari violati de seminis papaueris et añ. vnciā. s. que liquefiāt in aqua predicta cū oleo amygdalarum dulciū vncias. ij. et si non reperiat oleū amygdalarū dulciū mitte loco eius oleum oliuarū dulcium lotum in aqua frigida: vel oleū violatū si vomit bene: si nō: prouoca vomitū donec vomat: et post differat donec bibat multoties lac mulieris et asine mixtū cū aliquo predictoz oleoz: et si illa lacta nō reperiantur: pone lac capri nū: et da etiā porū lac amygdalarum: et lac seminū frigidoz multas vicibus post q̄ vomitus cessauerit fac ei stringere vt diximus supra: et post constringere: amundifica ipsum cum pulpa cassia manna et zuccaro violato: et fiat aqua vbi viole semina cōmumia añ. vnciam. s. iuuibe sebesten duo prima. s. liquiritie mundate vnciam vnam ordet exortificati. 3. 5. Dia coquant in duabus libris aq̄ donec redeat ad libā. vnaq̄ colata post. 8. medulle caseifistule zuccari violati māne añ. 3. F. liq̄fiant in alta aq̄ predicta quā bibat mane calidā non frigidā et nō comedat donec mūdificatus fuerit hunc patientē custodi ab oi carne calefaciente: et ab oi cibo calō et s̄ilibus: et cōcedat pullos valde paruos et bibat vinū valde tēperatū et regat regimine febricitātum si curat cū dei auxilio abstineat a tyziaca q̄ adderet malū malo. Accidētia sp̄i sc̄de sc̄z accidentiū qualitate friavt sc̄orpio et cāphora sunt q̄ comedūt puluere sc̄orpionum siccorum: aut bibūt vinū in quo ipsi moriūtur: aut oleum in q̄ritate magna vel attritione multa: infrigidatur corpus eius valde intus et extra: et minuitur appetit⁹ eius et desiccantur caro eius et oculi eminent et facit in carnibus eius puncturam acium et diminuuntur et attenuantur vsq̄ quo moriantur. Cura huius pp̄ria est vomitus vt sic bat cum rebus occidentibus sua forma et post bec bibat tyziacam vel mētrida tum s̄m supradictum modum: et postea bebeat oleum amigdalinum dulce cū condita zuccari. et oleum sparum et illo vtatur.*

Explicit opus Auerrois de venenis.

Tractatus Auerrois de tyziaca sequitur.

Aquit magnus medicus Damach Auerrois postq̄ prius deo gratus egero dicam q̄ quidā ex amicis meis cuius honore teneo: me rogauit eius dictis satisfacere via exprimēti et rationis: de illa medicina de qua locuti sunt medici in loco sui que dicta est tyziaca et de eo. qd̄ exiit de operationibus suis. Et dicā q̄ cā q̄ prius excitauit velle antiquoz vt cōponeret tyziaca fuit: vt sanaret p̄ eā accūta mala q̄ accidūt a potu venenosaz mediciaz v̄ quocūq̄ mō ledant ab illis: et iste qd̄ sunt medicine q̄ cōp̄bēdunt sapiētia p̄fecte nota, t̄ge

quo leditur: et fuit nocte etiam medicina specialis et speciales in curatioe earum: accidit enim nobis interdum ut non esset nobis nota quod ex oibus illis esset que corpus ingrossata fuerat et si nobis manifesta esset: contingit ut non esset apud nos medicina particularis nota opposita illius medicine venenose. Ob hanc igitur causam visum est illis quod antiquos secuti sunt ut componerent medicamentum bonum ex multis medicinis singularibus, ut per hoc opponeretur ex qualibet illarum cuiuslibet ex venenis: et ut ex illo opponeretur cuiuslibet veneno: siue sit nobis scitum particulariter siue non: siue etiam apud nos medicina particularis nota opposita illi siue non nota: et illud quidem quod incitant vellet eorum ad hoc est: quoniam cura hoc modo est facilius medico et infirmo. Utilitas autem et quam ex hoc proficitur medicus est quoniam postquam id habuerit non oportet ipsum inquirere de causa particulari egritudinis: tollitur igitur cum hoc de labore quiritas magna quoniam quicquid ipse considerat quiritur ex rectitudine in via curationis cuiuslibet egritudinis non est nisi in excogitatione vel cognitione cause: et hoc quidem est bonum ex magnis fundamentis in medicina et quod ista fiat ex magnis utilitatibus inuenitur in tyriaca contra est per se notum. Sed utilitas que est ex compositione puenit quo ad medicum et infirmum: quoniam si medicus inter dum cognoscit causam egritudinis particulariter: non tamen est apud eum parata medicina propria singularis illius tpe quo auxiliabatur egro: et cum prolongabitur tempus inueniendum ipam morietur interim eger. Ver ergo sunt inuameta tyriace simul de quibus nullus dubitat. Et post hoc queratur si compositio medicine huius que dicta est tyriaca efficacax est in qualibet ex medicinis venenosis: si deest in quantitate medicine proprie illi veneno: et an virtus eius sit equalis: an fortior: an debilitor ipsa: et qua indigeat studio subtili et profundo multum prout: et quod ad hoc nos mouet est: quoniam possibile est quod alia ex medicinis propriis et specialibus aliquid egritudinis ex quibus composita est tyriaca pmutetur ex aliquibus alijs ex ipsis quod debilitata est virtus earum que erat specialis illi egritudinis: et non curet eam propter hanc causam. Amplius quod ex medicinis singularibus propriis et ingreditur tyriaca est pars modica. Et propter hoc dixerunt quidam medicorum quod si tu poneres in hoc medicamine quantitate modicam medicine proprie huic accidere: non leuaret sui paucitate quanto minus conferret tyriaca si de ea modica quantitas ministraretur: que composita est ex contrarijs debilitantibus virtute propria illi medicine proprie illi accidere. Nam si tu acciperes quilibet de illis per se non pderint sui paucitate quod ergo pderit tyriaca que ex contrarijs est composita. Discemus ad hoc quod in qualibet parte ex minimis partibus tyriace inuenies omnes species virtutum medicinarum simplicium singularium que ipsius summam ingrediuntur: vix quod in parte qualibet eius verbigratia: virtutem optimam et euforbij et aliarum medicinarum ex quibus ipsa componitur: sicut inuenitur est in qualibet parte pomi color: odor: et sapor: et simul inuenta sunt quatuor elementa in qualibet compositio ex eis. At quoniam essentia elementorum cum insunt in via generationis commixtionis et ipsorum virtutes in his que sunt composita ex eis videntur esse debilitores virtutibus ipsorum extra mixtum. Tunc si res tyriace se habent sicut dictum est: videtur quod omnes medicine ex quibus ipsa componitur sunt in qualibet parte eius: et quod sint debilitores in ea virtutibus ipsarum extra eam. Et credetur ex hoc quod virtus tyriacea esse debilitor in quilibet ex egritudinibus simplicibus virtute medicine singularis proprie illi egritudinis. Sed hoc credere est falsum. quoniam manifeste est declaratum medicis: quod tyriaca curat egritudines fortes: de experimento tyriace est res que non verificat de alijs compositis, nisi parum et raro. Quod autem in composita inueniatur virtus maior virtute singularis eius declaratur tibi inuenies enim quod generatur ex aqua et terra res durior et grauior quolibet illorum et est illud plumbum: et itez inuenies in igne ignis fortioris calefactiois quam sit ignis in sphaera sua. Tetz res tyriace que sic est non est scita nisi experimento non per via rationis. Et possibile est quod hoc sit in aliqua ex medicinis singularibus tyriace: prout quod sit in oibus earum. et quod aliquibus sit fortior virtus eius quam sit sic virtus, medicinarum ex quibus composita est. Et post hoc dicatur siue sit sic siue non sit:

non est dubium in hoc qd tyriaca pdest contra venena: & dicitur etiam qd sit potus eius fm mensuram congruam speciei venent: & qd etiam sit & fm mēsuram fortitudinis & debilitatis eius virtutis: & iste quidem mensura nō sunt note per vīā ratiōnis sed non nisi p viam experimenti. Et tam quidam dixerunt hoc antiqui in libris suis: nunc autē dicam in hoc qd est credibile & rationi p̄pinquum. Et p̄pria cā p̄ospter quā inuenta est tyriaca fuit vt curarentur per illam nocentia venenosorum q̄ sunt in animalibus sicut lacerta & cane rabioso & venenosoz que sunt in plantis: s; non confert ei qd dicitur napellus: sed iuuamentum eius fm qd est in egritudinib; est quoniam p̄oculduob; confert egritudinibus generatis ex humoribus corrumptis & penitibus complexionē et forma corporis: sicut maliciā humorum ex quibus fit lepra: & malicie complexionis que acquiritur ex paralisi: & confert appoplexie maioris & epilepsie et ventositati generate in corpore ex superfluitatibus naturam egrediētibus nō tñ oi ventositati: sed illi tñ q̄ est sicut illa ex qua ḡnāf cholica & d̄r stomachi violēt. Et qñ egritudines iste facie fuerint ex mīlia exite in sine malicie & p̄blate qd multū elongatur a p̄blegmate naturali. S; egritudinib; q̄ sunt ex p̄blegmate ex melācholia nō existentibus multum extra equalitatem. i. extra rei naturam si p̄fert tyriaca vel non: ad hoc inquirendum necessarium est studium multum. Et hoc quidem dicimus propterea quia concordant omnes in tyriaca quod non confert egritudinibus generatis ex sanguine & cholera. Restat igitur certificare quod dictū est: si tyriaca confert egritudinibus ex p̄blegmate & melācholia que non exeunt terminum naturales exitu multo: vtrū curet ea tyriaca sicut curat ea q̄libet ex medicinis scitis vel non. In principio tamen eius quod dicitur sumus et videre vtrum tyriaca conferat corporibus sanis ad sanitatem conseruandam: ita vt non fiant eius egritudines alique vel non conferat nisi tantum ad p̄seruationem corporis ab egritudinibus magnis. Et vtrum generaliter p̄seruet corpus ab egritudinibus que generantur ab humoribus frigidis duobus siue sint fortes siue sint debiles: & si non confert generaliter ad hoc si fortasse confert quibusdam egritudinibus que nō sunt magne vel si fortassis non confert. Et dico qd in iuuamento tyriace in conseruatione sanitatis ingreditur studium difficile: nos enim inuenimus omnes medicos et nō solum Galenum immo omnes alios ab ipso qui dicunt qd ad hoc quod dictū est etiaz confert & qd nobilitores et nobilitibus sui temporis & dittores vtebantur ea singulis diebus: et quidam ex eis vtebatur bis in die: et ille qui vtebatur ea quotidie potest eam securus bibere q̄ ille qui non bibit de ea nisi ter vel quater sine nocimento: et hoc quidem scripsit Galenus in libro suo quem fecit de tyriaca. Et dixit Abobali qd tyriaca confortat a tota specie calorem naturalem et dat ei multitudinem virtutum illorum per que curantur omnes egritudines: et dat sanitatem omnibus membris. Radix tamen verborum Galeni est in his multum contraria: et est qd medicis que conferunt venenis sunt medie inter corpora et venena: et hoc dixit in libro suo vbi de simplici medicina: si enim nutrimentum tantum est id quod conseruat sanitatem perfectam et medicina conseruat sanitatem lapsam. Venena vero sunt que destruant sanitatem et medicine existentes in tyriaca, sunt medie inter corpora et venena: et omne compositum declinat in virtute sua versus latus materiarum vincientium: sed supreme vincentes in tyriaca sunt vincentes venena que destruant sanitatem: sed id quod vincit contrarium magis forte est fortius ex quo sequitur qd medicine existentes in tyriaca sunt fortiores medicinis conseruantibus sanitatem lapsam et medicinis curantibus egritudines que communiter eueniunt sicut etiam de dispositionibus sunt debilitores venenis in eius compositione. Videatur ergo qd tyriaca sit media inter corpora et venena: si est medicina fortior medijs et debilitores venenis: ergo non conseruabit sanitatem q̄ conseruant medie nec curabit egritudines quas ipsi curant: quoniam est fortior omnibus eis: et si conser-

uat sanitatem aliquam erit illa sanitas illius qui est preparatus cadere in egritudines humorum similium venenis: et si iterum curabit non curabit nisi que ex illis et manifestum est quod species istarum egritudinum in homine non sunt nisi paucae: ideoque dicemus quod conseruat sanitatem illorum qui timent ne cadant in egritudines istas: et dicunt quidam, scilicet Auicenna de virtutibus cordis quod illum qui continuatur tyriace non oportet timere ne operetur in ipso medicina venenosa: sicut dicit Galenus de illis rebus qui composuerunt metridatum: et conseruabatur complexio eius super eis in vita naturali. Et quidam dicunt quod non creditur: quoniam cum venenosa medicina sit contraria corpori hominis non euadit corpus ab ipsa quin in ipsum operatur: nisi postquam factum est simile veneno: quoniam id quod in aliud non agit est tale quale id proculdubio est ei simile et res que in aliam agit ei est contraria. Et tam quidem declaratum est in libris antiquorum et inter eos non est diuersitas in hoc: et si corpus hominis in quo dixerunt non operari venenum simile veneno et venenum contrarium est corpori humano: tunc manifestum est quod corpus hominis illius per usum tyriace est factum diuersum a corpore aliorum hominum non est possibile ut remaneat homo: et si remaneret non remaneret quin tempore pauco transacto redeat eius complexio ad complexionem illorum qui habent humores venenosos. Si vero dicat aliquis quod corpus hominis non patitur ab operatione venenosorum nec ei nocet: non est hoc dicendum est si. scilicet non puenit ratione similitudinis quam habeat cum venenis: sed hoc puenit quod virtute medicine liberatis a veneno corpus hominis est effectum ex toto contrarium veneno: adeo quod veneno resistit taliter quod venenum in ipsum non potest: sed hoc est factum quoniam complexio illius est in ultimo contraria complexioni medicinarum venenosarum: et est fortior venenis: in tantum quod in ipso non operabuntur et vincet hoc venenum ita quod non vincitur ab ipso. Ad hoc dicemus quod si sic evidetur quod corpus hominis redeat in hoc si. scilicet certe verum est medicinis vincitibus venenum inter assumptis: non autem exterius approximatis medicinis vincitibus venenum: et est corpus medium inter medicinas et venena: videtur quod non remaneret eius complexio in termino naturali si fieret simile medicinis talibus exterius approximatis: sed ille qui permutatur a termino naturali: ea permutatione quam diximus: possibile est ut corrumpatur: et hec corruptio erit egritudo proculdubio. Et si reperitur non eius complexio redeat secundum modum quem diximus erit simile ei. scilicet veneno. Quidam dicunt quod fuerunt vsi tantum quod conuertebatur et in nutrimentum: et hec est res que egreditur viam nature: et de consuetudine quidem artis medicine non est vitres, exerceat in corporibus naturalibus: que egreduntur viam naturalem: et corpora quibus non confert secundum plurimum in regimine sanitatis vsus tyriace: sed egrotare facit illa non inuatur etiam per illam in curatione egritudinis: si egritudines ille essent debiles ex his non similibus venenis. Inquit Auerroys hoc est quod dicemus in hac re: et ego qui dem tam precepti socijs meis famosis in arte medicine: qui curabant filios regis ut prohiberent eis uti tyriaca in regimine sanitatis: et non vterentur ea continuo. Et quod non considerauerunt. scilicet vsus tyriace damnificauit multum eos: quod prouare vsus tyriace non est credo bonum in cōseruatione sanitatis corporis cuius complexio est sicut complexio que est temperata secundum plurimum in hominibus: et si sic est nec meliori complexioni quam medici considerant que reperuntur raro ut dicunt: sed sunt ea commemorari ut sit eis sicut statera ponderati quod quicquid ex corporibus ab equalitate lapsis fuerit: sicut ierit non inuenimur complexionem in qua generantur egritudines similes venenis nisi parum. Et si sic est totum quod dictum est oportet ut non vteretur tyriaca in cōseruatione sanitatis que est temperata in pluribus hominum: et maxime in illis que sunt ex eis que sunt iuuenes. Ista enim sanitas que secundum plurimum est reperta in hominibus: dignum est ut dicatur naturalis: quod res naturalis est in ea secundum plurimum vel secundum maiorem victoriam. Sanitas autem que est in fine perfectionis: et non est inuenta nisi parum: sicut etiam sanitas que est in fine melancolie: non est reperta nisi parum. Et hec sunt due extremitates que subiuncte sunt

contrarie: et id quod inter eas est manifestum quod est inuentum secundum plurimum: et si sic est hec erat illa species sanitatis: ad cuius conferuatiopem facte sunt medicine que ab egritudine defendunt futura. Ad cuius etiam egritudinis curationis facte sunt medicine que curant egritudines que secundum plurimum reperuntur in his temporibus: quoniam medicine quibus curamus istas egritudines sunt genus aliarum medicinarum a medicinis quibus curantur venena. Ad medicine enim quibus curamus venena sunt medicine inter medicinas et venena: et radix est ut non vtatur medicus in curationibus egritudinum medicinis cum quibus curantur venena: et hec duo genera medicinarum sunt in homine et natura diuersa. Sed quoniam egritudines que exeunt naturam aliarum egritudinum sunt similes venenis: et simulantur etiam medicinis que curant venena sui operatione operi medicinarum que curant egritudines: ideoque tyriaca est composita ex duabus medicinarum speciebus: et generatur in ea complexio medietate inter medicinas que curant egritudines et inter medicinas que sunt medicine inter medicinas et venena: et propter hoc possibile est ut curet egritudines aliquas ex egritudinibus alijs ab his que simulantur venenis: illas enim iuuant vel id quod est minus eis pars: et melius in eo quod diximus est ut propinentur medicine curantes egritudinem egritudinibus tantum: cum propinari debent curando corpus: et medicine curantes venena venenis tantum: sed quoniam tyriaca est composita ex duabus speciebus: resultat hec medicina aggregata et approbata in egritudinibus et venenis: sed non omnibus egritudinibus generaliter: sed tantum vel illis duabus speciebus supradictis vel eis que sunt eis prime. Sed quoniam distinguere has duas species egritudinum quoad hoc est difficile medico: ideo necessarium est ut bene provideat medicus dando tyriacam in curatione egritudinum: et propterea studeant medici in mensura potius tyriacam plusquam in alijs medicinis compositis: quoniam in tyriaca sunt medicine curantes venena: et si vtantur eis in egritudinibus necessarium est ut faciant hoc cum cautela magis: et ideo in egritudinibus sit minus de potu eius: quam sit potus contra venena: et diuersificent potum tyriace in venenis secundum fortitudinem veneni: et eius debilitatem: et similitudo que est inter medicinas que curant venena et medicinas que curant egritudines quas iam diximus est quod omnes species operationum quas efficiunt medicine in egritudinibus sunt eadem cum eis quas complectitur medicina proprie venenis. scilicet curantes venena: quoniam sicut quedam ex medicinis proprijs egritudinibus sunt que curant egritudines suis qualitatibus. scilicet caliditate: frigiditate: humiditate: et siccitate: quoad egritudines fiunt ab illis: et est ut quilibet curetur suo contrario. scilicet calidum frigidum: et e converso. Et similiter etiam sunt ex medicinis venenosorum que operantur in eis suis qualitatibus proprijs. Et sic sunt ex medicinis egritudinum quedam que curant suis virtutibus secundis et tertijs: sicut dissoluedo: aperiendo: et leniendo: et faciendo totum quod purgat membra ab humoribus: et attrahit eos a corpore. scilicet a membris nutritionis: et motus: et sensus: et moribus virtutum communium inter alia. scilicet a membris virtutis extrinsecus potestate aut me: similiter sunt ex medicinis venenosorum quedam que illud faciunt suis virtutibus secundis et tertijs amplius sicut sunt ex medicinis egritudinum: quedam que curant eas per id quod sequitur in compositis mixtionem contrariarum qualitatium: et quod vocat Galienus totam speciem: similiter etiam sunt ex medicinis venenosorum que faciunt illud a tota earum specie: si venenum sit operans a tota specie: et hec venena sunt deteriora omnibus alijs: sicut egritudines que a tota earum specie sunt mortifere sunt deteriora omnibus alijs: intantum quod non inuenitur eis cura: nisi acciderit quod inueniretur medicina que curaret illam a tota specie: et si totum est sicut dixi tunc est: quoniam tyriaca vnit in se duas species medicinarum simul videtur mihi quod curet venena curatione perfecta: curet etiam egritudines similes venenis: sed egritudinibus que non sunt vniuersimodius plus nocet quam proficit: sicut nocent medicine fortes approximate in egritudinibus debilibus: et sic nocent etiam medicine curantes in conferuatione sanitatis: sed medicine

conseruantes in curatione egritudinū nō imprimūt effectū de quo sit curandū: et iste medicīne sunt curas et medicīne simul. Et ego quidē intellecti de antiquis medicis: q̄ ipsi nō curabāt nisi cū cibis qui erāt cibus et medicīna: et hoc erat q̄m̄ boies tēporis illius prohibebātur per leges et decreta eorū ab vsu maloz nutrimentoz: et a malis cogitationibus: et cogebātur exercitari a magistris ipsorū exercitio cōueniēti cōplexioni eorū cuiuscūq̄. Et s̄m̄ hoc videtur mihi q̄ tyriaca nō erat eis necessaria nisi cōtra venenū: et forte si esset eis necessaria ad curationes egritudinū nō sumebāt de illa nisi modicū: q̄m̄ Salernus et preter eum multi et antiquus dicit q̄ plurime ex egritudinibus que accidunt tēpore nostro: sunt nō venenose sicut pleuresis: et apostema membrorū principalium vt cordis epatis et membrorum similitum eis: et presertim istas multas ex egritudinibus cœūtibz naturā altariū exitu multo: et que interficiūt subito. Et si totū est ita ille qui vitur isto tempore tyriaca: vel precipit alijs necesse est vt sit sapiēs in sine sapientie perfecte: presertim cū voluerit vt ea in curatione egritudinū: vel in conseruatione sanitatis specialis: scilicet eius qui paratus est labi in egritudinem humorum similitum venenū. Et hoc quod diximus sic intelligere possumus: q̄ genus idē medicinarum curat egritudines aliquas. et presertim corpus ab eis: sed melius est vt dicam q̄ egritudinē curātes sunt fortiores medicinis q̄ presertim. Oportet etiā vt sint medicīne a medico scite in fortitudine: et debilitate sua: vt sciat fortitudinem earum et debilitatem: secundum gradum tenoris egritudinis ad quam parati sunt labi: sicut oportet etiam medicum scire medicinas cū quibus curat secundum gradum egritudinis: in fortitudine et debilitate. Tunc sciuerint totum hoc scilicet genus egritudinum: que fiunt ex humoribus: et que ex venenis: et genus medicinarum et cōpositionē cuiuscūq̄ illarum: et essentia tyriace et eius generationem ex duabus speciebus medicinarum. et propter quā causam a primordio fuit inuenta eius cōpositio. etiam que sit eius cōpositionis causa secunda. possibile erit ei vt sciat qua hora non vtetur. Et ego narrabo tibi nūc: vbi licitum sit ea vti et vbi non: et dicam illuc etiam q̄ dixerunt de ea homines et quod experti sunt de ea: et quod verificatum est de natura eius in hac re: et eius operatōnibus in corporibus humanis. et dicam q̄ cōsuetudo medicorum est diuidere egritudinē in simplicem et cōpositam. et iterum subdividunt simplicem in malā cōplexionem cum materia et in illam que est sine materia: et in illa que est sine materia non vtuntur tyriaca: siue sit calida siue frigida: et cum fuerit in sine violētie sue: sicut febris ethica sic etiā sit egritudo vniuersalis vel propria vni membro. in mala autē complexōe cum materia vtuntur ea quando fuerit ex slegmate et melancolia existentibus in sine malicie: et non vtuntur ea in egritudinibus sanguineis: et colericis. nisi quando colera fuerit multum etiens naturalē terminū: et in ipsa est etiam multa cautela necessaria si cum ea sit febris non vtetur ea parum nec multum. si vero non est febris et fuerit colera eruginosa vel praxina ex quibus fit vomitus vel fluxus ventris fortes. In his etiam oportet vt sit cautela maior: et est quoniam cum colera sit calida non est licitum vti ea in peccato eius: sed quando hec species colere non recipit digestionem nec absorptionem a medicinis et contrarijs: et tyriaca inualefcit super ea et eius substantiam destruit et extrahit de corde: et ideo videtur q̄ in ea conferat si detur: et ordo vere curationis in hoc est vt aspiat medicus ad duo mala: et q̄ fortis est id curer: quia fortis est periculum eorum deueniendū ad mortem subitaneā. In fluxu autem dicitur non causato ab humoribus frigidis et humidis. videt mihi q̄ tyriaca sit conueniens ad curā: et ita dixerunt medici q̄ tyriaca curat fluxus vētris diuturnos. quoz causa ignorat. et videt mihi q̄ hoc dixerunt quoniam sicut i tyriaca sunt ex medicinis venenorum quozū causa ignorat. sic etiā in ea sunt ex medicinis egritudinū: q̄ simulant venenū. Ego tñ vidi diuturnū fluxum: q̄ erat ex colera et melancolia adustis. et preceperunt vti paucitate tyriace et mortuus est: et propter hoc secundū me laudabile est vt nō vsas

Auerrois

tur aliq̄s tyziaca ī fluxibus diuturnis: nisi in eis qui sunt de materijs frigidis ex mē
bris frigidis. Si aut̄ fuerit ex humoribus adustis equalitatem exeuntibus non vtā
ea nisi catus esset ad aduſionē similem venenis. si vero fuerit aduſtio parua: tyziaca
in eis aduſionem auget. Aremur tamen ea in fluxibus et vomitibus in quib⁹
timetur aduentus mortis: sicut in illis qui propter nimiam comestionem accidunt: ⁊
dicunt q̄ multum confert in hoc et dixerunt q̄ confert in fluxu diuturno et non di-
xerunt sit fluxus sit ex humoribus colericis. aut frigidis et hoc dicitur sic esse non pos-
test: et vtrūm tyziaca in fluxu sanguinis narium et in stringendo fluxum sanguinis
per anum vel ex menstruis. quando superfluit quoniam tyziaca confert multum: nā
propter eam ingrossatur sanguis: propter illud quod est in ea de opio: et confortat
virtutē continentem sanguinem in venis: propter id quod est in ea ex siccis medi-
cinis: quoniam ostensum est nobis et manifestum: quoniam sanguis naturaliter est
in eis et Galienus dabat eam bibere et qui expuebat ex pulmone: propter sanguis
nem accidentem ex vlcatione rerum acutarum descenditium a cerebro. Et eius
quidem iuuamenta in hac egritudine sunt multa: et sunt ista quoniam sedat et tol-
lit tussim eius qui habet eam propter opium qd̄ est in ea: et desiccatur vlnus propter
medicinas desiccaturas humiditatis accidentalis que est in ea et prouocat fomū:
et maxime quando est recens: et alphasolia secundum q̄ mihi videtur est melius
sanguini ex pulmone exeuntē: et confert in alijs membris a pulmone: quoniam est effi-
cax in cōgelatione sanguinis. et augmento fomni et sedatione tussis. Et q̄ nobis
iterū ostendit q̄ tyziaca curat fluxum sanguinis vnde cūq̄ sit: est illud qd̄ dixerūt q̄
tyziaca cōfert moribus animalū ex quib⁹ causatur fluxus sanguinis: similiter igit̄
prodest in cōsolidatione vlnicrū pulmonis. Et dicitur antiquoz est: q̄ tyziaca p̄fert
a principio et bice forte causate a p̄bisi et cōfert vulnere pulmonis a principio ⁊ in
fine. ⁊ cōfert etiā oibus egritudinibus neruozum. q̄ egritudines neruozū sunt ex hu-
morib⁹ frigidis: ⁊ curat apoplexiā ⁊ paralesim. ⁊ curat torturā faciei: ⁊ spasimū: ⁊ tre-
more qm̄ sunt ex materia q̄ nō est calida. Et quidā dixerunt medicoz q̄ alitū ex spe-
ciebus spasimī scilicet et que est ex calore nocet. videt̄ mihi q̄ si hoc accidit nō est nisi
si per viā accidētis. nō p̄ se quia scilicet in neruis fiat egritudo calida: ⁊ dixerūt q̄ cō-
fert venenis materialū corosiuarū super quas tempus est prolongatū. ⁊ videt̄ mihi
bi q̄ si sic est prodest quoniam ipsa incidit et frangit materiam illius veneni quod
est in fine malicie: et quoniam desiccatur vulnera q̄ accidūt post ibenasionem. Laue ne-
des eam quando ipsa sunt ex colera et q̄ sint antiqua: quoniam quādo sunt antiquo-
ra vtuntur in eis medicinis fortibus ad mundificationē vlcis. Et qm̄ inuomitū
tur trocisci de arsenico ⁊ hec vlcera consumūt carnes: ⁊ maxime quādo sunt in mem-
bris q̄ velociter recipiūt putrefactionē: ⁊ quādo sunt in mēbris calidis et humidis. ⁊
quādo sunt in locis expulsiōis: sicut in renibus ⁊ vesica. ⁊ dare tyziacā in principio
est vtilē valde: ⁊ hoc est manifestum: ⁊ etiā ī egritudinibus inficientibus cutenivt est
serpigo impetigo morphea alba et nigra et scabies ⁊ tyzia et similibus illis: ⁊ dixe-
rūt. vt vtā tyziaca homo in ydropisī: ⁊ hoc incedit. vtā ratio. si cū ea nō sit febris ⁊
si nō est ex causa calida. ⁊ dixerūt q̄ in hac egritudine datur cū aceto. ⁊ hoc qd̄ est ac-
cidētale qm̄ acetū ledit epar: sed miscet̄ ipsum q̄ videt̄ q̄ acetū addat siccitatē ⁊ vbi
reticitatem. mel⁹ tamen est vt hoc fiat in ydropisī que est causa splenis. vel possib⁹
le est vt datur acetum in duricie epatis que est propter ydropisim: ⁊ post q̄ fecerit q̄
ydropisim diminuat̄ vel datur p̄pter aggregationē. medicinarum mollituarū q̄ sunt
in tyziaca ad dissoluendum duricem et acetum multū confert in hoc admixtū medi-
cinis mollituis. ⁊ possibile est q̄ hoc sit verificatū. p̄pter experētā quoniam ratio
non transcendit hoc nec debet hoc imitare dissolutionē: quoniam vtilē est in quantum
vult ratio. nec oportet tamen vt ea donec videatur id per experētā. Hic qd̄ sunt
plures ex egritudinibus cum materia in quibus secundū plurimum confert tyziaca.

que sunt ex melancholia et flegmate: et illis ex eo quod est compositum ex eis. Et videtur etiam ea doloribus quorum causa est ventositas grossa naturam egredientis sicut ventositas colice supra: et non datur in colica cuius causa est sanguis vel colera vel apostemata: et vniuersaliter non datur in aliquo dolore qui generatur ex apostematibus: quia apostemata que sunt cum dolore secundum plurimum sunt de genere apostematus calidosum. Et da eam in dolore stomachi renum et vesice si cum eis non est apostemata nec expectetur post ipsum. Et dixerunt quidam quod datur tyriaca in dolore lateris sine non datur nisi postquam dolor fuerit prolongatus propter humorem ventosum vel febrem. Et datur in potu in difficultate partus sicut medici narrauerunt indiget cautela: quoniam secundum plurimum interficit embrionem: et quando moritur fetus fit difficultas parienti in aia: et possibile est quod non conferat in difficultate partus nisi difficultas partus sit ex debilitate virtutis expulsivae vel propter mortem embrionis: et quia tyriaca expellit sanguinem menstruorum expellit sanguinem menstruorum expellit embrionem. In egritudinibus autem compositis que sunt sicut apostemata et de febribus duarum specierum dicit Galienus quod confert si fuerit quartana et post apparitionem digestionis sed ante digestionem facit crescere febrem et causa huius est quoniam humores post eorum digestionem mouentur ad expulsionem secundum motum naturae: quoniam natura illo tempore immutat humores corruptos: et si datur in principio mouentur immutatione violenta: et corrumpuntur et expenduntur per corpus: et crescit inde febris et causa huius est: quoniam digestio naturalis completur in tempore determinato et scito. Et tam narravit Galienus ordinio philosopho cumque conuenerunt medici romani ut daretur eis tyriaca in principio febris sue cuius causa erat melancholia exercebat ex ea febris et conuenerunt quod pdesset in febribus datur nus in quorum paroxysmorum in principio accipit frigus et confert febri et accidit cum fortis tremore: sed secundum sermonem Galieni impedit digestionem: quoniam fortitudo tremoris et frigus non accidit secundum plurimum nisi ante digestionem nisi intelligamus quod digestio quam nominat Galienus sit tamen digestio in febre melancholice quoniam iste humor non digeritur nisi tempore longo: et propter ista febris prolongatur. Febres autem sicut naturae naturaliter sunt minus longe quod febres melancholice recipiunt citiore digestionem et etiam tyriaca in his aliquam digestionem facit antequam digerat per seipsum: non tamen debet vniuersaliter tyriaca in his egritudinibus nisi post timorem de morte egrorum et violentia istorum accidit quoniam materie iste sunt similes venenis. In apertis autem calidis non datur nisi et maxime si cum eis est febris: sed in apostematibus duris prodest si datur in potu: similiter quando sunt in membris precibus palibus et eadem ratio est in melancholia que generata est ex humoribus grossis. Ad dicit autem conuenerunt ut datur in potu in qualibet ex egritudinibus cum reconueniente ei sicut preceperunt in dolore lateris cum decoctione assari: in dolore renum cum decoctione arum non id est grane: et hic est necessaria premissio si datur cum decoctione grane vel non. In anno vero cuius aer est totus calidus dari debetur quoniam multas accidunt apostemata. Et dicam nunc modum secundum quem potest tyriaca curare has egritudines: et generaliter quomodo curat eas quilibet scilicet alijs ex medicinis in anno tali et non dixerunt medici in hoc causam sufficientem: illud autem quod inuenitur in hoc dictum ex principijs naturalibus est quod totum quod speramus de medicinis in operationibus primis secundum tertius. Et generaliter in hoc quod dictum est tota spes est propter operationem caloris innati existentis in corpore et totum est ex precepto dei: et hec virtus que digerit humores et expellit extra corpus est ex calore naturali sed attribuitur medicinis quoniam quando medicine mutantur ad calorem naturalem sicut mutantur ligna ad ignem redditur in his duobus fortior calor fit et medicine et hec virtus si non ex principio naturali: id est calore naturali non conferret illa medicina: sed medicina est illa que dat hanc virtutem caloris naturali sicut inuenimus species eius quod combustibile est quod mutatur ad opera ignis: et

Auerrois

hoc quidem est manifestum opificibus qui operantur cum bona combustis: si specie
 Et in hoc errauit Auzenna qui dicit qd tyziaca cofert calori naturali propter gene-
 ralitatem virtutum que sunt in ipsa: et seruat sanitatem corporis: et adiuuat etiam
 raltatem caloris in curatione egritudinis sicut iuuat ipsum in curatione venenosos
 rum propter generalitatem virtutum que sunt in ea. Et non est vt Auzenna vide-
 tur quoniam virtus caloris cum quo conferuatur sanitas corporis iuuat in hoc
 tantum per vsum ciborum bonorum ex eis que comeduntur: et res que ipsum iu-
 uant in curatione egritudinum que accidunt sunt medicine que adiuuant inquan-
 tum in eis est virtus propria contra illam egritudinem et res que ipsum adiuuant
 contra venena sunt medicine que dicte sunt contrarie venenis. Tyziaca autem sicut
 diximus qd adiuuat calorem naturalem qd operat in venena adiuuat etia in curatione
 egritudinu que sunt similes venenis. Et propter banc etiam eandem causam conser-
 uat etiam sanitatem que est propinqua vel mutetur in egritudines duras: et in hoc
 etiam tyziaca est similis calori naturali quoniam ipsa inquantu sensibiliter et ad ocu-
 lum est res vna sed si eam consideres inuenies in ea compositiones plures et simili-
 ter est esse caloris naturalis: qm cum eu inspereris inuenies etiam ipsum vinum: sed
 cuz eius operationes consideraueris inuenies eas plures. Et tyziaca quidez est iuu-
 menti in medicina in rebus determinate scitis et temporibus. Et postq iam deue-
 nimus ad hunc locum non remanet de eo aliquid de quo loquit volumus vel de quo
 nullus eorum quos nominauimus locutus est preter nos. Firmatur tamen hoc dictum
 meum ex dictis antiquorum: ex hoc solo quis meretur laudem et honorem: et non so-
 lum ipsi qui tam preterierunt. Verum etiam qui ex hominibus futuri sunt neq res
 mansit hic loqui nisi in quantitate et mensura potus eius. Iste in mensura no scimus
 tur per rationem sed verificatur experimento sicut accidit in compositione tyziace
 et aliarum medicinarum mirabilium et nobilium qm iste sunt composite p ratione
 et post oes verificare sunt p experimenta: et ppter hoc oes medicine qd coposite sunt
 p rones nisi pu verificent p experimentu sunt dubie et diminute: et p hoc res coposite
 medicinarum quas datur sunt alicui nobili expertantur prius in aliquo et post dent
 eam illi quoniam non verificatus fuerit per rationem qd bona est et post hoc appro-
 bata fuerit per experimentum qd virtus eius est contra eum quam intendis id est
 dirigens ad finem quem querit: tunc secure potest ea vti vbi volueris. Illud autem
 quod coegit antiquos inquirere quantitate potus tyziace id est quod cogit eos vt
 ponderarent et mensurarent medicinas in quantitate: et qualitate: et dicunt bec me-
 dicina est in hoc gradu et hoc pondere computantur quoniam ipsi sciunt qd oportet
 qd virtus medicinarum sit fortior egritudine vt operetur in corpore operationem
 similem operationi medicine magne et fortis virtutis id est facientis corpus egre-
 di terminum naturalem: quoniam si sic esset illa curat a generat et alia. Propter hoc
 igitur oportet vt diuersificetur qritas in medicinis secundum diuersitatem virtutis
 patientis et complexionem regionem et etatem: et particulam patientem. si egritu-
 do est particularis: et qto medicina fortior est tanto eius mutationes in corpe sunt
 fortiores: quoniam omnis medicina est contraria corpori sed confert sibi inquantum
 contrariatur egritudini que est in ipso. et propter hoc oportet vt virtus medicine sit
 fortior egritudine sed non multum: qm superfluitas forte faceret egritudinem nouam
 illa remotam: et qd medicina non confert naturaliter nisi tpe egritudinis. id impossibi-
 bile vt conferret perfectam sanitatem. seruat in sanitatem lapsam. et diuersificatur me-
 dicina in hoc scdm existimationem futuri lapsus. et scdm species egritudinu ad quas
 paratum est labi: et sic tam manifestum est qd tyziaca confert sanitati que parata est
 labi ad egritudines magnas. vel ad egritudines que vadunt et recedunt. et illa sa-
 nitas est sanitas decrepitorum quorum virtus est debilis et ideo plus confert: scilicet
 eet ad sanitatis conseruationem decrepitate quam alijs hominibus. quoniam

ab eis non recedit debilitas: et preter decrepitos cōfert magis sensibus. Iuuenes autem oportet ut non vtantur tyriaca neq; parum neq; multū nisi eis acciderent egritudines quas iam diximus: et quia medicina inquantum medicina est contraria corpori humano: oportet quia ea vtitur circūspiciat quātitatē eius et magis cū medicina est fortior: et quia vtrū tyriace est contraria humano corpori in fine contrarietatis: oportet ut sit quantitas que datur in potu de tyriaca minor: quantitate aliarū medicinarum: et oportet ut sit eius quantitas scita. In medicinis autem que purgant oportet ut inquirant per rationem et aspiciant quantitatem quam vult in qualibet egritudine: et post hoc verificetur illud per experimentum et oportet ut sit scita quantitas medicine quam expetitur: et possibile est ut diuersificari sint medici in aliquibus earum diuersitate magna. Nunc autem narrabo illud quod Galienus in hoc dixit: inquit datur in potu de tyriaca illi qui timet ne in potu suo ponatur venenum: et si in cuius cibo ponitur venenum: et maxime postq̄ vomuerit totum quod de illo comedit: et da illis ter vel quater: et nō facies hoc donec habeas testimonia vera q̄ venenum sumpserit: et detur illi etiam quem momordit aliquod animalū venenosorum: ut illi que momordit lacertus: vel aliquod ex animalibus aquaticis: et detur illi quem momordit animal: post cuius morsum inuadit stitit fortis: et detur morsio a cane rabido: quoniam morsus istorum est morsus malus: et detur morsio ab aliquo ex animalibus marinis habentibus venenum: et illi quem pupugit aliquod ex animalibus paruis: ut vespis: et sicut animal quod dicitur rutela: et illud interficit: et possibile est ut sit aranea: et sit mensura que datur magis q̄ pondus duorum danic: et sit parum vel plusq̄ mensura que dicitur albendacha cum pondere vnciarū. xv. vni limphati parum: et non sufficiat ea vna vice ad attrahendum malum morsum: immo si vis timorem abicere oportet ut eam potet multoties: ut tyriaca vincat dolores a quibus corpus dubitatur periclitari perpetuo: et detur febicitatibus febre que inuadit vna die et dimittit alia: et tremori et magis cum egritudo est cum dolore: et in qua continuatur dolor in renibus et vesica: si dolor est propter egritudinem que dicitur est habasam: et in qua dubitaueris apostema futurum in aliquo membro rum abundantū multo sanguine: vel in membris principalibus: vel in matrice: vel in pulmone: vel inflationi intestinozum: que dicitur est colica: id est lapis in vesica: et detur etiam multotiens illi qui habet apostema epatis sui: et illi qui habet fluxum sanguinis multum vnde cumq; sit: etiam si sit ex pulmone et habent in ventre dolores et torsiones: quoniam cum datur et statim cessat torsio et dolor: et detur illi qui non digerit cibum suū intantū q̄ eius appetitus minuitur: et illi in cuius stomacho accessit statim cibus: et nauigantibus de quorum consuetudine est ut bibant aquas malas: et detur eis in potu pondus. iij. d. cum tribus coadit: vel quattuor aque calide: et hoc mensura est instrumentum paruum vitreum: et bibat eam ante cibum: et detur in potu ei qui habet dolorem in vesica cū vino dulci temperato: et illi qui spu sanguinem: et illi ad cuius pectus descendit reuma: et sic quod dabis in potu cum aqua decoctionis pollegii: et melius ex eis est q̄ portatur de terra mayorbij: vel de scouonia: vel de libantis: quoniam quando tyriaca datur cum eo quod prohibet delectum illorum humorum: et sit quod dabis in potu de illa cum tribus coadit eius: et sunt qui curant cum ea dolores aurium fortes quando miscetur cum ea modicum vini dulcis q̄ portatur de morobio: et melior vsus eius in hac egritudine est ut rescriptas modicum lane: et infundatur lana in ipsa: et destiletur in buccinum auris.

Et hoc est q̄ dicit Galienus super democritum in illis in quibus datur hoc medicina: et quātū datur de ea: et cū quo miscetur: et hoc est dicit q̄ incedit via profunda. nō manifesta. Antiqui in nōtū inquirēbāt p̄funde in hoc qm loquebātur cū bonis nibus q̄ sciebāt medicinas perfecte. Et ille q̄ legit q̄ dicit et q̄ dicitur sum intelli gat bñ ut sciat naturā tyriace: et operationes eius: et quō sunt eius operationes: et cū

quo operat: tunc poterit determinare res illas determinatione bona. Verbigratia. Dicitu suu in febrib⁹ que inuadut vna die: et interpolat in alio et tremore: et maxime si sunt cu dolore no pot intelligi in febrib⁹ simplicib⁹ q inuadut vna die: et interpolat in alio de febrib⁹ indicatib⁹ futuris: et p dicitu suu in febre q fuerit cu dolore oportet vt intelligas dolore forte: et alta accideta fortia q assimilatur venenis: et in dicto suo ad hec si dubites fortassis q apostema futuru sit, in mebris principalibus vel in matrice no oportet intelligi apostema calidu: et hoc est totu q Gal. dixit contra Dyamocriton et qn dat: et vbi dat: et quantu de ea: et inuenies ex dictis suis dari contra venena podus duoz danic: et maius hoc est podus albamath: sed hoc intelletu est ex dictis Gal. licet no bene declaratu sit: et vidi de aliquib⁹ antiquoz qui de clarat esse tyriace et locuti fuerut. de ea qui dixerut maior quantitas albendacha et ni mis qd de ea sumit est quantu faba egyptiaca. Auctor in huius libri qui dicitur Al machi declaratu declaratuone sufficere: ac dicit vt detur in potu quantitas albedachibi illi q morus est a lacerto quattuor aque decoctionis mere: et pcepit dari habere appetitu caninu vncias quattuor vini quantu est illud: et in ydropisi trib⁹ diebus cu aceto limphato: et habere lapide in renibus cu aqua apij: et habent apostema duru in epate: vel splene cu oximelle squilitico: vel simplici tribus diebus. In colica vero pot in gradu superiori podus, albendecha: et est pondus quattuor granoz ordet: et ponit in gradu scdo post ipm qd dicit mochoala: et pcepit vt eius podus detur illi que canis rabidus momordit cu pondere vni⁹ danic de pinguedine piscis: da etia illi q supsit euforbii et opiu: et similia illis ex medicinis venenosis in potu: et ponit gradu tertiu podus danic vsq ad obulu: et pcepit vt detur illi que momordit scorpion in potu cu vino: et habere inflatione stomachi et intestino: et habere tremore sine febre: et pcepit dari quantitate vnius faseoli: vel lupini mixta cu aqua et vino: et mesach: coronis detur ictericie q est ex egritudine epatis et herispille: et diffcultati partus cu vncia vna oximellis squilitici: et pcepit in potu vnu danic cum aqua vel succo maloz illi qui patit alia qn acciderit ex pcto flegmatis qn acciderit vertigo def in potu quantitas vni⁹ lupini cu aqua satiregie: habere paralysim vel torzura def cu decoctione radicū: et contra lepra cu decoctione myrti: et contra albaras cu decoctione radicū: vel cu aqua mellis: et pcepit vt detur in potu contra venena magna: qn visa fuerut magna accideta terribilia: et magna quantitas michalueru: hec est quantitas multa: et ideo meli⁹ est vt detur in potu no tota ista quantitas simul: sed diuidat multas vicibus: et hoc est qd dicit auctor de potu eius quantitates: et dicit q reprobat in quibusda: et est cu pcepit dari in morfu canis rabidi machilla: et i apostemate epatis et splenis: et contra appetitu caninu quantitate albedachibi. Et Auicenna ponit maiore quantitate potus eius tyriace fortis podus mechas: et dedit in potu plurib⁹ egritudinibus quantitate lupinoz: et in medicinis que prosunt egritudinibus: et dedit in potu quantitate vnius faseoli illi qui patitur defectu vocis. Et etia bis dictis concordant plurimi. Alius enim dicit: alius aliter asserit: et hec quantitas qua dant no confert nisi duobus tantum: et oportet vt relinquatur estimatiom medici: et: quia tyriaca diuersificatur in quantitate potus eius fm fortitudinem et debilitatem infirmi: et debilitatem veneni: et fm fortitudinem et debilitatem tyriace: varietate sua: et secundum complexionem infirmi: et etatem: et regionem: et tempora anni: et secundum aerem scilicet corruptum in substantia et qualitate: quoniam isti acri cospetit solum: et maxime quando cum eo aggregatur aliqua ex speciebus venenosorum: et secundum locum morure que accidit in corpore: oportet diuersificare quantitatem potus eius: quoniam omnia membra non sunt equalia: et hec quidem medicina prodest illi qui vidit alabor. Et melius quidem q fieri potest in hac re est vt sciatu vniuersale particularis eius quo indiges. Et illi quibus est melius vt detur eis tyriaca sunt decrepti: quorum virtus est valde debilis: et post hoc sunt

senes, s; iuuenes nō vtiā ea multū neq; parū nisi in magnis causis. i. apud magnā necessitatē ⁊ ille cui precipit pot' et' cū vino bibat eā cū vino cocto cui' tertia pars per decoctionē minuta est. ⁊ hoc est in ipsa: q; vinū crudū p̄hibet eis potū ⁊ toto et bec necessitas inducit ad hoc et prolōgat se mltū in hoc s; ego illud abbreviaui q; nō est proficuum. Nūc aut dico q; tyriaca quatuor annoz non h; virtutē tyriace q̄ est in summo bonitatis sed eius operatio est operatio aliarum medicinarum fortū. Et possibile est vt conferat tyriaca que est vni' anni q; super ea trāsiuerunt quatuor: ipa. et possibile est etiā vt cōferat etiā q̄ est sex mensū apud magnā necessitatē. Et tyriace operatiōes nō mutāt ab ea spacio. xx. annoz ⁊ est in virtute sua vsq; ad. xli. annū. et qn̄ est vltra quadragesimū annū nō pōt perficere neq; cōplere opatiōes suas. Et mutāt etas tyriace sc̄dm̄ medicinas ex q̄bus cōposita est qm̄ si bone sunt ⁊ virtutes suam tpe multo. ⁊ facit opatiōes suas bene ⁊ p̄fecte ⁊ si sunt male min' seruiāt eā. Et oportet vt mel illud quo ipsa p̄ficitur sit bonum ⁊ yas etiā in vbi recōdita fuerit. ⁊ re gio etiā vbi facta fuerit. Nūc āt q̄scat postulatio tua: ⁊ sufficiat satisfactio sc̄dz tps. Laus sit deo eterno q̄ mibi cōplendi posse largit' est.

¶ Finit.

¶ Explicit opus Auerrois de tyriaca.

¶ Secreta hippocratis feliciter incipiunt.

Hic hippocrates: qn̄ in die sexta acute egritudinis apparuerit ap̄a n̄s grum in posteriori parte auris: morietur in decima septima die. Et cū in iuncturis idropici erit ap̄a vel in pedib' liberabit post mēsem a die qua apparuerit. Si v̄o supra nasum apparuerit ap̄a sicut lenes viridis vel nigra: morit' in fine anni a die apparitiōis. Et qn̄ febrēs habuerit

dolore in ypodūrijs sinistris: ⁊ apparuit in loco ap̄a: delituerit subito morietur in tertio die: ⁊ si pustula nigri coloris fuerit v̄l pavonis coloris in pollice sinistri pedis: sc̄tas q; est pestilentia: ⁊ si patiens alienat' fuerit ante tertium diē: morietur in septima. Et si exitura papille vel pustule nigre in lingua febrētis fuerit in die non cretico: pronosticant mortem: ⁊ signum eius est q; alienatus est post dolores totius cori poris. Cardyaca statim post somnum significat abundantiam humorum in corpore et pronosticant mortem substanteā. Cum exierit in palpebra febrētis apostema qua si auellana si non sensu dolet ⁊ grauitate: morietur in tricesima die. Qui multum in somno loquitur pronosticare ip̄m appoplecticum. Paucitas sitis in febre acuta vel frigiditas pedū pronosticatur mortem decima die. Cum exierit in summitate nasi apostema nigrū subito cum forti dolore morietur in duobus mensib'. Qui cauerit odoratu sine reumate: febrē pronosticatur. Dolor iunctur arū in inuenture sine causa breuitatē vite significat. Tremor genuū post somnū cum remanētia virtutis pronosticatur paralysim. Cū in ancha apparuerit ap̄a acutū: morietur in septē mēsb'. Grauitas lingue in inuenture post eius leuitatē significat mortem substanteā. Cū in cartilagine auris exierit apostema cū forti dolore morietur in tribus mēsb'. Patitur ephimera ⁊ effluerit sanguis ab eoz narib': morietur in tertio die. Qui dox mterit oculis apertis absq; consuetudine: epilepsiam pronosticatur. Qui febrēs manu huc ⁊ illic querit: ⁊ viderit mortuos morietur in tertio die. In quo febrēte apparuerint dispositiones insuete: si discooperiat pudenda absq; rubore: et loquitur verba tupta: morietur oino. Alienatio in omni egritudine pessimum. Permanētia sensum nō pronosticatur euasione omnino. In cuius corpore apparuerit macula celestis coloris ⁊ inflāmans omnino moriet' in mēse: ⁊ si fuerit sine pruritu ⁊ ardore: morietur in septē mēsb'. Pustule nigre ⁊ viridis coloris mortales: maxime si fuerint cū febre acuta. Cum oculi fuerint obliqui ⁊ febrē acutam habuerit: cito morietur. Cum sensus odoratus sit insueto obtusus: surdum pronosticatur. Qui appetit col

Tractatus

medere in hōis nō suctis humores venenosos in eius stomacho pronosticatur: et si fuerint augmentati inferunt mortem. Qui multum studuerit cōtra voluntatem suā in libris: pronosticatur vigīlas vel maniam vel melancoliam. Quem ledunt cito cōdaria nocīua: debilitatem membrorum principalium significat. Qui multum suffecerunt sitim: fortis sunt complexionis. Crudelitas significat maliciam intelligētice: sed temperata magis conueniens. Qui transuerunt quinquagesimum annum. et accidunt eis dolor renūm: non curantur. Sed que magis p̄sunt eis: sunt medicine opantes cōtra propter tate et virtute. Qui transierit quinquagesimum annum: et accidit ei frenesis: morietur. Iuuenis cui accidit pleuresis magna: morietur. Cui accidit febris cum tussi: vbi tussis recesserit: pronosticatur ap̄a in aliqua iuncturarum. In cuius corpore accidit sepe dormitatio: pronosticatur ipsum mori cito propter paucitatem spirituum in corpore. Qui piger est ad motum pronosticatur dolorem iuncturarum. Cui sudor assellarum fetet lepram pronosticatur.

Explicitum secreta hypocratis.

Incipit tractatus de vīnis editus a Magistro Arnaldo de villa noua:

Am instat tempus in quo medicinalia confici solent vīna. Ecce quorūdā vsuales confectiones quas p̄ mente habeo hic describo cum potestatis siue laudibus eorūdem: et receptam similiter electuarij regalis de quo fecit aliqui mentionem. Laudamus inquit vīnū de bona vite ad p̄ficiendum et maxime palmeū. i. coloris palmarū vel sicut est album cū sit in substantia subtili et receptibilis impressionū et colorum. Est etiā amplius vīnum palmeum siue albū ex parte habens operationem vīni debile q̄ sufficit ad deferēdū virtutes rerum et corporatarum in eo per singula membra cum apprehensione et delectatione nature. Nec sui quadam ex superanti fortitudine remitti cōflere facit qualitates actiues earum que in eo exemplificantur sicut est grecum aut simile que elongata sunt a consuetudine viti medici in hac parte. De hoc quoq; vīno intellexit gal. cum dixit vīnū quoq; palmeum est melioris saporis et odoris quam cetera vīna: et vīna quedam fortia per seipsa vbi expedit sunt medicina et vbi non efficiuntur sicut venaria id est venena. Volentes ergo ad huiusmodi vsus confectionum vīnum quod in hoc artificio laudem meretur habere eligere incipiamus et recipiamus mustum de vitibus albij de bono loco et cum eo ceteris proportionibus res secundum medicine semitam excurrandas imponamus. Sed claudamus in vase boni ligni more aliozum vīnorum et candietur et perficietur ibi quasi a natura quod arte est apprehensum vel compehensum. Res aurem que postea sunt in musto dum per naturalem ebullitionem ipsius musti aduicem interius colluctantur ex spoliatura virtutibus ipsarum: et incorporatur virtus earum musto et depuratur vīnum illud minus operationem illarum rerum tanto melius quanto delectabilius suscipitur: est penetrabilius per singula mēbra virtus huiusmodi ex vīni delatois actiōis disseminatur vnde vbi vigoratur fortius et citius resistit nocuentis q̄ administratur sicut vbi oportet. Et illud est prefertim de iuuamēto q̄ in hac ebullitione non soluitur virtus rerum neq; alteratur neq; debilitat sicut q̄ fit cū igne cū quo si fiat fit leuissimū aut lentissimū continuatus sine fumo. Et illud ad secretum q̄ q̄n fit in vegete cooperata tur foramen vegetis cum scutella parua vt fiat exalatio ventositatis cum modica eleuatione a latere vno vt reprimatur qd̄ ascendit ad interiora. Et q̄n fit cū igne vas cooperiatur tūc aut non euentatur nec amittit de virtute ipsarū. Et q̄n fit cum igne oportet metiri q̄ res de decoctione sustinet et regere ignem illud quidem non est parue considerationis. Sed quando fit in vegete excusatur ab hoc et relinquitur

Conse
ctiois
ni artifi
cialis mo
dus.

tur opationi nature. Et vino quidē inest ex se pprietates magna in natura humana. **Hic** bas
 Inquit etiam ruffus absolute loquens de eo dicens. Vinum non solum confortat natu
 bētur p
 ralem calorem verum et turpitudinem sanguinis clarificat ⁊ aditus tortuos corporo
 prietates
 ris maxime venarum aperit epatis oppilationem auferit tenebrosam fumositatem vini.
 tristicie generatiuam a corde expellit: toriusq; corporis membra corroborat: vt non
 solum sua bonitas in corpore: sed etiam in anima ostendatur. Facit enim illam gau
 dere ⁊ obliuisci tristitie: ⁊ confortat eam ad inuestigandum subtilia ⁊ difficilia con
 templādus: eiq; tribuit sollicitudinis audaciā et largitatem: de eius labore ⁊ dolore
 dimittit et pparat pparationem in instrumentis: vt spūs ⁊ anima cooperantur eus
 est. Etiam sumptum sūm qd expedit omnibus est conueniens eratibus temporū
 ⁊ regionibus ⁊ ipsum idem est sensibus pro eo q; eorum siccitati obuiat medetur in
 uenibus vero cibus pro eo q; natura vini nature iuuenis est similis. Pueris vero
 cibus et medicina in eo quod auget ipsozum calorem ⁊ nutrimentū: medicina vero
 q; eoz qm attraxerunt humiditatem desiccant: nullus aut phisosophus in sanis eius
 vsum vituperat nisi sūm p̄ritatem commixtionis aque cum eo. Sapientes vero assū
 milauerunt ipsum tyriace magne: q; ipm est rerum contrariarum optimum q; cale
 facit corda siue corpora frigida naturaliter: et per se ⁊ infrigidat calida per accidēs
 Valet cum sua subtilitate pferet et ad loca longinqua deferent secum aquā ad mē
 bra que indiget refrigerari sic sitis et humectat. Hinc est q; ipsi percuratores sciē
 tie medicine elegerunt vinum ⁊ descripserunt de eo capitula multa et in eo decreue
 runt tunc fieri in vsu humano vtiliorem qm est nature humane amicissimum ⁊ rece
 pturum omnino bonoz ciboz et rectificator maiorum. Rectificatus est enim auer.
 in dictis suis q; neq; cibus: neq; medicina expolietur ab ea nunq;. Et filius meliue
 de consolatione medicinarum reubarbarum p meliori preparatione iussit emoliri
 in vino ⁊ illud vnum laxatiuis potib; immisceri et idem empirici sciunt vt sit ingenū
 medici ad conuertendum sapore medicine in gustum cibi sicut melius possibile est
 vt natura delectetur amplectetur illam: ne ex illa terreatur et nauseatur. Ad hoc em
 vinum bene est aptum: et ex hoc sermone ingenati sunt nonnulli modernoz diuersa
 rum preparationum modos inuenire. Ita vt alij cum pulueribus: alij cum cibus et
 potibus: alij cum vnctionibus: alijq; alter multipbarie multisq; modis medicina
 ista: sed et medicinam laxatiuam subent humanis corporibus applicare q; Gale. et
 Auicē. et alij peritioribus non placet ex eo: q; natura impeditur a diuerso ⁊ potiss
 sime q; occurrit per eam in operatione obuiatio nature commote in opposito quod
 est: q; membra ex parte ad se trahunt ex cibo alimentis ad circūferentiam: ⁊ ex par
 te humorum trahitur virtute medicine ad centrum: et q; ad vniuersum transgress
 sionem se excusat asseritur semper istam obuiationem fieri in corde quod nutrit p
 eo q; membrum vt dictum est ad circūferentiam alimentum trahunt et super rema
 nentia a conuersione sua qm in quolibet mēbroz hanc expulsiuā ad vasa euacuatio
 nū trāsmittit ⁊ dux forte istius secte est macrobius q; auctoritate plurimū iussit pil
 lulas aloeticas sero post cenā immediate offerri: neq; tēptant ⁊ reperi iuuamentū
 et nō nocumētū. Et quidā in medio cibi granū aloes recipiūt ad cassā sūt. ⁊ statim
 recepte supponūt cibū ⁊ opatio bona ⁊ laudabilis sequitur. Et vere medicine q; non
 sunt vtolēte ⁊ sunt tarde opationis ⁊ modice extensionis vigorantur ⁊ meliorantur
 si sumantur cū cibo. Redeamus ergo ⁊ dicamus quoz modis pfectionū sunt de vitis
 ⁊ vsus earū sūm rōnem est de excellentioribus. Ad medicine q; bus pōt medicus se iua
 re ppter delicias in q; venit nostris tibus in derelictionē antidotoz antiquoz ⁊
 nos cum benedictione dei de pfectionibus ipsius incipiamus. Adiciamus sup hoc
 canonē gñalē quē expedit quēq; artis medicine artificē p oculis scmp habere in oī
 medicinaliū applicatione: vt vcz de noibus et cāis egritudinū et p̄ntibus rerū sūm
 gularitū sit instructus vt sciat medicare rōnabiliter ⁊ suum iudicium opti applicare

Nota bñ
 q; in mul
 tis expū
 ⁊ a mltis

Tractatus

cum additionibus gñalibus q̄ ad hoc requiruntur: vt vey nouerit discernere inter nãz
turas cõplexiones: regiones: tpa: & p̄suetudines & crates. Et inter hos effectus qua
litatũ elementalũ actiuaz & passiuaz & bmdõ: sine quoz cognitione panẽ & carnes
comedere sine scia medici bz dubitatẽ quare cõsultur vnicũq; . Ne p̄sumat aliq̄
medicinalẽ offerre nisi sit medicus vel de periti medici p̄sultatione qm̄ fm̄ Gal. er
ror in medicina est p̄ eo q̄ fit in subiecto nobilitatõ: et vt plurimũ non de facili recti
p̄t correctionẽ. Alterius autẽ habeat p̄uisio vt vas sit ligneũ & de bono ligno & mũ
dum ab his sup̄suis atibus & stiptibus in quo vinũ introducitur conficiendũ: et sit
vinum exp̄ssum de vuis bene maturis & mundificatis a corruptione ne p̄pter matu
ritatem transeat in acetũ. Et modus p̄fectionis seu excoꝝporationis rez q̄ vino ad
miscetur est triplex. Et melior modoz est q̄ res ipse decoquatur cũ aliqua q̄ritas
te musti & spuma remoueat & hoc donec de musto sit tertia ps̄ p̄sumpta & q̄scãt p̄
noctẽ & mane p̄ collatorũ ligneũ distillet: deide cũ q̄ritate p̄ueniẽ ad saporẽ alte
rius musti p̄miscet: & ponat in vase & coop̄ta: ut os vasis cũ scutella: & ab vno lates
re aliquãtulũ subleuata & obseruetur sic: donec deferuetur deinde bene coop̄tatur
& cũ opportunũ fuerit recipiat ab illo. Alius modus est q̄ recipiãtur res siue v̄rũ
des siue sic e. Si virides aut recẽtes nõ inueniant & p̄quastrate in sacco de lini po
natur cũ musto albo in vascello & tantũdẽ etisdẽ musti bulliat & dispumet & p̄edi
cto vino miscet: & cũ clarificatũ fuerit ex ipso recipiatur. Alius modus est et fit in
momento & of tpe cũ igne & talia vina recipiãtur: aut p̄ se: aut mixtũ alterius vini vel
aq̄ sicut facit. Et q̄ naturalẽ vinũ vt diximus recipit oẽs imp̄ssiones saporis atq;
odoris: laborandũ est cũ ipse poterit q̄ res ipse de decoctione facere p̄nt cũ vno im
ponunt ne in his vel eoz aliq̄bus faciãt imutationẽ fortẽ. Tũc adde musto: mel vel
succaz in debita q̄ritate qua excessus ille rez occultet fm̄ meliorẽ estimationẽ vel
si ex cautela p̄cessit: nec possit alr̄ obuiari tẽperet illud cũ eo q̄ remouet delectatio
nẽ eandẽ vt si sup̄sit amaritudo vel acetositas tẽperetur cũ dulci & sic de s̄libus. Et
si nimis erit calefactũ in fr̄igidetur: & sic p̄traria p̄trarijs rectificent. Ademorãdus
vero: q̄ interdum quedaz vinoz p̄fectiones opz ad ignem fieri vt diximus: aut quia
aliter fieri neq̄unt vel q̄: facta non inueniuntur & necessitas non patit. Ips̄ expecta
tionis est q̄ quidã hermetis filij appellauerunt ignem solẽ: non quidã calorem natu
ralem rez vitalium. Et dixerunt eoz aliqui in quibusdã eoz secretoz libris q̄ illud
q̄ opatur calor solis in visceribus terre in mineris in centũ annis p̄t etiã fieri p̄
ignem de vino. Ignis autẽ facit acquiri aut detegi rebus quibus applicatur alias
alias proprietates & totum nature opus non est occultum deo. Et dixit quidã q̄ de
subtilibus que sciuntur ab hominibus nimium est: rez goz qm̄ expedit cum igne ali
quid fieri fiat cum cautela quoniam in administrando illum rebus excoquendis nõ
est parua pars sollicitudinis: & inde est q̄ pauci quis comeduntur frequenter & sepe
vituperãtur: & quidam non aduertunt hoc in multis que per ignem fiunt maḡnes
rijs: & ideo in pluribus deficiunt atq; decipiuntur eozum examinationibus.

¶ Animum mirabile pro melancholicis.

Animum mirabile pro melancholicis cardifacs ex a dusta cholera laborant
bus p̄sertim in v̄is epatis v̄inarũ et venarũ: & pro naturaliter cholericis
cis tollit enim tristitiã & inducit letitiã & facit hominem compositẽ ratio
nis & totum cor cholericũ hominis in melius disponit & incinerationes humorum re
tificat: valet contra omnes quartanarios ex aduisione patientes: & facit v̄tentẽ eo
bonũ sanguinem habere laudabilem habitum fm̄ aie rationalis dispositionẽ reu
uenerere nutu dei. Lutus bec recepta. R. buglosse munde ab interioribus medul
lis. lib. s. fene lib. s. rosarum rub. floz boragi. & buglosse. ana. lib. s. conuassetur & po
nariũ in saculo q̄ ponatur in vase capiente tres sarcinas asinoz & habeatur recens
mustũ exp̄ssum albi: & medietas etisdẽ musti cũ dictis rebus ponat. Alia medietas

Triplex
est modus
p̄fectõis
vini.

Alius mo
dus.

immediate bulliatur et despumetur quo facto in vase predicto ponatur et tali vi no repleatur. Et cum clarificatum fuerit per totum annum maxime vere byeme et in vsu babeatur autũno. Sed qñ est pro custodia et regimine sanitatis non ponat sene: sed bene ponitur albi et rubei. ana. 3. s.

¶ Vinum cordiale.

Vinum cordiale est pprie vinũ borraginatũ et vinum de mellissa et vinus de spibus. Vinum vtro borraginatũ siue buglosatũ v3 pprie ptra carõ dtacã maniam et mliam et tremorem cordis: et mundificat sanguinem et malas auferit suspitiones et vtile est in oi specie cõpositionis scabiei et lepre adducẽs leticiam et inclinans ventrem ad lubricitates et fit q in lib. s. ipsius ponuntur musti lib. vij. vel. xliij. et bulliantur donec resideat et clarescat et pprie pfortat regitiuã virtutem. Et qñ succus eius clarificatus bibitur cũ vino purificat sanguinẽ et non indiget dulcoratione qz talis succus dulcis est. Vinũ buglosatũ fm macrobium fit qz radix buglosse bene munde mitratur in vino donec virtutem et saporem sumat ipõ et affiduetur: bibere qñ humores melancholicos et adustos educit per vrinam et resctificat cerebrum in effectum fumositatis melancholice: et ego addo qz dementes et fatuos quos ligari opy sanat et ad sensum et discretionem reducit. Et testis sit conscia mihi: qz vidi liberari quandam dñam de vrbe q frequẽter ex quacumqz ira vel mliã efficiebatur fatua loquens verba vituposa: ita qz oportebat ligatam teneri i domo sua donec furia illa cessaret. Et fuit scitum hmoi remedium ex doctrina cuiusdam peregrini qui peruenit ad domum illius elemosinaz petens.

¶ Sequitur de vino passulato.

Vinum passulatum sic fit: pro qualibet sarcina vini ponatur passularum ptinguium sine arillis pistatarum. lib. ij. et bulliant in aliqua quantitate musti et superponatur alij musto: et in vegete intronittatur et in duodecim diebus erit clarificatum et est bonum odoriferum: et oportet misceri cum est in vegete: et cum clarificatum fuerit recipiatur de eo maxime in byeme: et est vinũ sesnum et decrepitozum: et melancholicorum: et fleumaticorum: et precipue mulieres impinguat: lenit pectus: et confortat stomachum: et addit in substantia epatis: et confortat ipsum proprie: et calefacit sanguinẽ: et resistit purefactioni: et mouet de nauagatione et mollificatione stomachi que accidit ex corruptione ipsius: et est bonum in tussi: et asinate: et lubricat ventrem naturaliter: et stringit lubricitatem accidentaliẽ sicut lientertam et similia: et confortat proprie digestiuam retẽtiuam et expulsiuam: et valet contra sincopim: et contra tympanitem: et quãdo est potissime in coñeuma: et perambulatiuã humiditatem seu aquositatem consumit: et vsus eius prohibet nasci in corpore apostemata si deus voluerit: et qui assiduat illud non poterit videre exrescere in corpore suo egritudinem fleumaticam.

¶ Capitulum de vino laxatiuo.

Vinum autem naturaliter laxatiuũ fit hoc modo scindatur vitis per longum: et trahatur medulla ex ea in aliqua quantitate et impleatur scamo nea: vel elleboro nigro: aut esula: vel alio: forti laxatiuo: et stringatur vitis: et ligetur sicut quando inferitur: et transibit liquor perducendus ad generationem vuarum per locum illum: et inficitur illis: et fiet vva laxatiua: et vinum laxatiuum. Sic quoqz fiet in primis. Nam paladius in libro suo de agricultura docet facere alia laxatiua cũ frequẽti adaquatione de sepo caprariũ. Et similiter docet facere rosas albas nasci virides vel azulas per eundẽ modũ ponẽdo colores in medio stypitis planterose. Et modus iste est de excellentioribus operibus medicine fm genus laxatiuorum de quibus fieri potest: quoniam malicia illarum rerum alteratur tantum per recessum virtutis earum a substantia que faciunt operationẽ sine nocumẽto: licet magis pigre: et hec est nobilior: excoportatio medicinarũ q fieri pot: et pauc

Tractatus

sciūt hoc. Et intenta est iam vna cuius quodlibet granū mouebat sellam vnam: et reputabatur ad miraculū et p̄ tridū silr: nec est forte nec admirabile scienti illud. Et qui scit naturas et potētias rez simplicium et by imaginatiuā forē in opere na tura facit mirabilia. Et etiam qm̄ in aqua vel in vino transibit virtus laxariū vt pruna sicca vel vne passe et moentur in vino donec turgescant et lauentur vino et res cipiuntur et laxant: et q̄ nesciunt magisteriū mirantur. Beatus ergo ille medicus cui deus dat scientiā et intelligentiam qm̄ est quasi nature socius et non ab re tantū est. Q̄rum est in scientia salomonis siue sapientia bonora medicum et. et enim creauit illum altissimus: sed hoz multi sunt vocati pauci vero electi. Quis scientia medicine tā est reducta ad op̄inōnē emotholoz de qbus oster dicit cinorhonia aut vnter/ sa contēplatur. Qui em̄ plura singularia ad v̄le reduxit melior inter eos habet. Id/ circo bene diffinit quidā dicens medicina est scientia q̄ nascitur: deus autem benedictus scire et intelligere ac operari nos facit ad beneplacitum suum.

De vino citoniorum.

Quoniam de citonijs v̄m dyacoz dē inquit fit ex citonijs: vinum qd̄ hydro/ mel grece appellatur ex multis cōpositionibus. V̄ic vtilior est post canis/ cularēs estus: q̄cumq̄ ex nouis vmbibus aqua celestis infunderet mun/ do vale suscipiatur et in vmbra posita sepi/ queta coletur. Citonia vero surta ma turitate sensibus alijs seminib/ et lignis interius purgatis et in pua frusta diuisis aq̄ eisdem immergatur et tādiu cum ea relinquatur scs donec succus eoz transisse v̄/ deatur in colorem vini lento igne fumo bullat et expumetur et reponatur in vase be ne clauso et post septimum mensem pro vino vti licebit ad omnia corporis v̄tra que stiptica virtute indigent adiuuari sicut dissolutionibus et membror/ defectibus et si/ doibus dyacozeticis et omnia membra principalia confortat et stomachum et eius vomitum voluntarium nauream et fastidium remouet valet in omnibus fluxibus et in calefactione epatis: et rectificat ipsum sanguinem reijcientibus subuenit: et cum vomitibus et cibum adiuuat digestiuam fumum salentem ad caput repimit. An/ tevero cibū retentiuam seu contentiā iuuat et substantiam intestinoz confortat et motionem eozum sedat. Et vsus eius leticiam inducit et conuenit omnibus eta/ tibus et complexionibus regionibus sua proprietate secundum Aufcennam: et si/ ttm̄ sedat et bonum colorem facit apparere et valet in debilitate renum et confert ebrietati et comestationi nimie prodest conualescentibus verum nimis vsus eius inducit opilationem et valet in corruptione et mollificatione stomachi: et est bonum et bicis et ptificis inquit autem albuonius. Quando multiplicatur plun̄e in ves/ re et in byeme parantur mortu homines et eozum v̄a euasione v̄ti rob citoniorum. Consimiliter potest etiam fieri suo modo vinum citoniatum asatum excoctatum ca lidum imponitur in eo et permittitur in eo aliquantulum permanere et bibitur et dicitur supplere necessitate vicem vini predicti.

De vino rosmarino.

Quoniam rosmarinum. s. de roze marino. Inquit em̄ actor. Cū essem in ba bilonia accepti cum multa sollicitudine et precū in substantia a quodam antiquissimo medico sarraceno virtutes rosmarini quas secreto rabi quasi nulli debere communicari retinebat et dixit qd̄ de excellentioribus operibus et/ cum vino: deinde cum balneo: deinde cum electuario: deinde cum fit/ ex eo oleū quod est in effectu balsami: et vinū qd̄ fit more alioz. Eius proprietates sunt mirabiles: nā ipsum est v̄tile in omnibus egritudinib/ frigidis et rectificat appetitū: et cōfortat sua aromaticitate qua aīa dilatat et sua stipticitate qua substantia ipsorū aggregat et fortificat omnia membra et neruos qm̄ lauatur ex eo facies reddit eā pulchrā. Et si caput lauetur ex eo nō cadunt p̄li immo multiplicantur. Et vsus eius preseruat pprie ab antrace et ab butusinodi malis pustulis cōsumit: heguā et melacoliā: et cō/

fortat pprie substantiā cordis: et hoc facit acq̄rere ac sequi iuuenescētia. Et forte q̄ assiduauerit eo nō putrefiet corpus eius: et cū abluitur eo ex eo reddit odoriferum et solidat dētes: fortatq̄ ḡtinguas et cācrū sanat. Nō lauat cū eo cācer et fistule et h̄mōi vulnera deficcant et rectificantur eo. Et q̄n quis ex longa infirmitate infirmus siue debilitatus panē asini in eodē vīno frequētauerit comedere rectificat appetitum et fortat eius mēbrum debilitatum: et cū aqua pluuiali pprie decoctionis et floz tēperatū assiduatum rectificat p̄tibificos et t̄bicos et est secretum: et vs̄ dictus vīnum in quotidia et lēbargia et quartana: et vs̄ in cardiacis passionibus cordis et nauſea et dissimberis et fluxibus. Item et qd̄ de excellētioribus opibus eius est vīcarium r̄p̄tate contra venenosos cibos et venenū: et est tutela magna tā in potu q̄ in ci bo: et fortat virtutem debile regitiuā et est potus pprie paralitico et tremulosis et relaxationi neruoz cōfert et podagre paulatine. Et in summa cōfert oibus mulieribus pprie humidē cōplexionis et rectificat eaz matrices et p̄dest ad cōceptū. Et fit electuariū ex floribus rozisinarini et melle despumato s̄m qd̄ mel rosatum: et est mirabilis vsus eius ad oīa p̄dicta. Et fit stupba ex illa herba ex floribus qd̄ d̄r balneū vaporosum mediante calore: et est balneum vite et mors senectutis: qm̄ assiduatio et facit renouari vt aq̄la iuuentutem suā assiduantes balneo ipso: et est secretissimum et fit ex oleū sicut mel qd̄ gerit vs̄cē balsami et est res archana. Lutus magisteriū hoc est impletur amp̄ora vitri floribus eius et clauditur cū panno duplicato cera et to. Aut cū cera et coop̄to: ita qd̄ non respiret et se pelitur in arca vsq̄ ad mediū et moxetur hic p̄ mensem vñū vel plus donec flores dissoluantur in aq̄ et sepe aqua illa pura et ponatur ad solem p̄ quadraginta dies et inspissabit. aqua illa ad modū balsami fortat em̄ cor cerebrū et ad totū corpus vs̄ cōfert debilitatem neruoz. Remouet pannos et maculas faciei seruat iuuenturē et patitur experientia balsami qm̄ gutta eius sup̄ aquā posita perit fundum et stabit: si ponatur gutta eius in sero in oculo: non t̄m̄ delet maculas: sed omne malum sanat si tribus vicibus iteretur. Amplius res extra est q̄ aqua vite siue ardens que est facta de vīno. in quo remolita fuerit dicta herba curat p̄blegma salsum scabtem cancrum et fistulam q̄ nō possunt aliter sanari. Et si fuerit et resederit dicta herba et flores: et ea si inungatur manus vel membrum paraliticum frequenter: vel ad calorem rectificatur et quandoq̄ sanatur. Sunt et alie operationes singulares que hic propter operis breuitatē obmittuntur cum sufficiant que dicta sunt.

¶ Atinum contra oppilationem splenis et epatis et yctericiam.

Atinū contra oppilationē splenis et epatis et yctericiā: ponatur in eo solia et radices eicozee scolopendrie endiuie et modicū absinthij et facta bullitio ne vel bona calefactioe ponatur ipm̄ vīnū in sacculo et reitetur ad modum clareti: supra p̄dictas herbas et si indigeret aliqua dulcoratione p̄pter amaritudinē ponat aliqd̄ passulay: aut zuccari seu liq̄ritie et h̄mōi: et est mirabile in hoc casu. Et iuuamētū qd̄ vīnoz auget et minuitur s̄m bonitatem ligni vasis et malitiam. Inde est qd̄ vīnū conseruatum in vase thamarisci confert valde splen.

¶ De vīno barbarico.

Atinum barbaricum ad sanandum plagas solo potu. s̄. de caulibus rubicis: ioycticis barbaricis de carbonibus de canabe et anathasia: aut de radicibus rubee maioris ad pondus omnium alioz et bec omnia siccent ad vmbraz: et post puluerizentur et ponantur in sacculo et sacculus in vīno bulliet et ponatur et dimittatur sic esse sepe sacculum ducendo per vas et bibatur de illo mane et sero ad pondus. s̄. iij. vel parum plus. Et supra plagam ponatur lintbeus subtilis et solium caulis desuper et curatur et sanatur et hoc pro delicatis. Pro alijs vero datur de puluere quantum digitis tribus sumi potest in vīno vel ouo et facit eandem operationem: et cum his vulnera intrinseca et extrinseca sanantur quasi diuisa

Tractatus

operatione. Oportet tñ medicū meriti cōplexionē vulnerati ⁊ eius p̄sistentiā vtrius
vel de murete vel febre habeat: tūc autē nō est ita securā ista opatio als indifferē
ter operantur qui sciunt ⁊ fiunt vne iuuatiue ⁊ prima laxatiua ⁊ hñdō fructus siccī
qui reuolutione pellis coarctata humiditate cōi bibitur returgescunt. Et sit q̄ po
nantur vne passate in meliori vīno albo qd̄ habeat ⁊ turgescent ⁊ implebunt vīno
illo: ⁊ cōmiscēbit medulla vīaz cū vīno illo ⁊ fuit vne quasi noue ⁊ in sapore erunt
saporis illius cur? est vīnū. Et si ponant ipse vne vel prima aut ficus in vīno vl̄ aq̄
in qua euacuata sunt aliqua laxatiua implebunt humore illo laxatiuo ⁊ acquiretur
eis virtus laxandi s̄m genus ex corporatorum in predicto liquore.

De vīno extinctionis auri.

Azum extinctionis auri. Hoc vīnum h̄ proprietatē magnā in conditōtū
bus multis q̄ taliter opatur. Extinguatur lamina auri in bono vīno. xl.
vell. vicibus ⁊ dimittatur clarescere ⁊ diligēter coletur ⁊ conferret h̄
omnem virtutē p̄fortadi cor desiccāt supfluitatem oim aliarum supfluitatum a san
guine ⁊ illuminat substantiam cordis ⁊ spūs sua soliditate ⁊ sua claritate p̄fortare
⁊ suo temperamento tēperare ⁊ p̄seruando sanguinē a conestibitū corruptione
mundificare ⁊ sua grauitate supfluitates ad partes expulsionem inclinare ⁊ iuuen
tutem conseruare: ⁊ virtutes numeratim p̄seruare facit in eoz operibus ⁊ proprie
soluit vinam denegatam ⁊ sanat epilepticos ⁊ insensatos ⁊ confert elephanta cro
sis. Et multi modernoz de nobilibus ⁊ maxime de plaris faciunt bullire petias au
ri in coquina eoz sumenda. Et aliqui recipiunt in panellis cū electuarijs. Et alij
in limatura sicut in confectione q̄ d̄ dyamargariton in qua intrat vīru sc̄z auri sc̄z
⁊ argenti limatura. Et quidā nūtur tenere frustra auri in ore ⁊ saluaz deglutire.
Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem ⁊ sufficit in modica quantitate.
Et est ipm vīnum p̄seruatiuum sanitatis ⁊ plongationis vite vt difficile sit credes
re. Et quidā aliter ⁊ aliter diuersis respectibus sicut diuerse sunt hoim p̄sideratio
nes. Et quidā assiduatur tenere in ore. Et si faciunt p̄pter rōnes non tñ hoc agūt
absq̄ similitudine veritatis. Nam cōpertum est q̄ tenere argentū in ore tollit sitz
⁊ corallus in ore retentus confortat stomachū ⁊ ipse quidē corallus suspensus ad col
lum ita q̄ pendeat versus stomachum p̄hibet stomachi conturbationem. Et exp̄
tus sum q̄ appositum iuuat ⁊ depositum deficit iuuamentum. Et si apponitur iuz
uamentum redit. Et breuiter oē vīnum suscipit virtutē ⁊ opationem rez q̄ exiūtū
tur in eo s̄m modos tam dicos. Et ad ista capitula multiplicanda sufficit ingentū
boni artificis ⁊ scientia simplicium. Et aurū quidem verum est res perfectissima
temperamento equali cōpositiōnum in tali proportione elementalī virtutum cui
decompositum nō est simile: ⁊ propter id quod habet de virtutibus ⁊ proprietatib⁹
a natura insunt ei ex influenza celi scilicet virtutes anime: quoniam scissura facta
ex eo non tumescit: et propter perennitatem scientia est quasi stella celi quoniam ipm
est impassibile neq̄ obumbratur: neq̄ dissoluitur ⁊ alteratur: et est quasi miraculū
in via nature cum sit res composita et elementalī. Confortat insuper ⁊ sincerat su
per omnia substantiam cordis ⁊ mineras vite. et palliat lepram ⁊ refrenat illam p
prie: quorum operum effectus non reperitur nisi in vero auro puro de minera crea
to iussu dei. Ideo fallunt in hoc alchimiste: nā ⁊ substantiā ⁊ colorē auri faciunt nō tñ
virtutes p̄dictas in eo infundunt. Immo aduertendum q̄ qñ recipitur qd̄ fit de au
ro dei ⁊ non de ope manuum hoim. Nam illud p̄pter res acutas ⁊ extraneas a na
tura humana q̄ in eius sophisticatione inuentūtur ⁊ ingrediunt noceret cordi plus
r̄mum et vite. Et deus benedictus creauit illud ad salutem humanam vcs ad nes
cessitates eis ministrandas op̄a charitatis moderato vsu. Sed ipsum p̄pter ipsum
vsū immoderatum ⁊ priuatum ⁊ modum inq̄ conuertere tota die molitur vani
tas hominum qui sp̄sant ⁊ ignorant cui congregant ea.

Vinum raspaticum.

Vinum raspaticum id est lingua quodam stipticitate mordens et est puocativum ap-
petitum villos stomachi congregatio propter potiticitatem et medius ex calore vis-
solutis potissime in estate et colericis et sanguineis est medicina: et fit quod
ponant aliquae vineae acerbae cum maturi quam vineae pistantur. Vel quod melius est referuntur
vineae et pistantur cum rapacis in aliqua qualitate, et imitantur vegetum cum musto et tra-
betur. Aut mustum illud a succo et rapaciarum et granorum vuarum que sunt acetosa cum
ponticitate que etiam stiptica sunt cum ponticitate alias stipticitate.

Vinum contra obliuionem.

Vinum ad memoriam reparandam et contra obliuionem. R. 33. 3. 1. pipertis longi gal-
ge. an. 3. iij. gariofilus cubebe. an. 3. 3. nucis indice. 3. 1. 1. fiat puluis et li-
getur leue in sacculo et ponatur in vino libr. viij. bullietur extra ignem et cooperiat
ne respiret et permittatur calcificari et cum opus est assidue tur nec facculus deintus re-
moueatut valeat etiam ad calefaciendum infrigidatos et humidos desiccandos et con-
tra omnem discrasiam fleumatis et ventositatem.

Vinum quod tuuat stomachicos et melancolicos.

Vinum in quo r. 3. epibimini bullite fuerint vel esule per noctem mane col-
latum et bullitum stomachicos et melancolicos iuuat.

De vino eufrasiae pro oculis.

Vinum eufrasiae ad oculos ponatur de ipsa eufrasia in musto fiat vinum eufrasia-
tum. Et visus oculi senum reuiuenscunt et aufert impedimentum eorum defectum visus
ab omni homine de quocumque etate sit in habitudine fleumatica propter siue pin-
guit: et est enim quod permittit nihil videns per longum tempus et infra annum restituitur. est ad visum visus
et. Ipsa enim herba calida est et sicca et habet hanc proprietatem et quod puluis eius comeditur
cum rubea id est cum rubea parte eius facit idem. Vel de puluere recipiat. cum vino et super
sunt testes fide digni et credendi qui fecerunt in seipsum et qui non poterant legere si-
ne ocularijs et legere postmodum absque illis in literam subtiliorem. Sed visus vini
eufrasiati non habet par in proficiendo. Et si nimis esset vinum forte temperetur
cum aqua fensculi. Et si opus est addatur succara alba.

De vino enule campanae.

Vinum in quo steterit enula campana per triduum mirabiliter visus clarificat.
Vinum cuius tertia pars aqua rosarum in quo remollita fuerit tertia propter
decocta per diem naturale aut de aloe dissolutum fuerit cum modico succaro col-
lirizatum abstergit et mundificat cariticas oculorum confortat et clarificat visum et non
permittit humores fluere ad oculos et fluxus dispergit et lacrymas constringit.

De vino saluiato.

Vinum salutatam diuersimode faciunt quoniam aliqui suspendunt fasci-
culum salute in vase. Alii coquunt: sed quocumque modo fiat ita quod nec
corruptum nec alteratum: sed si in sua permaneat bonitate mirabilis est visus
et remollitudo gignitur et dolore dentium ex commotione et propter ois nervorum et nervo-
rum membrorum et confortat membra lapsa debilitata propter abundantiam aquosi phlegmas-
tis sicut in paralisi et hinc. Et temperant in multis humilibus dolores et extractions
spasmosas a nervo cum vinctio vini decoctiois eius et aliquoties liberati sunt et res
certa et melior quam inueniatur in hoc casu. Et visus in epilepsia propter ex causis stomachi
marricis: quoniam sunt loca nervosa.

De vino absterfionis faciei.

Vinum absterfionis faciei et manus dissoluatur tartarum vegetis albi-
ficatum in igne et distillatum per filtrum: et congelatum in bono vino
greco permittatur donec clarificetur et de eo lauentur manus aut facies
et non tangatur donec exsecetur. Et tunc iterum lauentur cum aqua. Item facit vinum in quo
sic est dissoluta clara omni donec sit currens: sed expediret renouare omni scilicet die. Alis

Tractatus

autem butulismodi absterfionis retrahit cutem subtiliat pellem sanguinem ad sup-
ficiem perducit corrugationes cutis auferit.

¶ De vino yfopico:

Ainum yfopi virtutē bz diuerficā diffoluēdi psumēdi ⁊ attrahēdi. Ponat
de ipfo vino yfopato de liquiri. Est em̄ pprie vī:ū senū ⁊ potus cozus.
Valet in tuffi humida ⁊ epilepfia ⁊ multoties vſus etus fanat eā maxī
me in pueris. Et oīa loca humorofa fi lauent cū eo deficcāt ⁊ fanat: ſicut pulmo et
matric ⁊ apit vſas vocales ⁊ facit vocē clarā. Est em̄ herba cala ⁊ ſicca. Ad idē vſ
vīnum liquiritice ⁊ ordei mundi. et confert aſmati. Item vinum limpharum cum
quo diffolute ſunt penidie de ſero in ſintroitu lecti receptum aperit pectus ſtrictus
babilitat ad respirandum: confert tuffi ⁊ maturat catharros. Item dictum vinum
yfopi aſſiduatum fanat hydropicos ⁊ caducos proprie pueros.

¶ De vino confortante omnia membra.

Ainū pfortans oīa mēbra principalia ⁊ ſanitatē eoz pferuās ſit de zinzī
bere albo. ʒ. ʒ. cardamomo domeſtico. ʒ. ij. cinamomi. ʒ. ʒ. macis. ʒ. ij. coriā
dri pparati. ʒ. x. roſaz rub. ʒ. ʒ. colatū ⁊ clarificatū i mūdovafe ſuec ⁊ vtaf.

¶ De vino ad confortationem totius corporis.

Ainū aliud ad pfortationē totius corporis ſit de cubebis garofilibz zinzī
bere optimo. ana. ʒ. ij. paſſulaz. ʒ. ʒ. bulliātū in optimi vini. lib. ij. donec
veniant ad duas ⁊ cū hoc ponant bullire aq̄ roſ. ʒ. ij. ⁊ zuccarē ⁊ bibat
ex eo mane. ʒ. ij. vel minus. Aſus autē etus pfortat cerebrū ⁊ virtutē aīales cōpescit
reuma frigidū pambulatiū ⁊ pferit oibus ſentibus vſz ptra ſincopin ⁊ lippotomiā
t. defectionē cordis cū malefatione mēbroz ⁊ ſtomachi frigiditate ⁊ indigeſtiōe cō
ſumēs ſupfluā humiditatē derelictā ex fructibz ſeu nutrimento nō diuifam: ⁊ rectifi
cat colorē faciēdo cibū digerit ⁊ fieri bonū ſanguinē ⁊ cōtra v̄toſitatē ⁊ actiōes ma
trics ex frigiditate: vel ex nimia humectatione dum naturaliter priuantur a conce
ptu ſi bibatur vel peſſariſetur. valet etiā contra vomitum et contra lenteriam et
omnem indigeſtionē. omnia ſpiritualia membra confortat. Et eſt vtiliſſimus vſus
etis cōualeſcentibus egritudinibus chronicis et frigidis in quibus principalia mem
bra ſunt infrigidata atq; deſecta: et eſt tyſaca vite et confert tuffi et pectori.

¶ De vino ſentulato.

Ainum ſentulatū ſit pprie de ſemine ei⁹ valet cōtra caſignē oculoz exci
tat ventrē diſſoluit ydropicum ⁊ cacchiā ⁊ ego pbau i pueris ⁊ iueni ve
rū. Obuſat venenis vel cibus malarū q̄litaū ⁊ ptra tuffim ⁊ pulmonis
cauſas. Adultriplicat lac ⁊ ſperma: ⁊ qm̄ ſit cū radice ipſius tuuat nefreſim ⁊ uedet
egritudini veſice qm̄ purgat materias ⁊ ſoluit mēſtrua. Et vinū qdē pprie de ei⁹ ſe
mine tollit nauſeā ⁊ ſedat lateris dolorē: v̄toſitatē expellit digeſtionē pfortat opi
lationē ppter ſui amaritudinē aperit. Splenis et epatis et viſcerū dolores placat.

¶ De vino aniſato.

Ainum de aniſo aperit opilatides meatū ⁊ viarum interiorz ⁊ pferuat a
colica ⁊ ventoſitate ⁊ rectificat digeſtionē ⁊ eructuoſam acetofitatē tollit
vſus ei⁹ ⁊ pprie cōpetit mulieribz qm̄ aperitōdo poros et ſubtilitādo ſan
guinē atq; caleſactōdo multiplicat lac aquoſum: ⁊ quādo ſucceratur eſt melius ⁊ tol
lit dolorē renum. Et in vitio quidem renum ex v̄toſitate ⁊ arenulis nō inueni ſe
ſtinius remediū q̄ acceptio ſiue vſus iſtoz electuarioz āte comēſtionē: ſcilicet ⁊ dya
niſi ⁊ diſdraganti: nam ſt atim faciunt dolorē quieſcere: et mundificando renes ad
ducit arenā per vſinam. Et ipſum quidē vinum poteſt fieri cum igne et ſine igne.

¶ De vino ſeneſcentium.

Ainū ſeneſcētū. byemali tpe valēs. multū melācolictis ⁊ ſicumaticis renes
⁊ totū corp⁹ calefacit cruorē emoroydarū tollit: cibū digerit: ⁊ bonū cor

loze facit: lumē acuit: canos capillos retardat: memē cōfortat: et in opilatione ualet
 vt verapigra pter q̄ amarefcit nec laxat. Qm̄ vīnū sic fit. Rect. spice cynatomi car/
 pobalsami xliob. mastics. 3. ij. liquit. passularū. añ. 3. s. succari qđ placet ⁊ pōt fieri
 sine decoctione preter q̄ in musto in modū nectaris ponēdo species in sacco in co/
 satorio: ⁊ reiterare vīnum calefactū donec dissoluatur clarum: et virtutes specterum
 erūntuentur in ipso quod scitur per gustum: et hic est melior modus.

De vino estiuo.

Qnum estiuū. i. propriū in estate sumendū est propriū vīnū rosatū. Et po
 test fieri cū musto de rosis rubeis siccis sicut vīnū bugloslatū: ⁊ sit leuius
 et citius atq; melius. Et sufficit talis modus videlz in vīno potissime ru
 beo si permittatur in ampibora bora comestionis de aqua rosata: quantū placet sa/
 por ⁊ odor: ⁊ bibatur refrigerat cor: mēbra p̄ncipalia cōfortat: et custodit mēbra ne
 dissoluātur eoz vsus a calore: ⁊ dissoluta restaurat: valet p̄tra putrefactionē in febrī
 bus p̄prie pestilētiālibus. ⁊ ipm̄ quidē vīnū ponti tractatū in regimine sanitatis
 in colericis: et tēpore: ⁊ locis calidis. Et est medicinale qm̄ valet cōtra lenteriam ⁊
 dissinteriā: ⁊ defectū cōiectiue: et p̄prie tēperatū cū aqua pluuiāli valet cōtra ro
 mitū et sinopsim. Valet cōtra dyaresim. Et assiduatio lauatiōnis dentū cum eo
 cōfortat gīngiuas: ⁊ os redolet: facit bonū anbelitū ⁊ facit lauatiō cum eo facit car
 nē solidā ⁊ coloratā: ⁊ qm̄ distillatur gutta eius in oculis acuit acē oculoꝝ: qm̄ mun
 dīficat ratione vini: et confortat substantiam oculoꝝ ratione rosarum.

De vino ebulato.

Qnum ebulatū. i. de grānis ebuloꝝ: ⁊ est laxatiū decoquānt grana ebu/
 li qm̄ sunt matura: ⁊ p̄prie tpe vindemiarū cū musto: ⁊ remoueat spuma
 ebullitionis donec de musto sit tertia pars cōsumpta: et in nocte ponatur
 ad srenū. In crastinū vero p̄ colatoriū lignū p̄ filtrū qđ melius est distille: deinde
 recipiat quantitas ipm̄ musti colat: ⁊ ponat in alto musto donec placeat tibi color ⁊
 sapor: ⁊ mittat in vase: ⁊ expectet donec ea defuerescat: et tūc clarificet cū clarifica
 tione clare ouoꝝ: et in alijs fm̄ vsū illoꝝ q̄ preparāt vīna. Ita etiā pōt fieri de vī
 nis veterib; si placet. Et est simile in operib; vīno de radicib; ebuloꝝ ⁊ magis dele
 ctabile: s; nō sic operosum: ⁊ quāto plus sit de virtute dictoꝝ granorum ⁊ magis ad
 spissitudinē tēdēs: tāto magis erit laxatiū: ⁊ semp gustus p̄batōnis sit iudiciū in
 cōmiscibitibus b̄mōi cōfectionū ⁊ de virtute et p̄prietatibus ebuloꝝ.

De vīno albereng: vel alkeleng.

Qnum alberēg. i. vīnū de aristologia lōga. l. de pomis rubeis et q̄ fm̄ ali
 quos d̄: solatrū rubeū: ⁊ tps collectionis et est tēpus vindemiarū cū pri
 mo illa sint rubea sicut cerasa plena: granis: sicut grana ficū: ⁊ latent in
 foliulis: ⁊ sunt boni saporis cū quadā amaritudine: ⁊ colliguntur ⁊ seruātur in filo
 per totū annū in foliulis suis: ⁊ nō putrescūt neq; efficcātur: ⁊ cū adest tēpus ope/
 rationis accipiuntur de illis pomis duo: aut tria: aut plura: ⁊ cōteruntur cū bono vī
 no greco: aut alio bono vīno: ⁊ colatur: et bibitur: et confestim soluitur retentio vīne
 quantūcūq; difficilis sit et diuturna: et educit mīneram calculosam. de renibus et de
 vesica in maxīma quantitate visibititer ita vt manu colligi possit: et inter paulatim
 vsus eius sanat ab butusmodi passionibus. Quod si diuturna fuerit egritudo et in
 sensibus saltē cum hoc adutorio remediatur: et pauciores et leuio: es sustinet passio
 nes. Et fuit tpe meo cardinalis q̄ tā p̄ quadriū vīne abnegationē passus est tur/
 gidus vt desperatus nullis alijs sibi p̄ficiētib; medicinis de cōsilio periti me
 dici p̄ potū vīni b̄mōi soluta est vīna in quantitate vt impleretur quasi conca vīna.
 Et quo solo experimēto medicus ille cū parua scientia factus est magnus et diues.
 Et multis quidē deus scientiam dat magnam: et aufert vtilitatem: et econuerso:
 et hoc totū est: quia medicus dicitur abyssus multa.

Tractatus

De vino gramineo.

Añu gramineū dicitur quod fit de radicibus graminis bene loci. Usus est occidit lumbos et prietate purgat renes et vesicā de arenulis: aperit opilationes interiores epatis: et proprie que fiunt in meseraicis: ex cruditate seu adustio: et est quod principium in eo statim bibitum mitigat dolorem iuncturarum et podagricos: et arteticorum conuertit et deriuat materiam morbi ad vias vrine: quoniam nam est radix diuretica temperata propter dulcedinem que est in ipsa.

De vino contra quotidianam.

Añnum contra quotidianam quartanam: et tertianam notham: et est digestiuum et laxatiuum: et quod digerit educere bene possit. Recipe cule. lib. j. epi. tibi. 5. vs. polipodij cynamomi passularum. añ. 5. iij. mastice. 3. nsi. zedoarij gariofil. añ. 3. j. succare quod sufficit.

De vino fracto.

Añu quod dicitur vinum fractum valēs febricitantibus sine nocumēto sic fit in tribus vel quatuor partibus aqua bullētis posite in ampula ponat pars vna vini et ampula ponat in vase in aqua frigida et refrigeretur: et secure bibat. Hoc enim vinum aperit opilationes: et ducit materiam morbi per vrinam et multum confortat. Et si non biberit vinum naturaliter fermentetur panis cum vino loco aque: et vtatur eo: et veniet ei appetitus bibendi vinum.

De vino dyamon valente ad generationem.

Añu dyamon. i. iad silios pcreados et retinēdos: y mulieribus proprie pinguis et frigidis et non inuēculis. Rect. feñ. 3. iij. sbe. gariofil. cynamomi. añ. 3. i. leustici spice piperis albi. añ. 3. f. galage. añ. carui. añ. scrup. ij. cum succaro fiat nectar: et vsus eius sit proprie in hyeme: et limbetur cum aqua passularum: vel liquore: vel cum aqua succarata donec commode colari possit quoniam est calidum valde.

De vino aqueo ad decipiendum infirmos.

Añu aqueum ad decipiendum infirmos officium ampule plene aqua digito superposito obturet: et tenendo itromittat in vas plenum vino rubeo et odorifero: et cum in fundo vasis locata fuerit digitus eleuet: et ita teneat osu sub vino: et cum extrahit debet simili modo cum digito superposito extrahat et seruetur: et erit aqua habens colorem vini cum modico sapore cum quo infirmus decipitur.

Uinum yringorum.

Añu yringorum. i. de yringis que est calatrappa est secretum quod vinum decoctiois est ad duto succo. statim straguriam soluit: et proficit vobis et in via gnatidōis et auget materiam.

De vino mellito.

Añu mellitum sic fit. Permittunt morari vae dulces albe in vite ad sole eleuatis folijs donec passent: et tunc exprimit mustum ex eis et reponit: et puenit dulcissimum ad spissitudinem redēs. Quam dulcedinem suscipit ex magna digestione a sole ferat: et nutritibile et generatiuum crassiciet et delectabile: maxime tpe hyemis. Et quā aliter bulliat passulas in vino bono in aliqua quantitate donec fiat bene dulce: et reponit in vase vbi mustum poni debet: et addit passulas pistatas et virtus earum transit in vinum: et ipse vae residet cum fecibus: et vnusquisque modus est bonus.

De vino gariofil.

Añu gariofil. tñ cum suspēdōe gariofil. in sacculo posito pedet in musto infra vae gete: s. est vinum nimis desiccatiuum: et hy xture dissoluetur: consumēd: desiccādit: et attrahēdit: et valet contra asina antiquum et tussim senum putredinalē: et contra epilepsiam et sincopim: et confortat digestionem et retentiua: et facit anhelitum odoriferum succarum autem et liquoris minuunt de siccitate eius. De vino aromatico.

Añnum aromaticum fit per suspensiones rerum aromaticarum ab illium suspensarum in sacculo in vase continente vinum vel mustum. Et erit odor et utilitas sua

genus rerum aromatisabilium siue frigidatum siue hoc siue illud.

¶ De uino granato.

Uinum granatum est duobus modis aut in colore granorum granatorum: et illud fit aut per cōmixtionē uarum nigrarum ad albas: aut fit per cōmixtionē ⁊ cōuersationem musti super uas sibi expressas ⁊ morando cū eis per triuū postea extrahendo sic fit cōter in prouincia: et est bonus mod⁹ ⁊ siūt frigidiora uina et magis cōfortatiua ⁊ meliora pro estate qm̄ bz, frigiditate: si p̄p̄t̄ritatem qua cōferantur mēbra ⁊ extractiōe illa sup̄ racemos a granis corticib⁹ uia rum q̄ frigidū sunt ⁊ stipicitatē faciūt. mora ergo operatur vt cōtrahatur de uirtute illorum et immisceatur uino. fit ⁊ alio mō uinū granatū de uino albo quod est uinū medicinale: et prope uinū pro estiuo ⁊ estuantibus ⁊ laborantibus de calore et calēfactis et distomachar̄ hētericis ⁊ colericis: et oportet q̄ recipiantur moderato usu: et qm̄ etiā q̄ dū necessitas requirit⁹ ⁊ de cōsilio periti: ⁊ ita obseruandum est in qualitate ⁊ re medicinali vt dixi qm̄ res medicinalis est habēs mensuratōnē sc̄dm̄ morbi extēsiōnē ⁊ remissionē. Sumātur ergo grana granatorū p̄p̄t̄ie maiorum: et fiat de eo sicut diximus in uino de granis ebulozum ⁊ illud sc̄dm̄ me p̄e ceteris alijs modis colando ⁊ teneo meliorē. Et quidam seruant poma granatorū ⁊ cū uolunt lesano aut in cōmestione uti uino cum uirtute granorū exprūmunt grana per lintebum mundū in uase: ⁊ imponunt uino bibēdo sicut placet. Et melior modus est conferuare poma q̄ succū in ampullis q̄si in ampullis de facili recipit corruptionem. Terum ad utrūq̄ remediū vt in sua per totū annum seruet̄ integritate. Sup̄ uino aut̄ granatorum posito in ampulla seu p̄bala uitri superponatur oleum colophiale in altitudine triū digitorum ⁊ sine corruptione seruabitur. Poma autem exsiccentur ad solem ⁊ cum exsiccata fuerint in aqua feruenti subito immergantur ⁊ extrahantur ab ipsa aqua et ponantur in loco non humectoso ⁊ a corruptione remoto isto modo sine dubio conferuantur. Sunt et alij qui tota estate singulis diebus mane lesano stomacho comedunt vnum vel medium pomum granatum ⁊ superbibunt mensuram optimi uini ex expectant a cibo vsq̄ ad cōuersionem eius: et dicunt preferuari a febrisbus pestilentialibus estuosiuitibus epydēmia et aeris corruptione et non posse cōleram augmentari. Et ego laudo hunc modum propter delectationem que est in actu utroq̄. Et iste modus intrat regimen sanitatis cum hijs qui habent fortes stomachos et sunt parati ad egritudines calidas ⁊ putredinales desudationes ⁊ uariolas et qui timent corruptionem aeris et ignis ⁊ pestilentie. Et quidam puluerisunt de zaccaro et recipiunt grana cum cocleario et est bonum et ualet vsus eorum. ymo uinisatum quod est multo melius quoniam ipsum uinum est in numero eorum que est cibus et potus ⁊ attingit̄ p̄ter hoc ad sanitatis preservationem. Sed vsus exsicantium homini sano est nocuus cum acetum recipiatur per uiam medicine non per uiam cibi. Et ego multotiens multos curauit leuiter ⁊ breuiter de calefactione et effimera propter occursum rerū calidarū vt yctericiam ⁊ sincopim et opilationem de calida causa ministrando grana granatorū in cocleari cum dyarodon ⁊ tria sansdali et rosata nou: illa simul mixtis. Et deus scit q̄ non inueni melius ac citius ⁊ breuius. Remedium ad rectificandū epar distemperatum quocumq̄ modo de calida et consequentia p̄pter acidētia. vñ sepius pallor faciei ⁊ discoloratio generatur sicut dare circa principū tertie et circa finē p̄ie digestionis coclearium vñ de mixtura istorum triū electuariorū etiā sine potu et palliditas siue discoloratio nō generatur nisi ex defectu tertie digestionis q̄ est in epate in quo fit generatio sanguinis ⁊ humorum inuestrostratio. Sed hoc requirit̄ differentiam que est qm̄ accidit̄ propter caliditatem reuberantem aut frigiditatem ex hoc in toto corpore expressas aut circa instrumentū ipsius tertie digestionis qd̄ est epar. Aut in eo: et hoc discernit̄ ex signis ut ne maxime ⁊ p̄ceptione patētis et confectio predicta in calida habet locum in frigi

Tractatus

da vero byanthos et rosata nouella et in omnibus remedijs sanandum vijs: nam quicūq; magis scit magis proficit scilicet qui egritudinū curas per signa et simplicium et cōpositarū rerum naturam melius nouit et cum hoc sue ratiocinationis operationem et propinquitatē veritati dirigit cum ymaginatione facti hic melius et leuius et citius curat et natura quidem vniuersalis non paucis principijs operatur mirabilia et innumerabilia et bono medico et ingenioso pauca sunt necessaria.

¶ De vino contra ventositatem et tussim.

Ainum contra ventositatem et tussim: asina In ipso est vno intrat virtus anisi feniculi et liquiri. Ita qd liquiritia in duplo eorū sit et assidue bibere.

¶ De vino aquatico.

Ainum aquaticū est vinū sanctissimū. Et cognouit virum magne auctoritatis qui nō utebatur alio vino et pro infirmis non est aliquid melius. Nā sit vno corporalis et vsualis vini et aque et admittit de fumo vini et furore eius propter aquam et alterat naturalis frigiditas aq et humiditas. siccitate et caliditate remittitur caliditas vini et siccitas frigiditate et humiditate aq itayt fiat res temperata et est res temperata et est cautela vt bulliat vnū cum altero prius vt melior fiat permixtio et sit aqua bona fontis vni et inde extimatiōe preuisus est apud vulgum vinum potandum temperet ante qd ad mensam portetur et error magnus est. Approbatur maxime apud prelatos et dños vt aqua vino cū bibere volunt impona natur ex quo conturbatio ventositas et indigestio generatur. Et de actionibus nō inueni nisi alexandrum qui caueret in hoc passu. Et causa impedimenti digestiōis est sic diuersitas assumptorum pro eo qd nequit vnita digestio celebrari. Cū autē qualitates que erant contrarie vini et aque fracte sunt et etiam permixte adinuenit qd iam passa est aqua a vino et facta est remissior in sua frigiditate et humiditate et vinum in caliditate et siccitate facta est res temperata magis apta digestioni et incorporatiōi et ostendit ad locum huiusmodi. Exemplum qd cum aqua vino commiscetur videtur manifeste fieri motus inter ea et ascensus vini et descensus aque tanq̄ contrariorum repugnantium ad se invicem commisceri cum primo aliquid tantulum steterit effecta permixtio et tunc est tempus bibendi.

¶ De vino cui datur odor et sapor in momento.

Ainum cui datur odor et sapor in momento et est curiosum maxime pro curijs seu conuilijs regum et dominorum qui volunt se ostendere et habere mirabilem diuersitatem vinorum propter quod est ad bonorem et vtilitatem etiam quoniam per hunc modum potest etiam vinum ad multas res medicinales secundum virtutem rei que sibi applicatur. Et modus est breuis et est talis. Ponatur in aqua vite herba vel species aromatica quam delectat per diem naturalem et virtus illius rei erit excorporata in illa aqua dicta et erit sibi sapor et odor illius et de illa ponatur modicum in vino bibendo et erit vinum in sapore rei appositae in aqua vite.

¶ De vino laxatiuo et mundificatiuo.

Aina laxatiua et mundificatiua sanguinis sunt cū rebus. s. illa proprietate habentibus. Et vt sufficiat vnus modus pro oib. Bulliat in vino res purgantes colerā et mliam vel fleumavel sanguinē mundificantes scdm boni medici cōsiderationē: deinde addens decoctioni colate et clarificate aliquid de melle vel zucchero sicut cōditio aut saporitas rei q̄ requirit ad delectationē rei recipiētis: et posito aliquid de aromatizantibus in sacculo colet sicut claretū et seruet: recipiat sicut oportet. Et est medicus q̄ ponit turbidū vino sine igne ad solē in pbiala per tres dies frequenter mouendo pbialā et excorporatur vrus turbidū in vino: et si deficiunt pone in eorū vno de puluere zuecari. Si administras etiā de ipso vino podagricis defrigidat ipsa multum tuat seu liberat. Et si quoque de reubarbaro ezula elleborio: et alijs speciebus

bus laxatiuis fieri posset: et certe modus curiosus et pulcher est.

¶ Unū qđ aufert v̄tositates ⁊ cōseruat fetū in pregnātibz.

¶ Unū qđ aufert v̄tositatē et abortum a pregnāte et cōseruat fetus vsq; ad ipsū cū oī auxilio. Recl. seminis apij mēte sicce ameos. añ. 3. iij. mastice gariosfl. cardamoni rosaz rubeaz. maior. añ. 3. i. cynamomi cappaz. ex coctis casto: ei zedoarij vris sllirice. añ. scrup. ij. succare lib. ij. fiat de eis claretū addē to melle qđ placet. Et v̄tatur eo modicū mane ⁊ sero. Et potest etiā fieri electuarium de eisdē cum de sero cubat sumat scrup. i. cū bono vīno immiscendo qđ melius est. Cōfortat etiā ligamēta ⁊ virtutē retentiu adiuuat ad ferendum onus creature et sterilitē propter v̄tositatem aut frigiditatem: vel humiditātē: vel matricis superfluam humorositatem: propter quod specialiter frequēter culpa sterilitatis accidit. Habilitat etiā ad concipiendum deo dante.

¶ De vīno constringente fluxum ventris.

¶ Unū nobilissimū quod stringit fluxum v̄tris: et cōfortat stomachum fit de succo cītoniorum depurato cum vīno et aqua rosata.

¶ Explicit tractatus de de vīnis.

¶ Incipit epistola de accidentibus senectutis et senij.

Gratie mūdi qui ex bīna stirpe nobili originē assumpsisti: altissimus de v̄strā clemētā et sanctitatē ad oīa optata faciat puenire. Cogito et cogitauit t̄pib; multis v̄re altitudinē cōplacere ascēdi in altū ⁊ inueſnit rē difficile ⁊ sepe fallibilē ad iudicādū rīnatus sum viscera terre: et inueni tibi vanitatē et t̄pib; p̄ditionē reduxit me fortuna in mediū forte ppter mediocritatē mei animi: et in eo inueni tres doctrīnas p̄ncipi necessarias volēti s̄go t̄pe dīari. Quarū vna docet discernere equū ab iniquo: ⁊ iustū ab iniusto: et ius suū vnicuiq; rectissime exhibere. Et hec cōseruat p̄ncipē in sua lege: ⁊ boies naturales in bono statu ⁊ pace: vt dño suo nō aduersent: s; semp̄ ei seruiat: ⁊ ipm̄ diligant toto corde. Alia docet sanū in sanitate regere: ⁊ egris reddere sanitatē: et hoc inuenit licet impfecte in libris sciētē medicine. Et iō sequētes ei⁹ operationē proſpter ip̄s⁹ doctrīne defectū ⁊ intellēctū occultū errare sepissime cōsueuerunt. Tercia sciētia est difficilis: ⁊ obscurior: de qua parū puenit ad nos eo qđ apud caldeos ⁊ grecos parū habet: vel qđ ad eos nō puenit: vel qđ sepulta fuit ab antiq;: ⁊ de hac intērtione intēdo cōponere v̄stre altitudinē sermonē minime cōsuetū vt altissimus deus conseruet in vobis. corporis v̄res ⁊ thesaurū sapientē vsq; ad terminū naturalē quē ipse in sua posuit potestate. Et in eo sermone iuestigabo doctrinā que docet boiem defendere ab accidētib; senectutis et senij ne veniāt ante tēpus. Et si venerit qui dē oīno partim docet penitē. remouere: ⁊ que cū t̄pe venire debēt docet absq; lesidē aliqua per spaciū tēporis retardare: nā quedā ex his dīmīnuūt microcosmū a deco re: quedā ab operationib; humanis: vt nec sibi. nec alijs v̄lterius p̄ficere plene pōt cū suū terminū sic festinat: et nō solū accidēta senectutis aliqñ accidūt iuuenibus: sed senij sensibus accidūt tota die: ⁊ sic ip̄i amittūt ex negligētia regiminis: ⁊ ignorātia proprietatū rerū qđ natura eis diligētissime ministrat. Nā donec homo absq; accidētibus senectutis ⁊ senij cōsistat: nec decore sensus: intellectus: nec virtutes ant males in eo ⁊ corpore minuantur: ⁊ qđ predicta inuestigato sit possibilis sapientes duas v̄tas ad hoc cōsequēdum nobis oīlādūt. Quarū vna est per regimen sanitatis tradita sapientibus: vt Auicē. testatur in probemio sui regiminis vbi dicit ars custo diēdi sanitatē a duabus rebus securitatē prebet homini ⁊ cetera. Alia est p̄prietas quarūdā medicinarū que ab antiquis fuerūt occultate: de quib; Diascorides loquitur

De regimine

tur testante ha'y supra tegni galieni dicere circa finem possibile est vt sint medicine
alique q̄ prohibeāt hominem a velocitate senectutis ⁊ frigore ⁊ siccitate membroru
et p̄ illud elongat vita hominis. Itē dicunt q̄ illi q̄ diu vixerunt vsi sunt medicinis
quibus prolongata est vt vita eoz̄ quarū cognitio nō puenit ad grecos ⁊ in libro pre
teriti in capitulo de mulso legit q̄ diuus august⁹ interrogauit quendā q̄ longo tē
pore vixerat quomodo vires corporis tot temporibus pseruauit. Responsum est ei po
sui oleum exterius ⁊ mullum iterius: sed hic sermo occultā habet interpretationē q̄
cum dixit oleū exterius intelligitur sicut sonat ⁊ qualiter hec inunctio fieri debet vs
cam in capitulo de his q̄ animaliam virtutem excitāt. Sed cū dicit posui mullum in
terius id est nutritia in caliditate ⁊ humiditate temperata: q̄ mullum est res tē
perata q̄ de aqua ⁊ melle fit dum modo proportionet secundū qd̄ cōuenit. Et filius
principis abolay dicit in secunda parte sui libri q̄ vsus carnis cuiusdā serpentis p̄
longat vitā ⁊ cōfortat virtutem ⁊ pseruat sensum ⁊ iuuentutem. Item dicit Auic. in
quarto can. in sen. decoratiōis q̄ si. 3. j. dragagati rubei alba calay potes depliat ca
nos ⁊ loco eoz̄ facit n̄gros renasci: ⁊ in multis alijs locis iueni philosophos ⁊ alios
sapientes de hac intentiōe loq̄ leuiter in trāseundo: nec inueni ab eis traditū in hac
intentiōe totū qd̄ necessariū esse debet: ⁊ ideo de hac materia rescripti v̄e altitudi
doctrinā specialē. Postq̄ nō sic est oportet vos subtiliter intelligere q̄ atq̄ occultate
rūt scilicet causas senectutis ⁊ senij ⁊ eoz̄ accidentiū q̄ quādoq̄ cū tempore quādoq̄
ante temp⁹ accidere p̄sueuerūt. Sed senectus et sensum et eozum accidentia proue
niunt ex debilitate caloris naturalis: debilitas autem caloris naturalis prouenit ex
dissolutione naturalis humiditatis et ex augmento extraneae. Unde quedā sunt que
humiditatem naturalem cōfortāt et restaurāt et restauratā sincerāt. Et quedā que
extraneā humiditatem festinant venire et q̄ iam venit purgant et cōsumunt et sic na
turali humiditate defensa et dissoluta restaurata et extranea defensa ab augmento
et augmentata cōsumpta ⁊ purgata. Tūc p̄sequens est: vt calor naturalis cōfortet ⁊
virtus eius releuetur q̄ fuit ex predictis incōmodis debilitatus ⁊ tādē canities cu
tis deformitas ⁊ lesiōis sensus impedimentū qd̄ est senectutis accidēs auferat. Et
hec p̄dicta nō faciūt regimē ist⁹ epistole nisi p̄seruato regimine senij sanitatis a sapiē
tibus traditū. Quia sapientū regimen est principii ist⁹ epistole. Sed regimen est
additio ⁊ p̄plementū qd̄ sapientes antiq̄ occultauerāt. Et hec est via p̄ quē homo
ab accidentib⁹ senectutis ⁊ senij ne ventāt ate tēp⁹. Et post illud veniētia retardātur:
et p̄ hoc conseruabitur iuuentus et festina senectus retardabitur virtute dei excelsi.
De causis senectutis et de his que causis senectutis obstant.

De accidentibus senectutis et senij et eozum causis et signis lesionum sensuum.

De cibis ⁊ potib⁹ q̄ naturalē humiditatem q̄ quotidie resolutā cōueniēt⁹ restaurāt.

De his q̄ naturalē retardāt humiditatem resolutā ⁊ restaurāt sincerāt ne cito resoluat.

De nutritiis ⁊ alijs rebus que accidunt senectutis ⁊ senij se stinēt venire.

De his que euacuant et consumunt inducentem inducentem senectutis et
senij: et canos auferunt et tingunt.

De his que calorem naturalem debilitatum ex naturali cursu nature et resolutio
nis naturalis humiditatis ex augmento extraneae confortant et restaurant.

De his que virtutes et sensus reparant et confortant: et iuuentutem conseruant.

De his que animalē excitant virtutem: et corpora confortant: et motum alleniant.

De his que induunt cutem pulchritudine iuuentū: et mundificatione: et rubedine:
et que cutis auferunt corrugationem.

De his que tuant et ledunt sensum: id est ymaginationem et memoriam.

M Ando senescere sensus boies nō p̄p̄t m̄d̄t senecturē: s̄ p̄p̄t multiplicā
tionē v̄tutū iñficiētū ip̄m aerē q̄ nos circūdat. Et p̄pter negligētia regi
minis et ignorātia p̄p̄rietatū illarū rerū que regimini defectū suppleus

ex quorū infectione negligentia ⁊ ignorantia calor naturalis añ tps ꝑstīdēt mīnūtī in
cipit. Et post illud erit dīminūtio ⁊ dīstēperantia magis accelerat. ex cuius debilita
te accidentia pueniūt fenectutis que in tpe cōstīdendi si accidant possunt auferri et
p illud eoz puenitio pōt retardari vt rapid⁹ ille cursus q̄ fit de fenecture ad sentū
et de sentū ad decrepitate nō festinet qz circū? etatū plus currit de fenecture ad sentū
vna die q̄ faciat de iuuentute ad fenectutē in tribus. ⁊ sic de sentū ad etatē decrepī
tam fit. S; debilitas naturalis caloris fit duob⁹ modis. p resolutionē naturalis ⁊ ab
miditatis ⁊ augmētū extraneē: qm calor imat⁹ in humiditate existit naturalis: et ab
augmēto extraneē humiditatis extinguit q̄ puenit ex debilitate digerēdi: vt Auicēn.
in primo cañ. caplo de cōplexiōib⁹. S; cause resolutionis naturalis humiditatis et
augmētatiōis extraneē p q̄s calor naturalis debilitat sunt multe: vt in hoc capitulo
decarabo. S; resolutio naturalis hūditatē accidit ex duob⁹ causis. Pria ē aer circū
dās q̄ materiā desiccāt ⁊ calor imat⁹ q̄ int⁹ ē ad hoc adiuuat: qz ipse est cā extinguen
di seipm eo q̄ suā cōsumit materiā sicut ignis lapadis extinguit cū oleū suū sūmit.
Secda: cā ē labor pueniēs ex motib⁹ corporeis ⁊ aialib⁹ q̄ sunt necessarij inuita ad re
sistendū illi toti: vt ait Auicēn. in caplo de cōplexiōibus etatū ⁊ generū. Alor⁹ aial
les sunt accidentia animi. Alor⁹ corporei dicunt q̄b⁹ corpa mouent: alterant ⁊ muta
tur a causis necessarijs male mēsuratis. S; ex augmēto extraneē humiditatis ⁊ hu
moris extranei fit duob⁹ modis. scilicet ex vsu cibariozū ⁊ rerū generatū innaturalē humi
ditatem et p̄cipue flegmaticā ⁊ q̄ sunt illa inferi⁹ dicā in capitulo de nutrientib⁹ et
rebus que accidentia fenectutis ⁊ senij festinat venire. Alio modo fit ex indigestiōe ex
q̄ generat hūditas natural⁹ ⁊ humor putrid⁹. Mā digestiō ē radix gñatiōis in natura
lis ⁊ naturalis hūditatis. q̄ cū ē bōa bonā: mala malā generat hūditatē: vt Galen⁹
in regni. ⁊ Auicēn. i quarto cañ. de reb⁹ q̄ canticiē retardāt. Mā ex cibis male digestis
malus humor generat⁹: et ex cibis q̄ naturaliter generāt malū humorē bñ digestis bo
nus humor a: iqn generat⁹. Et nota q̄ nō solū flegma appellat hūditas extranea: s;
omnis humor extraneus putridus: vt Auicenna de complexionibus etatum. Sed
flegma extraneum est omnibus extraneis humoribus deterius. Nam ipsum inuit
ad extingendum calorem naturalem duobus modis. Unomodo suffocando et alte
ro qualitati obutando. Et rasis dicit in capitulo de iuuamentis ventris solutionis
q̄ hec humiditas generatur ex errore nutrientium et ex dicta negligentia et corporis
intemperantia. Et per banc dissolutionem naturalis humiditatis ⁊ augmentum
extraneē inueteratur homo que inueteratio fit duobus modis vt dicit Aristoteles
in epistola ad alexandrum. vno modo ex naturali cursu nature et cum tempore paus
tatim et successiue: et post tempus cōstīdendi post quod caliditas naturalis minū
incipit necessario et tempus illi d̄ incipit post etatem quadragintaquinque annorum
vel quinquaginta annorum: vt Auicenna in capitulo de complexionibus generum ⁊
etatum. Alio modo inueteratur homo ex necessitatibus et curis pessimis et hoc
fit per viam dissolutionis naturalis humiditatis. et fit taliter. Nam diturne egris
tudinis et in mala accidentia dissolunt et defecant naturalem humiditatem que ca
loris naturalis est fomentum. humiditate desiccata et dissoluita calor naturalis debi
litatur et infriq̄ datur: eo debilitato et infriq̄dato virtus digestiua deficit: et ideo
cibaria indigesta permanent ex quorum indigestione naturalis humiditas desicca
tur ⁊ extranea augmentatur et sic membra nutrimento carentia infriq̄dantur: des
sicantur et consumuntur: quia non nutriuntur: vt dicit ysaac in libro. febrium. Sed
queritur que sit ista humiditas. et in quo loco est a qua calor naturalis nutrit que
est eius fomentum. Hec humiditas est in concauitate cordis ⁊ in venis citis et arte
rijs: vt ysaac i p̄dicto libro caplo de etbica. Præterea in membris sunt hūditates diuer
sarū specierū s. q̄b⁹ sunt hūditates pate ad nutriēdū ⁊ humectādum iuncturas: de
illis ergo est illud quod est repositū in venis: ⁊ illud quod est repositum in membris

De regimine

sicut ros vt Aluicena in q̄rto can. caplo de etbica. ⁊ forte sapiētes intēdūt q̄ oēs iste humiditates sunt fomētū caloris naturalis: et p̄cipue illa q̄ ē in corde ⁊ in arterijs et venis et: q̄ restaurat p̄ctū ⁊ potū enchimū ⁊ clarificat p̄ medicamina accepta per bos ⁊ humiditas mēbrozū p̄ medicamina extriseca sicut minutioēs ⁊ balnearc. Postq̄ vidim⁹ de causis senectutis vidēdū ē q̄ ipsi obuāt cāis de q̄rū obuiatioē sapientes duas tradiderūt doctrinas q̄rū vna ē sciētia regiminis. Alia sciētia ē p̄prietatū q̄rū/ dam rerū q̄s antiqui occelauerūt: ⁊ q̄r fit p̄ regimē Aluicēna docet in p̄ncipio. sūt regiminis sanitatis dices ars custo diēdi sanitatē a duab⁹ reb⁹ securitatem p̄bet hōi scilz a p̄hibitōe penit⁹ putrefactōis ⁊ d̄fensioē humiditatis ne cito dissoluat: q̄ defen/ sio fit p̄ regimē restauratōis q̄d fit in corpe loco et⁹ q̄d resoluūt s̄m q̄ritatē possibilē: ⁊ p̄ regimē p̄hibēs d̄nūz cārū siccitatē accelerare faciētū exceptis cāis q̄ faciūt siccitatē debere esse. Et aliud sit p̄ regimē custodiēs a generatioē putrefactōis: ⁊ ob hoc dicit Aluicēn. q̄ regimē sanitatis facit bec p̄dicta ⁊ loquit p̄. sino doctbē: q̄ quod est partis attribuit tortet gerit vicē p̄suadentiū: vt attente intendant oēs studētes b̄ue/ kērie regiminis: ⁊ sic solū regimē sanitatis traditū a sapientib⁹ nō facit hoc: s̄ par/ tim. S̄z vna cū regimine istū epistole retardat hoc totū q̄d sup̄radictū est. Altera do/ ctrina est q̄ defendit cor⁹ alterari cū vsu quarūdā medicinarū quas antiqui occul/ tauerūt quas res oēs in caplo regiminis istius epistole declarabo. Sed regimē san/ tatis sapientū cū regimine istius ep̄le nō cōcordat: q̄ regimē sapientū docet regere oēs etates: sed regimē ep̄le docet regere senes ⁊ seniores ⁊ decrepitos t̄m. Præterea regimē sapiētū tenū ⁊ seniozū est p̄ncipiū: s̄z istius ep̄le est finis ⁊ cōplementum et vnū absq̄ alio parū p̄ficat. Mā doctrina regiminis sapiētū p̄cipit obusare cau/ sis senectutis cū mensuratione sex generū causarū necelariarū q̄ conseruant corpus et mutāt ⁊ sic iste cause sunt p̄pletive sanitatis ⁊ infirmitatis q̄ q̄n a ministrant in q̄lstatibus ⁊ q̄ritatib⁹ et vsu ear⁹ scdm q̄ opz cōseruāt sanitatē et q̄n nō ministrā/ tur scdm q̄ oportet ⁊ trāsēūt in illo faciūt accidere egritudinē q̄n p̄seuerat trāsitus et multiplicat. collige hoc in teg. Gal. cū expositioē baly sibi vbi tractat de regimine sanitatis sed mēsuratio barū causarū p̄pletē fieri nō pōt ita q̄ nō excedat vltra vel/ citra q̄ sapiētes pl⁹ p̄ceperūt fieri q̄ in actū deduct possit: q̄ itelligētia est op̄atione subtilior et sic mēsuratio p̄pleta illaz causar⁹ est impossibilis nisi in corpe meliori: s̄z/ matim in quo natura mēsurat q̄d bodie non de facili iuenit sed regimē ep̄le in quo sunt medicine occultate ab anti quis de q̄b⁹ Dioscorides loquitur supplet defectū mē/ surationis illoz sex generū causar⁹ scd̄z possibilitatē rerū mēsuratarū. Quis em̄ ac ē infectum a vaporibus putridis delatis a ventis vitabit. Et quis cibum ⁊ potū mē/ surabit ⁊ somnum ⁊ vigilias ⁊ motū ⁊ quietem ⁊ illa q̄ fiunt ⁊ retinentur ⁊ acciden/ tia anime quā excedant vltra vel citra ita q̄ corpus non muet ab his: nullus? Mes/ cesse igitur fuit vt antiqui vterentur medicinis que defendebant cor⁹ vsu alterari ab his causis administratis ⁊ secundum mensurationem possibilem supplerent defe/ ctum causarum secundum possibilitatem mensuratarū. Et ego collegi vestre altit⁹/ dini ex libris sapientum et ex reuelatione diuina regimen istius ep̄stole quod est cō/ plementū regiminis sapientum vsus cuius defectum supplet et defendit naturales humiditatem dissolui et extrancum augmentari in tempore consistēdi et post ipsū illud defendit eozū dissolutionem ⁊ augmentationē accelerari ex quibus incōmodis calor naturalis debilitatur. ex cuius debilitatōe senectus ⁊ eius accidentia habent p̄ouenire: sed vsus istius regiminis ep̄stole non prodest negligentibus doctrinam regiminis sanitatis sapientum et p̄cipue in regimine quod debet fieri post tem/ pes consistēdi. Quare ergo sapientes scripserunt regimen sanitatis et prospicere/ tes rerum que sunt in hac ep̄stola penitus dimiserunt cause sunt multe quarum vna est quia magis necessarium fuit q̄ scienisa que non potest sciri absq̄ mas/ gno labore ⁊ subtili ingenio a sapientibus traderetur quam illa que a legentē taliter

quall pōt fieri. Præterea regimē sapiētum docet regere oēm etatē: oēm cōplexionē: et oia membra: pter trīa insira sensuum occulta: et oē esse bonū et oē corpus sanū. Sed regimen ep̄le non docet nisi supplemētum regiminis senis et senioz qd̄ antiq̄ non scripserunt sapientes: vcz defendere senem ab accitibus senij: et senium ab acciden- tibus decrepse etatis: qz non inueni sciam pfectā inuentā et cōpletā ab aliquo sapiē te nisi in senectute: vt liber principis philosphoz ad alexādrum testatur: qz in illa etate rō est, valde clara: lz memoria sit aliquātulum diminuta in nō vteute: sed in q̄ busdā istaz medicinz: de q̄bus sum locutus loquor: in ep̄la hac in exp̄tētia et vsu: et in q̄busdā non: qz non est possibile cuilibet boi exp̄tri et vti in rebus oibz. eo qz trīa p̄tradicunt. s. sumptus: et potentia: et fama vulgī: inter q̄ faciā mentionem de vi rerū sermone occulto q̄ inter alias res quas in hac ep̄la scribā obtinent p̄cipatū. Quia rum vna tacet in visceribus terre: altera natat in mari: tertia repit terrā: quarta ves getatur in aere: quinta assimilatur medicīne q̄ egreditur de mīnera nobilis aīalis. Sexta egreditur de mīnera aīalis longe vite: et ideo sermone occulto de his loquar attendens p̄ceptum principis philosphoz ad alexādrū dicentis: qd̄ oēs occultas p̄ p̄ietates detegit est transgressor: q̄ncqz diuine legis. Præterea dubitauit ne ad manū infidelium deueniret qd̄ esset indignū: qz oēs q̄ q̄runt legem diuinā subiicere sub posse p̄p̄ietatibus illaz rez: et plātis aīalibus lapidibus diuinitus sunt. collate nō debent recte iuuamentum: sed supradicte res indigent p̄paratione qdā electio- nā in quacūqz re altissimus deus posuit p̄p̄ietatem et iuuamentū ibi posuit nocu mentū in p̄trarium p̄ custodia: vt in tyro: et elleboro: et auro: vt nullus ex his opatiof nem nobilē et sublimē p̄seq̄ possit. Præterea vbiq̄qz altissimus deus posuit p̄p̄ieta tem in effabilem ibi quandā posuit similitudinem: vt ql̄bet hō clarī intellectus suā cō gnosceret opationem. Nā plurime res faciunt qd̄ ostendunt vel sua forma: vel mate ria: vel sua essentia: vel suo colore: et durabilitate et corruptiōe. Nā id cōseruat quod diu cōseruatur: et id corripit qd̄ cito corripitur et id facit ad cuius similitudinez res ql̄bet denotata est et formata: hoc est qd̄ antiq̄ occultauerunt: et adhuc nostris tē- poribus est occultatum nisi vti in speculatioe sapiēs: et in opatione longo tpe sit exp̄tus. Et nota qz ex q̄busdā rebz et medicinis p̄dictis pōt separari virtus a suo corpore vt de oibus medicinis q̄ sunt ex plātis et aīalibus: et ex q̄busdā separari non pōt velut de oibus illis q̄ sunt spisse substantie vt metalla: et q̄ sunt de ḡie lapidū vt corall: ta cincti et silia: et he sunt subtiliter terende in vltimo et p̄p̄ie cum voluntas nostra est vt puentant ad finem elongationis: vt Aul. in. ij. cañ. de iudicijs quarūdam medicī narum extrinsecus. Sed hec contritio non pōt fieri in metallis nisi p̄ cōbustionem: et hoc est qd̄ credo ait Aul. in. c. de lepra et argento et auro facere in. v. cañ. in confectio ne de facincto. Sed quidam alij p̄ceperunt soluere medicinas spisse substantie: vt Aristo. ait testante ysaac in gradibus. c. de margaritis dicens: vidi quosā boīes eliz quasse gemmas de quarum liquoze albe morp̄hee lote plene curate sunt. Sed medi camina subtilis substantie vltimo non sunt terenda: vt ad istam non conuertantur opationem. vt Gal. dixit de cymino testate Aul. Quedā aut̄ istoz medicaminū sunt laxatiua qdā confortatiua. Sed de q̄busdā laxatiuis pōt separari virtus a corpore: et de quibusdā non separatur: vt ab omnibus rebus asperis Aul. dicit in. c. de scabie qz ipse p̄cepit in caplo de regulis. solutionis ventris et vomitus vt necesse est in quibz busdam regionibus et cōplexionibus ne medicinarum corpora ponderentur. S; vt tutes eaz tantum. Et Raf. in. c. de simplicibus laxatiuis p̄cepit de mirabolanis facere decoctiones et siropos in quibus sola virtus solutioz et confortatiuoz remā net. Et hoc ideo p̄cipiunt sapientes vt natura deponet medicamen ad loca longi qua: vt excludat inimicum nature sicut Iohannes damascenus p̄cepit in medicinis que facta est cibis: qz earum virtus absqz corpore plus operatur sola q̄ iuncta cum suo corpore in hac nostra intentione: qz calor naturalis fatigatur in separando virtus

tutem rei a corpore qđ est duax terrestre ⁊ eo fatigato debilitus portabit virtutem ad infra sensuum: vt ea possit deopplare ⁊ supflua destrueret humiditatem ⁊ ad membra quartę digōnis currere: vt virtutē digestiua carnis ⁊ cutis p̄fortet ex q̄bus debilitat̄ pueniunt qđam accidentia senectutis vt p̄z in morphea. Præterea calor naturalis nostri corporis non est semp̄ potēs in oibus medicinis separe virtutē a corpore suo terrestri. Sed cum virtus sola datur absq̄ corpore calor naturalis non fatigatur nec virtus medicinę destruitur a digōnibus in deportādo eā ad niēbia filius partium: ⁊ infra sensuum: ⁊ ita virtus rei suam opationem cōplebit calorem naturalem non fatigando: ⁊ cum hoc concordat Gal. testante ysaac in. c. de lepra dicens nullum vidi boiem infectum curatum nisi biberit vinum in quo ceciderit v̄pa. Et iohannes damascenus in suis amporisimis oportet ad purgandū intra pullos humores vt medicina in similitudinem cibi cōuertatur p̄ ingenium ⁊ arbitrium medici. Alius dicit op̄s medicinam que ad tertiam transit digestionem q̄ auidē recipiatur ⁊ fm̄ quosdam cum reconuertibilis: sicut est lac ⁊ ius gallinarum.

De accidentibus senectutis ⁊ senij ⁊ eorū causis ⁊ signis lesionum sensuum.

Accidētia senectutis ⁊ senij sunt hec: canities: palliditas: ⁊ cutis corrugatio: debilitas virtū ⁊ virtū: diminutio sanguinis ⁊ spūz: lippitudo oculorū: multitudo musculaginis: excreatus putridus: debilitas anelitus: infomnietas: ira ⁊ inquietatio animi: lesio instrumentorū sensuum in q̄bus virtus antimalis opatur. Et de omnibus videamus: ⁊ ex qua occasione quodlibet accidēs h̄ puenire: notato tñ q̄ quedā ex p̄dictis accidentibus accidunt in tpe consistendi: quedam sensibus necnon p̄dicta oia in sensibus possunt puenire: sed qñ accidunt in tpe consistendi: tunc p̄dicta accidentia non dicuntur senectutis accidentia: sed infirmitates ⁊ remouebunt tanq̄ egritudines q̄ oibus etatibus accidere consueuerūt. Et principalis cā omnium p̄dictorū accidentium est debilitas caloris naturalis que fit duobus modis vt superius dictum est. Lanticies contingit ex phlegmate putrido egrediente a stomacho vel a cerebro: vt ysaac dicit ⁊ non solum videtur hoc accidēs ex solo phlegmate putrido. vt Auicenna in capitulo de complexionibus etatum: sed hic humor putridus generatur multis modis. Unus est ex vsu quarundam rerum que humorem putridum inducentem caniciem generant vt infra inuenies capitulum speciale. Alius est ex debilitate caloris naturalis: qui exit a corpore abundans ita frigoris: vt Aristoteles in fine libri de animalibus. Nam calor naturalis debilitato cibis p̄iuatur digestionē: ⁊ tunc humor putridus inducit hoc accidēs vt baly supra regi. scilicet vbi tractat de regimine senum. Et quandoq̄ hoc accidēs contingit in pilis et capillis: et tunc difficile est ad remouendum postq̄ venit: sed est nimis difficile ad defendendum ne ante tempus veniat. Item dicit Aristoteles in loco supra dicto q̄ pili cooperti citius canescunt q̄ discooperti: nam coopertorū p̄hibet ventum et ventus p̄iicit putrefactionem. Item pili tymposū canescunt citius q̄ posteriorum: quia in parte anteriori cerebri est plus de humiditate ideo citius putrefcit. Et quandoq̄ p̄ouenit canities ex infirmitate cutis vt in morphea et barabas ⁊c. Et tunc accidit ex debilitate caloris illius membri: nam cibus p̄uenit ad quodlibet membrorum ⁊ digeritur a calore naturali illius membri ⁊ a virtute digestiua illius membri. Cum ergo ille calor debilitatur corrumpitur ille cibus ⁊ tunc accidit membro infirmitas ⁊ occasio. Item dicit q̄ qñq̄ accidit q̄ multi infirmantur p̄pter quam causam pili canescunt ⁊ post infirmitatem reuertuntur ad suam dispositionem: ⁊ cā citius est debilitas naturalis caloris: in decoctione cibi ⁊ in mēbro: ⁊ qñ sanitas reuertitur nigrescunt pili: ⁊ ille erit similis seni qui mutatus est ⁊ factus est iuuenis. Sed Auicenna dicit in quarto de dispositione conualescētū q̄ ideo capilli albescunt: q̄ p̄iuantur nutrimento: eo q̄ exit ⁊ spargitur humiditas innata que facit nigredinē: sicut accidit fegetib⁹ qñ desiccatur albescūt. Postea qñ pot

taq̄ aqua reddi eoz̄ viriditas: et ita q̄n dispositiones bone sunt reddi n̄gredo: et hoc
 nō pōt accidere nisi in erate cōsistēdi. Præterea i vnoquoq̄ mēbro existit virtus nas
 turalis s̄m cōplexionē et q̄ cōuertit nutrimentū in similitudinē mēbr̄: s̄ diuersa vir
 tute in similitudinē alteri? si nō bñ p̄mutat. Et hac diuersitate puenit infirmitas in
 cute: vt Auicē. in. f. l. añ. de virtutib⁹ naturalib⁹. Itē q̄n cutis virtus ⁊ mēbr̄ est des
 bilis corūpit naturā ⁊ cōplexionē nutrimentī eius qd̄ in ea penetrat: ⁊ in illo nutri
 mēto corrupto corūpit ⁊ cōuertit oē nutrimentū qd̄ venit ad illā materiā ad natu
 rā suā sicut bona cōplexio cōuertit materiā corruptā ad rectificationē ⁊ facit eā con
 uenientē vel ut narrat. S. testāte Auicē. in. c. morpheas: q̄ est quedā arbor q̄ mutat̄
 de venenositate ad comestibilitatē ex trāsp̄lātatione sicut arbor q̄ est in persia: cui⁹
 fruct⁹ sunt venenosi cū trāsp̄lātant̄ in egypto sūt comestibiles: si iterū trāsp̄lātan
 tur in psia redeūt fruct⁹ ad venenositatē. Et p̄pter p̄dictā causam fuerūt inuēta me
 dicamina q̄ ponunt̄ in exteriorib⁹ sicut inunctiones ⁊ lanationes. ⁊. Illā talia medica
 mina sunt magis p̄p̄nua i curationē egritudinū pueniētū ex nocumētis quarte
 digestiōis q̄ intrinseca: qz̄ virt⁹ medicinaz̄ sumptaz̄ intrinsecus frāgit q̄nq̄ a p̄tima
 et sc̄da digestiōe: q̄ cū puenit ad quartā operatio e⁹ tā fracta est: ita q̄ nō p̄dest vt
 vult Auicē. in. c. de lassitudine ex se veniētē ⁊ sic inunctiones cōfortāt virtutē quarte di
 gestiōis. Et est verū q̄ medicamēta exteriora sūt magis p̄p̄nua interiorib⁹ humo
 re purgato vel humore nō peccātē i interiorib⁹. S̄ q̄n humor peccat p̄mo d̄z̄ corp⁹
 ab humore nocuo cōplete purgare: deidē caroz̄ cutis cū puocatiōe lōgi sudoris mū
 dificat. Tertio virtutē mēbr̄ cōfortāt: qz̄ nisi virt⁹ mēbr̄ cōfortet̄: ⁊ ad suā naturā re
 ducāt humor regenerabit̄: et p̄cipue q̄n melācolici humores inferūt lesiones. S̄ ad
 purgationē humoris corrupti in q̄rta digestiōe dicit̄ ut qd̄d q̄ sola virtus laxatiuo
 rū debeat exhiberi absq̄ suo corpore: qz̄ virtus separata a suo corpore citius ad locū
 quarte digōnis penetrat q̄ cū suo corpore sine calor̄is naturalis fatigatione: nā vir
 tus solutiou⁹ plus opatur sine corpore q̄ cū corpore. Et hoc est qd̄ dicit̄ Aut. in. f. cān.
 de d̄sp̄sione medicaminū ventrē soluentū q̄ est necesse in q̄busdā cōplombus ⁊ in q̄
 busdā regionib⁹ ne medicinaz̄ corpora ponderent̄: sed h̄tutes eaz̄ t̄m: deinde appo
 nātur medicamina extrinsecus: quoz̄ p̄p̄ietas sit vt tēperet essentiā mēbr̄ ⁊ cōplo
 nem eius ita vt p̄b̄beat recipe sup̄fluitates effusas ad ipm̄ mēbrū ⁊ impedimen
 ta sicut facit terra sigillata ⁊ filia p̄pter p̄p̄ietatē q̄ est in eis aut p̄pter equalitatē
 sue cōplexionis: quare infrigidat illud qd̄ est calidius ⁊ calefacit qd̄ est frigidius s̄m
 qd̄ visum est Gal. de oleo rosaz̄: vt Auicē. in. ij. de opationibus medicinaz̄ singula
 riu⁹: nā p̄dictum accidens reddit̄ hoīem magis deforme ⁊ magis in manifesto corpo
 ris apparet. Ideo studui in ostendendo causam eius: ⁊ sapientes posuerunt causas
 ⁊ remedia eoz̄ in tractatu decorationis: qz̄ p̄pter aduentū ipsoz̄ fit deformitas: et
 p̄pter tarditatē ⁊ retentionē fit decoratio ⁊ est etas consistēdi q̄ vocat̄ ab Auicē.
 etas pulchritudinis. Nam dixi causam vnius accidentis senectutis s̄z̄ canisiciei. Nūc
 dicendum est de cutis corrugatione ⁊ quibusdam alijs accidentibus que q̄nq̄ ante
 tempus q̄nq̄ cum t̄pe hoīem inuadere consueverunt. Sed cutis corrugatio fit quā
 doq̄ ex carne extenuata ⁊ ita necessario manet cutis vacua: et fit increpacio. Nam
 Aristoteles in fine libri de animalibus dicit q̄ fit ex putrefactione humoris: dicit
 q̄ corrugatio que accidit corpori est contrarium glaciē: quia si vapor congelatur fit
 ex eo glacies ⁊ non putrefit et non erit corrugatio. Et hoc accidens sepe accidit his
 qui igne vtuntur sicut in fabrilī arte et fusionibus. Nam vsus harum rerum reddit
 faciem tornatillē ⁊ corrugatam: ideo dñe ab igne auertere faciem hūc p̄sueuerunt.
 Sed ea que remouent cutis corrugationem inferunt in capitulo de his que induūt
 eum pulchritudine puerili ⁊ mundificatione ⁊ rubedine dicam. Palliditas au
 tem secundum quosdam est accidens senectutis: et quandoq̄ iuuentibus accidit ex
 p̄blegmate superfluo: sed in senibus accidit ex diminutione sanguinis et spiritus.

De regimine

Et quicq; ex sanguinis infectioe. Et qualr sanguis bonus regnatur infra de his q̄
indauit cutē pulchritudine: in caplo de his q̄ puenientius naturalē humiditatē
restaurant inuentur: spūs multiplicat cū his q̄ factum gaudiū & leticiā & cū gñan
tibus bonū sanguinē vt in p̄dicto caplo inuenitur. Diminutio sanguinis fit ex reso
lutione & diminutione naturalis humiditatis: q̄ radij naturalis humiditatis est in
sanguine cordis principalr: & sc̄ario in illo q̄ est inuenis & mēbris: & diminuto sang
guine diminuitur spūs: r̄ restauratur sanguis cum his q̄ naturalē humiditatem re
staurāt. Et sanguine restaurato spūs p̄foratur & restauratur. Multitudo musculi
laginis excreatus putridus & lippitudo oculorū sunt acc̄tia senectutis: & accidit
ex humiditate acc̄tali & p̄cipue p̄legmatica. Et oritur quicq; illa humiditas ex su
perfluitate q̄rte digōntis: & curat cū rebus purgātib; p̄legma & ip̄m p̄sumētibus &
desiccātib; vt infra suo p̄prio caplo inuenitur. Sed p̄p̄te v̄z lippitudinē res que
nata in mari. f. margarite: & q̄ vegetatur in aere. f. anthos: excreat putredo. Valēt
etiā ea q̄ purgāt & ap̄iunt pectus: vt dyapris & dyaprasū &c. Et muscillagini v̄z pur
gatiua p̄legmaticis capitis & stomachi: & quicq; ex sup̄fluitate sanguinis in iuuenib;
& adolescētibus accidere p̄sueuit. Debilitas: anhelitus: insomnietas: ira & inq̄etas
anīmi: sunt accidētia senectutis. Sed debilitas insitroz anhelitus accidit ex strictu
ra meatuū pulmonis q̄ fit ex siccitate nīma: vel quicq; ex nīma humiditate sup̄abū
dante: sed huic accidētī subueniēdū est cū his q̄ p̄cipiūt sapīetes in tractatu. de egrī
tudīnibus q̄ accidunt insitris anhelitus. Nā Aui. dicit in eodē tractatu q̄ crocus by
pprietatem p̄forandi insitra anhelitus. Sed insomnietas: inq̄etatio & ira accidunt
senibus ex fūnis melācholicis ascendētib; ad cerebrū & impediētibus insitra sen
suum: & ideo p̄cipitur in lib. regiminum q̄ senes p̄legmatica mīlica c̄baria et acu
ta vitare debent & p̄fert huic dispositioni dyapapauer & comedere olus lactucarius
cum sp̄ibus aromaticis: vt Gal. dicit se fecisse testāte Aui. in caplo de somno. Sed
cōtra inq̄uetationē: et irā: et garrulationē adhibeat operatio & actio anīme vt gau
diū & leticia velut dicā in capitulo de his qui induit cutim &c. Et de medicinis: con
ueniētibus his accidētibus est res que facit in visceribus terre. f. aurū: et que natat
in mari. f. margarite: & illa cuius minera est plāta. f. lignū aloes. Debilitas virtū et
virtutū est accidēs senectutis & senij. Sed virtū debilitas accidit ex humiditate insi
naturali: & p̄cipue p̄legmatica mollificāte neruos. Et quicq; ex nīma siccitate ner
uoz per quā nerū cōtrahitur quare debilitatur. Et quicq; accidit ex p̄uisione & cō
p̄uisione neruoz: vt sepe accidit militib; ludū militie exercētibus: nā ex hoc accidētī
quicq; amittitur militia & quedā magisteria. Nā multos vidi iuuenes milites quoz
vires erāt debiles suā maliciā amittētes: & ecōuerso: sed vires confortātur cū ex siccī
tate debilitate pueniūt cū medicina cuius minera est plāta indica. f. lignum aloes.
Et cū fit ex humiditate valet cū sit cibus de medicina quauagetur. f. anthos. Sed
virtutū debilitas accidit quicq; ex superfluo humore: quicq; ex penuria: nam virtutes
sunt plures. Una dicitur appetitiua: alia digestiua &c. Et quīs diuersa noīa sortīā
tur: in vna est. Et hoc est qd̄ dicit Jobānes damascenus: virtus siue virtutes varia
noīa habentes vna eadē substātia est: sed fm̄ diuersa officia subiectis mēbris diuer
sis vocabulis nūcupatur. Sed qualiter virtutes cōfōrātur & reparātur inferius in
capitulo de his que cōfōrtāt virtutes & eas reparāt dicam. Lesio instrumentoz sensu
suū est accidēs senij qd̄ sepe cōtingit iuuenibus et senibus: que lesio accidit quicq; in
manifestis instrumentis sensuū. Sed qm̄ in manifestis euenit curētur ille lesionē fm̄
q̄ in p̄p̄ijs capitulis illarū lesionū sapīetes describūt. Sed lesio instrumentoz oc
cultoz capitis fit in tribus partibus cerebri in quibus virtus aialis operat in par
te posteriori: media: & anteriori: que partes appellantur ab Auicenna. ventres. Sed
in parte posteriori fit memoratio de qua loquitur Naly: regalis in primo sermone
Theorice dicēs q̄ senectus est domus obliuionis: sed Seneca in libro senectutis di

cit strariū q̄ si bō exercet illud instm̄ nō erit minoris memorie. An̄ accidit q̄ ex lō
 go exercitio vniū instri p̄rietat alterius minuit: vt quotidie in inuētibus r̄ me
 moratibus apparet. Nā lesio in bis vētribus siue instris cerebri accidit q̄nc̄ a cā
 intrinseca: q̄nc̄ a cā extrinseca. Sed a cā intrinseca accidit dupl̄r a natura: vt cū bō
 illā lesionē ab vtero materno extraxit r̄ tūc est incurabilis. Ex accidētī sūt duobꝝ mo
 dis ex rebus intrinsecis aduenientibus: et quandoq̄ ex humoribus malis faciētibꝝ
 corpis infirmitatibꝝ: r̄ tunc p̄uenit ex pte corpis: quī q̄nc̄ sunt in loco cerebri:
 q̄nc̄ sunt ex inētibꝝ alio. Et q̄nc̄ sit b̄ior dūmō sit malus ledit supradictos vētres
 r̄ oppilat: r̄ hic humor q̄nc̄ ḡnatur ex malis cibarijs. s. valde melancholicis r̄ p̄leg
 maticis: r̄ q̄nc̄ ex indigestione r̄ rebus acutis fumosis: vt sunt acrimina r̄ vinū vi
 nosum r̄ nō comitū r̄ silia. Ex bis cōis accidūt egritudines q̄ sunt in opatiōe sen
 sum: r̄ sic p̄pter p̄dictam cām opatiō aie impeditur p̄pter defectū sui instrumenti
 sicut in fistula p̄ty. Nā ipsa resonat s̄m clausione r̄ aptione suoz foraminū: impedi
 tur etiā opatiō aie ex cā extrinseca multis modis sc̄z ex vaporibus fetidīs inficiētibꝝ
 bus corpora r̄ oppilatibus instri sensuū inter quos vapores deteriores existunt (q̄
 ex inferius r̄ eoz supfluitatibus veniūt r̄ p̄cipue ex cadaveribus p̄pter similitudines
 quā b̄nt cū corporibus humanis sicut semel accidit q̄ post forte plū qd̄ fuit i etibꝝ
 p̄s: relicta sunt cadavera multa: ex bis venit vapor pestilētialis ad terrā grecoꝝ r̄
 ex hoc accidit mortalitas r̄ infirmitas: r̄ in eis q̄ euaserūt remāsit obliuio ita q̄ non
 recordabatur nomē suū nec filioꝝ suoz: vt Galenus dicit testāte Auic. in tertio cañ.
 caplo de signis assumptis ex opationibus aialibus: r̄ accidit q̄nc̄ ex aere grosso r̄
 turbato: r̄ hec est cā quare orientales sunt alijs subtiliores p̄pter defectū vaporū. S̄
 cut p̄ty q̄ bō est subtilioris p̄curatoris in sereno tpe q̄ in nebulosis: naz aer turba
 tus tristificat aiam et comiscet humores. Sed aer turbatus differt ab aere grosso.
 Aer em̄ grossus est ille q̄ in turbatione sue substāte silia. Sed turbatus est ille qui
 partibus miscet grossis. Duaȳ dō r̄z significatio est q̄ stelle minute paz̄ appent
 r̄ resplēdent: sed scintillat r̄ tremunt r̄ eius cā est q̄ vapores r̄ fumi multi existūt r̄
 v̄t̄ boni pauci: vt Auic. in. s. cañ. de opatione qualitatu aereaz. Et silr̄ accidit hoc
 impedimētum aliq̄n ex negligētia mundificatiōis corporis intrinsecus r̄ extrinse
 cus: nā sordes extrinseca poros oppilat r̄ impedit naturā in expellēdo als: r̄ accidit
 q̄nc̄ ex infirmitatibus hec lesio: r̄ sic est impossibile boiem infirmum sanū sensum
 h̄re. Ergo op̄ sciam sanitatis p̄cedere: nā in regalī dispōne in primo sermone d̄r q̄
 sensus r̄ intellectus non erit nisi p̄ sanitatē aie r̄onalis: nec sanitas aie r̄onalis erit
 nisi p̄ sanitatē virtutis vitalis r̄ naturalis. Et aristoteles dicit in libro de secreto se
 cretoꝝ q̄ non est via ad aliquā rē sciēdam vel inuestigandam nisi p̄ potentiam clarī
 intellectus. Sed potentia clarī intellectus non est nisi p̄ sanitatem: r̄ sanitas nō est
 nisi p̄ equalitatem cōplexionis: r̄ equalitas cōplexionis non est nisi per temperā
 tiam humorū. Et ideo deus excelsus gloriosus ordinauit modum ad temperantiam
 humorū r̄ conseruantiaz sanitatis que oīa reuelauit p̄ filosofis r̄ sanctis p̄p̄betis
 r̄ quibusdam alijs quos illustrauit sp̄ritu diuine sapientie.

Item dixi fere q̄c̄s cās senectutis r̄ senij r̄ lesionum sensus. Nunc dicam spe
 cies nouementi sensus contingentis in operatione cerebri et sunt propter
 duas causas r̄ cognoscuntur tribus modis. Et nota q̄ hic accipitur sensus
 pro imaginatione r̄ discretiua memoria. Et hoc dicit Auic. in tertio cañ. cap. de lesio
 nibus sensus que verba sic sunt intelligenda: cognoscuntur tribus modis. s. cognoscū
 tur cum tribus generibus signoz que inferius scribuntur. Sed illa signa non sunt si
 gna egritudinum quarūdā que sensum impediunt. s. p̄mixtionis sensus r̄ aliena
 tionis et soliditatis et amenie et corruptionis memorie r̄ imaginationis qd̄ p̄ty
 id qd̄ Auic. dicit in p̄dictis egritudinibus: q̄ ponit alia signa. Sed signa q̄ ponā hic
 sunt signa lesionis sensus q̄ non sunt egritudines: quīs inter egritudines numeren

tur. Item aliud verbum qd dicit qd spēs nocumētū sensus sunt ppter duas causas
 quarū vna cā sit ex pre aie rōnalis qñ corpus infirmat: tunc aia infirmatur sicut
 infir a etus: sic ledit sensus qd priuatur eo qd ab aia pcedere dō p nocumētū accēs
 infirās cerebri: qd donec in boie sanitas pseruat nocumētū nō cadit supra intel-
 lectum t sensum quē hō bz naturalr intelligēs. Alia cā est qd etiā in sano boie sepe ac-
 cidit nocumētū in sen sibus qd nocumētum non accidit ex pre infirmitatis corporis
 rōis tm̄. sed ex pre triū instroz sensūū captis qui dicunt v̄tēs ab Aui. in quos ven-
 tres cadit nocumētū ex vaporibus intrinsecis t extrinsecis absq; qbus etiā nō pōt
 imaginari nocumētū t memorari: t tale nocumētum regimē butius eplē docet re-
 mouere t inducere ad id qd natura ministravit. Sed regimē sanitatis. vt Aui. dicit
 supra docet pseruare corpus t regere in eo sanitate ne in infirās capitis cadat nocu-
 mētū ex pre aie: t ex p̄dictis pōt patere vestre clemētie quare antiq; clarozē intellectū
 t lōgiorē vitā qd moderni hēbāt t p̄neirabiliōrē rōnē: qd nō solū corpus sanitate: sed
 triū instroz capitis regimē obseruāt: t insup forte vtebant q̄rūdā rez p̄rietari-
 bus quas occultauerunt ne ad manū infidelū deuenirēt t hoc est qd dicit Arist. in
 libro de secreto secretoz. Apud potentā intellectus n̄bil est difficile t cuncta sunt
 possibilta in v̄ta rōnis t in secretis hermogenis testāte Arist. in p̄dicto libro dicente
 qd summa t v̄a bonitas est claritas intellectus t plenitudo legis: t de hoc dicit ses-
 neca femina diuina in corporib; humanis disp̄ta sunt. i. sensus t intellectus qd si bo-
 nus cultor existit filia originū p̄deūt qd si malus non alia p̄ceat nisi quasi palustris
 sterilis: t ex p̄dictis pōt patere vestre clemētie qd sensus t intellectus quē sublimis
 deus feminat in boie si nō bñ colit. i. regit diminuitur vel amittit qd inuenit qd vir-
 tus mirabilis plāris aialib; t lapidib; d̄stinet collata p̄tin būano. pplo est ocul-
 ta ex quaz rez p̄rietate claritate ingenij p̄bi sunt adepti. Signa demōstrāta lesio-
 nes mēorie sunt qd filij p̄ncipis abobaly describit. Cū etiā sensus boie est incolu-
 mis t imaginatiua formaz rez in somno t vigilijs est sana: deinde sunt res t ima-
 ginatiōes quas videt in vigilijs suis: aut in somno suo ex eis de qbus est possibile
 ipm ponere t remouere ab eo t cū audt ea t testificat nō remanēt apud ipm: tunc
 lesio illa est in memoria in posteriori pre cerebri. Sed signa lesionis cognitiois. i. par-
 tis medie cerebri sunt hec si in memoria est ip̄dimētū: s; loq̄tur ea q nō sunt dicēda
 t timet ab eis a qbus nō opy timere t putat eē bonū qd nō d; putari bonū t sperat
 qd sperādū nō est: t inq̄rit qd inq̄rēdum nō est: t est potēs referuare ea quoz vult
 recordari: tunc lesio est in cogitatioe in pre media cerebri. Et signa lesionis imagia-
 tionis. i. anterioris cerebri sunt hec. Si vero memoria t loq̄ta sunt sicut eē debēt nō
 p̄radict in his q agit t nō loq̄tur aliqd p̄rariū rectitudini t imaginat res sensibi-
 les t colligit vtilēs res t videt singularia mēdosa t ignēs t aq̄s t reliq; mēdosa aut
 debilitat imaginat formas rez in somno t vigilijs: tūc lesio ē in imaginatioe t i an-
 terioz v̄tre cerebri: t si aggregat duo ex ill̄ aut tria: tūc lesio est in duab; aut tribus
 partib; .i. v̄trib; t qñ aliqd eoz ē declinās ad diminutionē: tūc egritudo ē ex frigore.
 Et qñ est declinās ad p̄mutationē t agitationē: tūc ē ex calitate. Et qdā estimauē-
 rūt qd declinatio ad diminutionē est p̄pter diminutionē substantie cerebri t curā haz
 lesionū collige in tabulis mēbroz capitis filij p̄ncipis abobaly q̄s fecit in libro de
 sustentatioe artis medicinē: t in tabulis q̄s i fine istz eplē declarat t i tabul; p̄fide-
 rabis medicias ad p̄dictū accēs valituras t ille sunt vidēde t ledētes sunt vitandē.
 Et sciatīs qd hāc eplam cōposuit p̄ p̄dicto p̄ncipalr accētū t scōario p̄ alijs. Et hāc
 incepti ad suasionē duoz sapiētū. i. s. o. c. t p̄bi. cau. paz: qd nō solū hoc accēs senes et
 seniores inuadere p̄suevit: sed iuuenes t adolefcētes ex defectu regimīs t ignozātia
 p̄petatū rez q̄s antiq; occultauerunt. Hāc cōpleuimus primā p̄tē hui; eplē de sciētia
 sciētialt speculatiua. Nunc discendum est de sciētia operatiua speculatiua.

¶ De cibis potib; q naturāl; būditates q quotidie resoluūt pueniētū; restaurant.

Abi et potus qui conuenientius restaurat naturalē humiditatē q̄ quotidie
 resoluūt sunt multū: ꝑcipue eucubimij: ꝛ sunt bi s̄m Auticē. carnes pulloꝝ
 p̄dicis ꝛ fasilanoꝝ: ꝛ autū paruarū ꝛ castratoꝝ q̄ tertiu annū nō trāserūt
 et carnes edoꝝ ꝛ lactātū vituloꝝ: ꝛ aures: ꝛ rostra porcoꝝ: ꝛ tibie: ꝛ frumentū ex bo
 na messe collectū. Sed hec restauratio variatur s̄m diuersitatē cōplexionis: sed s̄m
 plurimū sunt eucubimif: ꝛ ꝑcipue post tēpus cōsistendū: nam quedā eucubimā pro
 ueniunt ex vegetabilibus: quedā ex viuētibus: nulla autē ex mineralibus. Sed s̄m
 ꝑncipū abobaly dicit in ꝑbemio sui regiminis: q̄ humiditas illa naturalis que
 quotidie resoluūt: restaurat ꝑ regimē rectū restauracionis s̄m q̄ritatē possibilem: et
 hoc regimē fit eucubimis ꝛ alijs nutritiōibus: ꝛ s̄m plurimū eucubimā sunt melioꝝa:
 sed quedā sunt eucubimā que restaurat naturalē humiditatē sincerā quedā sincerio
 rē ꝛ multū lōginquā a corruptione. Et iō dixi q̄ inter se differūt: nā eucubimā ꝑue
 nētta ex viuētibus nutritis cū bono pastu illa generāt humiditatē magis lōginquā
 a corruptione et magis sincerā q̄ alta. ꝑterea differūt eucubimā inter se alio mō:
 nā panis ꝑfices ꝛ carnes ꝛ vinū reperiunt q̄nc̄ eucubimā ꝛ humores malos gene
 rātā. Sed panis eucubimus sincerioꝝ generat humiditatē dūmō bñ digerat q̄ car
 nes eucubimē. Et carnes sincerioꝝ generāt et magis lōginquā a corruptione q̄ ꝑi
 fices cōsiderata bonitate vtriusq̄ ꝛ vinū vine sincerioꝝ q̄ vinū aueniens: vel pomoz:
 vel aliarū rerū: nā licet in oibis rebus ꝑdictis reperiātur cibaria eucubimā tamē
 vinū eucubimū generat ꝛ restaurat sincerioꝝ humiditatē: ꝛ magis lōginquā a corru
 ptione q̄ aliud vinū. Sed carnes ꝛ vinū ꝛ vitella ouoz sunt magis ꝑꝑinqua in ges
 neracione sanguinis q̄ alta: q̄ senes indigēt restauratiōe sanguinis ꝛ spiritūū ꝛ sum
 ma regiminis eoz est illud qd̄ calefacit ꝛ humectat ex nutritiōibus balneis ꝛ potibꝛ: ꝛ
 somno ꝑlixo: ꝛ mora multa in lecto: ꝛ ꝑuocatiōe vine: ꝛ expulsioe fleumatis: vt ꝑn
 ceꝑs abobaly in. j. Cañ. c. de regimine senum. Sed nutritiōia debēt esse que nec me
 lancchiam nec ꝑblegma gñant nec humorē acutum sicut est caro pulloꝝ: ꝑdicis: fa
 silanoꝝ edoꝝ lactātū vituloꝝ ꝛ annualis agni ꝛ electuaria calida tēꝑata ꝛ humida
 ꝛ quedā res simplices inter quas sunt melioꝝa grana pini ꝛ fistice. nā ipa restaurat
 naturalē hūiditatē ꝛ quoddā cōpositum artificiali ꝑparatum sepe ꝛ in multa quā
 titate sumptūꝛ est zuccara rosata de q̄ loq̄tur Aut. c. de ꝑb̄bitis: qd̄ mulier ꝑb̄bitica
 cuius sepultura ꝑparata erat recepit inde sanitatē ꝛ humiditatis restauracionem.
 Sed nota q̄ iō dixi q̄ eucubimā s̄m plurimū restaurat naturalē humiditatē q̄ quot
 tidie resoluūt ꝑꝑterea q̄ ex eucubimis gñantur mali cibimī in stomacho calō ꝑꝑ
 ꝑterea q̄ in eo aliqñ aduruntur cibi: vt baly regalis in caplo de regimine cibi et ex
 cibis gñantibus malū cibum ex sui natura boni humores sepe gñantur ꝛ bona hu
 miditas si bene digerūtur: q̄ digestio est radix gñationis bone humiditatis: vt Ga
 lenus in tegnī. Eucubimā vero restaurantia naturalem humiditatem q̄ quotidie re
 soluitur: quedā sunt ex viuētibus: quedā ex vegetabilibus: sed ex viuētibus melio
 ra sunt que ex melioꝝi nutrimento nutriuntur: ꝛ illa sincerioꝝ gñant humiditates ꝛ
 magis longinquā a corruptione: nā carnes illoꝝ aialium q̄ de sua natura sunt eucū
 bimā si pastus illoꝝ est malus: cibimū malum gñabunt ꝛ sic est in ꝑfibus ꝛ in ceter
 viuētibus. Nā vidi pullos gallinaceos nutritos ex arillis raccoꝝ quoz carnes erāt
 duriores carnibꝛ auium d̄ gētium in paludibꝛ ad digerēdum ꝛ sic est in ꝑfibus vt
 ꝑꝛ in lucto ꝛ ꝑrtica: nā ipsi non nutriuntur velut alij ꝑfices ꝛ adeo melioꝝe gñant
 cibimū. Et non solū pastus cōsiderandus est in viuētibus q̄ comedunt: sed locus in
 quo nutriuntur sicut videmus ꝑfices vegetes in mala aqua q̄ de sui natura gñant
 malos humores ꝛ econuerso. Sed in vegetabilibus. inij. cōsiderantur terra: aer: distā
 tia solis genus plante. Terra cōsideratur sic: nam plante que nascuntur in terra. effu
 mata fructus earum citius putrefiunt q̄ illarum que nascuntur in terra: non effu
 mata: et ita est in frumento ꝛ ceteris granis sicut patet et ita patet in vino vine

terre effumate: quoniam illud citius putrefit quam illud quod oritur in terra: unde accidit quod quidam rex libenter bibebat quoddam vinum bone vinee cuiusdam cultoris. Et cum ipse scilicet regem affectare vinum suum pro ceteris alijs cogitavit vint bonitatem augere et augere: et vineam extercoravit. Et tunc procedente cum rex de illo bibit comperit illud vinum esse deterioris saporis: sic bonus gustus est bonus iudex in cognoscendo nutrimenta: et generantia naturaliter humiditate longinqua a corruptione et precipue in piscibus: et ysaac in libro veterarij tractat de piscibus vicis. Omnis cibus pro saporosior tantum nutritibilior. Sed grana nata in terra non stercorata: non tam cito putrefiunt sicut illa que in terra stercorata nascuntur. Et que sunt magis longinqua a corruptione magis longinqua naturaliter generant humiditatem: vnde de iuncti montem in quadam parte regni Fracie cultus frumentum ibi nascens. vij. vel. viij. annis in granarijs illesis conservabatur: quia natura terre vniuersus est altera melior in generatione nutrimentum: et sic omnia nutrimenta eubissima que diutius conservantur sinceriores generant naturaliter humiditatem et magis longinqua a corruptione quam alia eubissima. Item vidi in quibusdam vineis propagatis de eisdem propagantibus que adinuenit. lxx. cubitis erat propinque quarum vna producebat vinum valens bis tantum in bonitate eiusdem quantum alta: et hoc propter terram naturalem accidebat a qua recipit nutrimentum. Sicut alba argilla que dicitur marna que melius generat nutrimentum quam terra non naturalis. Nam etibus qui sumit ex plantis natis in terra tali melius generat nutrimentum quam cibus natus ex plantis natis in terra non naturali. Quod patet: quia magis augmetur bonitatem sterillis terre super quam projicitur quam terra mollis vel firmus. Aer consideratur in quo nascuntur vegetabilia ex quibus nutrimenta capiuntur: quia nutrimenta provenientia ex plantis natis in bono aere sunt magis longinqua a corruptione: quod patet in herbis que ibi nascuntur que maioris sunt virtutis. Et hoc accidit propter vetum qui currit ibi magis libere desiccans putredinem plantarum. Unde Avicenna in. ij. Canon. vlt. c. dixit: quod platee nascentes in locis ventosis et motantis fortioris sunt virtutis. Item vidi montem in partibus romanis cultus aer et plente erant tante bonitatis quam aialia morbo sa que ibi recipiebant pastum pro spacijs tps sanabantur: vnde aialia que capiuntur in locis montosis sunt maioris virtutis sicut dicit princeps de vris in sexto. Distantia solis concurrunt in generatione plante: nam plante que nascuntur in locis remotis a sole fructus earum non tantum durant: immo citius putrefiunt: et ita generant humiditatem magis propinquam corruptioni. Quod patet in vineis que nascuntur in quadam parte almanie et quedam parte regni Fracie quarum vinea cito corrumpuntur si super terram faciant moram precipue in estate. Et hoc accidit quia aqua facta acida in vite non fuit tota transmutata in vinum. Et ideo ponit ysaac quod multas proprietates huius vinum vinosum mixtum cum bona aqua fontina cum non est sapor extraneus quam vinum aquo sum absque aqua: quia in vino aquoso est aqua acida: sed in vino vinoso non: quia aciditas recessit propter calorem solis. Et forte decoctio vini in nouitate sua suppleret hunc defectum. Quod accidit quod terra calida velut terra sabulosa inuariat hunc defectum solis sed non multum. Sed bene patet quod distantia solis multum operatur: quia terre a quibus multum distat sol carent multis generibus plantarum scilicet oliuis: ficibus et granatis. Et vinea non permanent velut in regione calida que decem annis aliquando conservantur. Genus platee attendit in hoc quod quis omnia predicta concurrant et planta sit mali generis nihil vix: quod patet in quodam genere racemorum quorum grana sunt pulchriora alijs tamen vniuersum quod inde fit breuius usque tempore conservatur nec est eiusdem bonitatis et saporis in generatione naturalis humiditatis. Et sic ex eubissimis bene digestis puenientibus ex animalibus et plantis potest restaurari et renouari humiditas naturalis: et pinguedo in senibus velut rusticus carnem bouis sentis inuolare consuevit sepiissime. Sed quidam sapientes caldei dicere voluerunt quod humiditas totius corporis possit transmutari euacuando veterem et regenerando nouam. Et hoc dixerunt posse fieri prius potius purgato

do humiditate interiore cū sarmacia: et illā que est in carne et cure cū sudoribus: qua rū vna regeneratur cū cibis eucubimis preparatis artificialiter ad cōuertēdum quibus sunt admixta que nō subiacēt corruptioni. Et sic humiditas carnis euacuata per sudorē: et interiori per sarmaciā opus est vt regeneretur cū predictis cibariis et sūctionibus a corruptione lōginquis. Et per subtractionē vētris humiditatis p̄ pinque corruptioni subiacēt. et p̄ regenerationē bone humiditatis lōginque a corruptione innouabit homo et eius durabilitas lōgo tēpore permanebit. Et hoc ant̄ qui faciebāt: et adhuc quidā sapiētes caldēt: vt quidā dixerunt sc̄iūt facere quoz̄ sapientia igno. Et hoc dicit̄ fuisse factū quidā captiuo germanico a quibusdā saps̄ p̄ribus in arabia: sed Quidius dicit hoc medeam fecisse cū vno medicamine ex diuersis medicinis composito quous illud a quibusdā fabulose intelligatur: et sic ex bis et aliquibus predictis pot̄ parere vestre clemētie cbarissime princeps quare antiqui multū vsuebāt: qz̄ eoz̄ cibaria generabāt humiditatē naturālē longinquam a corruptione et alia causa erat puritas aeris. Tertia cōseruatio regiminis: quartā vsus p̄rietatū quarūdam rerū que defendunt naturalem humiditatē cito dissoluti quarū cognitio nō peruenit ad grecos. Et sic nunc postq̄ vidimus de cibis et potibus qui naturalem humiditatem que quotidie resolutur restaurant: videndū est de bis que eam defendunt et retardant dissolut.

De bis que naturalem humiditatem defendunt resolutam et restauratam sincerant ne cito resoluatur: et calorem naturalem et humiditatem retinent temperatam.

Es que naturālē humiditatē defendūt et retardāt dissolut: et restaurāt humiditatē sincerāt sunt tres: quaz̄ vna natat in mari. s. margarita: altera facit in viscerib⁹ terre. s. aurū: tertia inuenit in viscerib⁹ aīa līs lōge vite. s. os de corde cerui. Et nō solū p̄dicte res naturālē humiditatē retardāt a dissolutione: sed eā et calorem naturālē retinēt tēperatā: et ab eoz̄ tēperatā nō immutāt: qz̄ donec calor naturalis et humiditas naturalis est tēperata in boie: calor naturalis tēperat et corroboratur: qz̄ sanitas et durabilitas in his duob⁹ existit. Et hoc est preceptū qd̄ dicit Aristō. in epistola ad alexandrū. Sed hec res debēt sumi electe et preparate: qz̄ in earū preparatione est totū secretū qd̄ sapientes occultauerūt: et sunt spisse substātie. Ideo sunt terende ad summū. Quia filius principis abobaly dicit in. ij. C. de iudicijs quarūdam medicinarū: qz̄ oēs medicinz spisse substātie in vltimo sunt terēde. Et p̄rie cū meā mētio est vt ad finē perueniāt elōgationis: et ad quartā transeāt digestionem vt ad eoz̄ et mēbra similitū partū. Sed de predictis res indigēt electione et preparationib⁹ multis: quarū vna est bona: alia melior: tertia optima. Sed medicina que inuenitur in aīa lōge vite est cartilago que vltra vnū scrupulū nō p̄derat: que in oibus fere animalibus est sanguis: vnde inuētū fuit vnū de illis animalibus teposib⁹ nostris: in cuius collo fuit inuētus circulus aureus inscriptū erat: hoc aīa fuit p̄iectū in hoc nemore tpe Julij cesaris. Sed hec medicina est. s. et sic. et retardat naturālē humiditatē dissolutā et calorem naturālē: et eius humiditatē retinet tēperatā si cū calidis aromaticis cordialibus tēperetur. Sed de illa que natat in mari. s. margarite: quidā dixerunt eam esse frigidā: quidā temperate cōplexionis. vt Isaac filius Salomonis loquit̄ ad ea dicens qz̄ sanguinē p̄rie clarificat cordis et eius grossiciē extenuat: et humiditatē in oculis coadunatā deficcet valet cardiaca: tremori cordis: et suspiriosis ex colera nigra patētib⁹. Et dixerūt alij qz̄ valet epistictis: et facit vomere sanguinem coagulatum infra corpus ex vulnere: vel ex aliqua alia causāsi puluis eius suspiratur in potu. Item dixerūt alij qz̄ si de hac medicina fiat aqua vel aliquo ingenio sit liquefacta curat egritudines proueniētes ex errore quartę digestionis si ex ea cū lā lauerur sicut sunt morphee albe. Sed medicina illa que facit in visceribus terre:

De regimine

scilicet aurū: habet proprietatē humiditātē naturalē a dissolutione retardare: et eam in suā retinere tēperantā: et calorē naturalē tēperatū in sua retinere tēperantā: et dissolutū ad suā tēperantiam reducit. Et dicit Isaac in libro de sustentatione artis medicine q̄ habet proprietatē subueniēdi de facto stomacho et timorosos et cardia eos cōfortat: et est cōtra melācoliam allopiciā atq̄ tyriā. Et princeps dicit q̄ cōfert dolori cordis et tremori ipsius: et qui solus loquit̄ ex malicia anime de nocte: nec est admirādū si hec medicina que tacet in visceribus terre facit has operationes: q̄ filius zacharie dicit q̄ hec res est tēperata in primo gradu: et excedit oēm medicinā in tēperantia: et in ea est natura equalis et recta: nec subiacet corruptioni alicui elementoz: et ideo naturalē humiditātē retardat a dissolutione: et nouiter generatā defendit ne cito resoluat̄. Et quicūq̄ gliscit humana corpora cōseruare in sanitate que subiacent alterationi sex generū causarū que mutāt necessario: querat hanc rem et nō aliam que corruptioni et alterationi non subiacet: et illa res cōseruabit corpora in sanitate. Et Aristo. in libro quē composuit ad preces alexādi hoc dicit. Item et sic defendit a festina alteratione: et supplet defectū sex generū causarū s̄m possibilitatē mēsuratārū. Que cause mutāt corpora et cōseruāt s̄m q̄ in predicto capitulo lo de causis senectutis declarauit. Et s̄m hoc videtur Aristoteli impossibile q̄ medicina que corruptioni et alterationi subiacent cōseruent corpora humana in sanitate et naturalem humiditatem ne cito dissoluatur ante tempus: et defendant bonis ab accidētibus senectutis et senij ne ventant ante tempus: et hoc medici credebant facere cum medicinis aromaticis que subiacent corruptioni. Quomodo ergo corruptum potest reddere incorruptum nonne mihi impossibile videtur. Et hec medicine debet esse electa et preparata preparatione bona: et tūc facit operationes bonas: et cum est preparata preparatione meliori: tunc facit operationes nobiles. Et cum preparata preparatione optima: tunc facit operationes sublimes: et in hoc est totum secretum. Intellige hoc charissime princeps et vsus predictarum rerum naturalem humiditatem: et calorē retinet temperaturam: et defendit tam corpus q̄ humiditatem naturalem: et calorem a sua temperantia immutari a causis necessarijs male mensuratis: et supplet defectum causarum s̄m possibilitatem mensuratarum: et forte de hac re fuit aqua quā bibit senex agricultor: in regno sicilię: cuius aratrum obuiauit vasi pleno aque credens illam esse similem aque cisterne propter eius claritatem cum esset afflictus labore et calore auidē eam sumpsit: et eam totam bibit: et muratus est agricultor: senex in equalē complexionem et in etate quadraginta annorum in apparentia: et factus est maioris discretionis: et memorie: et intelligentie: et vixit annis. xl. post potum in curia regis sicilię: et dixerunt quidā sapientes q̄ cū predictis medicinis cordialibus debet admisceri crocus et mustus: nā crocus perducit medicinas ad cor: mustus cōfortat cor: et sanat etus tremorē et melācolia ex solitudine: et confortat cerebrum: et lenificat animum: et prestat audaciam: et debet verge re ad rubedinem habens formā spericam. Post q̄ vidimus de his que naturalē humiditatem defendunt a festina resolutione: et nouiter generatam sincerant: et naturalem calorem et humiditatem retinent temperatam videndum est de his que causam festinant venire: et quedam alia accidentia senij et senectutis.

¶ De cibis et rebus que accidentia senectutis et senij principaliter festinant venire.

Bes festinantes canicem et alia senectutis accidentia sunt befructus: pisces: olera humectantia genera: lactis triticū in aqua coctum pulvis: potus aque pluuie multitudo vsus aque dulcis hec predicta canicē festinant: et alia senectutis accidentia: coitus plurimus: pleorhombia plurima: et hoc faciunt per viā dissolutionis naturalis humiditatis. Itē ebrietas supflua: multo altas euulsio capilloz: et tāgere cū his que infrigidāt sicut oleū: sal: butyrū: aqua rosacea: aq̄ fana

bulci: camphora: bec p̄dicta inueniuntur in auiſen. iij. ſen. decorationis capitulo de rebus q̄ canicem retardant. Effuſio aq̄ plurime ſupra capillos ablutio plurima cuſ aqua dulci: et camphora: odoramentū anetiſrigidi ⁊ eius pulueris ablutio plurima cū aqua dulci. Et iō dicit plurima q̄ rara ablutio nō offēdit. vñ. quidā lauāt oculos trii et faciem abſtergūt cū p̄ano laneo dicentes q̄ talis abſterſio faciē clarificat cū hoc concordat baly regalſ in ſine regim̄inis dīcēs q̄ fricatio faciē cum panno meſ diocri faciē colorat odor ſulphuris et eius fumus et fumus argenti viui ⁊ arſenici bec p̄dicta feſtināt canicē et alia ſenectutis accidētia: babitare in frigidis regiōib⁹ et valde humidis minoret vinū et alteret aquā cū melle ⁊ vitet oēs cibos humidos generātes fleuma ⁊ ſit content⁹ frictis et aſſatis ⁊ q̄ in patella p̄parantur ⁊ aſſatura abſq̄ iure ⁊ vſat aqua cicoris. Item dicit p̄dicta dicit raiſ in diuiſione in capitulo de decoratione capillorū. Item dicit ⁊ vincāt fleuma ex cibus ⁊ medicinis que retardāt quedam accidētia. Itē Auiſen. dicit in quarto. Mā dum ſanguis remanet pinguis ſpiſſus calidus viſcoſus capilli ſunt nigri cū ad aquoſitatē rēdit capilli declinant ad canicē: ſy ariftoteles dicit in libro quē fecit in ſua ſenectute ad p̄ces alexātri ſummis regis q̄ riſus facit ſenectutē feſtinare. Poſtq̄ diximus de hiſ q̄ ſenectutis accidētia accelerant nunc dicamus de hiſ que purgant ⁊ conſumunt humorem generantem accidētia ſenectutis ⁊ ſenij.

De hiſ que euacuant ⁊ conſumunt humorem inducentem accidētia ſenectutis ⁊ ſenij et canos auferunt.

Omnēs ſapiētes fere q̄ de medicina tractauerūt in hoc p̄cordant q̄ omnē qd̄ fleuma purgat euacuat humores inducentē canicē ⁊ quedā ſenectutis et ſenij accidētia: ſed auiſen. videtur dicere in capitulo de complexionibus etatu ⁊ generū q̄ nō ſolū fleuma generat ſupradicta accidētia: ſed ois humor eſne⁹: et vtrūq̄ eſt verū. Sꝫ fleuma magis generat bec accidētia: ⁊ canicem q̄ ali⁹ humor q̄ calor naturali obuat duobus modis: vno modo ſuffocando alio modo qualitatē obuando vomitus purgat fleuma faciens accidētia ſenectutis et p̄prie poſt cibū p̄re ceteris farmacijs: vt auiſen. in quarto caſi. in tractatu decorationis et hic vomitus eſt faciendus ſemel vel bis quolibet mēſe et poſt cibi ſaturitatem vt raiſ in regim̄ine libriſ almanſoris capitulo de vomitu. Et ſic omnes latini concordant pigra. S. et pillule de maſtice et aloē purgant fleuma faciens accidētia ſenectutis vt yſaac in capitulo de canicē. Item pigra habet proprietatem purgandi humidos humores abſq̄ humiditatibus naturalibus: vt auiſen in capitulo de cachectia et ſecundū hoc pigra eſt medicina propria in hoc caſu ⁊ hoc eſt intelligendū de pigra in qua non eſt laxatiuum niſi aloes ⁊ id aloes dꝫ eſſe epaticum ſecundum q̄ deſcribitur ab baly et auiſen. nā eius attractio nō eſt a lōginquo: ſed cui obuat. ſtomocho ⁊ interſtins et longinquoꝝ locus ſue attractiōis eſt ab epate abſq̄ ventis: vt in q̄nto caſi. de tractatu de yere. Sed videt q̄ virtus cuiuſlibet generis rei ſi datur ſcōm q̄ debet exſuberi facit ſupradicta. Nam ariftoteles p̄cepit alexandro in ſua epiſtola quolibz mane ipm̄ ſumere. Mā ſubtrahit fleuma ſtomachi: et eſt vſta epatis et colorem exciſtat naturali et fugat ventofitatē. Sed ſcōm id quod dicit baly regalſ in capitulo de regimine ſenū videtur q̄ nec pigra nec aloes ſit proprium in purgatione humorum inducentium ſenectutis et ſenij accidētia cum ipſe dicit q̄ ſenes non ſunt purgandi cum medicinis abominantibus ſicut pigra ſed cū lenibus ſicut cum iure galloꝝ veterum et mirabolāſi. ⁊ hoc intelligendum eſt de alijs q̄ de citrinis: q̄ citrinū non purgant humorem feſtinātē ſenectutis ⁊ ſenij accidētia ſed alia genera mirabole forte illum purgāt humorē. Liſtere omne purgans fleuma retardat ſupradicta accidētia: vt auiſen in quarto de rebus que canicem retardāt. Et hoc liſtere eſt ad hoc p̄p̄tū. Reci. ſuc. mercurial. ebullit ⁊ ſambucti ⁊ cola: ⁊ ſniſce per diſtere: ſed videtur q̄ omne ſolutiuum inducat ſenectutis accidētia propter illud quod dicit bypo

cras testante auicēn. capitulo de exercitio medicina purgat & inueterat et maiorem
 partem naturalis humiditatis q̄ est in vite substātia de corpe educit. Et hoc est in-
 telligendū cum medicina purgat bonā humiditātē sed nō malā et datur illis q̄ pur-
 gatione nō indigēt sicut sunt sani et forte elleborus niger cū est preparatus purgat
 humorē facientē accidentia senectutis ppter illud qd̄ auicēna dicit in sc̄dō canone
 Quō de proprietatibus ellebori nigri est q̄ ipse permutat corpus in sua cōplexiōe et
 facit ipsum acquirere cōplexiōē bonam iuuenilem balnei frequentatio ietuno stō-
 macho consumit humorē generantē caniciē et gargarismata: vt ysaac in capitulo de
 canis tingēti. Item aristoteles dicit in libro alexātri q̄ senes sunt balneādī stoma-
 chosetuno & aqua tepida: & mel^l est vt ipsi recipiant de humiditate balnei q̄ bal-
 neum de humiditate senū sed balneū trahit humorē ad superficiem cutis. Et ideo
 videtur q̄ caniciem potius sustinet q̄ retardet: ideo est vtendum ietuno stomacho:
 et post depositions supfluitatū: vt bypocras in regimine acutorum trissera facta de
 mirabolans nigris emblicis & belliricis est vna de reb^{us} retardantibus accidentia se-
 nectutis: vt rasis in diuisione in capitulo de decoratione capilloz. Electuariū de mi-
 rabolans indis cū zuccara retardat caniciem: vt rasis in libro almansoris. capi. eo.
 Trissera mafos et minor facit idē auicēne cap. eo. masticatio mirabolanoz cōditoz
 fleuma faciēs caniciē retardat. Mā auicēna dicit in capitulo de reb^{us} q̄ retardant
 caniciem q̄ si omni die fit masticatio mirabolanoz conditoz lēbuloz cū augmēto
 sue equalis numeri nīmū cōseruant adolecētiam. Hec omnia faciunt mirabolū. et
 trisserē p̄ vltā desiccatiōis fleumatis. Poma pini calida & humida sunt in tertio gra-
 du et sc̄dō quosdā in sc̄dō & hoc est in paruo. Sed magnū est equale ad caliditatem
 declinās & eius humiditas augmētatur. Habet em̄ proprietatē desiccandi humidit-
 tatem corruptā: que est in corpore & acquirit humiditātē bonā & impinguat ipsam
 et corpus debilitatū cōfortat pdest tussi & humiditatis pulmonis putrefactis: ab-
 stergit humiditātē renū & vesice & lapidē puocat: et est medicina senū & cōfortat eos
 q̄ frigidā & siccā cōplexiōē h̄nt et d̄ sumi in cibis. 3. s. et femine sunt masculis melio-
 res & recētes sunt sumēde q̄ inueterate nihil fere valēt. Et est mirabile de hac re: q̄
 est cibus et medicina: cibus quia naturalem restaurat humiditatem: medicina quia
 predictis egritudinibus valet. Confectiōes q̄ abscondūt materiā fleumatis sunt oēs:
 ille in quibus ponitur scorza ferri. Sed meliores sunt in quibus ponitur aurū: vt auicē-
 cenna in quarto de reb^{us} q̄ caniciē retardant. Et sic aurum habet proprietatem ab-
 scidendi materiā fleumatis medicina cuius minera est plāta: sc̄z lignū aloes indi-
 cat superfluum consumit humiditātē generantē senectutis accidentia de qua lo-
 quitur princeps dicens q̄ est calida: et sic. in secūdo quod ipse estimat. est subtilis op-
 lationes aperit frangit ventositatem & confortat viscera et prohibet iram remouet
 superfluitates humiditatum facit odorem oris bonum: confortat nervos: et acqui-
 rit eis humiditatem subtilem: confert cerebro: et confortat sensum: confortat cor et le-
 tificat ipsum: remouet humiditatem putrefactam stomachi et confortat ipsum: & in
 ipso est virtus constringens vrinam et dissinteriam melancolicam: ysaac de ea loquitur
 dicens omnia interiora membra confortat: corporis superfluitatem expellit op-
 lationem epatis aperit: fluxū & defectiōni vesice repugnat. Adediciā que egerat
 tur habet proprietatem confortandi: dissoluendi: extinguendi: mundificandi: et con-
 sumendi: cōfortat cor & omnia principalia mēbra dissoluit: extinguit: mundificat: et
 consumit supfluum fleuma & melancoliam vbi cūq̄ sit in corpore sc̄pue stomachi
 et cerebri: et in libris cuiusdam latini inuenitur q̄ quedam regina scripsit alteri regi
 ne q̄ vltus butiusmodi rei p̄seruat hominem a senectute & canice et valet melanco-
 licis & cardiacis et inuenit q̄ in dorū rex scripsit alteri regi q̄ cario thesaur^{us} quem
 habebat: in suo regno erat hec planta. Et dicitur q̄ inde fit oleum qd̄ caniciem & ac-
 cidentia senectutis retardat: sed q̄liter istud fiat nō inuenit: confortat visum. Et ideo

dicitur q̄ hec medicina vegetat̄ in aere: q̄ absq̄ aere incrementum nō recipit q̄ patet in rosis que sub terra in vere reflectunt vt in byeme possunt cōseruari. Et pprietates istius rei vltra annum nō permanet: et crescēte luna crescūt illius plāte flores: et decrescēte luna decrescūt: et cadūt flores: et vere ante descēsum solis sunt penitus colligēdi. Aliter suā virtutē cōpletā nō habēt. Et medicina cuius mīnera est planta in die est cōueniēs in cōmixtione predictē rei. Suffumigationes odorifere tēpore s̄i cōgruis factē clarificāt: et accidēta senectutis retardāt. vt ait Aristō. in epistola ad alexādriū. Dicitū est de his que cōsumūt humore facientē: et accelerant accidēta senectutis. Nūc dicēdum est de his que cōseruāt iuuentutē in capillis et canos tingunt: et eos faciūt cadere: et loco eorū nigros renasci s̄m q̄ in libris sapiētum inuenitur absq̄ experētia dicam. Omnia olea calida cōseruāt iuuentutē in capillis et caniciem retardāt: et propria sunt ad hoc oleū de costo: oleū de nigella: vt Auicenna in sexto in tractatu de oleis. et in quarto de his que caniciem retardāt: et si de tur in potu oleum costinum retardat caniciem. vt Rasis in libro Alimāforis. Oleū de oliuis immaturis siluestribus cōseruat capillos et prohibet velocitatē canicie si administratur omni die: vt Auicē. in. ij. cano. c. de oliuis. lauatio cum oleo et aqua retardat caniciem: vt Aristō. in fine libri de aialibus. Et si omnia olea calida retardant caniciem: ergo oleū balsami et oleum benedictū quod fit de lateribus. Postq̄ vidimus de his que cōseruant iuuentutē in capillis: et caniciem retardāt. Ad idēdū est de his que canos cadere faciūt et loco eorū nigros renasci: de quo loquit̄ princeps abobaly in. iij. C. añ. c. de rebus que caniciem retardant dicens de his que experta sunt bis qui fuerunt ante nos: et experta sunt tempore nostro est portare dragaganum rubeam albacalay pondus. ʒ. i. ipsum em̄ depilat canos: et facit loco eorū capillos nigros renasci: verūtamē nō tolerat illud nisi qui habet forte corpus et bumescitatu: et oportet q̄ administratur post illud quod mundificet pulmonē et bumectet spm̄. Sed ysaac dicit q̄ si borago cum aqua et succaro coquitur vel melle: et detur in potu cannales pulmonis mundat. Item spica celtica cū vino bibita sepe pectus et pulmonem mundificat: et multa que in libris medicine scribūtur pulmonem mundificant. Item legitur in quibusdam scriptis hermetis: q̄ est quedā herba similis masorane: cuius folia sunt celestis coloris: et sunt rotunda vt denarius: et crescente luna crescit eis vnum folium: et decrescēte luna eijcit vnum folium successiue: et remanet nuda: et nascitur in montibus et rupibus et fluuiozum: et eius flores citrini sunt: et dicitur sibi si quis receperit de hac planta ad pondus vnius lentis. et tantūdem de syp̄: et clauerit in vase per tres dies: et de ipso biberit cū lacte vaccino per aliquos dies p̄ cibo pilī eius canī cadūt et nigri loco canoz nascūtur et homo iuuenescit. Sed hec predicta nō sum expertus. Sed potest hoc accidens ad tempus cum tincturis remoueri. Et qualiter illud fit in libris medicine inuenitur.

De his que calozē naturalē debilitatū ex naturali cursu nature et resolutione naturalis bumiditatis et ex augmento extranee confortant et restaurant.

Malta relegi volumina sapientum: et pauca inueni medicamina que naturalem calozem debilitatū et resolutum ex resolutione naturalis bumiditatis et augmento extranee: vel ex aliqua alia causa confortarent et restaurarent. Sed quidam sapientes fecerunt tacite mentionem de quadam medicina que egreditur de mīnera nobiliss animalis asserentes q̄ illa calozem naturalem confortat et restaurat: et res illa assimilatur vni soli rei tantum in omnibus suis naturis et dispositionibus sane adolescentie equalis complexionis in corpore toto et signa temperate: et equalis complexionis: et sunt hec quando caloz est compositus et albedine et rubedine: et capilli sunt flauī declinantes ad albedinem et crispitudinem temperate s̄m plurimum: et caro eius est temperata qualitate et quantitate: et ipseus formosa delectabilia habens faciem bylacem et iocūdā: et erit temperata su

De regimine

desiderio comedendi et bibendi res illa que huic rei assimilatur est temperate caliditas et eius fumus est temperatus et suavis: quod ipse tactus testatur: quoniam est suavis et gratus tactui: nam res illa ideo temperate calefacit: quia est temperate calida: et ideo sanat quod est sana: et cum est egra egrotat: et cum est distemperata distemperat: et conuertit corpus ad dispositionem suam propter similitudinem quam habet cum corpore humano: nam infirmitas bruti animalis non transit in hominem: sed aliud animal eiusdem generis: sed infirmitas hominis in hominem transit et sanitas: intellige hoc charissime princeps: quia in hac re est totum secretum. Nam Gal. dicit quod quicquid de qualibet re dissoluitur: necesse est ut alteri assimilatur: sicut patet in morbis transcutibus de vno in alterum: sicut est infirmitas oculorum et cetera: et morbi pestilentiales: nec est res que butus rei proprietatem habeat: quia non solum humana corpora reddit magis longinqua a corruptione cum quibus proportionatur: sed corpora plantarum retardat a putrefactione: et res illa raro inuenitur: et licet aliquando inueniatur non potest ab omnibus commode haberi: et ideo vsi sunt sapientes loco eius medicina que tacet in visceribus terre completa et preparata: et illa que natus in maribus: tunc differant inter se. Cum vero illa res assimilatur calori naturali sane adolescentie temperate complexio nis facit operationes bonas. Cum vero assimilatur sane adolescentie temperate complexio nis facit operationes nobiles. Cum vero assimilatur calori naturali sane adolescentie temperate complexio nis in corpore toto facit operationes sublimes: et in hac est proportio quas dixi. Nam hec differat a medicinis et nutrimentis temperate calefacientibus et humectantibus que sensibus conueniunt: nam ille medicine omnes principaliter calefaciunt et humectant corpus. Secundario calorem naturalem: sed hec medicina principaliter calorem naturalem secundario corpus. Nam proprietates butus rei est calorem naturalem senium et senioz cum declinat ad frigiditatem et siccitatem reducere ad caliditatem et humiditatem temperatam absque aliquo nocimento: et hec est propria medicina stomacho si cum eo cathaplasmetur: nam ipsum confortat: et appetitum excitat: et senem qui est in potentia ad iuuentutem reduct: et corruptas complexiones rectificat. Et multi sapientes locuti sunt de re que illi assimilatur: sed illam tacerunt sicut Galienus in libro simplicium medicinarum et salomon in lege. 30. damascenus in suis amplexibus. Sed nota coctus destruit omnino predicte rei proprietatem: et forte hec est medicina de qua loquitur filius principis in .ii. can. de operationibus simplicium medicinarum ubi dicit. Est medicina que ponit et diuidit omnem complexionem ad partem quam meretur. Sed quidam sapientes rescripserunt quod quedam sunt medicamina et nutrimenta que caliditatem naturalem debilitatam confortant et resolutum restaurant. Quorum vnum est vinum vinosum mixtum in quos sunt proprietates hec de quo loquitur Gal. in expositione illius anfor. alices et oscitationes dices. Vinum aqua temperatum totum corpus calefacit: membra perforans: humores temperans: calorem naturalem excitans. Et dicit quod ratum ponatur de vino quantum de aqua: et hoc intelligendum est de vinosiori vino quod reperitur. Sed baly regalis loquitur in .c. de regimine sanitatis: ubi tractat de regimine potus dicens. Si quis vitur eo iuxta modum et tpe quo oportet confortat calorem naturalem et extendit ipsum per totum corpus: et temperat humores colericos purgas per sudorem et urinam: et mollificat naturam humectans membra dura quibus accidit siccitas causa caloris superflui. Et confert gaudium et letitiam: et melancoliam mitigat: et dicit quod debet bibi album et subtile mixtum cum multa aqua: et quod cauenda sunt vina acuta et vetera: et si necesse est quod id bibatur sit temperatum aqua suauis et sapida: et fiet sex horis antequam bibatur. Nam ysaac in diuersis particularibus de vino vinoso commixto loquitur dicens. Vinum commixtum corpora calida infrigidat: et frigida calefacit: et sicca humectat: et humida desiccatur: et facit contrarias operationes: unde antiqui assimilauerunt ipsum tyriace magne: quia compererunt cum habere duas contrarias virtutes. Sed quod per spatium sex horarum debet stare: ideo dixi quod si statim bibitur ex plus

ribus reb⁹ nō sitres vna operās scōm pprietatē rei vnius. *¶* Vno vnofo dñt esse be
 proprietates color: odor: sapor: substātia: et post annū d3 exhibet: color d3 esse citrin⁹:
 sed baly supra regni r̄ Aulicē. dicūt q̄ rubeū est eligēdū . Et hoc intelligendum est
 in saporibus r̄ in flematicis hominib⁹. S3 odor d3 esse aromatic⁹ in substātia clarū r̄
 in sapore nec dulce nec amarū: s3 pōtēū r̄ in hoc cōcordāt silt q̄ d3 mixtū esse cū aq̄
 fontina cui non sit sapor: extraneus: r̄ ysaac videt dicere q̄ post annū incipit bonitas
 vini s3 nullus loquitur de spacio tps ei⁹ cōmixtōis nisi baly regalis de vno veteri in
 predicto capitulo: r̄ p3 ipm bñ dicere q̄ nisi sit p̄ spaciū tps cōmixtū dicit q̄ vnu ab
 alio in decoctione stomachi separat et qd̄ est igneū ascendit sursum: qd̄ est terrestre
 deorsum remanet in stomacho qd̄ p3 pyas vitreū plēnū vino rubeo positū in vase ple
 no a quāta q̄ aer ingredi nō possit: s3 de discordāta p̄dicta sapiētū de colore: quo
 tpe sumi debeat nō est mtrādū q̄ diuersitas terrarū facit hoc q̄ virtus plātari vna
 tur scōm diuersificatōnē locoꝝ r̄ p̄nctiarū vt baly supra regni sexto vbi loquit^r de
 castigatione medicī. S3 aristoteles loquit^r in libro, quē fecit alexādro dicēs q̄ vini v3
 hominibus abundantibus in humiditate r̄ flemate. *¶* Et nocet iuuenib⁹ et calidis: s3
 rubeum generat plus de sanguine q̄ album r̄ laudabilius est omni vino: valet oib⁹
 cōplexionibus. *¶* Et id ē qd̄ nascitur in terra extensa inter montes et valles cuius r̄ as
 cemus est bone dulcedinis maturitatis perfecte subtilis aeris quod non vindemiāt
 donec fuerit ab ipso egressa fortitudo sue substantie corticis cuius color est aureus.
 scilicet mediū inter rubeum et citrinum sapor acutus punctū⁹ delectabilis et cla
 rum qm̄ tale existit sumatur de ipso temperate iuxta etatem corporis et tēporis qua
 litatem: q̄ confortat stomachum et calorem corroborat naturalem: iuuat digestionē:
 conseruat corpus a corruptione et ducit cibum purificatum ad omnia membra deco
 quit cibum in eis donec conuertit ipsum in sanguinem. *¶* Irē cor letificat r̄ linguā red
 dit expeditaz et audaciam p̄stat r̄ multa alia bona facit. *¶* Item si in magna quan
 titate sumatur facit bis contraria scilicet obscurat intellectum: et impedit sensum et
 cerebrum et debilitat virtutem naturalem generat obliuionem: et ledit omnes quinq̄
 sensus: r̄ fugat appetitum: et debilitat iuncturas: generat tremorem membrorum et
 lippitudinem oculorum: et denigrat sanguinem cordis quare accidit timor: et tremor
 et debilitas genitalium et destructio seminis. *¶* Et quod deterius est lepram inducit.
¶ Et sic vinum imitatur naturam serpentis de quo antidota conficiuntur: quia gra
 ues infirmitates curant: et tamen omnibus notū est q̄ venena mortifera in se gerūt.

¶ De his que virtutes et sensus reparant et conso
 rant et virtutem conseruant r̄ vires restaurant.

Nonnulla inueni medicamina in sapiētū libris virtutes r̄ sensus cōfortā
 tā. S3 qd̄ releuaret virtutes r̄ repararet sensus debilitatos ex senectute et
 senio nō inueni medicamē nisi vnu qd̄ est de genere reptentū. Reptentū
 aut̄ genera sunt multa. S3 tria ex his cōueniunt microcosmo. Cognitio aut̄ pprie
 tatis vnius nō puenit ad grecos nec ad nos: s3 ad ethyopes tñi: r̄ e racho. S3 cog
 nitio pprietatis alioꝝ ad nos puenit r̄ ē ty⁹ q̄ appellat̄ ab aulicē. in q̄rto r̄ in quinto
 cañ. vīpa. All⁹ ē coluber: s3 baly r̄ aulicē. rescribūt de viperis dicētes vīpe sunt serpē
 tes habētes capita plana q̄ sunt lata: et ad pp̄nquitarē collī minuti subtiles valde
 quoz caude sunt curte strepitū r̄ sonitū faciētes in tressur: dñt capti cū ē finis ver⁹ r̄
 incipit estas. De supradic⁹ nō puenit nisi flauī r̄ d̄ flauis femie. *¶* Et eoz signū ē q̄
 masculi ex cōl latere bñt vnu dētē r̄ femie plures vno. *¶* Et op3 vt a tenēt comute r̄ va
 rie r̄ aspides: dcliuēs ad albedinē r̄ nō capiāt ex piscinis: littorib⁹ siumoz r̄ agrū
 marinarū nec p̄terose: q̄ in eis sunt quercine faciētes sicut in immo capiantur in lo
 n iij

De regimine

eo longinquo ab humo:ritate nec capiunt ille q̄ sunt debilis mor^o habentes caput eleuati. Et oportet vt nō morientur cū capiunt si possibile est quin preparentur. Et oportet vt abiciantur a parte capitis ⁊ caude quatuor digiti. Et si ei^o mor^o fuerit plurimus et sanguis plurimus et mors ipsius tarda erit electa si frūm erit mala. Deinde eius viscera extrahantur ⁊ pprie fel ipsius ⁊ abluantur perfecte cū aqua ⁊ sale donec possint separari carnes ab ossibus. Deinde terantur in mortario carnes et informantur trocisci et inungantur cū oleo balsami ⁊ desiccantur in vmbra ⁊ caue ne cadat sup eos radius solaris nec ante desiccationē nec post. Nam sol expoliat eos a virtute sua et a pprietate: interficente venena q̄ sunt ex morisōe ⁊ bibritatiōe. Auiscēna in quinto dicit hec p̄dicta. Itē in caplo de lapra dicit q̄ eligat mōtana ⁊ precipue alba et detruicet caput et cauda vice vna. Itē baly regalīs in vltio sermone sue practice dicit q̄ vitent q̄ in domib^o habitāt ⁊ in falsis aqs. Et eligātur adolecētes in quib^o subrube^o est color vel declinās ad rubedine quoz capita sunt sata: q̄ signū bonitatis eoz. Item in capitulo de lepra dicit q̄ p̄t sumi de trociscis eoz a dimidio exagio vsq̄ ad vnum cū .xx. v. vini ariani auiscēna dicit cū vino rubeo: h̄s vinū arianū est forte. Postq̄ dixi de eius electiōe et p̄paratione dicendū est de ei^o pprietate. S̄ baly regalīs in sc̄do sermone sue practice dicit: si carnes tyrie comedāt ab eo in cui^o corpore sunt supfluitates purgāt mēbra interiora a supfluitatibus ⁊ ducūt ad curiz et ad exteriora p̄ sudorem: vel p̄ pediculos vel p̄ excoziationē valent moribus venenosorum animalium et letalibus potationibus profunt humoribus grossis ex quib^o sunt lepre et morphee. Baly supra regni sextū loquitur de hac re supra illud verbum q̄ virus venenosorum animalium curant in expositione illa Galienus dicit q̄ si aggregatur medicina faciens euadere et medicina aromatica stiptica non est aliquid melius in confortatione membrorum interiorum et q̄ facit euadere corpus ex malicia chimoziū. Et dicit q̄ illa medicina faciens euadere est de genere venenosoz: ⁊ dicit q̄ digerit et purgat. Sed oportet q̄ miscetur aliqua medicina que auferat partem nocuentē q̄ remansit in preparatione p̄dicte rei q̄ est d̄ genere venenosoz. Sed ad illud nocuentū quod remāsit ex venositate valet castica lignea: ⁊ doaria cortex citri. Item Auiscēn. mentionē facit in sc̄do cañ. de serpēte sed non expiuit vtrū loquatur de tyro vel colubro et loquitur de eius pprietate dicens caro serpentis cum in vsu habet facit penetrare oēs supfluitates ad cutim et proprie cū h̄s nō est mundificat. Item dicit prolongat vitam: et cōfortat virtutem: et conseruat sensum et iuuentutem: et exsiccatio eius est fortis: sed calefactio non est veuemens. Item confert lepre magnifice. Item prohibet augmentationem scrophularum. Item confert dolozibus neruoz et confortat visum. Item in quarto de dispositione virtutis visibilis dicit q̄ visus carnis eius conseruat sanitatē oculi in vltimo. Sed latini secundum q̄ mibi videtur loquuntur de colubro dicentes q̄ valet ydropicis splenicis defectuz visum vel auditum habentibus et virtutes omnes reparat: valet leprosis et omnibus infectis et acutis egritudinibus: et est vna medicina probata. Et fil^o princips abobali dicit in caplo de lepra q̄ homo debet cessare ab administratione vni^o carnis cum incipit pati scotomiam et ventris inflationē: et non debet exhiberi in p̄dictis egritudinibus nisi admisceatur aromaticis stipticis habentibus pprietatē ⁊ illas egritudines q̄s in iēdim^o curare ⁊ eius cōmixtio tā diu permaneat donec p̄fecte fermentetur. Et quantitas specierum aromaticarum excellentium secundū gradum debet esse vna pars carnis et sex partes specierū aromaticarū. Et hoc est cum debet sumi calida complexionē vel calido tpe vel calida egritudine. S̄ in frigidō tpe et egritudine et cōplexione vel etate debet esse vna pars carnis et io. specierū aromaticarum plus vel minus secū dū frigiditate: et dixerunt quidam quod caro illa non debet apponi nisi quousq̄ ascendit sol et forte de genere repentium fuit exhibitum cuidam domino de germanis temporibus nostris dum accidit quod due fo

rores simulerant: quay vna erat pulchra & alia formosa: sed formosa erat apud oēs gratiosa & pulchra mota inuidia obrulit alteri p veneno qd nascitur: & sic ceciderunt capilli vngues & corum & fuit passa fortiter: & cum eslet etatis. xxx. annor. facta est in apparentia. xx. annor. & cum eius capilli essent nigri facti sunt flaut: & facta est complexionis equalis et composita facta est et albedine et rubedine.

¶ De his que animalem excitant virtutem et corpora confortant & motum alleuant.

O Adnes sapientes qui de regimine tractauerunt dicere non cessant qd senes & seniores inungendi sunt cum oleo mane cum a somno surgūt. At baly regalis hoc dicit de regimine senum: & qualiter bec inunctio fieri debet sapientes discordant: nam filius principis dicit in secundo capitulo de oliuis qd oēs species olei corpora confortant & motum alleuant. Et sic non potest esse qd vnum oleum non sit alio fortius. Sed baly regalis dicit in regimine senum qd senes sunt inungendi cum oleo quillitico & violis mixtis cum oleo camomillino & aneti. S; Aristot. dicit in libro Alexandri qd debet fieri inunctio cum vnguentis odoriferis mane temporibus sibi congruis: vt in hyeme & autūno cum vnguento de mirrba confecto cum succo berbe que d; blea. Et in estate & vere cum vnguento cesarino confecto de sandalis & succo enlec. Et hoc dicit in capitulo de balneis: sed non docet sibi qualiter bec vnguenta debent fieri. Et audiui qd dicebat captiuus germanicus qd longo tempore in captiuitate fuerat qd sapiens post minutam scarificationem inuictus fuit oleo balsami & fore fuit aliud oleum vel aqua aurea. Et de omni oleo pot fieri vnguentum & de omni pinguedine potest fieri oleum. Et custos nemoris qui rē inuenit facientem albam carnem domine inunctus fuit cum vnguento domine et vixit annis multis. Et Auicenna dicit in capitulo de laxitudine vbi loquitur de balsamo qd omne oleum debet confortari cum cera: vt tanto tempore ipsum retineat qd suam compleat operationem.

¶ De his que induunt cutim pulchritudine iuuenili & mundificatione ne & rubedine & que cutis auferunt corrugationem & cetera.

O Adne qd mouet sanguinē & spm ad cutim induit eā pulchritudine iuuenili & mundificatione & rubedine. & tuat ipm illud qd abstergit absterfio nesubtili & leui ponēs cutim subtiliore & detegit ab eo illud qd est mortuū super faciem eius deteptione subtili & leui & proprie si fuerit in eo tinctura. Et indiget cum hoc toto cautela a calore & frigore & vento: & mouetur sanguis & spiritus ad cutim tribus modis per regenerationem boni sanguinis & proprie subtilis. Et per mundificationem eius & per expansionem & dilationem eius. Res generantes bonum sanguinem sunt eubimtia: s; plurimum inter que est vinum subtile et ce. velut ysaac pcepit et panis de simila equaliter fermentatus et bene coctus et oia cibaria eubimtia: dummodo sint s; quantitatem digestionis: quia digestio est radix generationis boni chimi & sanguinis boni: vt Gal. in regim. & Auicenna in quarto capitulo de his rebus & ce. Item generant bonum chimum ea que cooperta coquuntur absq; aqua & assata absq; iure. Sanguis namq; bonus cum generatur multiplicitatur & consequitur ipsum omnis locus & mouet ipsum ab interioribus ad exteriora sicut ē ius cicercum vinū & lac mullum nouiter bibitum setuno stomacho & est expertum: vt Aul. in quarto casu. Sed baly in fine primi sermonis sive practice dicit qd vinum bonum bibere & carnes assidue comedere bonum colorem facit. Res mundificant sanguinem sunt be: trifaria sarracenicā mirabolant conditi & lacini distillant qd idem facit casia fist. sed margarite sanguinem cordis proprie clarificant & mundificant ac ipsum confortant: vt ysaac in gradibus. Res dilatates sanguinem & spargentes ipsum ad exteriora sunt multe quod duobus modis fit. Quorum vnus sit cum reb; assumptis per os sicut piper: zuziber et garofili: & croc; tingit sangu

De regimine

nem & proprie in vino coctus & dosis eius est. ʒ. ʒ. sicut est assumere ysopt. ʒ. iij. & cen. ʒ. ʒ. & poterit cum succaro. Alius modus fit in operationibus & affectionibus anime sicut gaudium & leticia & que faciunt mouere risum & musica instrumenta audire & cantilenas & sedere cum socijs animum delectantibus et respicere res animum delectantes: & vasa preciosa & celum & stellas & vestimentorum indui varietate. Ludis delectari & de inimicis consequi victoriam & suam fiduciam complere & cum dilectis ratiocinari. vt Aristoteles in epistola ad Alexandrum. Nam bylaris animam vigorem viribus tribuit & letari facit. Et naturam excitat: & in suis adiuuat actionibus: vt Rasis ad almansozem. c. de anime cogitationibus. Et res que adiuuant hoc totum de foris cum attractione & abstersione subtili sunt linimenta abstergentia. Sed linimentorum quedam abstergunt abstersione grossa: quedam abstergunt abstersione subtili: sicut lauaciones & inunctiones que auferunt veterem cutim: & detegunt quod est subtile: faciunt vsam spirituum ad penetrandum ad superficiem cutis. Sed cause inficientes cutim sunt multe: quedam sunt intrinsece: quedam extrinsece humores inficientes sanguinem: vt in yctericia. Et sicut oppilationes accedentes in membris interioribus. Nam predictae res inficiunt cutim & potest auferri hec infectio cum his que in suis proprijs capitulis inuentuntur. Sed ex rebus extrinsecis facies inficitur scilicet a vento frigore & calore: nam ista aliquando nigram & sepe turpem & corruptam cutem reddere consueverunt. Sed qualiter cutis a predictis incommodis defenditur & qualiter postquam venerint possint remoueri sapientes docent. Dicit Avicenna in capitulo de rebus colorem facientibus bonum: custoditur cutis a sole frigore & vento si lintatur ex albumine oui & aqua gummi. Item fumatur grossum simile & infunde in aqua: deinde cola & misce cum equali mensura albuginis oui & cutis illi lintatur: nocumta que impinguntur ab eis causis remouentur & cum lina metris. Et hoc est lintamentum quod ponit Rasis in capitulo de pulchritudine: quod facit reddere cutim ad naturalem dispositionem: cum eius color est mutatus ab aliquo accidente. R. farinam fabae lenticule ciceris lupini amigdalorum dulcium excoctatam dragaganti mastice: hec omnia cribra & tere subtiliter & confice cum lacte dulci et cathaplasmerit: & sic dimitte die ac nocte: deinde laua cum aqua decoctionis furfurum: deinde itera donec cutis reducatur ad id quod in sua prima dispositione fuit. Sed si corrugatio euenit ex aliquo predicto accidente in cute fiat id quod sapientes precipiunt dixerunt quidam quod balsamum mixtum cum oleo laurino inunctum auferit cutis corrugationem. Nec medicina consumit innaturalem humiditatem corporis & humorem generantem senectutis accidentia & confortat sensum & oia principalia membra corporis: et consumit pblegma et melancholiam vbi cumque sit in corpore: & clarificat sanguinem cordis & confortat ipsum. R. medicinam que in aere vegetatur & illa cuius minera est planta indica. ana. ʒ. iij. Et medicinam que natat in mari. ʒ. ij. & que egreditur de minera animalis longe vite. ʒ. i. cen. musci. ana. ʒ. ʒ. succare ad pondus omnium. vt in libro antidoto in estate: sed in hyeme adde gaz. maicis nucis muscate. ʒ. ij. Quod est in quarto gradu temperatum est aurum. Res que nateat in mari est margarita quod in aere vegetatur est anthos qui est flos rosmarinus. Quod a mari proijctur est ambra que est sperma cete. Plana indica est lignum aloes quod est in corde animalis longe vite: est os quod generatur in corde cerui quod est esca syzororum est tyzus de quo fit tyziaca. Repens quod est esca ethyopum est dracho. Adinera est nobilis animalis est multiplicatio speciei & spirituum et calorum proprie speciei receptis a speculis. Adinera nobilis animalis est iuuenilis temperata in calore & carnositate formosa: munda non sudans: nec olens applicata stomacho pro confortatione caloris naturalis non ad usum veneris. R. anthos ligni aloes. an. ʒ. iij. margaritarum. ʒ. ij. ossis de corde cerui. ʒ. i. croci musci. an. ʒ. ʒ. succare ad pondus omnium terant subtilissime margarite: & os de corde cerui & alia terant mediocriter fiat puluis.

Tabula alphabetica.

Aperientia

opilationes

ecerebr

Flos azedrae est arbor: omnium garofilis: suffumigatio nota magna vendere len-
tiscus: nux muscata odorifera: zeni maiorana catacube fm quosdam.

**Aperientia
Piretrum**

**opilationes
nigella**

**colatorij cerebri
acetum**

**Augmentantia
Caro aduram emblicus caro gallinarum que sunt pulle.**

Intellectum.

**Conferentia
Rebuli**

sensibus

**et rationi
ambra**

**Conferentia
Aloes**

rationi

**persicum
tantum**

**Conferentia
Xiloaloes**

Rebuli ambra

**sensu
tyrus repens.**

**Substantia
Loquela auis sacrate ad collum suspensa synapsis bsbta seuino**

intellectum.

**Conferentia
Loquela auis sacrate. zinsf. succis augmentu. mutet affara: r est flos habens quinque**

obliuioni

colores in conseruatione memorie qui humiditates cerebri consumit: et stomachum
et epar confortat.

Redentia

intellectum

et rationem.

**Adel acre: optum: cepe omnia cibaria fumosa omnia melancolica et valde fleuma-
tica repletio ex cibis et humiditatibus: omne narcoticum fm magis r minus.**

Inocentia memorie.

**Sufflatio ventorum: ebrietas: et repletio superflua: omnia stupefacientia. Liba-
ria facientia longam moram in stomacho. Omnia cibaria grauantia. Dormitio
multa in meridie: et proprie post repletionem: superfluitas vigiliarum r multipli-
citas aque.**

¶ Explicit.

A

Abstinētiū potus prodest stomacho. par. ij.

fo. xij.

Adolescentium regimen. par. ij. c. ij.

fo. v.

Antieaccidentia que sint. par. iij. c. viij.

fo. rix. f.

Animalium superfluitates que sint. par. iij. c. xix.

fo. xliij.

Amigdale utilitates. par. iij. c. ij.

fo. xxxvj.

Allium prodest intestinis r dicitur rusticorum tyriaca. par. ij. c. vj.

fo. xliij.

Ano totius corporis emunctorum prodest sedere super calido. par. ij. c. vj.

fo. xv.

Aqua eligibilis. par. iij. c. f.

fo. xxi.

Autumnali tempore cauendum est a coitu. par. iij. c. ix.

fo. xxxij.

B

Balneum infantium quale sit. par. ij. c. iij.

fo. v.

Balneum etatis fortissime viri qua dragintaquinque annorum quale debeat esse.

parte. ij. c. iij.

fo. vj.

Balneum senum. par. ij. c. iij.

fo. vij.

Balneum uniat r nocet. par. iij. c. iij.

fo. xxv.

Tabula alphabetica.

Balneum et stupha differunt.	fo. xxv.
Bibere quando competat. parte. iij. c. vj.	fo. xxx.
Bleta alba melior est nigra. parte. iij. c. xiiij.	fo. xxxvij.
Buryi vsus qualis sit. parte. iij. c. xix.	fo. xliij.
C	
Cauterorum vtilitates. parte. v. c. liij.	fo. lxxv.
Carnes que eligende sint. parte. iij. c. xvij.	fo. xl.
Caseli boni conditiones que sint. parte. iij. c. xix.	fo. xliij.
Carnositas differt a pinguedine. parte. ij. c. v.	fo. x.
Capitis cutis et capillorum conseruatio. parte. ij. c. vj.	fo. xi.
Canticiem barbe retar dantia. parte. ij. c. vj.	fo. xi.
Ceruisia ex quibus confici debeatur. parte. iij. c. xxi.	fo. xlii.
Cibus validus pro membris generatiuis. parte. ij. c. vj.	fo. xvj.
Condimenta que in regimine sanitatis esse debeant. parte. iij. c. xx.	fo. xliij.
Continere volentium regule. parte. iij. c. xxiij.	fo. li.
Coitus immoderatus stomachum debilitat. parte. ij. c. vj.	fo. xiiij.
Cor dis confortatio. parte. ij. c. vj.	fo. eodem.
Cor debilitantia. parte. ij. c. vj.	fo. eodem.
Complexionis sanguinee regimen. parte. ij. c. liij.	fo. vij.
Complexionis colerice regimen. parte. ij. c. liij.	fo. ix.
Complexionis fleumatice. parte. ij. c. liij.	fo. x.
Complexionis melancolice. parte. ij. c. liij.	fo. eodem.
Comestio quando fieri debeat. parte. iij. c. vj.	fo. xxxvij.
Coctura multum competunt in reducendo appetitum. parte. iij. c. xij.	fo. xxxv.
Lucurbita generat humorem. parte. iij. c. xiiij.	fo. xxxvij.
D	
Dactyli indigestibiles sunt. par. iij. c. xij.	fo. xxxv.
Demonia fugantia. par. ij. c. vij.	fo. xvij.
Digestionis corruptio seu indigestio est radix oim egritudinum. par. ij. c. vj.	fo. xij.
Digestio fit in quiete. par. iij. c. ij.	fo. xliij.
Dormire in die corpus preparat ad malas egritudines. par. iij. c. vij.	fo. xxxj.
E	
Emorroydas patientes sint laxi. par. ij. c. vj.	fo. xv.
Epatis conseruatio. par. ij. c. vj.	fo. xliij.
Exercitium peditando bonum est. par. iij. c. ij.	fo. xxiij.
Exercitium ante cibum fortificat. par. iij. c. ij.	fo. codes.
F	
Farmacia quibus vti conueniat. par. v. c. v.	fo. lxxvij.
Fenestre stant septentrionales et orientales. par. iij. c. f.	fo. xi.
Flebotomia fienda in vere. par. ij. c. liij.	fo. ix.
Fricatio preparat ad exercitium. par. iij. c. ij.	fo. xxiij.
Fungi qui sint meliores. par. iij. c. xv.	fo. xxxix.
G	
Gaudium temperatum competit in regimine sanitatis. par. iij. c. vij.	fo. xxxj.
Generationis membra confortantur. par. ij. c. vj.	fo. xvj.
H	
Herbarum regule. par. iij. c. xiiij.	fo. xxxvij.
Hora coeundi que sit. par. iij. c. v.	fo. xxv.
I	
Ignis ex qua materia fieri debet. parte. iij. c. f.	fo. ix.

Tabula alphabetica.

Ignis stupbarum & stuperatur.	fo. eodem.
Ignis a parte posteriori melior est. ibidem.	
Infantes quomodo regendi sunt. par. ij. c. iij.	fo. v.
Indumenta cuius complexionis convenientia que sint. par. iij. c. xij.	fo. xij.
Juncturarum dolores patientes. par. ij. c. vj.	fo. xv.
Z	
Zac ad quid proffit noceat ve. par. iij. c. xix.	fo. xliij.
Zac est boni nutrimenti. eodem.	
Zactuca complexionis calide competit. par. iij. c. xij.	fo. xxxvij.
Zac caprarum & camelinum confert splent. par. ij. c. vj.	fo. xliij.
Zeguminum substantia est inflattua. par. iij. c. xvj.	fo. xxxij.
Zegumina excoctata sunt sanctora non deplattis. par. iij. c. eodem.	fo. xxxij.
Zingue sanitas conseruatur. par. ij. c. vj.	fo. xij.
AD	
ADacies vnde prouenit. par. ij. c. v.	fo. xi.
ADacer impinguitur sic. par. ij. c. v.	fo. eodem.
ADaleficia tollunt. par. ij. c. vij.	fo. xvij.
ADatricis conseruatio. par. ij. c. vij.	fo. xvij.
ADedicine euacuantis sanguinem & alios humores differunt. par. ij. c. iij.	fo. xix.
ADeris et canne pulmonis fortificatiua & debilitatiua. par. ij. c. vj.	fo. xij.
ADembra exteriora corporis confortantur.	fo. eodem.
ADenstrua in qua etate incipiunt fluere. par. ij. c. vij.	fo. xvij.
ADel quod fit eligibilis. par. iij. c. xix.	fo. xliij.
ADoci contngit hominem ex gaudio & non ex ira. par. iij. c. vij.	fo. xxx.
ADuratio subita nocet. par. iij. c. vj.	fo. xliij.
ADusticalia instrumenta expellunt tristitiam a corde. par. ij. c. vj.	fo. xxxij.
ADulterum regimen. par. ij. c. vij.	fo. xliij.
ADulter concipere volens caueat. par. ij. c. vij.	fo. xvij.
ADulter pregnans euset. par. ij. c. vij.	fo. eodem.
	fo. xvij.
M	
Mauseatiua repletio vitanda est. par. iij. c. vj.	fo. xxxij.
O	
ODulis nocet pleno stomacho dormire & nocturna cena. par. ij. c. vj.	fo. xij.
ODOzatum conseruantiua. par. ij. c. vj.	fo. xij.
ODis mundificatiua. par. ij. c. vj.	fo. xij.
Oua gallinarum confortant cor. par. ij. c. vj.	fo. xij.
Oua que sint meliora. parte. iij. c. xix.	fo. xliij.
P	
PANIS ex quibus confici potest. par. iij. c. x.	fo. xxxij.
PARATIS cadere in egritudine. par. iij. c. f.	fo. lix.
PARTUM mulierum facilitantiua. par. ij. c. vij.	fo. xix.
PEDem sinistrum ante dextrum mouere confert splent. par. ij. c. vj.	fo. xliij.
PEDibus nudis incedere cerebrum et oculos ledit. par. ij. c. vj.	fo. xvij.
PERsica appetitum confortant. par. ij. c. xij.	fo. xxxv.
PEssaria que sint. par. v. c. ix.	fo. lix.
PEssilientie preseruatio. par. iij. c. ij.	fo. lvij.
PINGUEDO differt a carnositate. par. ij. c. v.	fo. x.
PIra et cociana ante cibum constipant. par. iij. c. xij.	fo. xxxv.
PISCES qui sint eligibiliores & saniores. par. iij. c. xvij.	fo. xliij.
PISCium condimenta que esse debeant. par. iij. c. x.	fo. xlv.

Tabula alphabetica.

Potus naturales & artificiales qui sunt & regule eorum .par. iij. c. xxi.	fo. xlvj.
Preseruatua a veneno. par. iij. c. iij.	fo. lxxij.
Prunorum maneries quot sint. par. iij. c. xij.	fo. lxxv.
Puerpere regimen. par. ij. c. vij.	fo. xix.
Pulmonem confortantia. par. ij. c. vj.	fo. xij.
R	
Regimen sanitatis est necessarium. par. f. c. f.	fo. iij.
Regimen sani. est varium & varium fin varietatem complexionum. par. ij. c. f.	fo. iij.
Renes confortantia & debilitantia. par. ij. c. vj.	fo. xiiij.
Risum cum recenti lacte coctum intestinis prodest. par. ij. c. vj.	fo. eodem
S	
Sanitas diffinitur. par. f. c. ij.	fo. iij.
Sanitas non consistit in indiuisibilit.	fo. eodem.
Sanguinis euacuatio exhiberi non debet: & quomodo inuentor eius interfect' est.	fo. ix.
parte. ij. c. iij.	fo. lxvj.
Sanguifuge quales esse debeant. par. v. c. iij.	fo. lxxij.
Sexus diuersi in diget' diuerso regimine pseruatiuo vel pseruatiuo. par. ij. c. ij. f. iij.	fo. viij.
Sexus feminei regimen: vide in verbo mulier.	fo. vj.
Senum regimen. par. ij. c. iij.	fo. xvij.
Somnus fortissime etatis breuis sit. par. c. iij.	fo. xxx.
Somnus diurnus vitandus. par. ij. c. vj.	fo. eodem.
Somnus ad quid valet. par. iij. c. vij.	fo. xxxvij.
Somno vtendi modus.	fo. xiiij.
Spinaria bona est gutturi & pulmone. par. iij. c. xiiij.	fo. xiiij.
Splenem ledentia. par. ij. c. vj.	fo. xiiij.
Splen est instrumentum ridendi. par. ij. c. vj.	fo. xiiij.
Stomachi sanitas toti corpori sanitatem dispensat. par. ij. c. vj.	fo. xiiij.
Sternutatio in ieiuno facta multum prodest: & sic non est negligenda. parte. ij. c. vj.	folio. xj.
Suppositoria que & quot sint. par. v. c. vij.	fo. lxx.
T	
Temperamentum ponderis & temperamentum ad iusticiam consideratur in regi/ mine sanitatis. par. f. c. f.	fo. iij.
Terra habitabilis qualis esse debet. par. iij. c. f.	fo. xxx.
Tempora anni quattuor in regimine sanitatis aduertenda sunt. par. iij. c. ix. f. xxxj.	fo. xxxij.
Tussionum vsus est periculosus ex eo q' inducit paralytim. par. iij. c. xvj.	fo. xxxij.
V	
Ver assimilatur morbo de repleione. par. iij. c. ix.	fo. xxxij.
Ventosa qualiter fieri debeat. par. v. c. ij.	fo. lxx.
Vesicam ledit longa vrine retentio. par. ij. c. vj.	fo. xx.
Vinum quando infantibus dandum & quale. par. ij. c. iij.	fo. vij.
Vinum senum. par. ij. c. iij.	fo. viij.
Vinum debilitantia & confortantia. par. ij. c. vj.	fo. iij.
Vigilandum quando fit. par. iij. c. vij.	fo. xxx.
Vomitum quando vti conueniat & ad quid profit. par. v. c. vj.	fo. lxxij.
Vua est triplex. par. iij. c. iij.	fo. xxxij.
Z	
Zuccarum ad quid profit. par. iij. c. ix.	fo. xliij.

Tabula alphabetica.

Index tractatum huius libri.

Tractatus.

De regimine sanitatis Adagnini.	fo. liij.
De feborbomia Arnaldi.	fo. lx.
Astronomia Hippocratis.	fo. lxxij.
De dieta Johannis barbantini.	fo. lxxiij.
Quid pro quo.	fo. lxxv.
De venenis Auerrois.	fo. lxxviij.
De tyriaca eiusdem.	fo. lxxviij.
Secretorum Hippocratis.	fo. lxxxiiiiij.
De vitiis Arnaldi.	fo. lxxxviiij.
De regimine senum et sentorum eiusdem.	fo. xcj.

Finit.

Finit regimen sanitatis Adagnini Adedito/
lanensis. Impressum Lugduni per Jacobum
Abyr, Anno salutis humane Millesimo quin/
gesimo decimoseptimo. Die vero sexta mens/
fis Februarij.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mirrored or bleed-through from the reverse side.

Vertical handwritten text on the left side of the page, possibly a list or index.

Vertical handwritten text on the right side of the page, possibly a list or index.

Horizontal handwritten text in the middle of the page, possibly a note or description.

RES.

6170P

